

2 | 2019

Glosolália

Rodovo
orientovaný
časopis

Obsah

- MAROŠ VOLOVÁR: **Poznámky z Jarmilinho kurzu periférneho videnia** (k dielu J. Džuppovej) | 1
JARMILA DŽUPPOVÁ: **Aby to nebolo len o tom, že ja som vo vlaku a ty si v kuchyni** (rozhovor) | 5
DOROTHEE SÖLLE: **Výber z tvorby** (preklad) | 29
Dve na jednu (knihu: BODNÁROVÁ, Jana. *NOcturná*)
ETELA FARKAŠOVÁ: **Obsahovo aj tvarovo výnimočné dielo** | 33
NICOL HOCHHOLCZEROVÁ: **Hudba obsahu versus hudba formy** | 33
MARCELA SPIŠŠÁKOVÁ: **Bolešť, ktorej rozumiem** (poézia) | 39
TÉMA: IVANA DOBRAKOVÁ
MARTA SOUČKOVÁ: **„Dost, dost, už to nevydržím“** (k románu *Matky a kamionisti*) | 47
IVANA DOBRAKOVÁ: **Viem, že nemám AIDS, a je mi to prd platné** (próza) | 53
PETER DAROVEC: **Literatúra ako okno do iného sveta** (k románu *Matky a kamionisti*) | 59
IVANA DOBRAKOVÁ: **„Moje postavy sú o niečo silnejšie, než sa na prvý pohľad zdajú“** (rozhovor) | 63
JANA ŠULKOVÁ: **Pod povrchom** (k románu *Matky a kamionisti*) | 76
ZUZANA MIKULCOVÁ: **„Som pripravená kedykoľvek sa postaviť za dobrú vec“** (rozhovor) | 79
YVETA SHANFELDOVÁ: **Básne** | 83
LUCIA DITTE: **Umenie, čo jatrí rany** (k filmu *Bez lásky*) | 89
OLGA SŁOWIK: **Milování Michelle Gurevich** | 92
MIROSLAVA MIŠIČKOVÁ: **Dnešný feminizmus nemá rád veľa hnevu a ochlpenia** (nad knihou *Prečo nie som feministka*) | 100
TÉMA: TEREZA SEMOTAMOVÁ
TEREZA SEMOTAMOVÁ: **Kvĕten** (próza) | 105
TEREZA SEMOTAMOVÁ: **„Sním o veľké rozhlasové hře o vnitrobloku plném zvuků“** (rozhovor) | 107
JAKUB SOUČEK: **Werther v skrini** (nad knihou *Ve skříni*) | 116
ANNE CARSON: **Krása manžela** (preklad) | 127
SVETLANA ŽUCHOVÁ: **Dystopia alebo utópia?** (nad knihou *Stručné dějiny Hnutí*) | 131
DOMINIKA MORAVČIKOVÁ: **Lebky a ruže** (poviedka) | 132
EVA ČIVRNÁ: **Daniel Rycharski: Strachy polské společnosti** | 145
ZUZANA GABRIŠOVÁ: **České básničky na pokračování** (štúdia) | 151
EVA DOČOLOMANSKÁ: **Ukážky z tvorby** | 157
MIROSLAVA KOŠTÁLOVÁ: **Potopené sny** (dráma) | 163

Recenzie

- DENISA BALLOVÁ: **Milovali, trpeli, bojovali. Ženy** (KÁBRTOVÁ, Lidmila. *Místa ve tmě*) | 176
ALEXANDRA JURIŠOVÁ: **Stala som sa černoškou až vtedy, keď som prišla do Ameriky** (ADICHIE, Chimamanda Ngozi. *Amerikánka*) | 177
MARTIN MAKARA: **Utínanie kotiev** (DI LASCIA, Mariateresa. *Cesta tieňmi*) | 180
MAGDALENA BYSTRZAK: **S peklom a jeho démonmi by si rozumný človek nemal nikdy začínať** (BELLOVÁ, Bianca. *Sentimentální román*) | 182
DANA PETRIGÁČOVÁ: **Blahoslavené škaredé** (KURNIAWAN, Eka. *Krása bolí*) | 183
ZUZANA ŠMATLÁKOVÁ: **Obyčajne o obyčajných veciach** (TSUSHIMA, Yuko. *Territory of light*) | 185
DENISA BALLOVÁ: **V nesmrteľnosti hľadali koniec trápenia** (BENJAMIN, Chloe. *Nesmrteľní*) | 187
PETER PROKOPEC: **Kde bol text, leží teraz kráľovstvo Elmet** (MOZLEYOVÁ, Fiona. *Kráľovstvo Elmet*) | 188

9771338714006 02

Glosolália 2 / 2019 | Ročník 8 | Cena 4 € |
ISSN 1338-7146 (tlačaná verzia) | ISSN 1339-245X (online verzia)

Jarmila Džuppová: Obraz s čuvačom, 2015, akryl a suchý pastel na sololite, 171 x 138 cm

Jarmila Džuppová. Foto: archív autorky

Jarmila Sabová Džuppová (1984) absolvovala v r. 2010 Fakultu umení TU v Košiciach, ateliér grafiky a experimentálnej tvorby prof. Ruda Síkoru.

Samostatné výstavy:

Chodník do kruhu, Banská Štiavnica, 2018
Smrek podľa vzoru dub, Bratislava, 2018
Cúvanie k šírave, Bratislava, 2015
Dokončené obrazy, Michalovce, 2012
Ponačínané obrazy, Humenné, 2012
Klavír podľa vzoru dub, Michalovce, 2011
Kožuch podľa vzoru dub, Michalovce, 2008
Hlavne doma treba vystavovať a nie kade-tade, Michalovce, 2007
Bodkované plochy pre mňa dačo znamenajú, ale neviem presne čo, Rimavská Sobota/Nitra, 2006
Obrazy a fotky, Michalovce, 2005
Obrazy, Michalovce, 2003

Skupinové výstavy:

Nulté roky, Od Priestoru po Beskida, Bratislava/Žilina, 2011
Odzbrojujúci, Bratislava, 2011
Malba po malbe, Bratislava, 2010
Útek Mikuláša Podprockého a Jarmily Džuppovej, Bratislava, 2010
Rež a ry, Bratislava, 2007
Prievan v súčasnej slovenskej malbe, Bratislava/Žilina/Praha, 2005/2006

Na obálke:
 Jarmila Džuppová: *Svadobný*, 2012, olej na sololite, 90 x 70 cm

MAROŠ VOLOVÁR

Poznámky z Jarmilinho kurzu periférneho videnia

MAROŠ VOLOVÁR (1976, Michalovce) je vedúcim východoslovenského združenia VALAL a doktorandom na Fakulte architektúry ČVUT v Prahe.

„Tomu hovorím umenie, a nie tomu, čo robí tá Džuppová; boli sme na jej vernisáži, lebo sme počuli, že sa do nej oplatí investovať, ale také čudné to mala, nepodorábané, a pri obrazoch papieriky s takými divnými poznámkami, že toto som nestihla domalovať, toto asi malo byť inak, toto sa mi neveľmi podarilo...“ – spovedala sa investigatívna milovníčka umenia galeristke na farbistej výstave Jarmilinho medzivojnového predchodcu Teodora Moussona.

Jarmiline rodisko vzniklo v ranom stredoveku na jednej z postrannejších severo-južných ciest spájajúcich Baltik s Balkánom, či aspoň Humenné s Lesom. Na mieste, kde cesta križovala Laborec, sa usídlili vydriduchovia ryžujúci na poplatkoch za brod, neskorší feudáli s hradom, rotundou a zázemím širokého hradiska v meandri rieky. O pár storočí sa v línii smerujúcej sem z Košíc a pokračujúcej do Užhorodu prilepila k obci osada švábskych kolonistov s charakteristickým šošovkovitým návsím, dnešné Námestie osloboditeľov. Pre deficit nerastného bohatstva a treťoradý hospodársky význam sa Michalovce nevyvinuli v kamenné opevnené mesto a načrtnutá sídelná štruktúra pretrvala viac-menej nedotknutá do 20. storočia. Raná moderna prispela niekoľkými malebnými budovami v duchu secesie, art deco či funkcionalizmu a výraznejšiu stavebnú vlnu priniesol až povojnový rozvoj a normalizácia: väčšinu radovej zástavby po obvode mesta nahradila hradba panelových sídlisk a cestný obchvat, zároveň sa však mesto zaskvelo ako brána rekreatantov k polychlóvaným bifenylozám zamorenému slovenskému moru a početné predvojnové obchodíky ustúpili relatívne kvalitným neskorofunkcionalistickým predajniam a obchodným domom – dnes chátrajúcim pamiatkam zašlej slávy prímorského mestečka. Súčasné Michalovce sú centrom slovenskej architektonickej anarchie. Pyšné štyridsaťtisícové „srdce Zemplína“ nemá mestského architekta a hodnotné stavby a urbanistické koncepty minulých čias sú bezduchými vlastníckymi s orientálnou krutosťou devastované, obrastané či nahradzované škatuľami z Ytongu a OSB dosiek, obľepované polystyrénom, styrodutom, cementovým poterom a podobnými textúrami s polčasom rozpadu ešte pred kolaudáciou.

Na vnútornom brehu meandru vznikol v časoch osvietenstva zámocký park, dnes známy pod menom Kerta. Jeho polovicu zabrali pred pár rokmi katalógové vilky šikovných chťivých tichého zákutia, odklad dostal len pamätný tristoročný dub, ticho umierajúci pod inváziou imela, ktorému sa osla-

Jarmila Džuppová: Kruh z pohntých jablák, 2011, olej, 120 x 85 cm

bený akumuláciou emisií nevie brániť. Zvyšok Kerty a areál kaštieľa padol nedávno do oka novoklimatickým uragánom, ktoré sériou náletov štedro preriedili jeho stáročnú výsadbu. Iný meander neďaleko Michaloviec – pri sútoku Laborca a Uhu – chránil donedávna kravské pastvisko, voňal pečiarkami, palinou, bazou a schýlenými vrúbami s fotogenickou kôrou. Prezieravý agrárnik ju rozoral a zamoril pesticídmi, s šľachetným cieľom ochrániť zaskočených trampov, rybárov a kúpačov v starom ramene pred rojmi klieštov, rozhojnených na našich lúkach vďaka úbytku drobnej aviofauny a zimných mrazov. Pre región ikonickú panorámu Vihorlatu, zachytenú ešte na Jarmiliných obrazoch, aktuálne nahradzujú strašidelné, tupým strojčekom oholené temená.

Jarmila býva v michalovskej bytovke, robí pravidelné prechádzky mestom, krajinou dnes už menej, vychováva deti, zapíňa hrubé denníky a maľuje – vybetónovaný dvor domu bez stebľa zelene, ale s rajskou kvetenou zobrazenou na záclone; lúku s redukovanou biodiverzitou a žeriavmi tancujúcimi na plechovom plášti piknikovej termosky; rozpadávajúce sa mozaiky „soci-kovskej“ občianskej vybavenosti; zázrakom preživšie fontány z ešte soreláckej parkovej úpravy námestia; starú synagógu užívanú ako autoservis s modlitebnou sálou zanesenou hovňami strážneho psa; kone z ranča miestneho oligarchu kĺmené moreným osivom; kamenné monštrá z košického dómu zamurované v koniarni michalovského kaštieľa – terajšej múzejnej expozícii prírody; vrúcne uctievanú ikonu svätice na bezcitne osekanej lipke pri drevenej cerkvi; geniálne obrazy s naivným svetelným režimom; novú maľbu s predpotopným perspektívnym rozvrhom; priestory, priestranstvá a zákutia... Samé hmatateľné veci.

Keď autori nástenných kalendárov Michaloviec „na starých pohľadniciach“ vyčerpali za pár rokov všetky špeky, prišlo i na menej výstavné zábery. Nad jedným sme sa s Jarmilou chvíľu naťahovali: je to zadná stena oranžérie pristavanej k ľavému krídlu kaštieľa či koniareň pred jeho pravým krídlom? Zakrátko som si musel priznať porážku, vzdať hold bezkonkurenčnej znalkyni mesta a uznať, že má pravdu. Otrávil ju to.

Chodte do riti s vašou pravdou.

Jarmila Džupková: Kojaca, 2012, uhlík, olej na sololite, 60 x 75 cm

Aby to nebolo len o tom, že ja som vo vlaku a ty si v kuchyni

Rozhovor s JARMILOU DŽUPPOVOU

**Namiesto klasického rozhovoru sa výtvarníčka Jarmila Džupková rozhodla predstaviť útržkami zo správ na sociálnej sieti, konkrétne ide o pasáže rozhovorov s vizuálnym umelcom Svätoplukom Miky-
tom. Texty sme redakčne upravovali iba v nutnej miere, snažiac sa zachovať ich čo najautentickejší charakter.**

20. 8. 2017 18:01

Svätopluk Ahoj Jarka, takže ešte raz potvrdzujem, že v utorok o 11:23 Vás vyzdvihneme na žel. stanici v Poprade a pokračujeme autom do BŠ.

20. 8. 2017 23:33

Jarka Áno, ďakujeme.

27. 8. 2017 0:57

Jarka Bolo nám s vami krásne, aj keď to možno nevyzeralo, ďakujeme, aj Matejko bol veľmi rád, a inak – nikto tak nepreštuduje tú izbu, kde sme boli (i koncepciu a všetko... či všetko možno nie...) ako kojaca matka. Niečo som si v nej všimla až na druhý a niečo až na tretí deň.

27. 8. 2017 13:50

Jarka Sformuloval už niekto niečo o tej ružovej izbe? Hoci Ty?

27. 8. 2017 16:43

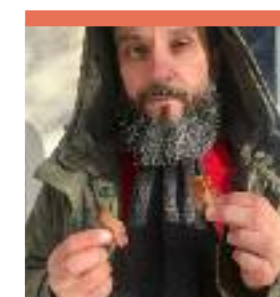
Svätopluk Ahoj Jarka, my sme sa včera ani nestihli zamyslieť, že už si odišla, bol tu vernisážový frmol, ktorý dobre dopadol. Fajn, že ste si to užili, a aj si niečo spravila. No a o tej izbe zatiaľ nikto nič. Máme iba veľmi dobrú spätnú väzbu od každého, kto tam spal, že to bolo fajne. Tak sme radi, že aj pre Vás to tak bolo. Môžeš ju namaľovať. Pozdravujeme zo stanice. s+z

1. 9. 2017 7:02

Jarka To už je spolupráca – snažiť sa rýpať tak, aby si si potom stieraním farby nezodral ruku, nie?

JARMILA DŽUPPOVÁ (1984) patrí k výrazným postavám slovenskej maľby aj napriek tomu, že je na jej pomyselné geografickej periférii. Vnútor-
ný svet, silná emocionálna, príbehovosť, symbolika domova, ale aj ekologické tematizovanie života zvierat, to všetko sú charakteristiky jej tvorby. V r. 2009 bola finalistkou Ceny Oskára Čepana, v r. 2010 a 2018 bola ocenená v súťaži VÚB Maľba roka (2. a 3. miesto). Vystavuje na Slovensku, žije v Michalovciach, kde vychováva 2 deti a tvorí v kuchyni panelákového bytu na 6. poschodí. Niekedy utečie pešo do lesa, vráti sa o 5 hodín, s nie hneď viditeľným posunom v maľbe. Rovnakú funkciu, len v menšom rozsahu, jej plní aj cesta na druhý koniec mesta po syna do škôlky, aj večerné behanie k cintorínu a naspäť.

SVÄTOPLUK MIKYTA je vizuálny umelec a vysokoškolský pedagóg, spoluzakladateľ rezidenčného centra BANSKÁ

ST A NICA v Banskej Štiavnici. Vo svojej tvorbe reflektuje geopolitickú minulosť širšieho stredoeurópskeho priestoru, intímny i verejný priestor jednotlivca v spoločnosti. Venuje sa presahom v médiách kresby, grafiky, fotografie a keramiky. S J. Džuppovou sa zoznámil na sociálnej sieti v júni a naživo počas jej mini-rezidencie v BSC v auguste 2017.

Jarka Tretí obrázok už nebol taký rozrytý...

Jarka Chcela som sa spýtať, Sväto, že keď už mi po vás ostala taká ne-vysvetliteľná diera v duši, že potom, keď ju zaplátam obrazmi (nie v dohľadne, skôr v nedohľadne)... keď budem veľká, či by si nechcel niečo vystaviť so mnou. Možno to je také jednostranné nateraz, ale keď budú hotové tie obrazy podľa ružovej izby, a iné, možno Ti to niečo povie. Dobré ráno...

3. 9. 2017 7:35

Svätopluk Dobré ráno, Jarka, s tým stieraním farby je to v pohode, ruku mám na to vycvičenú. A ako si to myslela s tou výstavou?

Jarka Breráno... No tak, či ja viem? Myslela som to dobre... ale ako presne... neviem, ale...

Svätopluk Tak poznám iba málo Tvojich vecí... Ja budem mať výstavu najbližšie v Levoči 29. 9. Môžeš prísť pozrieť. Škoda, že sme nemali viac času u nás na stanici.

Jarka Prídeme do Levoče. Musím ísť plienku súrne vymeniť.

Svätopluk OK, peknú nedeľu.

Jarka Aj vám peknú.

Jarka Tá suchá ihla je taká ľahká a rýchla, a veľa vecí mi napadlo k Tvojej Ornamentiane a k samotnému plotu, ako je tam na stanici na kope. A ten ružový o izbe mi asi potrvá. Ja som ešte nebola na žiadnej Tvojej výstave vlastne, stále som to vnímala kútikom oka, a pritom mi Gregor svojho času vkuse o Tebe hovoril, že by sa mi to páčilo. A ja nikdy nie som na západe... a teraz sa to nejak naraz na mňa zosypalo... a ani spať celkom nemôžem. Sorry, že je to také trochu prehnané.

9. 9. 2017 23:37

Jarka Dobrý večer Sväto, dneska som našla v zošite rydlo. Príležitostne vrátim. V tom zošite sa dokáže stratit taká vec ako rydlo.

10. 9. 2017 1:58

Jarka Keby si náhodou aj nemal nikdy čo dodať alebo akosi výtvarne podotknúť k mojim veciam (lebo vlastne netuším, ako sa výtvarne spolupracuje), raz aj tak spravím skromnú výstavu, čo sa bude volať JA SI MÔŽEM VÝSTAVU S TEBOU SPRAVIŤ AJ SAMA! (POCTA MIKYTOVI)... ale nie... či... čo ja viem?...

10. 9. 2017 8:37

Svätopluk Ahoj Jarka, ja rád „pôjdem“ do výstavy s tebou – asi kresba? Tomu

Jamila Džuppová a Svätopluk Mikyta. Foto: archív S. M.

som otvorený a rád spolupracujem – to znamená vizuálne porozumenie. A tvoje maľby – tých pár, čo som videl, mám rád. Kto maľuje vlka, toho mám rád... PS: rydlo musíš vrátiť.

3. 10. 2017 7:32

Svätopluk Ahoj Jarka, ďakujem ešte raz, že si prišla, a aj za bohaté materiály, ešte som to nedoštudoval.

Jarka Dobré ránko, Sväto, pre mňa to bol sviatok, dávno som necestovala sama bez detí... s deťmi je fuška niekam dôjsť a sama len sedím a sa usmievam. A Tatry... na hodinku... Materiály... stále sa snažím držať akúsi triezvosť a striedmosť, a stále to vyjde prehnane, alebo priosobne... čoho sa spoločensky žijúci človek môže kľudne zľaknúť.

Svätopluk Ja nie som bojazlivý. Aj teraz také maľujem, čo je podľa vety z rádia... čítali od Borgesa a bolo tam o plachosti ako jednom zo ziel, a mi to utkvelo.

28. 10. 2017 9:35

Svätopluk Pečiatky určite budeš mať. Páči sa mi na tom obraze tá ľavá strana s tým rozbitým plotom, aj líška vyzerá dobre, len nad ňou je nejaký virvar teraz.

Jarka Virvar sú Tvoje ploty na kope. Faakt budú pečiatky? Jeej...

Jarka Ale v grafike pečiatka?

28. 10. 2017 11:34

Svätopluk Samozrejme nie. Na zadnej strane, v ľavom dolnom rohu. Ten Sokol to s tými pečiatkami preháňal, nie sme predsa Japonci.

28. 10. 2017 13:28

Jarka ... a kto sme?

28. 10. 2017 15:36

Jarka Keď nechceš, tak ani ja nechcem... nechajte si ich (ale to nie je, že sa urážam... to je niečo asi iné), možno sa vám popredajú na tom Dobrom trhu alebo inde – podporím vás najradšej na svete. Ale pre mňa budú nedokončené a bolelo by ma na ne kukat.

Jarka Pre mňa je to pointa. Sviežosť. Súvislosť. Aký by to bol pre teba pocit to opečiatkovať? Akože v rámci obrazu.

28. 10. 2017 21:50

Jarka Ale prepáč. Veď to je čisté zúfalstvo. Už nebudem nič písať.

29. 10. 2017 1:35

Svätopluk Halo, halo, Jarka, práve sme sa vrátili zo stanice a z mesta, čítam Tvoje odpovede, otvorila si veľa tém. Škoda, že ich nemôžeme riešiť osobne.

Svätopluk No stručne... a k veci. Nerozumiem úplne poznámke, že tie Tvoje veci sú nedokončené... chceš a môžeš ešte prísť to dokončiť? Napríklad farebne? ... čo som navrhoval. Alebo to má dokončiť tá pečiatka, ktorá je myslená ako marginálna signatúra... Chceš ju mať ako súčasť diela? Netrúfam si rozhodovať potom o jej umiestnení... Dali sme ju vyrobiť čisto z neumeleckých dôvodov... aj papiere sú napr. značené vodoznakom... a tak... dobrú noc/dobré ráno možno.

29. 10. 2017 4:13

Jarka Dobré ráno asi... no hej, s chladnou hlavou sveta žiť. Rozumiem, že neumelecké dôvody sa nemajú miešať s umeleckými, ale len rozumom tomu rozumiem. Dovolím si povedať, že kontext zachovávam. Že sa nenápadne vinie celým tým rozhovorom elektronickým.

Jarka Kontext sa vinie...

Jarka ... jaaj, trochu zaspávam, ale chcela by som, aby si si to ráno prečítal, aby bolo jasné, že v podstate všetko v poriadku.

Jarka Nejdem nič dokončovať, farbu, ak máš chuť, daj, keď je už tá grafika dnes inde, ako si povedal. A treba sa farebne označiť, aby bolo jasné, že je

Jarmila Džuppová a Goran v Michalovciach-Betlenovciach. Foto: archív autorky

už súčasnosť. Vycítila som len toľko, že by Ťa netešilo pečiatkovať obraz. Dobre. To grafické umenie mi príde také striktné a smutné. Ale to asi len v kontraste s tým, že som sa pol dňa tešila, ako buchneš pečiatku niekam, kde sa to hodí, len preto, že rád pečiatkuješ. (Stále si myslím skromne, že kontext sa vinie, zachovaný.) Hneváci smajlík sa tam teraz dal sám, keď som zaspala nad telefónom, a neviem ho dať preč, no... už drozdy sa pobudili.

29. 10. 2017 7:35

Svätopluk Drozdy sa pobudili je pekný záver. U nás leje a leje, a sojky lietajú.

29. 10. 2017 10:09

Jarka Akých veľa tém som otvorila? Ešte v Štiavniči sa mi snívalo o kope kníh Homo viator, ktoré sú tam v skladíku.

29. 10. 2017 12:30

Jarka Aha, hej, veľa tém. Až teraz vidím.

29. 10. 2017 13:36

Jarka Vlastne, skoro nikdy som sa nerozprávala o umení. Párkrát so Sikorom pri klavíroch, pri diplomke. To bolo vzácne, lebo bolo aj také významné ticho raz. Tie klavíry boli zatvorené a boli o významnom tichu... vlastne. A keď je Sikora ticho zamyslený, to je čosi veľké. A ešte som bola pri jednom naozajst-

nom rozhovore o umení, ale asi som len počúvala... v roku 2006 v Rimavskej Sobote, u Gabiky Garlatyovej, s Rišom Gregorom a Romanom Popelárom. Na terase. To bolo krásne, ale už neviem o čom.

Jarka ... a netrúfol by si si predsa len rozhodnúť o umiestnení pečiatky, vyrobenej z neumeleckých dôvodov, v rámci diela? Smelo dakde, hoci na jeleňa, lebo to nie je posvätná krava? Ale už s tým nebudem otravovať. Posledný pokus.

29. 10. 2017 16:23

Svätopluk Ja veľmi rád a často diskutujem o umení, vlastne skoro iba o umení... ktoré poznám aj nepoznám a poznajú iní, dávam si to do súvislostí... Ale radšej naživo, a nie klepaním do počítača, to určite chápeš.

Svätopluk No a pečiatka, stále nad tým premýšľam, a neviem sa zmieriť s tým, že to mám dať do Tvojej grafiky, keď to je logo – reklamná vec... keby to bol nejaký symbol, lístok, konárik alebo kláves z klavíra – tak by som to hneď urobil... teraz mám zábrany... ALE môžem Ti to priviezť a môhla by si to autorsky vypečiatkovať ty? Vraciam Ti týmto tému naspäť zase...

29. 10. 2017 19:08

Jarka Tak to nemá význam, že by som to ja urobila. Práveže na svete je to super, že je zmiešané niečo jemné s hrubými zásahmi alebo takými buranskými, a ja by som to urobila hneď, lebo práve tak mi to stále vychádzalo (Matejko mi to berie)... ale nedá sa písať.

Svätopluk Ten Ťa má pod kontrolou.

Jarka Čo reklama! Veď to je vaša edícia a neviem to vopred presne vysvetliť... teraz mi to berie Andrejko.

30. 10. 2017 13:30

Jarka To je to niečo asi: uzemniť. Poznačiť čímsi živým (v tom zmysle, že reklama akoby nadovšetko – nad samotný obraz, aj to, čo je v ňom... meno, značka a konkrétny obsah šuviks či šuvix)... a vy ste skvelá značka atď. – ale toto tu by malo oveľa viac vrstiev... poschodí.

Jarka A bolo by to také vtipné uzemnenie.

Jarka Reklama je určite dnes ten najvitálnejší moment vo všetkom. Aj tak sú tie moje suché ihly trápna romantika a krehkosť, fuj... i keď iné nemohli byť. Dať na pravú mieru ich treba... ahoj...

Jarka Ale len ak by Ťa to tešilo. Inak určite nie.

30. 10. 2017 17:13

Svätopluk Ahoj Jarka, to je teda zamotaná téma... ja už neviem, čo mám robiť... V každom prípade sme vždy doteraz „plnili“ želania jednotlivých umelcov a snažili sa všemožne vyjsť v ústrety v rámci technických a produkčných možností... To, čo rôznymi spôsobmi navrhujem, ak som to správne pochopil, že to mám ja nejakým vypečiatkovať priamo do grafiky a takto ju „dotvoriť“, to si neviem reálne predstaviť. Nie že by som si na to netrúfol, ale viem odhadnúť výsledok, a myslím si, že by to tým motívom ani trochu neprospelo.

Svätopluk To mi teraz napadá, pri večernom snežení...

30. 10. 2017 19:02

Jarka Ale jasné, že žiadne vychádzanie v ústrety/plnenie požiadaviek tu nemá miesto. Malo by ho len stotožnenie. Prepáč... neviem, zdá sa mi to významné, volať Ťa prehodnocovať tlačenie... ale nie znižovať. Možno to má len ten význam, že keby som to rovno urobila, nikdy by som to nikomu nevysvetlila – tie pohnutky (aj keď zamotané, ale nitku držím). A teraz mám často taký pocit, že to celé už nikto nikdy nepreskúma a nerozoberie na drobné. Lebo všetko tak letí, kľže sa po povrchu a ostáva rovno zabudnuté. A ja by som tak chcela, aby si to niekto bytostne predstavil... a asi by som si to chcela opečiatkovať.

30. 10. 2017 21:42

Jarka Nuž ale tiež ma to brutálne unavilo. Nespať kvôli pečiatke, to je divné.

31. 10. 2017 3:27

Jarka A možno sú to fakt zložité hlúposti, nič osobné, ale musíš to povinne lúštiť, lebo v tom číhajú pracovné komplikácie... a ja sa správam ako veľmi smädný človek 7 rokov odrezaný od umeleckého toho... provozu... tak to je celkom hrúza. Ach, bože, bože...

31. 10. 2017 21:25

Jarka No tak nevypečiatkujem.

5. 11. 2017 21:15

Svätopluk Ahoj Jarka, vidím, že maľba sa vyvíja, to je super, že sa tomu venuješ a neprestávaš. Volby nám našťastie dopadli vynikajúco, dosť sme to prežívali a báli sa, či sa podarí poraziť Kotlebu – ale ÁNO! Takže dnes bola dobrá, pozi-

Pečiatka. Foto: archív autorky

Jarmila Džuppová: Diván s jablkami, 2012, olej na sololite, 138 x 86 cm

Jarmila Džuppová: Asketické obydlia – kuchynská linka, 2005, olej na sololite, 138 x 86 cm

tívna nedeľa. Ja som dnes dotláčal Lukáča, a urobili sme aj skúšku prvú s Andrejom Dúbravským... vyryl kohúta.

Jarka Koľko sa dožívajú kohúty?... taký kultový kohút... No... úplná (chvíľková aspoň) eufória z volieb... chvalabohu aj za takú.

Jarka Neprestávam.

21. 11. 2017 21:53

Jarka A čo mali (či mohli) kryštály a antikryštály povedať o Tvojej rodine vtedy?... veď možno aj nič, ale možno niečo?

22. 11. 2017 9:44

Svätopluk Nič vlastne. To je skutočne myslené odosobnene – vedecké zaradenie. Rodina – čeľaď – druh.

23. 11. 2017 12:05

Jarka Ako Sikora? Bolo to pekné?

Svätopluk Pozdravil som ho od Teba. Bolo to SUPER.

Jarka Aha, áno, dík. Aj ja by som ho rada popočúvala...

Jarka V škole bol tak raz za mesiac a intenzívne, a potom to pár dní príjemne doznievalo. Raz som mala takú prácu o tom, ako doznieva deň so Sikorom, celkom inde, a inokedy, pri Morskom oku na chate, zhruba pod Motrogoňom (taký kopec vo Vihorlatských vrchoch, taký čudný). Tam je aj rašelinisko.

Jarka Už Matejko sa montuje.

Jarka Neverím na odosobnenie. Čo by to potom bolo... ozdôbka?

25. 11. 2017 13:12

Jarka Ploty mi pripadajú v neviem akom zmysle, ale dokonalé. Tie tri symboly... srdce, hlava a nejaký rast/vitalita/možno plodivosť. A preskupuje sa to, nič sa neopakuje... len mení pomer a akoby intenzitu (počas roka). Možno nie hlava, ale Slnko. Alebo kto ako chce.

25. 11. 2017 20:47

Jarka Keď bude hotový slnovratový obraz... do Ondreja určite (teraz sa skomplikoval... ťažký preťažký je), pošlem Ti ho, ako vyzerá, a už prestanem písať, sľubujem.

26. 11. 2017 8:51

Svätopluk Ahoj Jarka, kľudne píš novinky. Ja som ale nie zase úplne taký veľký

a pravidelný pisateľ. Ja som sa vrátil z Oravy zo stretka ZŠ po 30 rokoch, bolo to vtipné. Na Orave je krásne – tie smreký sú tam obrovské a majú konáre až po zem. Som rád, že sa Ti Plot páči, aj mňa fascinuje. Práve tým, čo si napísala, že sa tie motívy tam objavujú – ale nepravidelne, je za tým hra.

26. 11. 2017 16:38

Jarka ... aha... novinky... no keď myslíš... mám jednu novinku, že už asi viem, ktorý plot je december. Prosinec je na to ideálne slovo. Veľa lásky a nádeje upretej na to máličko slnka (cez slnovrat, takže cez Vianoce) a viac nič. Pusto.

30. 11. 2017 17:52

Jarka Na Ondreja hotovo, ale to... už ma nasralo slniečkovanie a vrhanie tieňa, a urobila som schematický západ slnka slnovratový.

30. 11. 2017 18:00

Jarka Dnes začínam taký obraz, čo vznikol tak, že predpredvčerom, ako si napísal o tých smrekoch s konármi po zem, predvčerom som našla kdesi Červenú jedľu... obrázok z Tvojej výstavy s Atilla Szucsom... a zmontovalo sa mi to do obrazu tak naliehavo, že idú pôvodné plány bokom.

Jarka A ešte som objavila liek na pretlak otázok k Tvojim starším prácam (všetko je pre mňa veľmi nové, nikdy som na to neostrila)... to Rewind s Petrou Hanákovou... aj keď je to z iného času, asi pomerne euforického, keď ste ešte raňajkovali s cestujúcimi... a obdivujem Prokopa, že tam dve hodiny ležal. Mladý.

Jarka A v tom slnovrate – všetko schematicky a plošne – nič plastického, len všetko nakope pokreslené, prevrstvené a viera, že to tam ostáva citelné. Aj keď nevidno skoro nič. Tak to mám vlastne stále. Nič nového.

Jarka A ja vlastne mám aj „ľahký program“, nie akvarely, ale tie... tie nechávam, čo nosievam do lesa sem-tam. Sú aj zľahka zdokumentované. Zakreslené v zošite.

7. 12. 2017 6:59

Svätopluk Jarka, už si brús ceruzky, Zuzana príde, škoda, že ja som na iných cestách. PS: pekný smrek!

7. 12. 2017 22:21

Jarka A nové je, že asi aj január je taký istý plot ako december, lebo sú tam dva rovnaké a mne sa presne posledný rok vidí, že na slnovrat (zimný aj letný) sa všetko tak akoby preklopí. Alebo sa zrkadlí. Aj v Ornamentiane sú v strede tie dva zimné (december a január s máličkom slnka) a zrkadlia sa. Od letného slnovratu to zacúvalo do biela a do tmy... a zase pribúda, až do vrcholu leta. A tam bzučia lipy, a keď odkvitnú okolo slnovratu, hneď aj pustia pár žltých slabých lístkov, akoby sa hneď naznačilo to preklopenie. To ubúdanie a zrenie.

Jarmila Džuppová s rodinou. Foto: archív autorky

8. 12. 2017 8:13

Svätopluk Ahoj Jarka, aj Zuzane sa u Vás páčilo. Závidím jej, že videla naživo obrazy. To už si napísala riadnu prózu včera, musím sa sústrediť pri čítaní. Ten obraz so smrekom je mi blízky motívami aj farebnosťou už teraz. Maľuj usilovne, aj keď v ťažkých podmienkach. Plech vyzerá dobre, už sa teším na tlačenie! Pekný víkend...

Jarka Podmienky sú skvelé ... dobré ráno. Plech... to vôbec nesúri, však a keď sa k nemu niekedy dostaneš, tak si prosím takú peknú červenú. Ale aj Ty sa sústreď na svoje hlavne.

Svätopluk To si neodpustím, vytlačím to hneď dnes, zajtra, aspoň skúšku – na farbu sa teším.

13. 12. 2017 0:53

Jarka Z červeného mi biela vytrvalo opadáva. Vzdávam to. Keď mi Matejko zasiahol tými červenými „škrabancami“, tak som pochopila, že toto nezasnežím. Musím ísť už ďalej.

22. 12. 2017 4:38

Jarka Slnovratový deň sa mi videl dlhý predlhý. Utekla som od detí do najbližších kopcov, pešo z domu na Senderov. A bez hodiniiek sa mi v lese zdalo,

že už by sa aj malo stmievať, a ono stále bolo len vidno a vidno. Aj som sa ešte za vidna busom vrátila. Takýto najkratší deň. Bol. Bohdan mal meniny. A niektoré nechávatka sa pália... ktovieprečo... tak som tam spálila nechávatko, ho-relo dlho, asi pol hodku, a voňalo, a je to hádam aj na obraz – aspoň na taký dokumentačný... možno ako poznámka k slnovratovému obrazu.

22. 12. 2017 8:18

Svätopluk Dobré ráno, tá kresba je vtipná, že ako je tam tá dračia (?) hoj-dačka zakomponovaná. Čo sú nechávatka? Na Dobrom trhu bola dobrá atmosféra, ale aj sme radi, že ten pracovný odstáty deň v ľudskom úli máme za sebou. Práve som zakúril do piecky, idem robiť raňajky.

22. 12. 2017 9:36

Jarka Nechávatko je niečo, čo sa odnesie na kopec a tam sa nechá. Aj kryštál zapečený do cesta bol nechávatko. A stále je to niečo iné. Teraz to bola taká guľka z vosku a bylínok. Ale musí sa to odniesť na dobrý kopec. To som nevedela stále... nie každý kopec je samozrejme dobro... sú aj vyslovene zlé kopce. Napríklad Hrádok v Michalovciach je úplne zlý. Proste taký zasvinený kopec. Zle nabitý.

24. 12. 2017 7:22

Jarka ... bré ráno, Sväto... pekné vianočné štedré. Aj keď neviem rozoznať štedrosť dnešného dňa od štedrosti ostatných. Nám prší, s obrazom sa menia plány. Chcela som sa Ťa spýtať, že ako vyzerali tie črepy na čiernej poličke (z výstavy Antikryštály) predtým, než sa rozbili. A ako sa rozbili? Si to robil ako niečo hladké, leštené a potom si to porozbíjal? A ten čierny črep je od čoho čierny?

Svätopluk Ahoj Jarka, o chvíľu vyrážame na cestu. Antikryštály som vyrobil z hliny! Je to keramika – našiel som jamu s hlinou a odtiaľ som si navyberal hrudy, ktoré som tvaroval – vypálil a potom leštil. Chcel som, aby vyzerali prírodne – autenticky, a zároveň v tých preleštených hrotach mimozemsky. Po-zdravujeme a prajeme milostiplné Vianoce... s+z

24. 12. 2017 9:53

Jarka A ako si ich rozbíjal? Si to hodil o zem a pozbieral?... či kladivom?

Jarka Plno milosti? Od Boha? Aha... ďakujeme veľmi pekne... j+a+m

26. 12. 2017 17:23

Svätopluk Ahoj Jarka, ja som ich nerozbíjal vôbec... iba som ich tak vytvaroval, aby tak vyzerali. Som zozbieral a vysušil hrudy hliny a pritvaroval tie hroty. To by sa mi rozpadli, keby som po nich s kladivkom bachol...

26. 1. 2018 0:49

Jarka Sväto, krásne je to! Nestihla som si to (dokelu!) rozložiť a pozrieť všetko... tak sa to zbehlo, ale ako som to podpisovala, išla nejaká taká hudba a bola to pecka, tak to pociťovať jedno za druhým. Jaj. Aj ceruzka bola krásna. Aj Zuzka. Pobudla... spokojná.. Fakt to akoby... čo ja viem... pulzovalo alebo niečo. V tých tlačiaciach. Veď čo takej červenej ostáva iné, než pulzovať. Ani neviem, čo sa tam mení, a ostalo mi to ako veľký zážitok. Ďakujem.

26. 1. 2018 8:10

Svätopluk Tak sa teším, že si spokojná. Tiež sa mi to páči. Verím, že aj vernisáž dobre dopadla. Zuzana mi posielala fotky. Obrazy sú dobré. A spoznáva tam mnohé veci. Šťastnú cestu domov. Ja pripravujem moje veci do Budapešti.

11. 2. 2018 9:16

Svätopluk No, kde začať? Začnem od konca a že som rád, že môžem vidieť, ako sa vyvíjajú – posúvajú Tvoje obrazy. Aj tento posledný prírodný ohnivo zamrznutý. Vždy ma prekvapí, ako rýchlo Ti to ide...

Svätopluk No a my sa stále iba o umení bavíme a doberáme sa a prekáráme sa a bavíme sa na tom... U nás sa naozaj nevarí, máme iba jednoplatničku na kávu, ale tak nám to vlastne stačí. Aj Zuzanu viac baví písať granty, ako variť segedínsky, aj keď ho obaja máme radi. Snehu je tu stále máličko, škoda, ja mám tak rád to ticho, ktoré nastane počas hustého sneženia...

Svätopluk A sme teraz na cestách doma iba dva dni a zajtra už na týždeň do Stuttgartu, potom Ti pošlem fotky z výstavy. Tak nech sa dobre maľuje. PS: Na výstave sa mi najviac ten červený smrek páčil.

11. 2. 2018 15:27

Jarka To si pekne povedal – že na tých svojich cestách ste sa ocitli doma. Aj ja mám sneženie zafixované ako dačo úplne nemé... či vlastne aj hluché (hlu-chonemé)... ale my sme nikdy nemali také ticho a také masy snehu, ako na Orave je normálne asi, a mne to splýva ak s niečím, tak s Vláčilovou Markétou Lazarovou. Pocit zo sneženia je ten istý ako z M. Lazarovej. A ešte je to v rámci roka aj vrchol sústredenia v maľovaní. Keď boli najväčšie snehy, tak sa najlepšie maľovalo stále.

16. 2. 2018 9:28

Jarka Asi vám robím hanbu... Tak ma je veľa... prepáčte, tie noviny... dosť ma šokovali... zas tak priosobne...

16. 2. 2018 14:07

Svätopluk My nič ešte nevieme, lebo sme čítali teraz týždeň nemecké noviny... Ale netráp sa zbytočne, Jarka. Stuttgart ináč dopadol dobre, bola to príjemná, pokojná kombinácia čajových ceremoniálov a umenia.

Jarmila Džuppová: Chrlič, sneží, popolník, 2015, akryl na sololite, 138 x 86 cm

16. 2. 2018 15:18

Jarka To ako včerajšie Enko, mojimi vecami ilustrované. Ale som sa dva dni dopredu dozvedela, že bude celé s obrazmi a príde mi to hrozné. Akoby dačo, čo je prirodzene tajné, celé vyspané na kopy, vytlačené a rozposlané po Slovensku. Lebo veď do galérií veľa ľudí nechodí...

Svätopluk Haha, toho sa neboj! Nech to na ľudí pôsobí... Radšej ako blbé seriály na Markíze!

17. 2. 2018 1:55

Jarka Chcela som ešte ísť do Levoče sa raz pozrieť, ale ochorela som z tých novín... na priedušky niekde to sadlo. Normálne som sa zľakla vystavovania.

Jarka S tými maličkými deťmi... taká som neodolná. To je novinka.

17. 2. 2018 19:51

Svätopluk Jarka, noviny sme čítali, ten text je v pohode, nenechaj sa vyrušovať pri malbe tým. Výstava v Levoči končí, začala nová v Stuttgarte – tam to bolo super, je to nádherný kontemplatívny priestor, to ITO.

25. 2. 2018 20:04

Jarka Andrejko použil fixatív práve.

Svätopluk Úha.

Jarka Ale asi som to nemala spomínať, lebo sa mi za ten čas spálilo maslo, čo ide na krupicu. Pozdravujeme.

Svätopluk Haha, tak tomu sa hovorí sled udalostí.

27. 2. 2018 20:30

Jarka Farby nevidno. Zase neviem dokončiť, ale nevádi. Vy sa lyžujete niekedy?

28. 2. 2018 1:17

Svätopluk Ahoj Jarka, dnes – včera som sa presunul za hustého sneženia z BŠ do Viedne, a večer do Brna. Dobre si to zamaľovala, veď sa farby zase „vylúpnu“. Gute nacht. PS: nie, nikdy nelyžujeme, lebo by sme si mohli niečo zlomiť.

28. 2. 2018 13:47

Jarka Lebo minule som videla v televízore snehové správy a tam bolo Ski Krušetnica, tak mi napadlo, či ste tam netrávili čas detský. Vidíš, my tu máme v Michalovciach dúpätá mafiánske. Vidno také... hej.

28. 2. 2018 23:11

Svätopluk Tam som ja vyrástol... a bolo to dobré... v Krušetnici, veľa som sa naučil o normálnom živote.

7. 3. 2018 16:36

Jarka Keď posielaš kresbu, tak to u mňa má taký priebeh ako choroba. Dostanem ju... prijmem nejak... tak neurčito, ani sa mi nepáči, len podprahovo sa ma dotkne, ale je to také cuknutie, ako keď v určitom momente tuším, že budem chorá (že nejaký bacil ma napadol, proti ktorému neviem bojovať, lebo som práve vtedy z nejakého psych. dôvodu oslabená). Za tri dni sa to rozhostí po tele, ďalšie dva dni je zle a potom už sa človek lieči – v tom zmysle, že sa zmieri – už pozná ten bacil a prijme ho... už vie, čo s ním robiť... uf, to je vysvetlenie... Proste zo 5 dní myslím na tú kresbu kade-tade... všade... intenzívne... na 3. deň sa niekde v lese z toho smejem a žasnem, a si hovorím, že si pre mňa bezodná studňa inšpirácie (včera na Bielej hore)... a potom už ju mám v sebe ako nejaké bohatstvo, o ktoré už nikdy neprídem. Resp. ako ďalšiu časť imunitného systému.

12. 3. 2018 9:12

Svätopluk Dobré ráno, Jarka, pribudlo tu toho, kým som sa venoval študentom na horách... Vrátil som sa dosť unavený a cez víkend sme oddychovali, uvažujeme o novom fungovaní St a nice v BŠ.

Svätopluk Teraz je pre nás aktuálne tá téma Lipy u nás v dedine, to je neplánovaná sochárska rezidencia, ktorú sme vyhlásili, lebo tu spílili dvojlipu. Len či sa niekto zaujímavý prihlási, kto sa vie ešte s dlátom a pílou obracať?... Ako Tebe ide kreslenie? Čakáš na sololity, tak sa asi Tvoje zošity plnia? Vonku už začína byť jarne, aj keď ešte sú tu zvyšky snehu. Riečka pred naším domom začala už hučať z topiacich sa lúk. Ja som veľa kreslil so študentmi v Jeseníkoch a urobili sme si tam na chate aj jednoviečernú vernisáž – možno si videla...

18. 4. 2018 10:35

Svätopluk Všetko najlepšie k jarným narodeninám, Jarka! Ten obraz riadne stmavol... Mne sa páčil svetlejší... ale to asi preto, lebo teraz je to vonku plné jemných žiarivých tónov. Ja sadím odušu v záhrade kvety a tak.

18. 4. 2018 20:17

Jarka Čo sadiš, aké kvety?

19. 4. 2018 0:08

Svätopluk Čo príde pod ruku – nechtíky, kosatce, gladioly, orlíky... presádzam mäta, ruže, ríbezle.

21. 4. 2018 1:32

Jarka Aj sme našli majiteľa, ale stratil kľúč od kladky (k poldňovej výstave

Jarmila Džuppová. Foto: archív autorky

na Šírave, sa volá ALEBO TO NAPCHÁM DO PLAVČÍCKEJ VEŽIČKY). Možno je to aj ten istý princíp ako srdiečková mreža. Moja alternatívna detská izba s jarným vetrom a Kyjovom na dosah. Moja rodina uchytená vetrom.

21. 4. 2018 11:23

Svätopluk Pekný obraz šípkový. No a ako dopadla výstava?

21. 4. 2018 21:19

Jarka Dobre, pekne, prestalo fúkať, vymyslela som na mieste protive-terné opatrenie, že som napchala zošity do medzier, aby neodfúklo látky. Ten vietor bol jednou z hlavných vecí. Super. Ja vlastne sa neviem vyrovnáť s vernisážami, ale toto bolo ako stretnutie na prechádzke s kamarátmi, aj stan sme mali, otvorené priestory... aj to oveľa lepšie chápem, keď sa to spojí s poveternostnými vplyvmi.

12. 5. 2018 8:29

Jarka Dlho začínané krivé modré fontány. Asi bohapusto opakujem Tvoje veci a neviem inak. Nevadí? Či vadí?

14. 5. 2018 13:32

Svätopluk Ahoj Jarka, ja Ti teraz veľmi nejakú nestíham ani odpisovať. V Stuttgarte som bol v minimálnom internetovom režime. Tam sme boli „nalepení“ na drevorezové dosky. Už cestujem domov. Jasné, že s tými kruhmi môžeš pracovať – áno, došlo mi, že sa podobajú na moje, ale to nie je kopírovanie – to je pokračovanie... alebo rozvíjanie motívov.

15. 5. 2018 22:33

Jarka To pletenie: som nešla do toho šmirgľom, lebo sa mi zdalo, že najprv vytlačíme bez toho a potom asi pošmirgľujem na tvári miesta možno. Možno je pletenie nosná vec tuto, ale či ju radšej nenechať „samonosnú“... a ju neartikulovať.

Jarka Lebo červené pletenie je na pozadí všetkého. Každý mesiac (cielené som to 28 dní rýpala... ale to nebol dopredu plán, to samo) pre bábätko lôžko začaté, čo ak tam ono nie je, tak sa to celé odplaví. Ale ja to nechcem nijak artikulovať. Vo výstave.

Jarka Alebo
Do kruhu chodník
Kruhový chodník
Chodník do kruhu

... ale to len srandujem asi. Neviem.

Svätopluk Práve som sa vrátil z Bratislavy, vyzerá to super, Jarka. Len to ešte lepšie vytlačíme, už sa teším. Idem spať.

11. 10. 2018 0:52

Svätopluk Ahoj z Brna Jarka. Obdivujem, s akou „vervou“ maľuješ a posúvaš tie jednotlivé obrazy... ja to ani dostatočne nestíham komentovať, ale som rád, že to môžem vidieť, ako sa to mení, a je to stále lepšie! Ráno idem na prvý vlak do jesene na Iliji. Dobrú noc.

11. 10. 2018 7:40

Jarka ... aj dobré ráno. Ďakujem a idem budiť deti.

13. 10. 2018 1:40

Jarka Keď som bývala s manželom bývalým, tak som mala zošity odložené v kufri (oco mi doniesol taký z blšáku z Prahy) pod posteľou a on to volal „kufor plný depresie“... ale mne sa práveže zdajú tie úvahy a postrehy pozitívne a veselé. Obraciam si prirodzenú pochmúrnosť svoju na všelijaké pozitívne a veselo. Ale to veľmi nevidno. A tie zošity boli v tom dome neskôr naložené v peci (v lete)... chcela som ich spáliť, lebo do mňa vkuse hustil, aby som sa už zobudila, že som mimo a ozaj som sa chcela zobudiť... ale časom som prišla

na to, že ma asi nemá rád, keď mi také radí. Že človek musí veriť v to, čím je, inak to môže rovno zabaliť.

13. 10. 2018 13:32

Jarka Tým len chcem povedať, že sa nesil nikdy do komentovania. Ja som strašne rada, že si rád. Ak naozaj. To som si už dávno všimla, že nad umením tak dvihneš obočie a očakávaš diskusie, bledý... a pritom si kdesi vonku a bez slov asi šťastnejší, s ružovosťou na lícných kostiach.

16. 10. 2018 23:39

Jarka Sväto, a to čo sú akčné polohy grafiky? A mravce v mravenisku u vás ešte pracujú? (Tam na Iliji.) Diky, díky...

17. 10. 2018 8:59

Svätopluk Akčné sú také, ktoré vznikajú procesom vzniku, že sa niekto nafarbí farbou a potom otláča na papier alebo látku... a tak. Mravce už zaliezli.

12. 12. 2018 9:06

Svätopluk Ahoj Jarka, nasnežilo iba trochu, 5cm? Ale aspoň niečo. V poslednej dobe som nemal veľa času písať. Je toho veľa, čo chceme ešte v 2018 stihnúť. Včera som tlačil veľký drevorez, modrý. Vyšiel super.

Jarka Dobre, že ste v takom švungu....

12. 12. 2018 9:16

Jarka U nás blato. Ale tiež pekné momenty, výhľad zo samoobsluhy – plné veľké okno hnedých listov na tenkých zvislých konárkoch smutnej vrbý, kamenná podlaha klasická samoobsluhová, červený stĺp prepraviek na pečivo.

Svätopluk A nič veselé?

Jarka Veď smutná vrba je veselá. Fakt je tu pekne.

Svätopluk Jaj. Vlastne celá príroda je pekná. Jarka, ako sa kupuje ten strom v Čergove?

Jarka Aj prízemné obchody pri bytovkách – tam sú veľmi farebné kusy tej podlahy, vonku pred vchodmi. Vybrané také najfarebnejšie. A napríklad zrušili kovové rohožky, lebo celkovo už si ľudia pred vstupom neotierajú nohy od blata... blato už je zriedkavé. Na stránke www.wolf.sk. Veľa vyasfaltovaného. A dokonca pomizli niektoré skratky, pešníci krížom cez trávu, lebo oveľa menej ľudí chodí pešo, všetci sa prevážajú. No už nebudem obťažovať postrehmi, tlač, tlač...

Svätopluk Ideme ešte s Prokopom na snežné pláne. Pekný deň Tebe.

15. 12. 2018 18:53

Jarka Sväto, však si zahráme pingpong v Dolnom Smokovci? A však je pravdepodobnosť aspoň taká, ako že budeme mať výstavu v jari (to je jedno, v ktorej jari)? Hoci aj v galérii! Všakže to nie je nereálne?

15. 12. 2018 22:26

Svätopluk Práve sme prišli dom. Vďaka, že Ty si prišla.

Jarka To so šípkovým poľom bolo tak, že keď som išla spáliť kyticu, tak mi bolo ľúto šípky tak navnivoč ich... tak som ich rozsypala do hlíny. A taká suchá šípka pekne pukne a vystrelia semienka doďaleka celkom. A jarabiny sa tak nedajú vysiať, lebo tie klíčia, len keď prejdú zažívacím traktom vtáčim. Tak som dnes mala taký pekný deň, ďakujem... dobrú noc. PS: sneží.

Svätopluk Pekne nám doma nasnežilo. Také páperie.

Jarka My tu máme mokrý, ale padá ešte. A čo, ideš aj ty na tatranskú rezidenciu?

Svätopluk Áno, pôjdem v 2019.

Jarka Do svojej vlastnej búdky a kina? Super... A nebudeš mať čas na jedno pingpongistické popoludnie?

Svätopluk NIE, do prírody! Do hôr a do lesov! Kino bolo východisko z núdze pre maliarov. Ja viem kresliť aj v teréne.

Jarka Ja napríklad vonku neviem robiť. Nachodím sa a silno si zapamätávam a doma spracujem nejak. Takže žiadny pingpong, ach jo.

Svätopluk Ja pingpong neuznávam. To viac kopanie zemiakov.

Jarka Ale... Ty asi nechceš takú spoločnú výstavu, však? Je to môj blud nejaký. Utkvelý.

Jarka Sem-tam to na mňa doľahne, že ja som fakt čisto mimo, ako mi to tvrdí Peťo Sabo, že by som mala byť na liekoch a mám nejaký problém... A keď ma niekto dáva dole, tak ja jednoducho som dole. Ako nejaké smetie. Len Ťa prosím, Sväto, mi povedz, že to je nereálne, urobiť takú výstavu. Budem už potom vedieť. Že je to nereálne.

Jarka Či som to ozaj správne pochopila – že pravdepodobnosť hrať pingpong v Smokovci sa rovná pravdepodobnosti mať s Tebou výstavu.

16. 12. 2018 7:50

Jarka Ja by som veľmi chcela, aj keď neviem, ako sa spolupracuje na výstave, a sa mi to vidí veľmi kostrbaté, nepraktické, akoby v pomykove a také čudné, veľmi čudné, a aj tak veľmi chcem, nech je to kľudne aj posledná vec, čo v živote urobím.

17. 12. 2018 7:21

Jarka Dookola toto isté točím, asi si to netreba všímať. Veď keby sa dalo, išlo by to samo. To ohľadom výstavy.

17. 12. 2018 22:04

Jarka Ježiško na slame, s deťmi zdobíme okno. Jasličky so senom Andrejko nakreslil.

19. 12. 2018 21:30

Jarka Ja nemaľujem. Od júna som urobila dva a pol obrazu. Teším sa na maľovanie.

20. 12. 2018 8:02

Svätopluk Ahoj Jarka. Spoločnú výstavu si viem predstaviť, asi by mala byť v Bratislave, a niekedy 2020. Dovtedy musíme ešte niečo vyrobiť...

Jarka Super!! Vyrobíme.

17. 1. 2019 0:15

Jarka Keď sa tak v perspektíve zhrčí plot na kopu železa! Toto sa stalo aj s Tvojím plotom na stanici, a nie v perspektíve. To je super, takto obísť perspektívu! Toto som tam asi riešila, keď som maľovala zimný slnovrat.

Svätopluk Čav Jarka...

Jarka Čav Sväto. Ale to je akoby len technická stránka tej veci s plotom.

Svätopluk Ja to vnímam ako kresbu v priestore, ktorá sa zhutňuje do objektu.

Jarka Veď hej, ako na kope popísané, veľakrát prepisované... Preto si aj tie ploty natrel na sivo, ako ceruza?

Svätopluk Ja som ich nenatrel, ale dal vypieskovať na kov.

3. 2. 2019, 2:25

Jarka Sväto, a lipy žijú a či sú mŕtve?

4. 2. 2019, 12:27

Svätopluk Ahoj Jarka, to teraz nevidno, keď sú vo vegetatívnom kľude... Mi-

Rodinný zelovoc. Foto: archív autorky

nulý rok tam nejaké prúty metrové vyrašili... PS: ja nie som nadšenec detského kreslenia, lebo to vždy vyzerá rovnako... ale chápem, že aspoň sa zabavia.

4. 2. 2019, 22:36

Jarka Tie prúty o dva roky budú kvitnúť, ak nikoho nezoženiete... Ešteže ste takí nároční a tým dávate životu šancu!

7. 3. 2019, 0:09

Jarka Stále dúfam v inú farebnosť a stále to skĺzne k tomuto. Ale ešte nehotovo...

7. 3. 2019, 7:57

Svätopluk Vyzerá to super, vidím, že intenzívne maľuješ. Hádám každú noc? Keď my všetci spíme...

10. 3. 2019, 1:26

Jarka Čo si, že intenzívne... sem-tam nejakú dlaždičku.

Jarka Vieš čo, Sväto, je to nemiestne, ale ešte sa ma nikto nepýtal nikdy, akých maliarov mám najradšej. Mám najradšej na svete Degasa. Edgara. Hlavne tie česajúce sa (na konci jeho života) a dostihy... a všetko ostatné jeho. A Toulouse-Lautrecove kresby koní. To bolo na začiatku maľovania.

27. 3. 2019, 10:23

Jarka A chcela som Ti povedať, že hluchavka purpurová (čaj) chutí ako zelovoc. Ako pivnica, zelenina a hlina, trochu aj ako pivničné potuchnuté niečo. Esencia predjaria. My sme mali zelovoc v 90. rokoch, keď som mala 6 – 11 rokov. Keď pijem ten čaj, je to čistý zelovoc. Koreňová zelenina s hlinou, veľká hnedá Lada na zemiaky, pomaranče na regáli zmnožené šikmým zrkadlom nad regálom, pyramída z paradajkových pretlakov.

Svätopluk Pyramída pretlakov – názov výstavy

Jarka Môže byť. Super! Chvíľu som rozmýšľala...

Jarmila Džuppová: Lipový konár na garáži, zapchatý odkvap, 2012, olej na sololite, 115 x 75 cm

Jarmila Džuppová: Moja karta, 2018, suchá ihla na papieri, 60 x 40 cm

DOROTHEE SÖLLE

Matka a dcera

na lidové univerzitě
jedna paní koupila sešity a řekla
jsem matka frídy
té která právě přednáší

na shromáždění žen za svobodu
jedna paní namazala chleby a řekla
jsem matka evy
té kterou tady všichni znáte

v demonstračním průvodu
jedna paní nesla baner a řekla
jsem mariina matka
ona si to vymyslela

když jsem to slyšela potřetí
rozplakala jsem se
protože moje matka a já
jsme věci nedělaly společně

a já jsem tu nejkrásnější větu
slyšela jen od ostatních
objala mě a řekla
mohla bych být tvoje matka

jsi jí zamumlala jsem najednou
ach nebyla to pravda
ale dala mi bundu
protože viděla jaká mi byla zima

DOROTHEE SÖLLE (1929, Kolín nad Rýnom – 2003, Göppingen) bola nemecká protestantská teologička, predstaviteľka kresťanského smeru teológie oslobodenia, pacifistka, spisovateľka a autorka termínu „kresťanský fašizmus“. K jej kľúčovým dielam sa radí napr. kniha *Gott denken* (Myslenie o Bohu, 1990).

Práce snů II.

už ti nemůžu proplétat vlasy
 nosíš je kratší
 zhubla jsi
 a hrdě si kupuješ nové věci
 ty staré už ti nesedí
 dala jsi je pryč
 také rybářskou košili
 netroufám se zeptat

vidím tvoje ruce při řízení
 jsou pořád ještě inteligentnější
 než všechny ruce které znám
 a něžnější
 z oblečení které jsi pro mě našla
 jsem nevyrostla
 nosím je

O mladé ženě která opustila svého muže

nehrozí že bych sama neměla na chleba
 píšeš mi
 té která ještě zná starý strach
 být bez chleba

denně slýchám příběhy jako ten tvůj
 a strachuji se
 nejen o děti které necháváš
 ale o tebe

slunce v pohádkách
 vařilo slepičí polévku
 pro děvče které po celém světě
 hledalo krkavčího bratra

také měsíc jí dal několik kotníčků
 ty nehledáš krkavčího bratra
 kterému bys uvařila slepičí polévku
 když přijdeš ke skleněné hoře

neříkám přijď domů
 bůh říká že jsem ohledně tebe poslechla jejího anděla
 modlitba je smutná matka
 která tě kus doprovodí

andělům se radí
 kde tě mohou najít
 aby jsi nebyla bez chleba
 ani bez slepičí polévky

Příliš pošty

každý dopis je prázdná ruka
 stále více prázdných rukou kolem mě krouží
 v noci začnu spalovat
 všechny prázdné ruce
 které byly prázdnýma očima
 a zíraly na mě
 není potřeba pálit dopisy
 přijdou znovu

můžu pak zmnožit chleba
 a se svými dvěma rybama
 nasytit mnohé
 velké dost o to půjde
 velké ještě
 které křičí děti
 při houpání

jak se potom stanu
 dopisem Kristu

Jedna příhoda mezi dvěma ženami

nemá žádné uši ta pozorná
 žádný smích nezažívá veselá
 na začátku máje důvěryhodné zapomínají věci
 a pečlivé chodí o hodinu pozdě

začala jsem zaznamenávat změny
 nahromadila jsem svůj malý vztek
 jako bych byla mašina která se zasekla
 když něco nesedělo

MAGDALENA ŠIPKA (1990) je študentka teológie, poetka, publicistka, členka feministickéj kresťanskej skupiny RFK.

Příběhy uprchlíků

uprchlíci z el salvadoru
pojmenovali svůj tábor po oscaru romerovi
ale čtyřicet dní poté
cedule campo oscar romero zmizela
a tábor dostal čísla
jedenáct dvanáct třicet

jedno dvouměsíční dítě
váží jen šest liber
matku zastřelili z vrtulníku
otec se vrátil domů po dvou dnech
a to malé ještě žilo
nesl ho jednadvacet dní pralesem
žvýkal kořeny a bobule
a krmil jimi kojence
zazářilo světlo když dítě
právě otevřelo oči
nikdo ještě neví jestli uslyší

jedna uprchlice si myslí že je lepší
když vás zastřelí tady v hondurasu
protože když byl masakr v el salvadoru
nezbyl nikdo kdo by o něm vyprávěl
tak si přeji aby alespoň
o jejich smrti lidi uslyšeli

(Preložila Magdalena Šipka.)

D V E N A J E D N U

BODNÁROVÁ, Jana. 2018. *NOCTurná*. Bratislava : Trio Publishing.

ETELA FARKAŠOVÁ

Obsahovo aj tvarovo výnimočné
dielo

Popredná prozaička, poetka, dramatička, autorka viacerých úspešných kníh pre deti, mládež a dospelých Jana Bodnárová v novej prozaičkej knižke *NOCTurná* úspešne rozvíja svoju originálnu poetiku, overuje a precizuje metódu „fragmentárneho písania“, za ktorou siahla už pri viacerých tak prozaických, ako aj poetických textoch. Usiluje sa pritom nielen o ešte väčšiu koncentráciu a úspornosť výpovede v zmysle literárneho minimalizmu, ale aj o tvarové inovácie vypovedaného.

Rozsahom útla knižka s lyricky nalaďujúcim názvom evokuje predstavu podobne lyricky znejúcej hudobnej skladby. Kniha, obsahujúca dva prozaické texty, *Performancie noci* a *Tí, ktorí odišli*, potvrdzuje, že autorka sa v literatúre rada vydáva na „nové cesty“, rada experimentuje so slovom i textom ako celkom. Napokon, ako sa sama priznala v jednom z rozhovorov, dôležité sú pre jej tvorbu skúsenosti, ktoré „otvárajú myseľ“, pomáhajú brániť sa rutine, upriamujú na nové, málo videné či viditeľné momenty reality. Tomu zodpovedá spôsob písania, ktorý sa Bodnárovej osvedčil aj v predchádzajúcich knižkách, ktorý je spätý s inklináciou k žánrovej prepojenosti a štýlovej difúznosti, ktorý smeruje k neošúchanosti, k väčšej otvorenosti a objavnosti pohľadu i mysle, a najmä v ostatných rokoch ho charakterizuje aj inklinácia k hudbe a vôbec k zvukom v najširšom zmysle – a aj k ich protikladu, k tichu. Ticho pokladá autorka za akustický fenomén, ktorý je nesmierne dôležitý v procese písania, ale i v procese recepcie textu, používa ho ako prostriedok vyjadrovania, ktorému plne dôveruje. Ide jej o fenomén „hlbinného ticha“, práve ono je podľa nej rečou (najmä) poézie, no nie je ťažké zistiť, že k takémuto „hlbinnému tichu“ inklinuje autorka často aj v próze, a to najmä toho typu, aký predstavujú *Performancie noci* aj *Tí, ktorí odišli*.

Na margo daného fenoménu sa mi žiada ešte dodať, že Bodnárová vníma ticho v cageovskom zmysle, teda nie v podobe absolútnej negácie zvukov, nie ticha ako čírej, ničím nepoznačenej, „nekontaminovanej“ prázdnoty, ale naopak –

NICOL HOCHHOLCZEROVÁ

Hudba obsahu versus
hudba formy

Súčasťou finálovej desiatky tohtoročnej ceny Anasoft litera sa stala medzi inými aj útla próza Jany Bodnárovej *NOCTurná*. Názov predznamenáva spojenie literatúry s ďalšou formou umenia, v prípade Jany Bodnárovej ide konkrétne o tematizovanie hudobných motívov či ich využívanie v rámci kompozície (napríklad vizuálne posilnenie zobrazenia ticha zakomponovaním prázdnej notovej osnovy do textu). Preto je lákavé siahnuť počas dialógu o tejto knihe aj po iných príkladoch, keď hudba alebo dokonca výtvarné diela, aj keď bez priameho spojenia s Janou Bodnárovou či jej literárnou tvorbou, môžu napomôcť pochopeniu a hlbšie precíteniu textového zámeru autorky. Pre mňa osobne boli počas čítania a aj recenzovania dôležité introvertné tušové kompozície Márie Čorejovej, ktoré akoby priamo, ba až ilustračným spôsobom pripomínajú motív synagógy a filharmónie, využívaný v prvej časti. Podobne sa až ponúka v rámci interpretácie knihy *NOCTurná* aj dielo Lucie Tallovej, ktoré je rovnako poeticky nežné vo svojej konfrontácii so smútkom a samotou, ako sa snaží byť v textoch aj Jana Bodnárová. Istá vizuálna paralela môže vzniknúť aj medzi hudobným minimalizmom, na ktorý sa autorka v texte odvoláva,

v podobe symbiózy zvuku a ticha, v podobe „tichozvuku“, respektíve „zvukoticha“. Vo mne to posilňuje už z predchádzajúcich kníh nadobudnuté presvedčenie, že autorka sa rada pohybuje na pomedzí, má rada ambivalenciu, nie vylučujúce sa, ale koexistujúce alternatívy, „tvrdá“ dvojhodnotová logika je pre ňu v určitých prípadoch príúzká, uprednostňuje viacpólovosť, viacznačnosť, sémantickú uvoľnenosť, relatívnu otvorenosť. Pripomeniem napríklad jej staršiu prozaickú knižku *bleskosvetlo/bleskotma*, ktorá samotným názvom zdôraznila význam zjednotených opozít a v ktorej je dôležitým východiskom spomínaný pojem „pomedzia“. Zdá sa mi, že v Bodnárovej textoch je pre vnímanie a spodobovanie výsekov sveta pobyt na hrane či hranici do značnej miery určujúci, práve ten totiž poskytuje lepšie možnosti na to, aby človek zo svojho stanoviska dovidel na obe strany, aby získaval komplexnejší pohľad...

Mnohorakosť ticha aj odtieňov jeho usúvzťažnenia s (mnohorakou) hudbou necháva autorka znieť najmä v úvodnej „nočnej“ próze recenzovanej knižky, opakovane prítomné sú v nej motívy hudby, ktorá je ukrytá v tichu, a motívy ticha, ktoré vystupuje z hudby. Hudobnosť textu sa premietla aj do samotného spôsobu písania názvu knižky, ktorý dáva tušiť viacere asociácie noci a toho, čo je pre ňu príznačné... Nokturno pôvodne znamená nočnú hudbu, typ inštrumentálnych skladieb, ktoré sa hrávajú v noci, ladia s nočnou lyrickou, poetickou, mäkko-snivou, sčasti tajomnou, sčasti melancholickou atmosférou, ktorú dotvára romantizujúci svit mesiaca. Ako však vieme z dejín hudby, v 20. storočí nokturno nadobudlo, napríklad u Bélu Bartóka, aj dramatickejší, až hrôzostrašnejší charakter, takže sa odklonilo od tradične lyrickej či pokojno-melancholickej podoby a vstúpili do neho aj nové, menej lahodné a myseľ upokojujúce motívy...

Práve v takejto transformovanej forme je nokturno prítomné v Bodnárovej próze, deje, presnejšie, náznaky dejov v prvom texte knižky (zámerne sa vyhýbam jeho presnejšiemu žánrovému označeniu, ktoré by nepochybne protirečilo vyššie povedanému o písaní na pomedzí, na hrane či hranici) sú situované do noci, ktorá však má viacero tvárí: tvár zasnívanej hudby a omamujúceho tanca, tvár zaľúbencov vnorených do svojej lásky, koncertov rozlievajúcich sa po stíchnutých uliciach a ľudí opájajúcich sa nádhernou melódiou; ale noc má aj tvár zostarnutého, chorobami trápeného filozofa uvažujúceho vo svojej osamelosti o smrti a jej zmysle, a takisto tvár ženy

a dnes už notoricky známym cyklom *Partitúry* od Dezidera Tótha (Monogramistu T. D.). V tomto prípade však podobnosť nesiahá ďalej ako po naozaj prvotnú asociáciu – próze *NOCTurná* totiž chýba vtip a vynaliezavosť pri variovaní jedného motívu, ktoré sú pre cyklus *Partitúry* charakteristické.

Prvú z dvoch častí knihy autorka nazvala príhodne *Performancie noci*, označujúc a pre čitateľa či čitateľku predznamenávajúc motívy a tvorivé princípy, ktoré túto časť textu definujú. Najvýraznejším je tvorenie akýchsi samostatných etúd, stmelovaných do jedného celku citlivým situovaním do (aj keď nie výlučne) prostredia noci. Tým vytvára intímnu atmosféru a nás stavia do pozície diváka/diváčky súkromných performancií. Kým v texte zaznieva „*Dni patria všetkým. Noci len nám*“ (s. 16), Bodnárová z nás robí tichých votrelcov v nociach, ktoré patria iným.

Samotné príbehy jednotlivých protagonistov sú rôzne, od banálnych epizód, ako je šťastný útek mačky, ktorú chceli jej noví majitelia utopiť, alebo dojatie bezdomovca nad detskými kresbami vo výklade, až po potenciálne silné momenty. Medzi tie patria najmä pasáže so stopujúcim prostitútom, pôrod šestnásťročného dievčaťa („*Teraz tichučko leží. I jej syn stíchol. Na chrbte má čierny nápis. Je už celý v bielom, aj krúžok na zápästí má biely. Vyzerá ako driemajúci snežný holub*“, s. 41) či tematizácia nespavosti a porúch spánku: „*Stojan s košom vlani zabil dievča. Zavesilo sa na kôš a vtedy*

unavenej po celodennej práci, ktorá sa náhli domov, či inej ženy, uchylujúcej sa v biednom postavení k zarabaniu na živobytie predajom svojho schátraného tela, alebo tvár dieťaťa vystrašeného spomienkami na tragédiu, ktorú náhodou zhládlo z okna svojej izby, no nemenej aj tvár nebezpečenstiev číhajúcich z najrôznejších dôvodov na postavy ocitajúce sa v nočných uliciach a parkoch, tvár zla, podlosti, zbabelej nenávisti, ktorá sa neodvažuje ukazovať na svetle dňa, no ktorá sa odrazu zjavuje a s nelútostnou krutosťou prejavuje pod pláštikom nočnej tmy...

Naskicované kontúry epizód sústredených do priestoru noci, niekde viac, inde menej symbolicky navzájom súvisiace, podmieňujúce sa a nadväzujúce na seba, si môžeme domýšľať, precitovať v ich pokračovaní, pointovať v závislosti od svojich vlastných skúseností, zážitkov, predstáv. Pri čítaní dotvárame príbehové skice vo fantázii, domýšľame a precitujeme ich v jedinečnosti, ako aj v reťazení, ba priam prelínaní na pozadí celostnejšieho obrazu, s vedomím, že hoci odlišne tvarované, hoci príslušajúce odlišným životom, predstavujú súčasť a možné podoby akéhosi univerzálnejšieho ľudského príbehu, v istom význame aj podoby samotnej ľudskosti či neľudskosti.

Meno Johna Cagea, amerického skladateľa experimentálnej hudby, som nespomenula náhodou, napadlo mi hneď pri prvom čítaní Bodnárovej knižky, a to v súvislosti s autorkiným úsilím inovovať tvar výpovede, o ktorom som sa zmienila v úvode. V prípade prózy *Performancie noci* ide o grafickú inováciu, a to o včlenenie notovej osnovy dovnútra textov, snahu sprítomniť hudbu v príbehoch nielen rozprávaním/písaním o nej, ale aj vizuálne ju „zakomponovať“ do textových sekvencií, „vtelesniť“ ju prostredníctvom základnej zložky všetkých partitúr – notových čiar. Vnímala som to aj ako otváranie percepčného priestoru, ako rozširovanie možností pre doznievanie verbálnej časti textu, a ak môžem vychádzať z vlastného čitateľského zážitku, „ticho“ notovej osnovy mi skutočne ponúkalo priestor na domýšľanie práve prečítaného, stávalo sa svojskou súčasťou verbálneho textu...

Pre obe prózy v knižke, najmä však pre *Performancie noci*, je charakteristická spomínaná fragmentarizácia textu, povedané s autorkou – „rolovanie okolo fraktálov“, prelínanie usporiadanej, poriadku s neusporiadanosťou, priam s chaosom, v oboch prózach autorka pracuje s jazykom asociácií, emócií, s intuitívnou rečou zmyslových obrazov, medzi slová

celá konštrukcia spadla. Dievča to pritlačilo na betón. Chvíľu sa pod brvnom zmiatlo. Potom zostalo nehybné. Dieťa sa na to všetko pozeralo z okna. Odvtedy zle spáva“ (s. 52). Žiaľ, aj v momentoch, ktoré mohli mať potenciál zasiahnuť nás hlbšie, autorka často sklzáva naspäť k banálnosti a naivite, niekedy až ku gýču: „*Naučila dieťa uspávanku, ktorá vraj veľmi pomáha aj jej – nespavkyňi: Anjelik spánku, spievaj o vánku na strmej skale, na veľkom brale*“ (s. 52).

Od drobných epizód sa v druhej časti (*Tí, ktorí odišli*) presúvame k ucelenému príbehu jednej ženy. Ten je cez jej prechádzky nočným parkom prepojený s prvou časťou, zároveň však funguje aj samostatne, do života osamelej staršej ženy máme mož-

vkladá „prázdno“ v podobe tajomstva nedopovedaného, veď ako sa tiež priznala v rozhovore, má v texte rada „dutiny s tajomstvami“. Sú to dutiny, do ktorých v bežnom živote nemožno len tak ľahko dovidieť, hoci sú prítomné v každom alebo takmer každom živote a zväčša ostávajú pre človeka nehmataiteľné a neviditeľné, niekedy však aspoň tušené, nazdávam sa, že sú to práve tie miesta, na ktoré sa dobrá literatúra sústreďuje, nie však preto, aby zrušila ono tajomno, ale skôr preto, aby nás o ňom upovedomila, aby sme ho vnímali, akceptovali a učili sa s ním žiť...

Oba texty v novej knižke sa vyznačujú silnou koncentrovanosťou, úspornosťou, jazyk akoby bol v nich stiahnutý do „uzlov“, namiesto rozvinutých súvetí autorky vystačí neraz pár slov, a z týchto „sú-sloví“ sa vynárajú kontúry vonkajších udalostí, ale aj ucelenejších obrazov vnútorných krajín literárnych postáv, pričom na jednej strane je autorkin jazyk sporý, na druhej strane je nasýtený obraznosťou, zmyslovosťou.

Druhá próza knižky, výrečne nazvaná *Tí, ktorí odišli*, je ucelenejšia v zmysle autorskej sústredenosti na dve protagonistky: osamelú starú ženu, spomínajúcu na chorobu a postupné mentálne i fyzické odchádzanie svojho muža, a iným spôsobom osamelé, nesmierne senzibilné, vnímavé, na svoj vek až primúdre dieťa. Pôdorys prózy vytvárajú obrazy dvoch podôb osamelosti, ktoré sa viac-menej náhodou stretnú, potom postupne spoznávajú a približujú k sebe. Bodnárová vytvorila jednoduchý príbeh na pozadí tohto stretnutia dvoch, z rôznych dôvodov do osamelosti uzatvorených bytostí.

Ako som napísala už v súvislosti s inou autorkinou knihou, v jej tvorbe je výrazne prítomný fenomén samoty, osamelosti, rôznych druhov stigmy individuí a aj celej spoločnosti, neraz je to osamelosť medzi stenami panelákov, uprostred hlučných ulíc plných klamlivých „spoluprítomností“, ktoré ponúkajú falošné prostriedky na to, ako túto osamelosť odháňať, ako prehlušovať prázdnotu života. Ak v prvej próze knižky autorka predstavuje aj takéto iluzórne „pomôcky“, v druhej na príbehu zblížovania starej ženy a malého dievčatka prezentuje podobu skutočného prekonávania pocitov osamelosti, nachádzania cesty k iným osamelým bytostiam. Tu ju autorka sprítomnila cez príbeh dvoch obyvateľiek sídliskového paneláka: malého dievčatka žijúceho iba s otcom, ktoré vďaka istej náhodnej situácii vstupuje do príbehu čerstvo ovdovenej ženy. Toho, kto pozná Bodnárovej texty, neprekvapí, že v centre po-

nosť ponárať sa dlhšie a do väčšej hĺbky. Ako hovorí sama protagonistka: „*Za detailom ďalší detail a ďalší... a za nimi skryté jadro vonkajšieho celku*“ (s. 66). Za toto skryté jadro môžeme považovať vo viacerých ohľadoch problematický vzťah hlavnej hrdinky s jej zosnulým manželom, matematikom. Opisy ich spoločnej intímnej histórie sú vecnejšie, originálnejšie a v konečnom dôsledku aj údernejšie, ako boli opisy životných situácií postáv v prvej časti *Performancie noci*. Práve tu, v kontraste s negatívnymi zážitkami, ako sú interrupcia, vzťah so ženatým mužom, ich neskoršie problematické spoložitie, a napokon aj jeho smrť, sa zdá byť potrebný – samozrejme v správnej miere – autorkin zmysel pre nehu, odrazený v prístupe hlavnej hrdinky k vlastnému životu a vytvárajúci priestor na empatiu zo strany čitateľa a čitatelky.

Na pozadí vývoja vzťahu ženy s jej manželom sa postupne vynára jej vlastná staroba a pocity osamelosti. Tie sú čiastočne narušené náhodným zoznámením s desaťročnou susedou a jej následnými návštevami. Okrem zriedkavých momentov, keď autorka dokázala ťažiť z kontrastu medzi skúsenosťami staršej ženy a malého dievčatka („*To je pamiatka na starú ženu v tomto paneláku, jedínú okrem teba, povedalo dievčatko s poloúsmevom, spokojné, že sa mu kresba podarila, a porozprávalo, ako videlo mužov niešť nosidlá, na ktorých bola igelitom prikrýta mŕtvoľa susedy zo šiesteho poschodia*“ (...)) *Ona si pomyslela,*

zornosti sú ženské predstaviteľky tak detstva, ako aj staroby, autorka sústavne a programovo svojou tvorbou skúma rôzne zákutia „ženského teritória“, je to územie, ktoré je jej aj na základe osobnej skúsenosti najbližšie a ktoré naj dôvernejšie pozná, ktorému najlepšie rozumie; isteže toto teritórium vždy vníma aj s prítomnosťou mužov, detí, iných ľudí, a aj v súvislosti s širším sociálnym prostredím, tak je to aj v tejto próze.

Postupne čoraz pravidelnejšie príchody malej susedky vnášajú do života starej ženy závan života, presnejšie, oživenia, a prázdnota spôsobená samotou a smútkom za manželom sa začína zapíňať, budúcnosť sa už nejaví iba ako čierna, fádna, desivá, zjavuje sa nádej na zrod nového a vzácneho medziľudského vzťahu, na aký už stará žena neverila, a vlastne, ani si ho už azda nepriala. Napriek veľkému generačnému rozdielu, odlišným skúsenostným zázemiam i spôsobom vnímania sveta, si tieto bytosti začínajú vzájomne rozumieť a v momente, keď sa zdá, že vzájomnou empatiou a rastúcou náklonnosťou sa im podarí vybrádnúť z predchádzajúcej osamelosti, sa príbeh nečakane tragicky uzatvára. Takýmto završením možno autorka chcela naznačiť krehkosť a zraniteľnosť akýchkoľvek istôt, prísľubov, predsavzatí v ľudskom živote, sila náhody (osudovosti?) môže zasiahnuť v ktoromkoľvek okamihu... Napriek tomu nevnímam prózu ako pesimistickú, obe protagonistky zažili vzácne chvíle vzájomného zblížovania, porozumenia, čo sa nemusí vyskytnúť v každom živote...

Bodnárovej príbeh sa odohráva na priesečníku spomínania a aktuálneho prežívania, na priesečníku minulosti uchovanej v pamäti a bolestivej prítomnosti sprevádzanej predtuchami značne ľakajúcej budúcnosti – príbeh dní na pomedzí troch časových dimenzií. V takejto situácii spoznávame hlavnú protagonistku prózy *Tí, ktorí odišli*, prózy, ktorá vlastne hovorí viac o tých, ktorí ostali, ktorí prežívajú svoj ďalší čas bez stratej blízkej bytosti, no cez spomienkové návraty k spoločne prežitému. Čas, ktorý je viac „mimočasom“, prúdom udalostí, myšlienok, pocitov akoby ponad rozpoznateľné súradnice, ktorý je prúdením akoby medzi konkrétnymi časmi, je takpovediac medzičasovosťou... A opäť identifikujeme jednu z časťtých tém v Bodnárovej tvorbe: je ňou čas, ten subjektívny, čas ľudského života, nie nazeraný zvonka, nie objektivizovaný, ale pretekajúci, splývajúci, stotožnený s jedinečnou ľudskou existenciou, čas vnútorný, povedzme: existenciálny. Podobne častou autorkinou témou je pamäť, premostovanie minulosti

že od zhruba desaťročného dieťaťa je to dosť morbidne. (...) *Mohla sa opýtať, ako si toto dieťa, ktoré ju pravidelne navštevuje a prišlo k nej akoby z inej planéty, predstavuje smrť*“ (s. 100), sú však obsahom týchto návštev z veľkej časti plytké situácie a nereálne pôsobiace rozhovory (aj keď by bolo možné interpretovať správanie dievčatka ako dôsledok jeho neľahkej rodinnej situácie, tento motív však autorka rozvíja iba po hranicu niekoľkých náznakov v replikách dieťaťa).

Výrazným problémom najmä *Performancie noci* (časť *Tí, ktorí odišli*) sa sústreďuje viac na príbeh než na umelecké ozdoby využité v snahe ozvláštniť každodenný život protagonistov a protagonistiek a prepojiť ich s motívom hudby, možno práve preto v nej dochádza k problémom tohto druhu menej často) je nadmerný výskyt štylizácií, ktoré sa dajú označiť prinajlepšom ako sporné, prinajhoršom ako nefunkčné. Ukážkový príklad jednej z mnohých nefungujúcich viet sa nachádza hneď na prvej strane textu: „*Ako keby park nebol súčasťou priemyselného mesta, ale večery na rozhraní jesene a zimy, keď tma padá skoro, prinášajú takéto zvuky*“ (s. 8). Rovnako ruší veta: „*Neskôr sa v meste našlo riešenie: synagóga bude slúžiť filharmónii, bude sa tu hrať hudba*“ (s. 11), a to z dôvodu nadbytočnosti rovnajúcej sa situácii, keď by sme napísali, že sa nachádzame v kuchyni, kde sa varí, alebo v garáži, kde sa parkuje. Alebo veta „*Mesiac bledosivo stuhol*“ (s. 20) – obraz stuhnu-

s prítomnosťou, v spomínaní protagonistky sa aj v tejto próze stopy po zdanlivo banálnych zážitkoch, stopy po zapamätanej všednosti premieňajú na významné súčasti, ba až nosné prvky rekonštruovaného životného príbehu a stávajú sa dôležitým stavebným kameňom pre tvorbu vlastného obrazu a osobnej identity rozštiepanej sa subjektivity.

V prípade našej protagonistky je čas spomínania zároveň časom pred koncom, tak ho žena vníma pri odchode svojho muža, tak ho bude vnímať vo svojich nadchádzajúcich rokoch: čas staroby, približovania sa ku koncu... Je pochopiteľné, ba prirodzené, že v takto vymedzenom čase subjekt, v Bodnárovej próze subjektka, sa bude v mysli sústreďovať na otázky smrti, ale aj na otázky života, jeho bilancovania, prehľadovania zmyslu prežitého... V tomto kontexte neprekvapuje, že sa vynára aj otázka starnutia a staroby, otázka, či je staroba dobrá alebo zlá, či je to masaker alebo krása... A okrajovo zaznie aj kritika dnešného trendu omladzovania, očarena spoločnosti ideálmi mladej krásy, mladej sily, mladosti vo všetkých jej príznakoch a prejavoch... Bodnárovej protagonistka vníma túto úchylku doby, cudzie sú jej komicko-absurdné ambície niektorých z generácie starších a starých napodobňovať mladistvosť, štylizovať sa, vie, že starobu musí prijať ako prirodzenú súčasť života, no neidealizuje si ju, neprikrášľuje, vie aj to, že „na starobu treba statočnosť“, a sama sa o ňu usiluje...

Obe témy, ktoré Bodnárovej knižka prináša, téma osamelosti a téma starnutia/staroby (prináša ich viac, no ja som sa zamerala hlavne na ne), nie sú v našej literatúre veľmi časté, a nazdávam sa, že patria k najdôležitejším a v dnešnej spoločnosti aj k najaktuálnejším témam. Nielen nimi ma však knižka oslovila a stala sa mi blízkou, nemenej sa tak stalo i vďaka autorkinmu originálnemu spôsobu práce so slovom: precíznemu a úspornému, zasahujúcemu.

ETELA FARKAŠOVÁ (1943) je filozofka, prozaička, esejistka, poetka, príležitostná prekladateľka, členka Spolku slovenských spisovateľov, SC PEN a Rakúskeho spolku spisovateľov (ÖSV), takmer štyri desaťročia pôsobila na Filozofickej fakulte UK, venovala sa najmä problematike vedeckého poznania, vzťahu filozofie a literatúry, od 90-tych rokov aj feministickej filozofii (je spoluzakladateľkou Centra rodových štúdií). Vydala viac ako tri desiatky kníh, jej jednotlivé texty boli preložené do nemčiny, angličtiny, ruštiny, češtiny, poľštiny, srbčiny, maďarčiny, japončiny, arabčiny, hindí a ďalších jazykov, zastúpená je v domácich i zahraničných antológiách. Za svoju tvorbu získala viaceré významné ocenenia. Naposledy vydala román *Scenár* (2017), za ktorý dostala cenu Anasoft Litera 2018.

tého objektu, ktorý je a priori nehybný, pôsobí ako súčasť inak nežného textu komicky absurdne a nevhodne. Takéto vety, spolu s autorkinými sklonmi k sentimentalite, tvoria – navrátiac sa opäť k hudobnej terminológii – dovedna priveľa falošných tónov na to, aby mohla byť hudba vychutnaná.

Zhrnúc napísané, text knihy *NOCTurná* sa snaží byť nežný, intímny a istým špecifickým spôsobom umelecký, no obsahuje priveľa momentov, v ktorých autorka padá do vlastnej pasce. Jana Bodnárová síce využíva vo svojom texte motív minimalistickej, čistej performancie ticha Johna Cagea a snaží sa jej literárne priblížiť za účelom podnietenia rovnako silnej sebareflexívnej emócie, text má ale štylisticky ďaleko k čistote a obsahovo (aj napriek tematickému potenciálu) zase k sile. Ako má pri troch minútach ticha význam každý hlasný nádych, tak aj v takej krátkej knihe, akou sú *NOCTurná*, má význam každá veta – hudbu obsahu však v konečnom dôsledku takmer úplne prehlušujú falošné tóny formy.

NICOL HOCHHOLCZEROVÁ (1999) je dlhoročnou účastníčkou Medziriadkov, na ktorých minulý rok získala Cenu divadla Pôtoň, v r. 2016 bola finalistkou súťaže Poviedka, momentálne študuje na Akadémii umení v Banskej Bystrici.

MARCELA SPIŠŠÁKOVÁ

BOLEŠŤ, KTOREJ ROZUMIEM

MARCELA SPIŠŠÁKOVÁ ukončila maturitné štúdium na viedenskej Höhere Bundeslehranstalt für wirtschaftliche Berufe. Prispievala do viacerých časopisov a webzínov. V rokoch 2008 až 2015 viedla spolu s Lýdiou Hanuskovou turistický klub pre LGBTQ komunitu Queer-Point. Spoločne tiež založili a viedli blog *QLF* (qlf.blog.sme.sk).

mŕtve pilotky

uvoľni slučku
a povedz jej: skoč!

raz by aj tak umrela

a možno zistíš
že má krídla

sloboda
ktorú tajne miluješ

dnes padlo ďalšie lietadlo
hlásili v rádiu

pamätáš na náš sen?
mlčíš a varíš polievku

vzdycháš
vzdychám

načo je bohu toľko obetí?

a potom povieš
pamätám sa

chceli sme lietať
chceli sme byť pilotky

unavená

si unavená

vidím to na tvojej tvári
asi preto
že v tebe vidím seba

sedíš tu predo mnou
a ja ti ubližujem otázkami
sú zbytočné
ako aj odpovede na ne

si unavená
aj ja som

chcem ti ukázať moju kožu
aby ťa tá tvoja až tak nesvrbela

škrabeš sa
vymenila si všetko
čo sa dalo
a aj tak

to temné v nás rastie

doktor mi povedal
že mi nešibe

zatiaľ –
ničomu nerozumiem

pomohlo by nám byť
aspoň jeden deň bez ľudí

bez iných vstupov z jednej
do druhej hemisféry

vypnúť hlavu a
byť súčasťou veľkej prázdnej mysle
ktorá bez prestávky pozerá americký seriál
na Netflixu

diera v asfalte

zbieraš fotoaparátom
fragmenty tejto cesty

rozbitý dom
fontána
čo roky nefunguje
diera v plote
žltý podbeľ
čo vyrastá z jazvy mesta

krásne výhľady ťa nezaujímajú
ani iné turistické kliše

fotím ťa mobilom
v okamihu
keď hľadáš ďalšiu ranu

keď ich nachádzaš
zabúdaš na svoje

zvíera

nie si zvíera
a predsa
niekedy konáš pudovo
akoby bez úmyslu

rozprávaš sa s ňou
a zrazu –

videla som vás

stála som na zastávke autobusu
priamo za vami
a spozorovala tvoje gesto

ako jej z tváre odhŕňaš prameň vlasov

byť na jej mieste
v jej rokoch
zamilovala by som sa do teba
a trpela ako zvíera

pretože by som ti nemohla povedať
nikomu povedať

len mlčať

sing to me

v tej piesni spieva o *beautiful one*
o tej jednej krásnej
ktorá príde náhle
a zo stola zmetie
všetko
prázdne škatuľky od liekov
slovník cudzích slov
aj učebnicu francúzštiny od Pravdu a Pravdovej

svet s tebou je rozmazaný
možno je to vekom
ale už menej dbám
na ostré hrany
keď sa potkýnam

jazvy, tie naše jazvy

my beautiful Lýdia

vaporetta

len sa dívajú ako odchádzame
nezanechávame nič
aj na spomienky
je to krátko

som nesústredená
ako dieťa
ale nie som
vieš, že si jediná
kto by ma ešte hľadal?
som o človeka bližšie k samote
a predsa
nebolí ma zub
ani hlava

pijeme *vino della casa*
na malom námestí

smútok je na chvíľu
iba fyzikálny jav
synapsie bez spojenia
cítiš ten teplý vietor?

film končí
loď brázdí vlny mora
a mizne v hmle

útek

zatáčam k Elene Ferrante
miznem medzi stromami lužného lesa
snívam o tvári
ktorej pristane iný účes
ako je ten môj
o amazonkách
ktoré do rytmu hudby
vlnia svojimi dlhými vlasmi
ako v klipe od Deap Vally

je dobré niekam patriť
a fotky z tej udalosti
sú pekné

rozprávam ti o tom
čo nevidíš

o sarkazme
a trpkkej chuti lacného piva
boli ľudia vždy takíto?

veľa sa nezmenilo
nemám deti
ani nový dom
nemám príbeh na výmenu
a aj preto unikám

hlbšie do seba
medzi stromy tohto lesa

medzi listy tejto knihy
stávam sa celou v rytme tejto hudby

I. B.

nie som ona
že je mi blízko
je len vnuknutie
jej príprava na *grande entrée*

trasúce ruky
rozbitý pohár v umývadle
noci, ktoré sa predlžujú
snahou zaspať

odjakživa som bola úzkostlivá
ale to vonkoncom nie
je všetko

stačí len málo
tu trochu šminky
začesať neposlušný prameň vlasov

zjaví sa

nie po kusoch
vždy iba celá
pod vplyvom silnej vôle
a barbiturátov
ale to nik nevie

svet obdivuje jej
sebavedomie a rozvahu

a ten talent!

zachutila mi bolesť
ktorej rozumiem

stačí len málo

tu trochu šminky
začesať neposlušný prameň vlasov

desire

stretávame sa na letisku
fotíš ma
ako vlečiem kufor
a nado mnou je
kúsok textu z reklamného nadpisu
desire

desire je dnes uložená
na našej Synology DiskStation
nahradená
robotickým vykonávaním
rôznych činností
od ranného umývania zubov
cestovania v dopravných zápchach
až po večerné zaspávanie
za pomoci medovky lekárskej

niekedy aj tak nespím
a ty
príliš veľa pracuješ
a si stále smutná

nie je nám zle
stále si vieme večer pozrieť
dobrý film
prečítať dobrú knihu
ale *desire* sa už
k nám trom
na gauč nezmesť

na ďalšej fotke
sedíme vo vlaku
smeješ sa
ja spím s otvorenými ústami
vyzerám ako mŕtvola
a ty sa smeješ

Jarmila Džuppová: Vypalovanie poriska z rýľa, 2011, olej na sololite, 138 x 86 cm

MARTA SOUČKOVÁ

„Dost, dost, už to nevydržím“

DOBRAKOVOVÁ, Ivana. 2018. *Matky a kamionisti*. Bratislava : Marenčin PT.

Ak som v recenzii tretej knihy Ivany Dobrakovovej *Toxo* (2013) uvažovala o dvoch aspektoch, príznačných pre jej tvorbu (t. j. o postavách oscilujúcich medzi zdravím/bežnosťou a chorobou/zvláštnosťou a o výraznom pointovaní), v najnovšej zbierke próz *Matky a kamionisti* autorka síce naďalej konkretizuje osoby s rôznymi psychickými problémami, neprekvapuje nás však už natoľko závermi svojich textov. Dobrakovová opäť tematizuje ženské telo, tentoraz najmä v spojitosti s preexponovanou sexualitou alebo, naopak, frigiditou protagonistiek či ich neschopnosťou precítiť intímne situácie. Anomálie späté s telesnosťou súvisia aj v knihe *Matky a kamionisti* so psychickým stavom protagonistiek, podmieneným znovu i detstvom, a následne tiež s ich zložitým, narušeným vzťahom s otcom, komplikovanou komunikáciou s matkou či vlastnými deťmi.

Z tohto hľadiska je v mnohom výpovedná úvodná poviedka zbierky, *Otec*, ktorej titul naznačuje dominanciu mužskej postavy, no táto sa napriek tomu nestáva centrom textu – o otcovi sa v ňom síce rozpráva, ale prostredníctvom neho máme pochopiť protagonistku a zároveň narátorku poviedky Svetlanu (implicitne však, nazdávam sa, i postavy dcér a ich relácie s otcom z ďalších próz knihy *Matky a kamionisti*). Svetlana sa vo svojom monológu podobne ako iné narátorky próz z tejto zbierky (s výnimkou poviedky *Veronika*, v ktorej sa vyskytuje polopriama reč) vyrovnáva nielen s absenciou otca v rodine (aj v inej próze, *Olivia*, má narátorka pocit, že otec „akoby ani nebol. Akoby nebol teraz, rovnako ako ani v čase môjho detstva“, s. 84), ale tiež s jeho neskoršou patológiou – alkoholizmom i duševnou chorobou. Rozprávačka už v úvode svojho rozpomínania načrtáva obraz, ktorého nejasnosť, rozmazanosť, je spôsobená jednak časovou dištanciou od danej epizódy (Svetlana v nej chodí do jasiel), jednak jej rozporuplným vzťahom k otcovi: „Vojde mama, utáhaná z práce, obvešaná nákupmi, a tak nás tam nájde. Moja sestra so sopľom až niekde na kolenách, vďaka ktorému však aspoň necíti, že jej mladšia sestrička Svetlana je totálne posratá, so skrz-naskrz presratou plienkou, otec, áno, v kuchyni, ale spiaci, s hlavou položenou na obruse, vedľa fľaše. Čohosi. Netreba upresňovať, každému jasné. Niečo by som však upresniť chcela. Otec s nami nebol. Často k nám cez týždeň chodil, často prespával, ale trvalé bydlisko mal inde, v dedinke na maďaroch, pri jazerách, kam sme sa v lete chodili kúpať. Keď sa rodičia zobrali, mama aj plánovala, že odíde za manželom, veď už bola tehotná s mojou sestrou, ale bývala v takej peknej štvrti Bratislavy, kozub, výhľad atď., preto sa na poslednú

TÉMA
IVANA DOBRAKOVOVÁ

MARTA SOUČKOVÁ vyštudovala slovenský a anglický jazyk a literatúru na FiF UK v Bratislave, dnes pôsobí ako profesorka na Inštitúte slovakistických, masmediálnych a knižničných štúdií FiF PU v Prešove, od októbra 2013 aj ako lektorka na FiF v Novom Sade. Venuje sa najmä literárnej kritike a ponovembrovej literatúre, recenzie dlhodobo publikuje v rôznych periodikách. Je autorkou monografií *Personálna téma v prozaickom texte* (2001) a *P(r)ózy po roku 1989* (2009), editorkou výberov *Jozef Cíger Hronský. Prózy* (2008) a *Milo Urban. Prózy* (2013). Je tiež organizátorkou medzinárodných konferencií o slovenskej literatúre po roku 1989 a editorkou mnohých zborníkov z nich, spolupracovala i na kolektívnom projekte *Slovník slovenských spisovateľov* (ed. V. Mikula, 1999, 2005). Pracuje i ako porotkyňa viacerých súťaží (napr. Anasoft litera) a je redaktorkou časopisu *Fraktál*.

chvíľu rozhodla, že nie, ona k Maďarom nepôjde. (...) Skrátka, bývali oddelené. Aspoň prvé roky. Než sa zhoršil zdravotný stav. Vlastne neviem, čo povedať o otcovi, o tých prvých rokoch“ (s. 5). Z citácie jasne vyplýva alkoholizmus otca, anticipuje sa tu, už menej zreteľne, jeho choroba („Než sa zhoršil zdravotný stav“), determinujúca vzťah dcér, no tiež partnerky k nemu. Naznačuje sa tu situácia v rodine, ktorá i vzhľadom na oddelené bývanie manželov (aj počas ženinej gravidity) mohla byť len ťažko uspokojivá – výsledkom je tak trochu modelovo opísaná strhaná, ťažko pracujúca matka a dcéry zanedbávané otcom pijanom (napríklad spojenie „skrz-naskrz presratou plienkou“ zbytočne duplikuje predošlý, rovnako jednoznačný výraz „totálne posratá“). Takýmto detstvom však autorka motivuje správanie a rozmýšľanie dospelaj protagonistky i dozrievanie jej sestry, ktorá v istom období ide v otcových pijanských šľapajach. Svetlana sa zase po otcovej smrti zrúti, je možné, že po ňom zdedí psychickú chorobu – podobný motív genetických dispozícií objavujeme aj v iných Dobrákovej textoch (v daných sémantických súvislostiach možno pripomenúť tiež tvorbu Ivany Gibovej). Napriek priamej narácii sa v uvedenej citácii frekventovane využíva 3. osoba sg. i pl., a to v podobe apelatív (otec, mama, sestra, rodičia a i.) alebo osobných zámien (ona), príznakovo tiež prostredníctvom

privlastňovacieho zámienka („že jej mladšia sestrička Svetlana je totálne posratá“). Uvedené spojenie sa dalo nahradiť jednoduchším výrazom (napríklad „že som totálne posratá“) – využitý postup však vyjadruje dištanciu rozprávačky i od seba samej, až isté scudzenie, aj preto ho považujem za esteticky účinný, nie náhodný.

Svetlana si napriek tomu, že nevie, čo má o otcovi rozprávať, respektíve že by chcela na neho radšej zabudnúť, spomína na viaceré ťaživé epizódy (jeho rozbitú hlavu, neschopnosť trafiť domov, lakomstvo, hospitalizácie, bizarný vzťah k Bohu atď.), hovorí však o nich vecne, s dištanciou časovou aj osobnostnou. Vo svojom ďalšom rozprávaní už Svetlana priamo pomenúva otcovu chorobu, no neodsudzuje ho: „Jeho alkoholizmus bol vždy prítomný, a preto som ho od mala vnímala ako jeho neoddeliteľnú súčasť, ako čosi, čo k nemu patrí, čo tak má byť. Podobne ako chorobu. Je zbytočné dohadovať sa, čo bolo skôr, vajce či sliepka, čo zapríčinilo čo, labilná duševná konštitúcia, odveký sklon k pitiu, genetické predispozície na jedno aj druhé, obe veci sa navzájom preplietli, posilnili, až sa stali jeho samotnou podstatou“ (s. 8). Otca nám tak môže byť ako chorého človeka ľúto, no jeho dcéry ešte viac, keďže tá je aj bez alkoholu „doživotný kripel“ (s. 15). Podobne ako v románe *Bellevue*, v ktorom Dobráková relativizuje hranicu medzi imobilnými a mobilnými ľuďmi (protagonistka Blanka tu končí horšie ako rezidenti, ktorých má opatrovať, paralyzovaná psy-

chickou chorobou), i v poviedke *Otec* autorka poukazuje na ľahko prekročiteľné hranice medzi zdravými a chorými ľuďmi, no tiež na bezvýhodnosť a tragickosť rodinnej histórie.

Ak by titul knihy zvädzal predovšetkým k interpretácii materstva (čo dokazujú i jej doterajšie recenzie, pars pro toto reflexia Magdaleny Bystrzak na webe *Platformy pre literatúru a výskum*), práve úvodná poviedka naznačuje rovnakú relevanciu postavy otca a matky, a to nielen v nej. Medzi stvárnením oboch rodičov však vidno rozdiely: zatiaľ čo otec je neprítomný vo výchove z rôznych dôvodov (a je jedno, či pije alebo len šedivo splýva s okolím ako v novele *Olivia*, zdá sa, že vo svojej úlohe zakaždým zlyháva, lebo jednoducho pre dcéry nie je, ba je reálne alebo symbolicky mŕtvu), matka je na druhej strane až príliš prítomná: „Myslí to dobre, veď ja viem, chce mi pomáhať. Neustále mi vyvoláva, píše správy na whatsapp, komentuje facebookové lajky a statusy. Skrátka, je v mojom živote omnoho prítomnejšia, než by bolo zdravé. Hoci zoči-voči sa vídame naozaj málokedy. Ona by chcela, ja sa bránim. A preklínam moderné technológie, ktoré jej umožňujú vchádzať mi do života. Bez opýtania. Kedykoľvek. Čo aj hojne využíva, najmä v poslednom roku, odkedy som sa rozišla s tlkom. (...) K mojej sestre si nič také nedovoľuje, bombardovať ju správami, vyvolávať, dožadovať sa odpovede. Moja sestra má rodinu a najmä vedela stanoviť hranice. Odtiaľ potiaľ. Zato ja sa len učím – zatiaľ neúspešne – stavať ploty“ (s. 86 – 87). Olivia v rovnomennej próze je pritom dospelá žena po rozvode, učiteľka angličtiny, ktorá nie je odkázaná na matkinu starostlivosť ako protagonistka novely *Ivana* so psychiatrickou diagnózou. Matky v Dobrákovej prózach sa usilujú naplniť svoju rolu, pomáhať svojim dcéram, no zároveň ich limitujú a nenechajú dýchať. Otec z rodiny často odchádza, matka zostáva, so všetkými pozitívami i negatívami jej pretrvávania v živote dcér: „Keď je pritom tou najdotieravejšou, najnástojčivejšou prítomnosťou v mojom živote. Priateľiek sa môžem po čase striasť, ale matky? Dokážem sa niekedy odpútať od matky? Myslím, že jej smrť mi raz spraví obrovskú diery do brucha, bolesť mnou prejde ako strela, črevá vypadnú, a s takouto nezhoditeľnou ranou budem musieť dožiť svoje dni v tej najväčšej možnej úzkosti a prázdnote“ (s. 91).

Od matky sa nedokáže „odstrihnúť“ ani Lara, protagonistka rovnomennej novely, hoci jej mama je mŕtva, no ona si o to viac uvedomuje, aká bola pre ňu potrebná a zároveň limitujúca: „Nechcela by som, aby tu bola preto, že by mi radila, čo so životom, to určite nie, nikdy sme sa na ničom nezhodli, nikdy nebola so mnou spokojná, vlastne s ničím, čo som mala rada, s ničím, na čom mi záležalo, chcela by som len, aby tu mama proste stále bola, aby som sa necítila tak sama, vydaná napospas svetu. Odkedy umrela, pohybujem sa vo vzducho-prázdne, napriek Matteovi a Lucovi, napriek kope kamarátov, kamarátok, môjmu zázemiu tu, tete a rodine v Bratislave. Bez mamy tu stojím sama, akoby – a vyznie to možno trochu hlúpo – som nemala už nikoho nad sebou“ (s. 103 – 104). Spojenie „nemať nikoho nad sebou“ konotuje nielen pozitívnu sémantiku (slobody), ale tiež negatívnu samotu, prázdnotu, bezmocnosť protagonistky, ktorá si nevie poradiť bez svojho rodiča. Matka je tak v porovnaní s otcom stvárnená v Dobrákovej prózach ambivalentnejšie, raz je až desivo kontrolujúca, dirigujúca,

hysterická, inokedy takmer hrdinsky opatruje dcéru, ktorá je na dne, znášajúc pomerne trpezlivo jej patológiu. Nielen rodičia potom ovplyvňujú svoje deti, ale tiež naopak: Ivana z rovnomennej novely čiastočne ničí život svojej matke, napriek tomu (či aj preto?), že od trinástich rokov podstupuje psychoterapie. Podobne nejednoznačne (bipolárne) kreuje autorka postavu samotnej Ivany, ktorá je hypersenzibilná, nežná, naivná, na strane druhej dokáže byť agresívna, krutá, rafinovaná: „Viem, že ma nikdy nemiloval žiadny muž, a už sa to asi ani nestane, čo už, asi mi žiadny nechcel ublížiť, keď som taká zraniteľná, som rastlinka, krehká rastlinka, čo rastlinka, krehký lúčny kvietok. Ktorý dokopal na smrť päťstokilového koňa“ (s. 55 – opakovanie slova „rastlinka“ je v citácii funkčné, dokumentuje totiž rozpoloženie protagonistky a zvyšuje účinok nasledujúcej prevkypujúcej vety).

Problematické vzťahy medzi manželmi, no tiež medzi deťmi a rodičmi, neprítomný otec a príliš prítomná matka, vrodené dispozície či smrť rodiča ovplyvňujú a traumatizujú protagonistky Dobrakovovej (nielen) najnovších próz po celý život – viac ako o tematizácii diagnóz možno potom pri čítaní uvažovať o ich príčinách. Tie nie sú len v hlave, ktorá podľa narátorky Ivany „produkuje (...) všetko zlo“ (s. 34), ale aj mimo nej, v iných, najmä blízkych ľuďoch. V tomto zmysle autorka kreuje presvedčivé psychologické profily postáv, ktorých konanie je motivované detstvom i genetikou, vedúcimi často k osobnostnej patológii. Prekvapujúca v kontexte súčasnej slovenskej prózy nie je demýtizácia materstva či jeho nezládnutie rôznymi generáciami (typická napríklad pre Kompaníkovej román *Piata lod*), inovatívne v Dobrakovovej tvorbe je skôr prepojenie motívov psychickej choroby a problematického zvládania materskej roly či neprítomnosti otca. Súčasťou štatútu protagonistky, jej diagnózy, je totiž i takéto zlyhávanie, respektíve uprednostnenie ženskosti pred materskosťou. V novele *Lara* je protagonistka od detstva „posadnutá telom“ (s. 111), jej matka o nej hovorí: „hovná ťa mimochodom fascinovali asi až do puberty“ (tamže), a spomína tiež, ako si Lara vyťahovala šušne z nosa, vyplúvala požuté jedlo do taniera či oblizovala (nielen svoj) pot. Lara rozpráva tiež o vlastnom sexuálnom dozrievaní, komplikovanej strate panenstva, pozeraní pornografických filmov, o popôrodnej trivializácii tela, ba i sadomasochistických sklonoch: „... viem, že ho budem tak dlho pobádať, hecovať, aby išiel ešte ďalej, čoraz ďalej, až mi raz ublíži naozaj, možno to celé dopadne zle, môže to dopadnúť zle na toľko rôznych spôsobov, a napriek tomu s tým neviem prestať, hoci si stále hovorím, že raz za to zaplatím privysokú cenu“ (s. 136 – v tomto kontexte možno pripomenúť novelu Michaely Rosovej *Dandy*, v ktorej je protagonistka podobne ako Lara ovládaná deštruktívnou vášňou, súvisiacou aj s jej úsilím aspoň trochu pre-cítiť telo a intimitu). Lara sa v prvom rade správa ako žena ovládaná libidom, jej „hranice“ sú oproti „normálu“ posunuté – na svojej ceste za milencom sa nedá zastaviť ani mužom, ani synom Matteom: „... už pri východe z Turína som pustila z hlavy manželove hysterické scény a zapla Virgin rádio, v Bordighere sme mali apartmán priamo oproti bytu A, keď syn zaspal, prešla som k nemu a šukala bez akýchkoľvek hemungov, ale čo tam po pocitoch viny, horšie bolo, že som sa vtedy dopustila na chudákovi Matteovi tej najhroznejšej krivdy, spôsobila som mu traumy asi na celý život,

lebo som nemala dosť rozumu, aby som ho v rámci možností držala mimo toho vzťahu“ (s. 127).

Demýtizácia materstva či otcovstva, detabuizácia telesnosti či psychických anomálií sa objavovala aj v predošlých Dobrakovovej knihách; zdá sa však, že sa zmenil spôsob tvarovania tém, ktorý je čoraz otvorenejší a expresívnejší. Olivia, sledujúc zdramatizované čítanie Pasolinioho textov, uvažuje o rôznych praktikách, ktoré sú podľa mňa nadbytočne kumulované a extenzívne: „Pohľad mi utkvieva na plátne, kde sa celý čas premietajú stránky z knihy Bestemmia, výjavy z filmov, ktoré som nikdy nevidela, ani tých dvadsať minút zo *Saló*, ako som spomínala, úryvky z básní. No dobre, možno som to trochu prehánala. Nemal [exmanžel] to so mnou ľahké a niekedy ho chápem, že odišiel. Za tou flandrou, čo sa určite nedezinfikuje a prehltá mu spermie na požiadanie a necháva si ho strkať do riti. Vlastne, veď tu som na správnom mieste, večer zasvätený Pasolinimu, akí ľudia už môžu byť Pasolinioho priaznivci, to sú ale kecy, poézia, umenie, vysoké a nízke, ako sa mohol oháňať umením niekto, kto vyhľadával mladučkých prostitútov a súložil s nimi v parku, kto nakrúcal samé prasačiny (...) zvrátenosti na zvrátenosti, a ako sa tu všetci oduševnene tvária, v zbožnej úcte počúvajú, pozor, intelektuáli, crème de la crème národa, ktovie, čo robia doma, keď sa nikto nedíva, keď sú zavreté vchodové dvere, aké prasačiny, niekto sa natiera hovňami, niekto ich konzumuje, niektorí na seba s pôžitkom štia, niektorí do seba strkajú tridsaťcentimetrové dildá či iné veci, uhorky, cukiny, možno aj dlhý baklažán, buzíci riskujú roztrhnutie čriev, len aby mohli robiť fist fucking, muži sa obliekajú do podväzkov a chodia na štekliach (...) ženám sa nebridí zašpiniť mužov svojou menštruačnou krvou. Mužom ju piť. A strieďať partnerov, a robiť orgie, a šukať s kriplami a šukať s dedkami a šukať s obéznyimi a strkať si tam dvoch vtákov naraz, a jedného ešte do riti, samozrejme, a lízať pritom ďalších dvoch a bičovať sa a škrtiť sa za obojky a... dosť, dosť, už to nevydržím“ (s. 98 – 99). Obscénnosť je pre samotnú Oliviu neznesiteľná, aj preto o nej uvažuje a moralizuje, čo však nie je dôvodom pre takéto prekračovanie miery (vypovedaného), pre takýto rozsah výpovede o „zvrátenostiach“. „Prasačiny“ z filmu síce spustia asociácie protagonistky z „reality“, enumerácia toľkých sexuálnych, až pornografických detailov je však, nazdávam sa, nepotrebná. Na jednej strane predstavujú takéto obrazy veľký, ba neudržateľný nápor na psychiku protagonistky, na strane druhej som i ja nadobudla pocit, že už stačilo, že ďalej nevydržím čítať, že nebolo potrebné jednotlivé praktiky konkretizovať. Ak sa však o Pasolinioho tvorbe uvažovalo aj ako o neorealistickej, Dobrakovovej najnovšie texty možno dokumentujú podobnú tendenciu k akémusi postrealizmu.

Na rozdiel od Lary je Olivia vystresovaná i zo svojho tela, trpí pravdepodobne obsesívno-kompulzívnou poruchou a neustále kontroluje hygienu, túžiac po čistote. V tomto smere je Lara jej kontrapunkt, v byte má psa a mačky, neporiadok, sex s mužmi si na rozdiel od Olivie užíva, no podobne ako ona má najvyšš problematický vzťah k svojmu manželovi: „Že by mi mohol niekedy aj s niečím pomôcť, mu už dávno nenapadlo a ja som ho prestala o čokoľvek prosiť. Prestala som s ním rátať. Prestala som mať pocit, že som vydatá. Ako to raz na-

zval jeden môj kamarát – spolubývajúci. (...) Ticho, pozor, muž pracuje. Zarába. Živí nás. Preto treba držať hubu a krok. Preto nesmiem príliš vyskakať. Či sťahovať sa – čo chceš, veď pracuje. No čo ešte chceš? Čo iné by si od muža chcela? To je základ, to je to hlavné, to je to jediné. Hovorila mi mama, keď ešte žila. Ale tiež, veľmi dobre si spomínam, ako raz sedela v mojej kuchyni a sledovala ma, zatiaľ čo som žehlila košeľe. Fajčila a hovorila – radšej by som sa rozviedla, než žehlila takéto otrasné košeľe. To mi povedala. Ona sa ale rozviest nemusela, jej muž včas zomrel“ (s. 103).

Obe novely sa svojím spôsobom dopĺňajú a v takejto intramedialnej nadväznosti sú pre mňa akceptovateľné: je v nich modelovaný napríklad identický motív Pasoliniho v priestoroch Circole, ktorý v dvoch prozaických kontextoch nadobúda rôzne konotácie (korešponduje s Larinou obscénnosťou a, naopak, kontrastuje s prudnosťou Olivie). Zatiaľ čo novely *Lara* a *Olivia* vypovedajú o dvoch extrémoch telesnosti, poviedka *Veronika* jednorozmerne tematizuje závislosť protagonistky od internetového čítania. Na malom priestore sa tu nachádza množstvo postáv, ktorých virtuálne rozhovory sa týkajú v podstate toho istého, ako konštatuje Christophe, „sloveso *niquer* znamená jebať a všetky *Véronique*, *Dominique* a *iné nique* majú proste smolu“ (s. 137). Sahib, Mohamed, David, Rico, Ali, Fatah, Didier, Nico, Thomas, Fati, automechanik, novinár, predavač výťahov, lyžiar, kulturista, študent či v neposlednom rade kamionista – mená a virtuálne predstavy by autorka mohla kumulovať donekonečna, no už teraz ich je v poviedke priveľa. Čítanie zostáva nevyužitým motívom, bez hlbšieho rozvinutia či prepojenia s inými textami, ak za také nepovažujem postavu Svetlany, ktorá evokuje protagonistku poviedky *Otec*. Veronike navyše chýba dvojpólovosť Ivany, ktorej infantilitu vo vzťahu k R vyvažuje sebareflexia – Veronika síce odpisuje rôznym mužom a naplňuje ich rozličné želania, no sémantika čítania zostáva v podstate rovnaká, až stereotypná. Málo motivovaný je podľa mňa aj výber slova „kamionisti“ do titulu zbierky, akokoľvek títo v poviedke *Veronika* zastupujú i túžbu protagonistky po romantike a evokujú pohyb či dobrodružstvo, prípadne prekročenie virtuálnych hraníc (v otvorenom závere poviedky sa má totiž Veronika stretnúť s Ricom).

Ak sa v predošlých knihách autorky tematizoval hnus z tela, poznamenaného fyzickou chorobou (*Bellevue*), a naturalistické detaily boli podmienené prostredím aj postavami (napríklad ústavu s rezidentmi), v *Matkách a kamionistoch* je telesnosť prepojená s až pornografickými motívmi. Neprijatie vlastného či odmietanie cudzieho tela a, naopak, jeho preexponovanie súvisí v Dobrakovovej tvorbe s protagonistkami, ktoré majú problém samy so sebou, ale tiež s inými, so zaradením sa do mikro- (rodina) či makrospoločnosti (cudzina, v ktorej sa postavy len s námahou adaptujú, ale rovnako nešťastne či izolovane sa cítia i v Bratislave či „doma“). Pri čítaní som tak bola konfrontovaná so svetom, v ktorom nechcú alebo nevedia existovať ani samotné protagonistky – paradoxne som ho však azda práve preto chcela poznávať, opäť raz s radosťou z dobre napísaných textov.

IVANA DOBRAKOVÁ

Viem, že nemám AIDS, a je mi to prd platné

Viem, že nemám AIDS, nemôžem mať AIDS, nemala som ho kde chytiť, už dvadnásť rokov žijem v usporiadanom manželstve, manžela z ničoho nekalého nepodozrievam, seba bedlivo pozorujem a tiež nič hodné záznamu, heroín si nepichám, jednoducho, nebolo kde. A predsa, tá myšlienka ma prepadne s nástojčivosťou, ktorú až pridobre poznám, ako to tie moje obsedantné myšlienky zvyknú, zrazu som sa len prepadla do tunela nočnej mory, z ktorej je jediná možná cesta von, ísť si spraviť test, a márne so sebou bojujem, nebuď hlúpa, načo by si si robila test na HIV, veľmi dobre vieš, že žiadny AIDS nemáš, načo by si sa tam trepala, ostaň doma, vyžehli košeľe, umy kuchyňu, vytri dlážku, využi čas nejakou zmysluplne, a predsa si nemôžem pomôcť, potrebujem si urobiť ten test, nenájdem mier, kým neuvidím čierne na bielom, že nie som pozitívna, s papierom v ruke sa budem cítiť omnoho istejšie, aj košeľe vyžehlím s menej záhybmi, aj kuchyňu a dlážku vyčistím dôkladnejšie.

A navyše, muselo mi to napadnúť práve v piatok poobede, dovtedy nič, pokoj ticho mier, a zrazu, piatok poobede, tá myšlienka mi vpadne do hlavy, práve pred víkendom, keď sa test robiť nedá, teda dá, ale pred rodinou to treba, samozrejme, tajiť, takže budem môcť ísť až v pondelok, keď manžel v práci, dieťa v škôlke, a kto má teraz čakať do pondelka, s tou príšernou neistotou, čo keď na papieri zrazu uvidím, že som pozitívna, ale čoby, ako by, veď nemala si kde, čo riešiš, ale skrátka, nič sa nedá robiť, istotu budem mať až v pondelok.

No je rozumné ísť na ústredný príjem infekčných chorôb nášho mesta, čo keď tam niekto iný, naopak, AIDS mať bude, čo keď niekto neznesie čerstvú pravdu o svojom stave, vyťahne nôž a pred nami sa začne rezať a krv bude striekať, veď aj minule, v správach som zachytila, že po Prahe behal zakrvácaný muž a vykrikoval, že má AIDS, a snažil sa zašpiniť okoloidúcich svojou krvou, veď to sa môže stať, a kde inde hľadať takýchto ľudí ako na ústrednom príjme infekčných chorôb?! Dobré viem, že najlepšie by bolo sedieť doma a pulírovať byt, ale takisto dobre viem, že v pondelok ráno, len čo odprevadím dcéru do škôlky, nohy ma samy odvedú na zastávku električky 3, počkajú a potom nastúpia dnu, a nebude sa s tým dať nič robiť.

A tak aj je, aby som sa dostala do Nemocnice Amedeo di Savoia, električka musí prejsť cez pol mesta, musí prejsť cez arabský trh Porta Palazzo, musí prejsť cez černošské geto, a aj ľudia, čo pristupujú a vystupujú, sú riadne farební, exotickí a rôznorodí, hlavne nenadviazať s nikým očný kontakt, to by som si veru

TÉMA IVANA DOBRAKOVÁ

IVANA DOBRAKOVÁ (1982, Bratislava) žije v Turíne. V roku 2009 debutovala zbierkou poviedok *Prvá smrť v rodine*, nasledovali román *Bellevue* (2010), zbierka poviedok *Toxo* (2013) a kniha *Matky a kamionisti* (2018). Všetky jej knihy sa dostali do finále ceny Anasoft Litera. Prekladá z francúzštiny a taliančiny, okrem iného preložila *Neapolskú ságu* od Eleny Ferrante.

nepomohla, keby ma cestou znásilnil nejaký Arab či černochoch, to by bol AIDS istý, ach, pardon, to znie dosť rasisticky, lebo veď iste, prečo by nemohol byť znásilňujúci Talian, ale budme úprimní, ak sledujete správy, od rána do večera len znásilňujúci imigranti, nigérijskí drogoví díleri a líbyjskí pasáci, Arabi, ktorí mlátia svoje manželky remeňmi, lebo sa učia po taliansky, lebo porodili dcéry a nie plnohodnotných synov, a dcéry mlátia, lebo chcú žiť po západniarsky, lebo nenosia šatku alebo proste preto, že sú to ženy, veď čo viac treba, skúste to chvíľu počúvať a potom uvidíte, koho sa budete báť.

Takže v električke 3 si sadnem, tvárim sa nenápadne a uprene čumím do mobilu, aby som na nikoho ani omylom nepôsobila vyzývavo, ale aj tí znásilňujúci imigranti napodiv čumia do mobilov, takže bez problémov po polhodine vystúpim na periférii nášho mesta, sama a nikým neprenasledovaná, chvíľu sa motám po areáli, až sa mi podarí nájsť pavilón E, všetko som si na internete naštuovala dopredu, aby ma nič nemohlo prekvapiť, akoby nie, a keď vojdem do budovy, kľučky sa, samozrejme, nedotknem, obalím si ruku do rukáva bundy a tak nejako nemotorne ju stlačím, takisto zábradlie, nechápem ľudí, ktorí sa ľahkomyselne dotýkajú zábradlia na verejných priestranstvách, v metre, na úradoch, nikdy neviete, kto sa ich chytil predtým, a tu, božechráň, akí syfilitici, zásada číslo jeden na rizikových miestach, nikdy sa ničoho nedotýkať, lebo aj na verejných toaletách, keď som ich ešte bola schopná používať, vždy som vedela, že nebezpečné nie je sedieť – taká absurdnosť, kto by si tam sadal! –, ale neumyť si potom poriadne ruky, nevydezinfikovať, preto ma ide poraziť z mojej dcéry, ktorá si u veterinára klakne na zem so psami, šteká s nimi a potom si cestou domov začne obhrýzať nechty, hoci som jej miliónkrát hovorila, aby to nerobila, ak nechce umrieť strašnou smrťou.

A sme tu, na ústrednom príjme infekčných chorôb môjho mesta, ideálne miesto pre mňa, postavím sa do radu na lístok a nenápadne analyzujem situáciu, áno, sú tu černosí, tušila som to, nielen vo svojom gete, ale aj tu, akoby nebolo jasné aj bez testov, že majú AIDS, je to jedna istota, ktorú si nesiem ešte z detstva, v Afrike majú AIDS, černosí majú AIDS, tak sa mi to vrylo do hlavy, nemôžem si pomôcť, iste, logicky si môžem oponovať, nemajú ho predsa všetci, ale nijako mi to nepomáha, pre mňa sú proste infekční. Dôležité je, aby žiadny černochoch nešiel tesne pred moju, vírus HIV prežije na vzduchu len pár sekúnd, ale čo keď ten ich je nejaký odolnejší, zocelený rokmi pôsobenia, človek nikdy nevie. No aká hrôza ma pojme, keď vidím, že dokonca aj zdravotná sestra je černoška, zvládnem to, nechám si od nej odobrať krv alebo spravím škandál a budem sa dožadovať talianskeho personálu? Alebo si dám radšej spraviť test zo slín? Slinami sa HIV neprenáša, to veľmi dobre viem, podobne ako to, že nemám AIDS.

Predo mnou je pár čísel, postavím sa k radiátoru na konci miestnosti, oproti oknu, nebudem si tu sadať, veru nie, bezostyšne si všetkých prezerám, kto sem tak zavíta, spolu so mnou, na infekčné oddelenie, aké trosky a akí aj seriózne pôsobiaci ľudia, ten pán, ktorý práve vošiel, je celý pokrytý červenými vredmi, žeby syfilis v terminálnom štádiu? Prenáša sa syfilis vzduchom, čo tu, do prčic, robím, mohla som byť doma a tam, v čistom, takmer sterilnom prostredí, žehliť košele môjho dobrého manžela, a namiesto toho ma čosi vyhnalo

sem, práve sem, a vtedy sa ozve pán, ktorý sedí neďaleko mňa, skôr troska než seriózny, a povie mi, nech si sadnem, že sa ho nemusím báť, a ja naňho len čumím, nie, ďakujem, a on, sadnite si, odo mňa nič nechytíte, a to sa mi vari sníva, milý pane, ja sa vás nebojím, len som nervózna a chcem stáť, odseknem, a v duchu dodám, staraj sa o seba, dedo, a pre istotu prejdem na iné miesto v miestnosti, pred moju odídu dve dievčatá, spolu na test, je to dobré, vyzerajú neškodne, Talianky, po nich by som mala ísť už aj ja.

A naozaj mi ide odoberať krv tá černoška, musím ju aspoň sledovať, presne, čo robí, aby som sa uistila, že niečo nezanedbá, hoci inokedy sa len nerada pozerám na to, ako mi do tela preniká ihla, ale pekne po poriadku, najprv sa ma spýta na meno, a to sa hneď spätím, akože meno, priezvisko, prišla som sem, lebo viem, že tu sa dajú robiť testy anonymne, keby som to chcela zverejňovať, idem na súkromnú kliniku dakam a nechám si to preplatiť súkromnou poistkou môjho manžela, a černoška nástojí, nejaký údaj tam musím napísať, a keď sa dohodneme, že moje pravé meno to nebude, černoška už má na mňa nervy a povie, dáme tam Yes, lebo to máte napísané na svetri, prikývnem a až potom ma obleje pot, ja si na HIV test dávam takúto *pozitívnu* prezývku, a čo na to hovorí moje magické myslenie, neprivolávam na seba pohromu? Černoška sa ma spýta, kedy som mala rizikový styk, čože, no to už kde sme, takéto osobné otázky, a vôbec, čo sa berie za rizikový styk, všetko v živote je rizikové, aj to, že pred štyrmi rokmi som sa omylom bozkávala s jedným, ktorý sa možno ďalšie tri roky predtým bozkával s jednou, a tak ďalej, a hoci viem, že slinami sa HIV neprenáša, kto mi zaručí, že jeden si vtedy nehryzol do jazyka a druhý nemal kútik či herpes či aftu či kiego frasa, to nie je také jednoduché, tekutiny sa miešajú a HIV sa šíri, v mojej hlave, úplne ľahučko. Takže černoške poviem, čo chce počuť, mala som rizikový styk pred štyridsiatimi dňami, lebo práve teraz uplynulo okno, hahá, mňa pri HIV nikto nenachytá, mám všetko naštuované z gej stránok a modrého koníka.

Černošku nespúšťam z očí, keď otvára novú ihlu a hadičku, navlieka si latexové rukavice, no veď zato, teraz som si aspoň istá, že tu AIDS nechytím, a zdá sa mi, že naozaj je všetko nové a ešte nepoužité, nádobka sa naplní krvou, už len sa modliť, aby nepoplietli tú administratívu, veď nech mi nikto nehovorí, že sa to nikdy nestalo, popliesť si čísla a ampulky, najmä keď sú na nich také ledabole informácie o pacientoch ako Yes, žiadne meno a priezvisko, keby mi vyšiel falošne pozitívny test HIV, asi by som to neuniesla, najmä keďže viem, že AIDS nemám, a tak vyjdem z miestnosti, nie celkom upokojená, a môj pohľad zachytí plagátik o hepatitíde C, do prčic, ako sa prenáša hepatitída, nedotkla som sa náhodou niečoho omylom, teraz si to zrazu neviem vybaviť, po tom strese a černoškiných impertinentných otázkach.

V električke 3 vsádzam na svoju osvedčenú stratégiu, splývam s okolím, čumím do mobilu, hoci mi napadne, že keby ma nejaký černochoch či Arab teraz znásilnil, vyslúžila by som si aspoň objatie od nášho ministra vnútra, ako to on zvykne, vždy promptne tweetnuť, ako objíma všetky talianske dievčatá a ženy, ktoré nejaký cudzinec znásilnil, a ešte aj prisľúbi chemickú kastráciu pre delikventov a vyhodenie z krajiny, len by mu nikto nesmel povedať, že nie som tak

celkom Talianka, ktovie, či by objímal aj dievčatá z východu, najmä s našou povestou, predsa len, na prvom mieste sú uňho Taliani, ako to má vo volebnom programe, ale keby sa to stalo, objatie od Salviniho, to už by bolo niečo! A do električky nastupujú naozaj veľmi rôznorodí ľudia, Arab, ktorý so sebou nesie štyri periny, černošky s kočíkmi, Arabky s kočíkmi a postaršia talianska pani, ktorá nahlas vykrikuje, že je to nechutné, čo sa s týmto Talianskom stalo, aká zberba a háveď sem prišla, aká špina a odpad, hovorím si, to je odvaha, ja by som si netrúfla pri takomto zložení električky ani len otvoriť na mobile stránku Ligy.

A doma si veľmi, ale naozaj veľmi dôkladne umývam ruky, a potom ešte raz a potom až po lakte, a stále si netrúfam dotýkať sa jedla, umyla som si dobre ruky? pričom si ich, samozrejme, aj dezinfikujem, otvorím si facebook a vidím, že mi píšu zo zahraničného vydavateľstva, majú záujem vydať moju knihu v preklade, je to fantastické, na päť sekúnd nemyslím na svoj AIDS, rozmýšľam, či mám zahraničnej vydavateľke odpísať hneď teraz, keď mám dobrú náladu, i keď som aj trochu nervózna, alebo si to nechať na poobedie, keď sa vrátim s negatívnym testom HIV, keď si vydýchnem a všetko to bude za mnou ako nočná mora, z ktorej som sa konečne vynorila. Ale čo by bolo, keby tie výsledky boli pozitívne, bola by som ako HIV pozitívna schopná promptne písať o svojich knihách, tešiť sa z toho, že sa dotknem aj srdc zahraničných čitateľov, že si skromným honorárom za predaj v cudzine splatím časť nákladov na liečbu AIDS? Rozhodnem sa, že vydavateľke odpíšem predsa len až poobede, takpovediac za odmenu, a venujem sa tomu, čo som toto ráno zanedbala, žehlím, vysávam, vytieram a umývam, pri umývaní si aspoň ešte raz a dôkladne umyjem ruky, že áno, a potom sa konečne odvážim odrezať si krajec chleba, a po všetkých týchto splnených úlohách idem na električku, a rozmýšľam, už o hodinu budem vedieť, na čom som, hoci ja viem, na čom som, viem, že nemám AIDS, ale o hodinu to bude oficiálne.

A zas, električka, arabský trh, opitý Talian potácajúci sa na zastávke, len nech nenastúpi, a chlapík s turbanom a ženy v burkách a chlapík, čo má na predlaktiach zo pätnásť hodiniek, a z okna výhľad na čierne ženy opreté o múry a čierni muži opreté o múry a minimarkety a čínske obchody a už si nie som celkom istá, či tá černošská sestrička naozaj použila čistú ihlu, čo keď z úsporných dôvodov používa celú šichtu len jednu, čo keď u nich v Afrike toľko nezbajú na hygienu a bezpečnostné pravidlá, do prčic, videla som tú ihlu, videla som, ako ju odbaľovala, a predsa neverím, neverím už ani vlastným očiam, vlastnej pamäti, nedá sa nič robiť, zhoršenie stavu sa dalo čakať, možno preto, že tá sestrička mi trochu rozdrbala žilu, proste amatérka, čo keď to celé odflákla a ja som teraz dostala HIV a už sa nedá nič robiť. Vystúpim pred Nemocnicou Amedeo di Savoia a už idem na istotu, nik ma nezastaví a želám si, aby aspoň teraz tie testy boli v poriadku, hrozne sa bojím, ale pritom viem, že nemám AIDS, tak potom čoho sa bojím.

Predo mnou je dvojica gejev, idú si po výsledky ako prví, a ja tam stojím, v tej už prázdnej čakárni, a rozmýšľam, či mi toto fakt bolo treba, ale viem, že by som nenašla mier, kým by som sem neprišla, a potom príde jedna sestrička, už biela, a vezme ma a nemusí mi tie výsledky ani ukazovať, veď ja veľmi dobre

viem, že nemám AIDS, prečo by som mala mať AIDS, čo je to za nezmysel, ale ona sa ma pre istotu spýta, či sa nechcem vrátiť spraviť si test aj po troch mesiacoch, vtedy by mala byť už definitívna odpoveď, hoci aj po týchto štyridsiatich dňoch je to vcelku spoľahlivé, ale prečo by som ja mala ísť na test na HIV, aký by to malo zmysel, poďakujem sa jej, vypočujem si, že mám používať kondóm a vyjdem z budovy, nedotýkajúc sa, samozrejme, kľučiek a pred budovou si vytiahnem dezinfekčnú vreckovku a poriadne si ňou šúcham ruky a rozmýšľam, že bude lepšie zaniest' do čistiarne bundu, ktorou som sa dotýkala kľučky infekčného pavilónu E a možno by bolo dobré kúpiť aj nový obal na mobil, lebo aj toho som sa na tomto rizikovitom mieste dotýkala až-až a predom mnou veselo poskakujú dvojica gejev, asi potešení, že nemajú AIDS, pozerám sa na nich a závidím im, lebo oni si očividne neprípúšťajú možnosť, že sa nakazili HIV práve dnes, na tomto mieste, pri odbere, očividne nepredpokladajú, že výsledky mohli byť nesprávne, lebo ich pomiešali, im určite nič také ani nenapadne, majú celkom iné myšlienky, ale prečo tie moje myšlienky sú práve takéto, neviem, neviem si skrátka pomôcť a asi bude predsa len lepšie, keď sa o tri mesiace vrátim, aby som sa utvrdila, že som sa tu dnes nenakazila.

Jarmila Džuppová: Netopier loví nočného motýľa (Júl – mesiac malého banálneho obrazu), 2010, olej na sololite, 35 x 35 cm

Jarmila Džuppová: V noci, 2015, olej na sololite, 100 x 70 cm

PETER DAROVEC

Literatúra ako okno do iného sveta

DOBRAKOVOVÁ, Ivana. 2018. *Matky a kamionisti*.
Bratislava : Marenčin PT.

Ivana Dobrakovová už nemusí v slovenskom literárnom priestore nikomu nič dokazovať. Svojimi poviedkovými zbierkami *Prvá smrť v rodine* a *Toxo*, rovnako ako románom *Bellevue* si v ostatnom desaťročí vybudovala na miestnom literárnom poli celkom pevnú a jasne definovateľnú pozíciu. Nie je to len vďaka konštantnej kvalite jej próz, ale zrejme aj pre ich vnútornú podobnosť, ťažko zameniteľnú, a teda aj ľahko spoznatelný autorský rukopis, opakovaný výskyt tých istých tematických okruhov, typov postáv a problémov, s ktorými sú postavy konfrontované. Hoci je Dobrakovová autorkou mnohých próz vo viacerých knižkách, akoby vlastne písala stále jedno rozsiahle dielo. Jej hlavné postavy majú síce rôzne mená a ocitajú sa v rôznych situáciách, ale zvyčajne ide o v zásade podobné postavy žien, ktoré riešia svoje v zásade podobné problémy. Prakticky každá z týchto literárnych žien sa ocitá v istom konflikte so svetom a zároveň so sebou samou.

Takýto, povedzme, dlhodobý spisovateľský koncept pritom nie je v slovenskej literárnej tradícii až taký neobvyklý. Autorov a autoriek pomyselnej „jednej knihy“ rozloženej v mnohých knihách je v slovenskej literatúre relatívne dosť už od šesťdesiatych rokov minulého storočia. Spomeňme aspoň Rudolfa Slobodu či v trochu inej podobe Dušana Duška a neskôr napríklad aj Máriusa Kopcaya či Ballu, od ktorých už Dobrakovová delí len niečo viac ako desaťročie, teda, povedzme, pol generácie.

Takto skusmo načrtnutú líniu typu prozaického písania, v ktorom sa v mnohých knihách jedného autora či autorky rozvíjajú podobné témy a problémy, môžeme charakterizovať ako neomodernistický koncept písania založený na vnímaní sveta špecifickým subjektom. Je to písanie, ktoré stojí a padá na autentickeste výpovede a táto autentickeste je často dotovaná aj osobnou zážitkovou skúsenosťou autora či autorky. Nejde tu o nejakú naivnú autobiografickosť či akúsi verziu beletrizovaného denníka, v ktorom splýva osoba autora s literárnou postavou. Skôr je tu reč o využívaní takých okruhov tém, prostredí či problémov, ktoré sú autorovi či autorke blízke, s ktorými je v intímnom kontakte, ktoré cíti ako „svoje“, ku ktorým by sa mohol/mohla či mal/a vyjadriť. Z prirodzene obmedzenej osobnej skúsenosti autora/autorky potom vyplýva aj istá monotematickosť, ktorá je pre tento prístup k tvorbe literárneho textu typická. Aj Dobrakovová preto píše prakticky výhradne o takých typoch ženských postáv, ktorým sama dokáže psychologicky i generačne porozumieť. Jej postavy žijú

TÉMA
IVANA DOBRAKOVOVÁ

PETER DAROVEC (1970) pôsobí ako pedagóg na Katedre slovenskej literatúry a literárnej vedy FIF UK v Bratislave. Ako literárny kritik a literárny historik sa dlhodobo venuje najmä novej slovenskej a českej literatúre. Je autorom a spoluautorom niekoľkých knižných publikácií, napr. monografií *Pavel Vilikovský, Násmešné rozmlúvanie o štyroch knihách...*, *Mladá tvorba – časopis po čase* (spolu s V. Barboríkom). Ako editor vydal niekoľko antológií slovenskej literatúry a zborníkov z vedeckých konferencií, napr. *Miesto v príbehu – antológia modernej slovenskej poviedky, K dieľu Jána Števcčka, K dieľu Pavla Vilikovského*. Bol zakladajúcim šéfredaktorom literárneho a kultúrneho časopisu RAK. Pracuje tiež v oblasti reklamy ako kreatívny riaditeľ reklamnej agentúry.

v takých prostrediach a krajinách, ktoré sú autorke známe, a riešia problémy, ktoré budú – zrejme – aj pre autorku relevantné. Dobrakovová teda nepíše rovno o sebe, ale píše o tom, čo dokáže cez seba intenzívne vnímať, čo je pre ňu bytostne dôležité. Autenticnosť jej písania je potom v tom, že si svoj z povahy vecí fikčný svet umeleckého textu takpovediac nevymýšľa, ale naplňa ho osobne získanou životnou skúsenosťou.

Svojou novou zbierkou poviedok s názvom *Matky a kamionisti* rozširuje Ivana Dobrakovová tento svoj dlhodobý prozaický projekt o ďalší nový rozmer, priestor, ktorý sa dá chápať ako samostatný, ale zároveň veľmi úzko prepojený s tými ostatnými. Jej nové prózy teda prichádzajú do predpripravenej situácie jasného čitateľského očakávania, ktoré sa aj naplno naplní. A to je výhoda a zároveň aj nevýhoda tejto knihy. Ak si totiž budeme klásť v týchto súvislostiach azda pochopiteľnú otázku, čo nové prináša Dobrakovovej písanie v tejto knihe oproti tým minulým, tak poctivá odpoveď bude znieť, že principiálne nič. Ale ešte poctivejšia odpoveď bude rozšírená o konštatovanie, že to vlastne vôbec nie je na škodu, pretože svet Dobrakovovej postáv je natoľko zaujímavý a iný, že stojí za to nahliadať doň aj opakovane. Vždy je v ňom čo vidieť a aj keď to nie je svet pekný, je určite podnetný. Napokon, práve v tomto autorkinom pozvaní nahliadnuť do sveta, do ktorého by inak väčšina čitateľov a čitateľiek nemala prístup, je podstata literatúry. Dobrakovová nepíše žiadne fantastiky, nevymýšľa nové exotické svety mimo realitu. Naopak, jej písanie je z tohto sveta a v istom zmysle sa dá označiť za realistické. A predsa nám ukazuje to, čo by sme bez neho nevideli a nevedeli.

Nie je to svet nijako exkluzívny, a predsa je zvláštny. Pretože práve také sú jej postavy. Áno, Dobrakovovej ženy nie sú exkluzívne, ale sú zvláštne. Až natoľko zvláštne, že sú rôznymi spôsobmi a v rôznej miere sociálne vylúčené. Aj v poviedkach zbierky *Matky a kamionisti* autorka rozvíja a variuje v celej onej neomodernistickej línii slovenskej literatúry taký častý motív outsiderstva. A ak sa pri väčšine autorov tejto línie dá uvažovať, či sú ich postavy outsideri voľbou (teda preto, že sa rozhodli nemať nič spoločné s okolitým svetom, ktorý im nevyhovuje) alebo sú to outsideri z donútenia (to vtedy, keď sa okolitý svet rozhodol, že oni nevyhovujú jemu), tak v prípade Dobrakovovej outsideriek možno povedať, že sa tu nielen kombinujú obe tieto podoby outsiderstva, ale nezriedka sa uplatňujú aj obe naraz.

Päť poviedok tejto knihy je o piatich rôznych ženách rôzneho veku (od adolescentky po zrelú ženu) i rôznej národnosti (sú tu Slovenky a Talianky – teda ženy národností, medzi ktorými autorka sama žije). O všetkých týchto rôznych ženách však spoločne platí, že sú si neisté vo svojich životoch a najmä v sociálnych rolách, do ktorých ich život obsadil a ktoré ony vnímajú ako nanútené kýmsi zvonka. Nie je im dobre vo vlastných životoch, nie je im dobre vo vlastných rodinách, vo svojich intímnych vzťahoch, ale ani vo vlastných telách a vlastných myšliach. Niekoľko z nich má priamo psychiatrickú diagnózu, ale určitú psychosociálnu patologickosť zreteľne vnímame aj pri tých bez diagnózy.

Čo je však dôležité a čo robí Dobrakovovej prózy výnimočnými, je to, že tým „chorým“ postavám napriek ich čudáckej odlišnosti od „normálu“ veľmi

dobro rozumieme. V prvej poviedke knihy chápeme, prečo sa hrdinka žijúca v rodine s otcom alkoholikom v závere psychicky zrúti. V tej ďalšej sme schopní emocionálne rozumieť zaľúbenosti psychicky chorého dievčaťa s traumou z detstva. V dvoch po sebe nasledujúcich „talianskych“ poviedkach vieme pochopiť zhnusenie z telesnosti bezdetnej rozvedenej učiteľky, rovnako ako presne opačné hedonistické prepadnutie sa do erotickej telesnosti mladej frustrovanej matky v domácnosti. A napokon, rozumieme aj nestriedmo internetovo flirtujúcej naivke z poslednej poviedky, i keď popravde, zrejme jediným dobrým dôvodom zaradenia tohto jasne najslabšieho textu do zbierky bolo naplnenie minimálneho počtu strán potrebných pre knihu.

Všetky Dobrakovovej ženské postavy sú veľmi krehké, labilné a zraniteľné (jedna z nich sama seba prirovná k práve narodenému zrieťaťu), zároveň sú to však postavy s vyhranenými názormi, ktoré dokážu byť prekvapujúco striktné vo vzťahu k okolitému prostrediu, k iným ľuďom, ale aj k sebe samým. Tieto ženy chcú žiť naplnený a zmysluplný život (čo si pod tým predstavujú? Jedna z nich napríklad: „*venovať sa umeniu, filmu, knihám, alebo aj behu...*“, s. 66), nechcú v tom robiť kompromisy – a keďže ich musia robiť neustále, sú nešťastné. Vysoké požiadavky na iných ich spoľahlivo vedú k sociálnemu vylúčeniu, vysoké požiadavky na seba zasa k úzkostným stavom a iným psychickým problémom.

Ak sú aj vďaka svojim slabostiam Dobrakovovej postavy literárne silné, tak rovnako silné je autorkino písanie ako celok. Najmä preto, že dokáže celkom prirodzene a zmysluplne spájať protichodné veci. Napríklad rozprávačka poviedky Ivana vie byť v troch odsekoch tesne po sebe najprv drsná („*a ryla perom do stien na hajzloch Obrcianová je piča*“, s. 54), potom jemná („*Ivana, vyzeráte tak zraniteľne, nakloní sa a pobožká ma na ústa*“, s. 55) a napokon aj jemnodrsná: „*Viem, že ma nikdy nemiloval žiadny muž, a už sa to ani nestane, čo už, asi mi žiadny nechce ublížiť, keď som taká zraniteľná, som rastlinka, krehká rastlinka, čo rastlinka, krehký lúčny kvietok. Ktorý dokopal na smrť päťstokilového koňa*“ (s. 55). Už z predchádzajúceho citátu je evidentné, že Dobrakovová vie písať s emocionálnym nasadením, a pritom nesentimentálne; že je osobne zaujatá, a pritom produktívne odosobnená; že si dokáže udržať až timravovskú vecnosť a priamosť, a pritom písať dojmavé príbehy. Možno nie typické, ale iste uveriteľné. Azda aj preto sú to zväčša príbehy bez zjavnej dejovej pointy – tie napokon len veľmi zriedka nachádzame aj v skutočnom svete. Dobrakovová dáva prednosť akýmsi výňatkom zo životov jej postáv, v ktorých sa vlastne nič nepodarí vyriešiť a nič sa ani definitívne neuzavrie.

Ak by sa teraz náhodou niekto spýtal, načo je potom taká literatúra, tak napríklad na to, aby sme sa o týchto životoch dozvedeli niečo ozajstné aj my, ktorí žijeme životy iné. Je sa tu čo dozvedieť.

Jarmila Džuppová: Bubon so sústrednými kruhmi, 2012, suchý pastel, olej na sololite, 74 x 44 cm

„Moje postavy sú o niečo silnejšie, než sa na prvý pohľad zdajú“

Rozhovor s IVANOU DOBRAKOVOU

Ivana Dobráková nežije na Slovensku, no je jednou z našich najvýraznejších autoriek. Každá jej doterajšia kniha sa stala čitateľskou aj kritickou udalosťou. Zaujímala ma nielen fikčný svet jej textov, ale aj ten reálny, v ktorom každodenne žije a ktorý v jej prípade s tým prvým relatívne súvisí.

Pri tvojej nateraz poslednej knihe som sa dosť nasmial. Máš v literatúre rada humor?

To som rada... No, takto. V mladosti som veľa čítala a boli to veľmi rôznorodé veci. Od denníka komornej princeznej Diany cez Kafku, Viewegha, fantasy ságy Eddingsa až po rozhovory Hitchcock/Truffaut a state o filmovej kritike. A dostala som sa aj ku knihám Ephraima Kishona, ktorého mám veľmi rada, a niektoré veci z jeho kníh u nás doma zľudovali. Ale ešte dôležitejšie pre mňa bolo moje – nie veľmi originálne, ale predsa – obdobie Monty Pythonov, ktorým som ako šesťnásťročná úplne prepadla. Naučila som sa naspamäť ich skeče, pozerala *Lietajúci cirkus* a filmy do „zblbnutia“, aspoň hodinu denne, čítala si všetky knihy, ktoré o nich či od nich vychádzali. Okrem iného aj vynikajúcu *Autobiografiu jedného klamára* od Grahama Chapmana. Musím povedať, že Pythoni mi v živote veľmi pomohli.

V nedávnom rozhovore pre časopis *Rozum* si spomínala, že filmy ani hudbu nevyhľadávaš. Aj vzhľadom na predošlú odpoveď – naozaj nie sú také, ktoré by ťa zaujali? Alebo je dôvod iný? Dejovo výstižné odkazy na nielen artové filmy sa v твоjich knihách vyskytujú počnúc debutom.

Mám veľmi rada filmy. Ale už roky chodím do kina len na tie detské. S dcérou. Pri niektorých filmoch jej poviem, že toto nie, toto nezvládnem, film o smajlíkoch. Snažím sa ju lámať na artové filmy pre deti. Napríklad sme videli *Môj život ako cukina*, kde chlapec nechtiac zabije svoju matku alkoholičku a skončí v dekáku, dcéra si ma doteraz doberá, že je to môj najobľúbenejší film. A v Turíne sa organizuje aj filmový festival pre mladých, Sottodiciotto, mám ho veľmi rada, videli sme tam tento rok japonský film *Mirai*, o chlapčekom, ktorý sa musí vy-

Ivana Dobráková s Júliu Sherwood a s Ballom na prezentácii v Londýne. Foto: archív autorky

rovnať s príchodom súrodenca, bolo to výborné. Tento sa páčil aj dcére. Ja sama by som veľmi rada chodila do kina, ale kino je večer a mne nemá kto postrážiť dieťa.

Rodičovský život je zjavne náročný, no vrátim sa k prvej otázke: aké iné kvality od dobrej knihy očakávaš?

No, ako som naznačila, veľa čítam a vlastne hocičo. Nečakám od každej knihy, že bude výnimočná. Teraz už síce čítam hlavne beletriu, ale neodkladám knihu, ak ma na prvých dvadsiatich stranách nepresvedčí. Zaujímajú ma aj texty, ktoré majú chyby, kde vidím, že autor/ka niečo robí zle, alebo má nejaký tik, jednoducho rada čítam. Ale povedzme, že od dobrej knihy čakám hlavne nejaký zážitok.

Čo ťa, naopak, irituje? Mňa napr. dopovedúvanie – aj preto ma zamrzelo spojenie „presne ako ja“ v poslednej vete tvojej inak dobrej poviedky *Ivana*.

No vidíš, a niekoho iritovala celá tá poviedka. Ja tú vetu vidím inak, preto som ju tam dala. A čo ma irituje? Dost' často detský rozprávač. Lebo takmer vždy ide o nadpriemerne inteligentné a vnímavé dieťa, inteligentné takmer ako dospelý človek, že áno, skrátka výnimočné, s extrémnou citlivosťou, a lezie mi to už na nervy. A sú knihy, ktoré nedokážem dočítať, lebo ma nesmierne iritujú, a pritom vidím, že nie sú zlé. Takouto knihou bol napríklad francúzsky bestseller *S eleganciou ježka*. Naozaj sa mi ježili chlpy na tele pri predstave domovníčky, ktorá tají, že je podkutá v ruskej klasike.

Ivana Dobráková s maďarským prekladateľom Norbertom Gyorgym. Foto: archív autorky

Spomínaný bestseller nebavil ani mňa, podobne som neprišiel na chuť knihám inej populárnej autorky – Anny Gavaldy. Dôležitú rolu v твоjich knihách zohráva aj forma, mám na mysli trebárs striedanie rozprávačských osôb, absenciu čiarky, prípadne ich používanie namiesto bodiek a pod. Ide o ozvláštnenie a úsilie o novosť, alebo je v tom len snaha o funkčné obkresľovanie tematickej stránky textu?

Pochybujem, že by na tom bolo niečo nové. Ak pracujem s čiarkami a zmenou interpunkcie, vždy to má (pre mňa) v texte nejakú funkciu. Ale je pravda, že hromadenie výrazov, napríklad prídavných mien bez čiarky, sa mi stalo takmer tikom, niekedy sa musím dodatočne korigovať, nedá sa všetko len chrlieť.

Tvoje knihy sú rozhodne zaujímavé pre rodovo orientovanú optiku, nielen v nateraz poslednej tomu nahrávaš aj priamejším pohrávaním sa s feministickými témami (hodnota ženy bez manželstva či dieťaťa, vtipné narábanie s dvojicou žena – človek, rola žiteľa atď.). Je pre teba feministická prizma v umenovede a literárnej kritike zaujímavá?

Priznám sa, že sa v problematike veľmi neorientujem. Píšem, čo vidím a vnímam okolo seba, v spoločnosti, kde sa pohybujem. Teda v talianskej, kde prevládajú veľmi veľké stereotypy, aj rodové. Napríklad ženy z východu sú štetky, to vie aj malé dieťa. Ale vlastne ženy celkovo. Nevie, čo robia talianske feministky, lebo keď som sem prišla, fičala ešte éra berlusconizmu a v televízii boli všetky ženy vyzlečené. A nikto sa nad tým nepozastavoval. Takisto je tu veľa prípadov, keď muž

zabije ženu z vášne, napríklad ju podpáli v aute, aj v našom dome v Janove jeden sused zabil ženu, keď ho podviedla. A sudcovia pri takýchto prípadoch častokrát skrátia trest, lebo „muž bol veľmi sklamaný“ alebo „to urobil v citovej búrke“. A ide sa veselo ďalej. Snažím sa niektoré veci reflektovať, ale zároveň nemám rada politiku v literatúre. Teda keď píšem, nesnažím sa nejako presadiť svoj názor na vec. Môj názor môže byť pokojne iný, než ako ten prezentovaný rozprávačom.

Taliansko má silnú feministickú tradíciu, myslím, že Anna Daučíková reflektovala feminizmus diferencie tamojších aktivistiek, keďže tam dávnejšie pôsobila – aj podľa tvojich slov preň bol zjavne životom vynútený dopyt. V umení tiež preferujem „angažovanosť zvnútra“, no byť feministickou autorkou sa dá mnohými spôsobmi, vlastne už len tým, že ako autorka spoluvytváraš tradíciu rodovo nestereotypne píšucich žien, prípadne otváraš tabuizované témy, ako transrodovosť v debute. A čo v živote? Verím, že feminizmus nevnímaš ako nadávku.

To určite nie. Ale kdesi som raz čítala, že každá žena, ktorá sa živí svojou prácou, sa môže považovať za feministku. Čiže ja sa za ňu bohužiaľ považovať nemôžem. Lebo prekladanie ma neživí. A písanie tobôž nie.

Feminizmus rozhodne nie je takto redukujúci, ide práve aj o hodnotové a finančné prehodnotenie produktívnej a neproduktívnej práce a skutočnú možnosť voľby – aj zostať doma –, pre ženy i mužov. Je to zložitejšie, pokojne sa za feministku považuj aj doma, kde sa najmä ženy, tobôž matky, neplatene napracujú až-až. Osobne by si radšej pracovala, respektíve cítiš tlak okolia ohľadom toho, že „si len doma“?

Osobne by som mala rada viac času na prácu. Doma. Teda, teší ma, že môžem písať a prekladať u seba doma a nemusím sa zamestnať v práci, ktorá by ma naplňala asi menej, ale jednoducho je celá domácnosť a starostlivosť o dieťa na mne. A častokrát tá práca musí ísť bokom. Niekedy je to fajn, dcéra je v škole a ja všetko stíham, nakúpim, poupratujem, preložím, napíšem, navarím atď., ale boli situácie, tieto roky, keď bola napríklad dcéra chorá a manžel kdesi na Kube a ja som nemohla týždeň vyjsť z bytu ani nakúpiť a nemala som o to ani koho požiadať. Tlak okolia, čo ja viem, aj tak si väčšina ľudí v mojom okolí myslí, že nič nerobím. To je niečo, čo im proste nevyhovorím. Takže to už neriešim.

Ktoré knihy pre teba boli zásadné?

Ďaleká cesta za domovom od Richarda Adamsa, neskôr *Knihy o hrdinoch a hroboch* od Ernesta Sabata. Franz Kafka, celý, aj korešpondencia, aj denníky, bavila ma vždy aj sekundárna literatúra. Julio Cortázar, celý, ale najmä zbierka *Zmena osvetlení*.

A širšie, ktoré autorky a autori ťa oslovujú a tešíš sa na ich nové knihy, čím ťa bavia?

Asi sa na to už nepozerám tak, že mám obľúbených autorov a autorky. Zo slovenskej literatúry čítam všetko, čo stíham, lebo ma baví, ale môže sa stať, že si neprečítam každú knihu autora, ktorého väčšinou čítam, ak ma napríklad nezaujala téma. A potom čítam hlavne francúzske a talianske knihy, lebo hľadám dobrých autorov na preklad. Čiže ich čítam už trochu s profesionálnou deformáciou.

Naozaj nepovieš nejaké konkrétne mená?

Dobre teda. V rámci slovenskej literatúry: je veľmi pravdepodobné, že si prečítam každú novú knihu od autorov: Pavol Rankov, Balla, Pavel Vilikovský. Od autoriek: Ivana Gibová, Svetlana Žuchová, Uršuľa Kovalyk. Zo svetovky mám rada Michela Houellebecqa, Sofi Oksanen, Delphine de Vigan, Emanueleho Treviho a mám rada väčšinu autoriek a autorov, ktorých som prekladala.

Čo oceňuješ na živote v Taliansku? Zaujímajú ma aj každodenné „banality“.

Hovorím to všade, ale je to skrátka tak: najviac oceňujem zeleninu. Aj ovocie, ale zeleniny je tu fakt hrozne veľa druhov, ktoré na Slovensku nedostať. Oceňujem, že hocikam sa v Taliansku vyberieš, môžeš si byť takmer istý, že tam bude krásne. Oceňujem Janov, lebo vedľa obrej podzemnej garáže, ktorá vyzerá ako z Gilliamovho filmu *Brazil*, stojí to najkrajšie historické centrum, aké som kedy videla, so strašne úzkymi stredovekými uličkami, aby mohli na nepriateľov liať z hora smolu, keď ich od mora napadli. Ak nazrieš do takej uličky, môžeš uvidieť nádherný kostol, alebo aj prostitútku sediacu na stoličke za rohom, a behajú tam potkany a vo vysokých domoch sú také úzke schodiská, že nielenže o výťahoch sa ti môže len snívať, ale ak v strede zostupu stretneš suseda, ktorý ide hore, musí sa jeden z vás vrátiť, lebo dvaja sa tadiaľ neprepcháte. Oceňujem arkády v centre Turína, lebo sa pod nimi denne prechádzam, a neprší tam na teba, oceňujem Pád, hoci oproti Dunaju je to len taký potôčik, to, že mám blízko promenádu a môžeme tam chodiť po škole krmiť premnožené nutrie, oceňujem, že som sa ocitla v Turíne, lebo Piemontčania sú na talianske pomery akože chladní, čiže sú mi bližší než takí južania. Oceňujem samozrejme taliansku zmrzlinu.

Janov ma rozhodne neočaril ako teba, takže mu dám najbližšie druhú šancu. Je v Turíne, v ktorom žiješ, dostatok kultúrnych aktivít? Myslím napríklad výstavy súčasného umenia.

Ale áno, Turín je mesto, ktoré žije kultúrou. Organizuje sa tu najväčší knižný veľtrh v Taliansku Salone del libro, máme Artissimu, Turínsky filmový festival, Turínsky jazzový festival, už spomínaný festival filmov pre mladých Sottodiciotto, kopec divadiel, aj pre deti, tie mám zmapované lepšie, Circolo dei lettori, doslova Kruh čitateľov, ktorý spomínam v knihe, organizuje každý deň nejaké čítačky a prezentácie. Druhá vec je, že sa na tieto akcie nie vždy dostanem. Ale dnes som na prechádzke po Via Po videla plagáty, že je práve výstava Leonarda da

Vinciho v Palazzo Cavour, tak na tú by som sa rada išla pozrieť. Mimochodom, dcéra mala tento rok v rámci školského programu ateliér v Galérii moderného umenia GAM, kde sa učili o maliaroch „macchiaioli“. Minulý rok sa tam venovali Ikebane.

Pri mojich návštevách Talianska ma neprijemne prekvapila absencia kaviarní. Ich káva je totiž povestná, no dokonca aj v Ríme som mal, ak nerátam hlavne štvrť Trastevere, problém nájsť miesta okrem barov a reštaurácií, kde by som si ju vypil. Netvrdím, že tam kaviarne vôbec nie sú a možno som „rozmaznaný“ francúzskymi mestami, kde je síce káva často menej kvalitná, no útulných miest, kde si ju vypíť, je na každej ulici dosť. Rád sa budem mýliť.

Ide o to, že v Taliansku sa pije káva inak. V prvom rade, bar znamená často kaviareň. Sú bary nie veľmi pekné, ktoré sa volajú aj Bar Tabaccheria, kde sa napríklad aj platia účty a hrá Lotto a robia fotokópie a sú tam slot machines – to nie je nič moc. Ale potom sú tu kaviarne aj pekné, ale jednoducho sa niekedy nazývajú caffè, inokedy bar. A v Taliansku sa pije káva na stojáka. Aj cappuccino. Aj latte macchiato. Ale nesmieš si predstavovať vedierka zo Starbucks. Káva je malá, hodíš ju do seba hneď. Väčšinou len turisti si ku káve sadajú a za to, že si niekde sadneš, si aj dosť priplácaš. Ja chodím rada na kávu do baru, aj dvakrát denne, prehodím pár slov s čašníčkou, idem ďalej. Moja mama, keď je tu, to nemôže pochopiť. Čo je na tom pekné, liať do seba kávu na stojáka. Ale ja som si zvykla. Káva je podľa mňa dobrá, ale zas aj v Bratislave sú miesta, kde je dobrá. Francúzsko mi nepripomínaj, tam som dobrú kávu nepila. Ani v Rakúsku. Hoci stojí aj trojnásobok.

Aj vo Francúzsku sa pije káva za barom a platí sa za ňu menej, každopádne je v každom tamojšom meste množstvo kaviarní, kde vysedávajú – najmä po terasách, a to aj v zime – nielen turisti a turistky. Takisto je mnoho miest, kde je káva dobrá, aby som sa svojho druhého domova zastal. Ako vnímaš premeny Bratislavy? Mnohí ľudia sa na vývoj ponosujú, osobne sa z premeny na metropolu teším, hoci nepopieram problémové stránky.

To mi musíš vysvetliť, v čom spočíva tá premena na metropolu. Ja si všímam len to, ako sa každý meter štvorcový musí zastavať. Ešte aj na Račku, a pozri sa, čo sa deje na Nivách, vyzerá to tam ako v nejakom americkom apokalyptickom filme. Tu v Turíne nepanuje taký čulý stavebný ruch. Domy sú tie, čo sú. A do nákupných centier chodia len južania. Centrum mesta žije, cez víkendy si musíš kliesniť cestu lakťami, kolenami. V Bratislave, keď chcem niečo nakúpiť, neostáva mi, než ísť zas do Centrálu. Hoci som si ho vlastne obľúbila, predsa len sa mi nezdá ako to najlepšie riešenie. V Bratislave som sa narodila, takže sa mi nostalgicky spája s detstvom a s tým, aká bola. Ale človek si zvykne na hocičo.

Mám na mysli premeny mŕtvych lokalít (s vedomím komplexnosti tohto problému) na moderné uzly, kde to žije, pribúdanie kaviarní a podnikov tam, kde

„Piazza Vittorio, ktorú spomínam v rozhovore – akože so snehom. Viac tu nenasneží... v tomto meste pod Alpami.“ Foto: archív autorky

Na výstave o psychiatrii. Foto: archív autorky

bol kedysi okraj mesta, atď. Som fanúšik starých zákutí, ktoré treba chrániť, ale aj súčasných stavieb a občianskej vybavenosti, ktorú prinášajú. Tu sa zjavne nezhodneme, čiže poďme ďalej. V najnovšej knihe reflektuješ aj rasizmus, ide napríklad o scénu na pieskovisku, kde sa matky správajú k černoškému dieťaťu neprijemne, či výjav z električky, keď sa muž osopí na jeho matku. Je to bežná talianska realita? Čosi napovedala tvoja odpoveď o rodovo podmienených problémoch. Človek by si rád myslel, že je to inde predsa len lepšie.

Ja som v Taliansku už bola svedkom mnohých incidentov, kde sa niekto bezdôvodne osopil na imigrantov. Tie dve scény sú odpozorované, mám v zásobe aj ďalšie. Nálady v spoločnosti sú všelijaké, veď o tom svedčí aj to, ako Liga všetko valcuje v regionálnych voľbách, teraz vyhrala už v siedmom regióne po sebe. Ale keď poviem A, musím povedať aj B. A teda, že neprejde deň, aby sa neobjavil, respektíve nebol medializovaný nový prípad nejakého, často skupinového a brutálneho, znásilnenia, prepadnutia starčekov v dome a odrezania ucha pri lúpeži, ohrozovania nožom či mačetou vo vlaku, únosu autobusu a poliatia detí benzínom, vyhrážania sa zapálením, rituálneho rozrezania nadrovaného dievčaťa, už ich bolo viac, atď. Minule som si všimla plagátik u pediatričky, kde prosila

rodičov, aby upustili od ženskej obriezky, pri ktorých, v domácich pomeroch, deti často umierajú. V Turíne už máme no-go zóny, kam sa ľudia boja chodiť, Barriera di Milano, Ex-Moi – tam nechodí ani polícia –, Park Valentino je nový tossic park, díluje sa aj pred základnou školou mojej dcéry. Pred mesiacom na našej ulici za bieleho dňa imigrant podrezal nejakého mladíka – len preto, že sa tváril „šťastne“. Vrah sa neskôr vyjadril, že chcel zabiť nejakého „mladého šťastného Taliana“. Ľudia sa skrátka boja. Taliansko malo už aj predtým problém samo so sebou, s kriminalitou, s mafiou a so všetkým. Vie sa, že nigerijská mafia sa už u nás usadila. Ľuďom na nálade tiež nepridáva, že pred každým supermarketom, pred každým pekárstvom, mäsiarstvom, cukrárňou, na trhu, na rohoch ulíc atď. stojí nejaký imigrant a žobre. Sú, samozrejme, aj pozitívne prípady, imigrant sa zastal starčeka, ktorého napadol miestny hulvát. V škole mojej dcéry sa bavia o rasizme a o odlišnosti. Občas je nejaká manifestácia... Ale akosi to nestačí na vyváženú všetkého ostatného, čo sa deje a o čom sa píše.

Petr A. Bílek v recenzii knihy *Ve skříni* od Terezy Semotamovej píše o „divných a neurotizovaných hrdinkách“ v novšej českej próze (konkrétne myslí knihy A. Bolavej, P. Hůlovej, L. Faulerovej, V. Hanišovej) a pýta sa, či nejde o „feminizmus naruby“ – akoby feminizmus bol iba o budovaní (z pohľadu normy) psychicky odolnej a vyrovnanej ženy. Táto rodová nejasnosť, tobôž vo svetle absencie podobných otázok v súvislosti s mužmi, potešujúco vzbudila na sociálnych sieťach dosť kritický ohlas, no a keďže by do jeho hodnotenia, mám nádej, zapadli aj viaceré tvoje hrdinky, čo by si mu odpovedala?

Tak na to som zvyknutá, že odkedy píšem, opakujú sa otázky o tom, či je to ženské písanie, a mojich kamarátov sa nikto nepýta, či píšu „mužsky“. Ale myslím

Prítok do Pádu pri nemocnici Amedeo di Savoia. Foto: archív autorky

Pohľad z mosta Regina Margherita na Pád. Foto: archív autorky

V Turíne, Lungo Dora. Foto: archív autorky

si, že moje postavy sú o niečo silnejšie, než sa na prvý pohľad zdajú. Napríklad postava Lary v mojej knihe *Matky a kamionisti* je svojská, alebo teda, má istú formu hypersexuality, posadnutosti, ale dokáže s ňou pracovať tak, aby mohla aj inak normálne fungovať. Prijat' psychickú poruchu, respektíve naučiť sa s ňou žiť a vyrovnať sa s tým, nie je ľahké, a nie každý to zvládne. Neustále sa stretávam s ľuďmi, ktorí svoje psychické problémy popierajú, resp. bagatelizujú, alebo vôbec nevidia. A odmietajú na sebe pracovať.

O sile tvojich postáv nepochybujem, pričom problematika „ženského písania“ sa dá uchopiť aj produktívne, napríklad v rámci écriture féminine. Predošlú otázku som položil práve tebe, pretože málokto sprítomňuje „vyšinutosť z normy“, ako aj depresívne stavy tak (aj umelecky) presvedčivo ako ty. Z čoho pri tom čerpáš? Respektíve, ak sa na to vôbec dá odpovedať, prečo je pre teba táto vracajúca sa téma dôležitá?

Samozrejme, dá sa na to odpovedať, a myslím, že väčšine mojich čitateľov a čitateľiek je odpoveď viac-menej jasná. Nepopieram, že píšem o veciach, ktoré sú mi blízke a ktoré so mnou do istej miery súvisia. Ale zároveň – snažím sa písať

literatúru, aj keď sa odrazím od niečoho reálneho, prispôsobím to potrebám textu, vymyslím príbeh, postavy atď., nerobím svojimi knihami nejaký coming out, nepíšem texty na to, aby som pomohla odtabuizovať tému psychických porúch – aj tak sa už máme na západe tak dobre, že normálneho človeka poznám snáď len jedného, možno dvoch, čo si viem teraz narýchlo vybaviť. Psychické poruchy sú niečo, čo poznám už od detstva, dokonca, bude to znieť asi zvrátene, sa pri nich cítim bezpečne, oveľa väčšiu hrôzu vo mne vzbudzujú problémy fyzické. Zdajú sa mi byť už súčasťou bežného života, niečím, s čím treba rátať, naučiť sa spolunažívať.

Niekde si tiež povedala, a dosť to s fikčným svetom tvojich diel korešponduje, že veríš skôr na zlo ako „defaultný“ stav. Možno je písanie spôsobom, ako túto realitu uchopiť či sa s ňou vyrovať?

Áno. Určite. Zlo vždy napokon vypláva na povrch. Bohužiaľ.

Sestra, ktorá sa takmer celý život venuje starostlivosti o „mentálne postihnutých“, kvitovala autenticnosť tvojich postrehov v novele *Bellevue*. Išlo ti v nej aj o kritiku systému ústavnej starostlivosti, ktorá sa v jednotlivých štátoch líši a je v rôznej miere individualizovaná, alebo bol zvolený kontext len adekvátnym pozadím na vypovedanie o širších problémoch, respektíve aj užších – v zmysle úzkosti zo „seba“ aj „dneška“, ktorej textové spodobenie tebou je, mimochodom, vďačné i pre psychoanalyticky dotovanú interpretáciu.

Ach nie. Autenticnosť mojich postrehov v *Bellevue* je daná tým, že sú to autentické postrehy z centra Bellevue. Ten ústav sa tak naozaj volá, dokonca, teraz pri preklade do angličtiny, keď som niečo kontrolovala, som videla, že som tam uviedla aj adresu, dúfam, že im nikto nepôjde povedať, že som o nich napísala. O systéme ústavnej starostlivosti v rôznych štátoch neviem nič. To pozadie je dôležité a stvárnila som ho preto, aby som ukázala, čo spustilo tú psychózu. Ale išlo mi o to – čítala som veľa kníh o psychických poruchách, mám také knihy rada, a všimla som si, že väčšinou sú písané akoby z odstupu, po rokoch, v retrospektíve. Mňa zaujímalo vojsť do hlavy človeka, ktorému sa to deje práve „tu a teraz“. Teda ukázať zrýchlené myslenie, roztržitosť, zmätenosť, grandiózne myšlienky, veľikášstvo, sebaobviňovanie, nespavosť, stratu chuti do jedla, vykoľajenosť atď., a to všetko akoby v priamom prenose.

Nech to odľahčím, v *Bellevue* sa spomína stanica Nostalgie „s príšernými skladbami“. Ty osobne máš rada šansóny? Ja ich totiž zbožňujem a danú stanicu počúvam pravidelne.

Bože, rada by som teraz odpovedala, že aj ja zbožňujem šansóny, na šansónoch nie je nič zlé, práveže sú pekné, ale smutnou pravdou je, že v puberte som počúvala a zbožňovala najmä Marilyn Manson, a potom ešte Nine Inch Nails a Placebo a Smashing Pumpkins. A keďže pol roka pred Mansonom som so zá-

Most Morandi pred zrútením, blízko nášho janovského bytu. Foto: archív autorky

Výhľad cez naše strešné okno. Foto: archív autorky

palom čítala Kafku, moja mama vtedy smutne konštatovala, že je neuveriteľné, ako mi medzičasom kleslo IQ. A raz vbehla do izby a myslela si, že vysávam, a inokedy zas, že sa pokazil CD-prehrávač, a to som len počúvala industriálny metal... No, takže s takýmto nastavením ti stanica Nostalgie nemá veľa čo ponúknuť.

Nuž, neviem, všetky spomínané kapely počúvam aj ja. V knihe ma zaujali aj viac-menej presné opisy Marseille. Strávila si tam pred písaním *Bellevue* nejaký čas? Ako toto mesto vnímaš?

Áno. Strávila som tam asi mesiac. A potom som tam bola ešte asi dvakrát. Milujem Marseille. Keď som tam prišla prvýkrát, zdalo sa mi všetko strašne nové a také... kozmopolitné a cudzie. Keď som tam bola druhý a tretí krát, to už som žila v Taliansku, uvedomila som si, že to nie je zas také odlišné najmä od Janova,

respektíve, že obchody a značky sú vlastne tie isté ako všade inde, ale stále je pre mňa Marseille krásne, výnimočné mesto.

Čo iné francúzske mestá? Pozor, hovoríš s frankofilom.

No, môžem ti len závidieť. Ja som vo Francúzsku nestrávil veľa času. Hoci by som rada. Najčastejšie som bola asi v Nice, ale to sme chodili hlavne k moru, najlepšia pláž vôbec, bója ďaleko a hlboké more, kamienková pláž. Nepoznám dokonca ani Paríž, bola som tam dokopy trikrát a vždy len veľmi nakrátko. Teraz v januári na deň a pol a ten deň som aj tak strávila v Disneylande. Ale slúbila som si, že sa tam budúci rok pôjdem pozrieť aj na viac dní. Naozaj je táto neznalosť jedna z vecí, ktoré v živote ľutujem.

Francúzsko je kúzelné a pri častejších návštevách iste zmeníš aj názor na ich kávu, ale tak ja som doň zaľúbený. Mimochodom, v Nice trávim každoročne dva týždne a pri čítaní debutu ma – podobne ako pri Marseille – pobavila presná znalosť prostredia. Je pre teba táto hodnovernosť dôležitá z nejakého dôvodu, alebo je to len podvedomé puntičkárstvo?

Pri písaní je pre mňa najmä dôležité vedieť sa orientovať v priestore. Nedokázala by som situovať text, čo ja viem, do Patagónie, lebo som tam nikdy nebola. A to, že sa moje prózy odohrávajú vo Francúzsku a Taliansku, nie je snaha o exotiku, ale jednoducho sú to miesta, kde sa pohybujem, kde žijem, ktoré poznám. Je pre mňa prirodzené odkazovať na realie krajín, do ktorých ich situujem, ale snažím sa to robiť tak, aby som tým čitateľov a čitateľky nemiatala, aby bol text zrozumiteľný napriek tomu, že nie každý pozná miesta, ktoré opisujem. Ale takisto si niekedy prispôbujem veci pre potreby textu. Ak niekde potrebujem dať lekárňu či novinový stánok, kde v skutočnosti nie je, pokojne si ho tam dám.

Ktoré mestá, myslím celosvetovo, máš ešte rada?

Milujem Ľubľanu. Janov veľmi veľmi – najkrajšie mesto v celom Taliansku. A vlastne aj Rím. Celosvetovo ti veľmi povedať neviem, lebo som toho zas toľko nenacestovala. Sú mestá, ktoré by som chcela vidieť – napríklad Buenos Aires, Lisabon. Videla som niečo z Ameriky, ale to som bola malá.

Vo vyššie spomínanom rozhovore si hovorila aj o ponáhľaní sa pri prekladaní ferranteovskej ságy. Honba za rýchlymi prekladmi nie je úplne knihám prospievajúcim efektom dneška – čo sa, našťastie, na твоjich prekladoch neodrazilo. Mnohé knihy však naozaj trpia „odfláknutosťou“. Nebolo by lepšie si na preklad počkať?

No, ja sa s knihami väčšinou dosť piplem, ale Aňa, moja vydavateľka, mi hovorí, že na prvýkrát to dáš správne a pri prepisovaní to pokaziš. Aj to sa môže stať. Keby sme s Elenou čakali, nedočkaví čitatelia by si kúpili české preklady. Aj tak

si niektorí kúpili anglické, aby vedeli, ako to dopadlo. V tomto je tá špecifická situácia slovenského prekladu dosť smutná, vždy prekladať s nožom na krku, či nebudú Česi prví. A potom čo? Dáme krajšiu obálku? Keď sú aj čitatelia, ktorí na rovinu povedia, že si radšej počkajú na český preklad? Pri prekladoch, ktoré trpia odfláknutosťou, ide možno aj o to, že nie všetci vydavatelia sú ochotní míňať aj na zodpovedného redaktora a tak. A viac očí viac vidí.

Hoci ma to ako človeka, ktorý sa snaží podporovať slovenský diskurz, mrzí, tiež si pri niektorých tituloch radšej počkám na český preklad. Sleduješ talianske literárne časopisy? Ak áno, v čom sa od našich líšia? V dobrom aj zlom.

Nesledujem, lebo neexistujú. Poznám tie francúzske, ktoré sú lesklé, farebné, s fotkami. A často sú recenzie v nich vlastne PR. Ale v Taliansku som prvé roky zúfalo hľadala nejaké literárne časopisy a žiadne som nenašla. Už nehľadám. Maximálne tu majú literárne prílohy v novinách. Kupujem si sobotnú *La Stampa*, hoci väčšinou tam píšu o knihách, ktoré ma nezaujímajú. Nevieť. Nejak si Taliani a Talianky vystačia aj bez literárnych časopisov.

To ma prekvapilo, no pokiaľ ide o Francúzsko, v tamojších periodikách sú okrem „nutných PR jász“ prítomné aj obsažné literárnokritické či esejistické knižné analýzy, aké mi u nás často chýbajú. Ako vyzerá tvoj bežný deň?

Hm. Poviem to takto: Každé ráno idem kúpiť chlieb „multicereali“ do „svojej“ pekárne, každý deň prekladám, sú dni, keď aj píšem, sú dni, keď namiesto písania upratujem a periem, žehlím, každý deň si čítam desiatky správ na WhatsApp, ktoré píšu neúnavné mamičky na našom triednom čete, každý deň sa starám o nášho kocúra Modroočka, každý deň ma za odmenu hryzie a škriabe, každý deň sa rozprávam s dcérou o tom, čo nové sa udialo v škole a na dvore, každý deň už rok a pol čítam dcére pred spaním Harryho Pottera, ale už sa našťastie blížime k šťastnému (? ktovie, ale asi áno) koncu, každý deň chodím po meste, minimálne raz musím prejsť cez Piazza Vittorio a po Via Po, každý deň prejdem okolo Mole, lebo sa jednoducho neviem vynadávať, aký je Turín krásny.

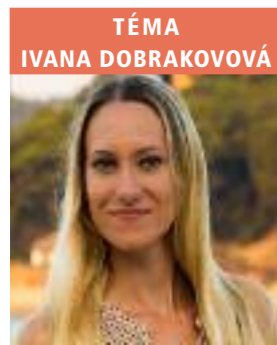
Na čo sa môžeme od teba tešiť? Myslím vlastnú tvorbu aj preklady.

O písaní sa nemá hovoriť dopredu, ale na niečom pracujem. Prekladám teraz tri romány od talianskych autoriek, každý je v inej fáze: *Prvá pravda* od Simony Vinci, *Encyklopédia ženy* od Valerie Parrelly a *Kde je život dokonalý* od Silvie Avallone.

(Zhováral sa Derek Rebro.)

DEREK REBRO je literárny kritik a redaktor. Vydal dve literárne monografie, tri zberky poézie, jeho texty boli preložené do viacerých jazykov.

JANA ŠULKOVÁ (1992) študuje editorstvo na FF UKF v Nitre, pracuje ako jazyková redaktorka a je autorkou niekoľkých kníh pre mládež. Založila online literárny magazín o knihách www.vinlit.sk, ktorý vedie ako šéfredaktorka. Publikovala napr. v *Knižnej revue*.

JANA ŠULKOVÁ

Pod povrhom

DOBRAKOVOVÁ, Ivana. 2018. *Matky a kamionisti*. Bratislava : Marenčin PT.

Spisovateľka a prekladateľka Ivana Dobrakovová, ktorá žije v Turíne, nie je u nás neznáma. Jej prózy zaujali aj kritiku, keďže všetky jej knihy sa dostali do finálovej desiatky ocenenia Anasoft litera a inak to nie je ani v prípade minuloročného počinu *Matky a kamionisti*. Hoci je názov knihy výstižne kontrastný, nie je veľmi vábivý, čo môže odradiť menej náročného čitateľa a čitatelku, ktorí by tiež mohli dať Dobrakovovej tvorbe šancu a rozšíriť si tak svoje čitateľské obzory slovenskou spisovateľkou, ktorej literárne schopnosti sú nespochybniteľné.

Päť žien, päť príbehov, Talianky a Slovenky, pretínajúce sa cesty i životy. Svetlana, Ivana, Olivia, Lara a Veronika sú ženy rôzneho veku, žijúce v iných mestách, v inom čase, majúce iné životy, avšak všetky čosi spája. Na prvý pohľad sa môže zdať, že sa spisovateľka v príbehoch venuje pomerne univerzálnym témam, ktoré už vo svojej tvorbe spracúvala, ako napríklad materstvo, manželstvo, vzťahy s matkami, otcami, intímne vzťahy, problematika psychického zdravia a iné, a ktoré najmä vo svetovej literatúre majú svoje silné a až drsne úprimné hlasy v podobe známych autoriek (L. Slimani, E. Ferrante, Z. Smith atď.). Aj vďaka Dobrakovovej sú už tieto témy reflektované i slovenskými „očami“, nehovoriac o tom, že sú zároveň zasadené do nášho kultúrno-spoločenského prostredia, čo badať na viacerých textoch v knihe, dokonca aj v tých odohrávajúcich sa v Taliansku (Lara má otca Taliana, avšak matku Slovenku).

Prvá poviedka s názvom *Otec* ako jediná nenesie meno hlavnej protagonistky, ktorou je Svetlana. Tá v spomienkach, teda s odstupom času, reflektuje vzťah jej rodičov, ba dokonca aj starých rodičov, pričom tu nejde len o poukázanie na nefunkčné vzťahy a odlúčenosť, ale aj o generačné rozdiely, ba dokonca o rozdiely medzi krajinami, medzi mestom a vidiekom, medzi Bratislavou a juhom Slovenska. Hoci ide o najkratšiu poviedku, akoby uvádzajúcu do problematiky príbehov, ktoré spolu súvisia, Dobrakovová sa na tejto ploche dotkla viacerých závažných otázok týkajúcich sa nielen vzťahov, ale aj reflektovania doby, spoločenských zmien, psychických chorôb, ktoré sú ešte vždy stigmatizované, či alkoholizmu. Rozprávanie je pomerne humorné, portrét otca sa javí tragikomický, a hoci je všetko odľahčované sarkazmom, v závere nadobúda i smutný ráz.

V poviedke *Ivana* autorka pracuje s dvomi časovými rovinami. Rozprávačka Ivana je tridsiatnička žijúca s mamou, ktorá poberá invalidný dôchodok. Čitateľ/ka sa postupne dozvedá o jej mladosti a kritických situáciách, ktoré ju dostali do súčasného stavu. Na tejto poviedke bolo zaujímavé sledovať, ako sa Ivana zasekla v čase, mentálne v určitých veciach nedospela, medzi rozprávaním o minulosti a prítomnosti je len tenká čiara. V poviedke autorka okrem iného nazerá aj na súčasnú spoločnosť, takzvanú smotánku, isté vzorce správania, a pritom poukazuje na to, ako Ivana žije v určitom uzavretom svete a čo sa stane, keď z neho na chvíľu vykročí.

Aj ďalšie hrdinky, Olivia, Lara a Veronika, svojimi vnútornými monológmi šokujú. Hoci sa Dobrakovová neusiluje o prekvapivé pointy, ale zameriava sa na vnútorné prežívanie protagonistiek a ich vnímanie sveta, v ktorom žijú, poviedky, respektíve ich hrdinky svojím správaním často prekvapia. Nájdeme tu starú dievku otvorene kritizujúcu dnešnú mládež, ženu, ktorá nielenže „kašle“ na manžela, ale nedokáže sa zžiť ani s rolou matky, ale aj pobláznenu tinedžerku, ktorej sociálne siete ešte v časoch, keď neboli na dennom poriadku, zatemnia rozum. Všetky prózy zároveň spája problematika materstva a téma vzťahu s matkou. Neschopnosť vymaniť sa z matkinho vplyvu, svojbytno existovať popri nej, kritika rodinných vzťahov, ale aj priznanie, že absencia matky v živote dospelých ženy bolí. Matka je tu zobrazovaná v rôznych rolách, často extrémnych, keď je buď priveľmi starostlivá, v očiach dcéry nedôležitá, prípadne, naopak, dôležitá, ale neprítomná. Každé zobrazenie však odporuje ideálnemu modelu matky, ktorý sa nad ženami vznáša ako Damoklov meč: „*A neznašala som, ako mi neustále prízvukovala, aby som sa v tých vzťahoch toľko neangažovala, aby som im toľko nevyvolávala, nedožadovala sa ich priazne, pozornosti, aby som si žila svoj život bez upínania sa na niekoho druhého, akoby som len ich potvrdením existovala*“ (s. 91).

O všetkých piatich hrdinkách možno povedať, že v sebe do istej miery majú dieťa, prahnú po túžbe hrať sa, odviazať sa, žiť slobodnejšie, vzoprieť sa, pričom niektoré to v sebe väznia, kým iné dávajú svojmu bláznivejšiemu, slobodnejšiemu ja možnosť prejavu (hoci len pod rúskom noci). Dobrakovová postupne, akoby šúpala cibuľu, odhaľuje ďalšie a ďalšie vrstvy žien – matiek, manželiek, milieniek, priateľiek –, pod ktorými sa skrývajú rebelky, avšak všetky ustrnuté, neschopné vymaniť sa, vzoprieť sa, bojovať, prípadne vzdorujúce len tajne. Vo viacerých poviedkach tiež môžeme pozorovať určité autobiografické črty spájajúce hrdinky s autorkou (spisovateľka, prekladateľka, Slovenska žijúca v Taliansku a pod.). Dobrakovová sa však nevyhýba ani aktuálnej problematike, napríklad pokiaľ ide o ťažkosti priameho nadväzovania kontaktu a vzťahov, v jej textoch sa objavuje komunikácia cez internet, keď hrdinky objavujú výhody a čaro virtuálneho sveta.

Pre text, respektíve rozprávanie protagonistiek, je príznačná aj istá vulgárnosť, avšak hlavne úprimnosť. Vo vnútorných monóloch týchto žien nájdeme odhalenia, ktorých sa i samy boja, vrstvy, ktoré pred ostatnými skrývajú, predstavujú pritom skvelú matku, manželku, dcéru, učiteľku... Čo všetko sa skrýva pod povrhom navonok ideálnej ženy? Najmä to sa Dobrakovová snažila v próze zachytiť, pričom jej hrdinky sú zväzované spoločenskými konvenciami.

Štýl písania je značne dynamický, osobitý a zo štylistického hľadiska veľmi zaujímavý. Výborne odsýpa, ani čo by mu rytmus udával metronóm. Ako menší nedostatok možno vnímať len to, že štýl rozprávania piatich rôznych hrdiniek sa výraznejšie neodlišuje, avšak vzhľadom na to, že texty v knihe tvoria koncepčný celok, to je pochopiteľné. Z hľadiska lexiky zaujmú a text osviežia kde-tu sa vyskytujúce talianske či francúzske slovíčka.

Dobrakovovej próza *Matky a kamionisti* má veľký potenciál upútať širšie publikum, keďže ponúka aktuálne témy spracované sviežim štýlom, pričom sa nebojí otvorenosti a možného pobúrenia (konzervatívnejšieho) čitateľa či čitatelky. Vnútorné monológy jej hrdiniek sú pútavé a zaujímalo by ma, či by ich dokázala rozviesť aj do dlhšieho útvaru, pričom by si udržali svoju dynamiku a záujem, ktorý u recipienta či recipientky dozaista vyvolávajú.

Jarmila Džuppová: Komínový, 2017, tempera, suchý pastel na sololite, 171 x 138 cm

„Som pripravená kedykoľvek sa postaviť za dobrú vec“

Rozhovor so ZUZANOU MIKULCOVOU

Zuzana Mikulcová je vychádzajúcou hviezdou slovenskej hudobnej scény. Rodáčka z Rimavskej Soboty študovala v Prahe a Bratislave, kde aj momentálne pôsobí. Jej texty sú osobnou výpoveďou so zvláštnou lyrikou podporovanou hudbou na rozmedzí popu, soulu, jazzu a experimentu. Je akýmsi predvojom angažovaných umelkýň, keďže ako jedna z mála organizuje protesty „Za slušné Slovensko“ vo svojom rodnom meste. Pred časom vydala svoj druhý sólový album Dievča, ktorý má priaznivé reakcie od kritiky i publika. Pýtal som sa na jej inšpirácie, angažovanosť aj tvorbu.

Na Slovensku je veľkým trendom, a to hlavne po roku 2000, že sa kultúra dedí. Úspešní umelci a umelkyne majú väčšinou rovnaké priezviská či rodinné vzťahy s umelcami predošlých generácií. Ako sa podarilo preraziť dievčaťu z južného Slovenska?

Už ako dieťa som bola ambiciózná. Čiže keď som sa stretla s negatívnou odozvou zo strany nielen učiteľov, ale aj rodičov, dokázalo ma to motivovať ešte viac. Platilo to teda nielen pre hudbu, ale aj iné činnosti. Pokiaľ ti učiteľka, ktorá ti je v istom zmysle vzorom, povie, že na niečo nemáš, niekto by to asi určite vzdal. Mňa to v detstve naopak dosť burcovalo. Čiže dosť času som aj ako dieťa a neskôr aj na konzervatóriu trávila v skúšobni alebo v škole. Potom asi zhoda náhod, možno aj šťastie ma donieslo k zaujímavým ľuďom. Najprv to bola kapela Sanyland, s ktorou sme veľa koncertovali, a neskôr, keď som si začala písať hudbu a texty sama, tak už to bolo o niečom inom. Ale nevnímam to tak, že by som teraz nejako prerážala...

Na konzervatóriu si študovala v Prahe, prečo si si vybrala práve toto mesto? Doteraz v Prahe veľa koncertuješ. Čím je pre teba výnimočná? Vieš ju porovnať s Bratislavou?

Do Prahy som prišla ako čerstvá sedemnásťročná, čiže v podstate dieťa. Veľa vecí som očakávala inak, ako nakoniec boli. Dosť som zo svojich ambiciózných pohnútok zľavila a viac sa uzavrela do seba. Asi vtedy som začala písať hudbu už tak vážnejšie a zaujímať sa o skladbu ako takú. Mala som skvelých učiteľov, veľmi

ZUZANA MIKULCOVÁ (1989, Rimavská Sobota) vyštudovala Pražské konzervatórium, momentálne študuje na VŠMU v Bratislave. Jej autor-ský spevácky projekt spája slovenské texty s pop-soulom a prvkami elektronickej hudby. Debutovala albumom Slová (2015), koncom roka 2018 vydala druhý album Dievča, na ktorom spolupracovala s producentom a gitaristom Andrejom Hruškom. Album, ktorý vyšiel s podporou Fondu na podporu umenia, sa dostal do výberu 50 najlepších albumov za rok 2018 podľa redakcie hudba.sk a do výberu 25 najlepších slovenských albumov za rok 2018 podľa redakcie newmodelradio.sk. Spolu s kapelou (A. Hruška, M. Šelep, L. „Ežo“ Ambrózai) „predskakovali“ Lise Simone v Slovenskom rozhlasu a Jamesovi Bluntovi v NTC. Minulý rok nahrala s Vecom a Tonom S. skladbu Tváre slobody k výročiu nežnej revolúcie, ktorú odohrali na Koncerte pre všímavých. Predstavila sa napr. na vystúpení Peter Lipa – 75 rokov v plnom nasadení, na oceňovaní Via Bona nadácie Pontis, v televíznych reláciách Advent 2016, Legendy popu, Zlaté časy a ako hudobná hostka vystúpila v relácii Trochu inak v SND. V roku 2010 sa stala „novou tvárou slovenského jazzu“.

Zuzana Mikulcová. Foto: Dominik Janovský

rada na to obdobie spomínam a Prahu vnímam ako svoj druhý domov. Ale čo mi v Prahe chýbalo, to bol ten náš južanský temperament. Vtedy ešte toľko Slovákov v Prahe nežilo, respektíve som o nich nevedela, skôr som sa stretávala s Čechmi a celkom som sa infiltrovala, veľa z nich ani netušilo, že som Slovenka. V Bratislave sa cítim dobre, aj čo sa týka muzikantskej komunity, mám pocit, že je oveľa viac prepojená a celkovo drží pohromade, oproti Prahe. Asi je to aj tým, že Bratislava je malinká, každý s každým sa pozná, v Prahe sa človek skôr stratí, čo je zase na druhej strane veľmi osviežujúce.

Tvoj hlas je asi tvojou najsilnejšou devízou. Napriek silnému „jazzovému“ zafarbeniu si sa rozhodla byť speváčkou soulou až popovou. Čo ťa na tejto, povedzme, komerčnejšej strane umenia láka?

Keď som bola v Prahe, dosť som sa profilovala ako jazzová speváčka. Jazz mi išiel nejako prirodzenejšie ako ostatným speváčkam na škole, ale nevedela som si predstaviť spievať celý život štandardy. Preto som už vtedy začala písať svoje piesne v slovenčine alebo angličtine. Mali k jazzu blízko, ale boli to skôr pesničky, a sú doteraz. Nijako ich žánrovo nelimitujem, proste sú to piesne. Niektoré sú viac jazzové, iné soulové, ale aj popové. Ako to zo mňa vyjde, tak to je.

Tvoje texty sú veľmi často intímnu výpoveďou – najčastejšie o vzťahoch, ale napríklad aj o priateľstve. Otváraš veľmi zraniteľné miesta. Tiež si jedna z mála interpretiek, ktorá si píše texty sama. Ako vznikajú? K čomu sa viažu? Čo sú tvoje najčastejšie múzy?

Vždy je u mňa prvá hudba. Tam mám zakódovanú istú emóciu, ktorú len opišem slovami. Jednoduché. Predstavím si situáciu, pri ktorej taká emócia vzniká, a opišem ju z pohľadu prežívajúcej. Ale často sú to moje životné reflexie o láske, vzťahoch, priateľstvách alebo spoločenských témach.

Na novom albume poskytuješ veľký rozsah konotácií, citácií, inšpirácií, ktoré sú veľmi farebné. Od Deža Ursinyho až po maďarskú ľudovú hudbu. Kto sú tvoje vzory v písaní a v hudbe, čím ťa ovplyvnili a prečo?

Jedným z nich je určite Dežo Ursiny. Už v Prahe na škole som o ňom písala absolventskú prácu a rada takýmto spôsobom vzdávam hold hudobníkom, ktorých mám rada. Ako to bolo pri videu *Mladá generácia* Jarovi Filipovi, tak je to u Deža. Je ich naozaj veľmi veľa – či už slovenských alebo zahraničných. Určite chcem v takýchto poctách pokračovať.

Si jedna z organizátoriek protestov „Za slušné Slovensko“, čo pre teba toto hnutie znamená a prečo si sa rozhodla angažovať?

Úprimne povedané, hanbila som sa za Rimavskú Sobotu, že sa nikto nezapojil a nezobral to do svojich rúk. Tak som to z Bratislavy riešila ja. Nedalo sa inak. Nakoniec to bola dosť dobrá skúsenosť, v Rimavskej Sobote sa začali diať veci, založili sme iniciatívu „Ťahaj domov!“. Po komunálnych voľbách som si s tým musela dať chvíľu pokoj, pretože som zanedbávala seba, hudbu, kapelu. Dnes je to tak, že keď treba, vždy idem na protesty rada spievať a som pripravená kedykoľvek sa postaviť za dobrú vec. Ale bola by som rada, keby sa toho v Rimavskej Sobote, ale aj v ostatných mestách chopili ďalší ľudia.

Demokracia je pre teba isto dôležitá...

Absolútne. Keď vyšla pieseň *Tváre slobody*, nedalo mi neprečítať si komentáre pod videom a bola som zhrozená. V kolkých ľuďoch sa prechováva spomienkový

Zuzana Mikulcová. Foto: Dominik Janovský

TOMÁŠ STRAKA (1990, Košice) je básnik, prozaik a organizátor, momentálne žije v Prahe. Svoju poéziu prednáša na pódiiach v Česku aj na Slovensku, a to buď ako súčasť európskeho movementu Slam Poetry, alebo vo forme básnických inscenácií Pražského undergroundového divadla Cross Attic. Spolu s Luciou Ernekovou je hlavným organizátorom slovenskej Slamovej scény a snaží sa prepojiť súčasný slam vo Vyšehradskom priestore. Debutoval zbierkou *Paperback* (2013), v roku 2014 mu vyšla zbierka *Hrdina robotníckej triedy*, naposledy publikoval prózu *Len sa nepozri do očí* (2016).

optimizmus na komunizmus (nehovoriac o Slovenskom štáte). Tento rok je to tridsať rokov od nežnej revolúcie, zatiaľ som si nevšimla žiadne tematické festivaly, eventy, filmy, nič. Dúfam, že si to všetci chystajú na jeseň, lebo ak to bude vyzeráť ako minulý rok počas osláv stého výročia vzniku Československa, bude to zase hanba.

V regióne Vyšehradskej skupiny – snáď s výnimkou Marty Kubišovej – nie je zvykom, že sa speváčky vyjadrujú k politike alebo sú nejako spájané s občianskou spoločnosťou. Zažívame ale istý prevrat. Maria Peszek, Ema Smetana, ty a ďalšie ženy, aj z komerčnej sféry, je vás stále viac počuť. Vnímaš to? Čím to, podľa teba, je?

Asi je to hlavne tým, že môžeme. Už môžeme.

V albume *Dievča* si sa posunula hudobne a výrazovo. Texty sú iné, hlbšie a citlivejšie. Skús nám tento album priblížiť, prečo vznikol, čo za ním bolo...

Album *Dievča* je o výchove, dospievaní, reflektovaní detstva, čo z toho v dospelom človeku ostáva. Sú na ňom štyri tematicky pilierové skladby, ktoré sa týmto témam venujú. Asi vyvrcholením albumu je pieseň *Dievča*, ktorá je o všetkej novej zlobe, ktorá sa môže dievčaťu, dieťaťu stať. Deti sú veľmi krehké bytosti a dospelí si často neuvedomujú, ako ich každým svojím slovom, činom, hoci aj podvedome, ovplyvňujú.

Povedala by si o sebe, že si feministická umelkyňa?

Pokiaľ chápeme slovo feminizmus správne, tak hej.

Vnímaš nejaké rozdiely medzi mužmi a ženami, heterosexuálmi či gejmami a lesbami v hudobnom biznise, alebo je táto téma na Slovensku pasé?

V hudobnom biznise neviem, asi to nevnímam. Ja to neriešim. Komunitu LGBTIQ podporujem, chodím hrávať na Pride, keď sa dá. Dúfam, že sa čoskoro aj na Slovensku dočkáme akceptovania menších, či už z právneho alebo sociologického hľadiska.

Aké sú tvoje ďalšie projekty? Kam by si chcela ďalej rásť?

Tento rok nás ešte čakajú na jeseň koncerty k albumu *Dievča* a v lete začíname robiť na ďalšom projekte *Fúzie*, ktorý vyjde koncom roka.

(Zhováral sa Tomáš Straka.)

YVETA SHANFELDOVÁ

YVETA SHANFELDOVÁ (rod. Tausingerová, 1957, Praha) vyštudovala klavír na Pražskom konzervatóriu, v roku 1976 emigrovala do Kanady, o rok neskôr sa ocitla vo Filadelfii, kde vyštudovala Curtisov hudobný inštitút. Následne dochádzala na anglistiku na Pennsylvánsku univerzitu, no štúdium nedokončila. Žije v štáte New Jersey a pracuje ako učiteľka hry na klavír a prekladateľka. Vydala básnické zbierky *Noční krčíní hřidel* (Host, 2006), *Místo nedělí* (MaPa, 2008), *Nahmatávání dna* (Malina, 2012), *Máme to ještě lehké, jak jednou bude jasné* (dybbuk, 2017). S básnikom Milanom Děžinským preložila výber z poézie americkej poetky Sharon Olds *Papežův penis a jiné básně* (Host, 2014).

nestejné dechy tmy

Bez posudku, dobrozdání, osvědčení, nápomoci, schvalování, atestace, klidu, potvrzení, porozumění, podpěry, bez jediného souhlasu, důkazů, přitakávání, dosvědčení, bez hlasu, uznání, manter už zbývá jen duše.

Osud. Soud.

Matné.

Malátné. Malá tne

pode vším

nade vším láska

milost

obzor vycházení západ slunce milost láska a prostor i soutěska za každým a před nikým a v žité všednosti ubývání zaházení vyházení v zázemí a botách a v bolesti v kříži a ve vzpomínkách na umírání, na nebytí věčnost.

Zříceniny vzpomínání zapomínání v pevném sepnutí, náhlých odjezdech v dechu dusivém plechu a požárech u hustých, vesmírech porostu a v přirovnáních radovánkách a ve vánku strachu přemožení a v unáhleních v elektrickém vedení po celé kouli a ve vrhu oštěpem mláďat a lesích, cestách, které se celý den křížují, a na Skypu a v línání a pandánech a ošklivostech a ve lkaní šipkách na turistické stezce a v pádu železnic a ukovaných rukou a v pádu letadel ve zkáze a v zahradě před domem a v dudcích drozdech a v němých zpěvácích a v dolech na dně řek a očí a v měsících, uplynulých měsících, a nevěra věrnost a ztroskotané sítě odešlost a sutiny škvárové cesty s hodinami hudby a útěky a ticha z rozvaliny ukoptěné ochozené nohy, ta všechna láska milost.

Zčistajasna znenáhla ponenáhlu se zjeví ukázkou ozývají zdají sdělení o lásce, přiléhají změny. Přikvapí. Překvapí. Naráz.

To, že se nespí, je důležitá jakoby nečekaně významná sounáležitost života, spánek tím dosahuje mystických, mýtických hranic, spánek, ten změněný stav vědomí, absence spánku je prostě absence. Ovšem ne, bdění je jen zrcadlo. Beze spánku, ale ne bez usínání, stavu nadzemního klopýtání, zámlky jako staré zásuvky, nové vsuvky, zážitky zimní okvěti, co se nikdy nestala a nikdy neskončila. Zámky.

To, že se spí.

Za vším láska: za strachem, nenávisí, odporem, za sladkostí, slastí, bledá za snahou, zoufáním, selháním, za zeleným schodištěm s ozvěnou paneláků zablácenou alejí, za steskem, zapomněním, za každým malým jměním, za přemi v příbuzenstvu, za každým nepokojným pokojem, na každé kuchyňské plotně, za třenicemi, sestřenicemi, za obrazárnami podél bazaru, láska, láska prohrátá jako čerstvý chléb, chlév

hřmí nad hřebeny hor

vítr je bratr vůně
nese ji na zádech zlehka i sám

za váháním a rozpaky a nevléčitelnou trémou

je konec září, už i léto zlenivělo.

Když nejsi večer doma, spím s otevřenými dveřmi, protože mě máš tak ráda, dcera říká

být básníkem proto, že se třeba nedostává slov
tich

ještě zůstaň	(odlesk do okamžiku)
plň tůně	
a chápej	
chápej	nad tuší krajiny

máma v kalíšku	
vrací vejším	šedý úhel příčných
ptačí práci	

každý fotograf je tichý
každá fotografie je tichá
obzvlášť ta černobílá

nadílka, ne nadělení
podzim
japonská třešeň
se z listí češe

těch řek a chvíl
strom je kalendář
nenávratných obloh
dešťů, té nemocné hudební vůně

Učím v křesle, ale i postávám
ovšem jen u pokročilých

hnízda, nepokoje
nanebevzetí
najednou nemůžu psát písmeno vé

řekl „asi každý hledáme cestu domů“
a vlastně nechtěl nic jiného, než abychom se pořád líbali a hádali se a něco si dokazovali,
ale místo toho jsme zestárlí a rukou si děláme dobře

nad ránem kapky listopadu
dva nestejně dechy tmy
trčí úzkost
noc už není ke spaní

láska měsíce směsice
dva měsíce na obloze
dva ledny ubíhají za sebou

v dětství jsme nevěděli, že žijeme legendární čas
věk kostrbatíme rozplizlý

sama neděle už je muzeum

Tříbení
i noc bdí, ale jinak
svítá listopad opak silničáře

den se kaje kane sen
největší ne-smyslnost je tajemství

k páté večerní
na zeď šed' běl
do polotmy z polosvětla
okno dumá

nedělní neochotné ráno prosincová duše	boží prosinec čas sestříhat chřest
a venku – krutý ráj nevinnost bez iluzí	tříbení. sex vkleče malé tvrdé výkony

nedělní neochotné dřevo déšť to schytá do oken	kde hyne záhon
---	----------------

kam oko dohlédne, pokora
uvnitř duše její ohniště

Trávíme život mezi kruhy
do nich nabíráme spiritualitu
potom se sami vyléváme
krutý ráj

v hrnku láska a svítá. Otlučení den.
Řekla, že nechce, abych měla čas

být surrealistou
na básně je třeba zmatení, až pomatení
večer lije med

někdy se držíme za prsty
už po sté tak sprosté

co je to láska

holé větve bledé zimy

bez
hodiny hudby
milostné bez

jak trapné, že se umírá.

chtěla jsem si číst a místo toho jsem stála u okna a četla si vločky
tichopád
bílých pohybů
tála jsem

padalo blaho
a zas ta studená láska

parta holých
bezvětrné skony
za vlečkou stád jestřáb
sýkora karolinská na ibišku
stálý vzlet
odjakživa jen to stát u okna
na trní tušeném
mezi přistáním a táním
zatímco živé větve se dotýkají stálého uplývání

Jarmila Džuppová: Cúvanie k Šírave – denný, 2016, akryl na sololite, 171 x 138 cm

Jarmila Džuppová: Cúvanie k Šírave – nočný, 2016, akryl na sololite, 171 x 138 cm

LUCIA DITTE

Umenie, čo jatrí rany

ZVJAGINCEV, Andrej. 2017. *Bez lásky*.

Ruský režisér a scenárista Andrej Zvjagincev vynáša na svetlo témy a motívy, ktoré by sme často radšej nevideli, alebo by sme sa uspokojili s vedomím, že možno existujú, no kdesi ďaleko, mimo našu realitu a skúsenosť.

Inak to nie je ani v dráme *Nelyubov* (*Bez lásky*, 2017), ktorej ústrednou témou je láska. Nie však láska vrúcna a hlboká. Je to láska vyprázdnená, odcudzená a studená ako displej mobilného telefónu. Je to láska bolestne chýbajúca, iluzórna, virtuálna, neuchopiteľná. Je to karikatúra lásky a rozhodne nie je smiešna. Je to láska – konštrukt.

To, čo negatívne rámcuje nosnú tému, však nie je nenávisť. Je to skôr ne-láska, klam alebo sebaklam, ktorému postavy podliehajú a v ktorom zotrávajú. Hlavné postavy klamú samy seba a klamú aj svoje „lásky“ o tom, že sú milované. Klamani sú všetci okrem malého Aljošu, ktorý sa stal obeťou rozpadu nefunkčného manželstva a ktorého sa nikto ani len nesnaží oklamať, že je ľúbený, chcený a potrebný. Že ako dieťa a ľudská bytosť má svoje miesto a svoj zástoj v živote.

Jeho matka Žeňa chce nový život, v ktorom bude lepšou a milovanejšou partnerkou. Verí, že si ho zaslúži. Stačí jedna hrubá čiara. Môže však byť plnohodnotnou milujúcou bytosťou, keď vyrastala so zlostnou a nenávisťou matkou? Zaslúži si byť milovaná, keď je odhodlaná vzdať sa vlastného syna? V závere príbehu autor jej postave pripravil jeden vrcholný moment, kedy dokáže vzbudiť istú mieru empatie. A ponúka pohľad na ženu, ktorá možno len neuvážene zneužila vlastné dieťa na rozvodovú vojnu. Toto hľadisko by bolo legitímne, keby sme rovnakou mierou dokázali rozumieť matke, ktorá sa o zmiznutí vlastného syna dozvedá až na druhý deň po telefonáte zo školy. Keby v noci po návrate od milenca Antona otvorila dvere Aljošovej izby a aspoň sa na neho pozrela. Keby sama pred sebou, pred Borisom, pred Antonom, pred kolegyňou a nemenej pred Aljošom dokola nepriznávala a nedeclarovala, že má problém prijať a ľúbiť vlastného syna.

Kým Žeňa sa na nový začiatok pripravuje, Boris v novom živote už je a obavy v ňom vzbudzuje iba to, či jeho rozvod ostane bez následkov. (Vo firme s bigotne naladeným vedením je rozvod vážnym morálnym zlyhaním a Boris sa ho snaží utajiť.) Ich spoločný syn im obom prekáža v dosahovaní cieľov. Čo to asi spraví so životom malého chlapca? Takýto život sa prepadne navždy a ne-návratne.

Žiadna z postáv nevzbudzuje sympatie. Divák či diváčka nemá dôvod obľúbiť si ich, rozumieť im, mať pre ne pochopenie alebo im fančiť. Nie je to preto,

LUCIA DITTE vyštudovala sociológiu na FIF UK v Bratislave, momentálne študuje scenáristiku na VŠMU v Bratislave. Napísala množstvo televíznych scenárov, pracovala v rôznych oblastiach, je spoluautorkou bábkovej hry *Príšerka Charlie* (2018).

že by boli „monštrami v ľudskej koži“, sú to len citoví mrzáci, malí ľudia s malými potrebami, ktoré im vyplňajú celé zorné pole. Jediná osoba, ku ktorej máme blízko, je Aljoša. Ten ale zmizne skôr, než sa jeho postava stihne rozvinúť. Presne tak, ako sa to stalo s jeho životom. Zostáva však prítomný v pozadí ako výčitka, nevyslyšané svedomie.

Režisér pred nami nič neskrýva, nesnaží sa spraviť zo svojich postáv lepších ľudí; exponuje ich hneď od začiatku. Necháva ich, aby sa prejavili, odkryli svoje karty a hrali s nimi počas celého filmu. Následkom tejto otvorenej hry je, že divák a diváčka neveria snahe rodičov nájsť svojho syna. Chcú to mať čím skôr za sebou. A nie je možné im veriť ani v takom vypätom momente, keď majú identifikovať telo syna. Či to naozaj bolo jeho telo, nie je podstatné, lebo to dôležité sa odohralo predtým. Príbeh filmu neodhaľuje, čo sa stalo s Aljošom. Nie je to relevantné – dôležitejšia než následok je príčina.

Zaujímavou postavou je Ženin priateľ Anton. Zdá sa, že ako jediný má so svojou dcérou štandardný vzťah. Symbolicky s ňou však komunikuje cez monitor, čím sa akcentuje, v akom priestore sa dnešné vzťahy odohrávajú.

Akoby ďalšou samostatnou postavou je prostredie, v ktorom sa dej filmu odohráva. Bezútešná realita ruského sídliska, zima, sneh, šed', to všetko iba podčiarkuje ťažký dojem a pachuť, ktorá po filme ostáva. Napriek tomu je film vysoko štylizovaný a má nespornú estetickú hodnotu. Rovnako ako pri iných Zvjagincevových filmoch (*Jelena*, *Leviatan*), aj tu je kamera precízna, analytická, chladná a vtahuje nás ako magické oko. Dlhé zábery udávajú deju tempo a rytmus. Atmosféru nám dávkuje presne a načas. Ak je dominantnou témou filmu (ne)láska, potom jeho dominantnou atmosférou je spomínaný chlad.

Dokonalá je aj práca hercov a herečiek. Ich charaktery sú mierne sploštené, no ide o zámer. Oboch hlavných hrdinov vidíme aj v situáciách, keď dokážu byť nežní, srdeční, priateľskí a príjemní. Ako som však naznačila, sympatie to nevzbudzuje. Nie sme k nim preto zhovievavejší. Naopak – ak vedia mať pozitívne vzťahy s inými ľuďmi, prečo nie so svojím dieťaťom?

Film je alegóriou súčasnej (ruskej) spoločnosti. Na rozklade jedného manželstva demonštruje jej rozpad. Poukazuje na zlyhávajúci systém štátnej správy, polície, spoločnosti ako takej, keď život jedného dieťaťa je iba bezobsažným štatistickým údajom. Omrvinka na bruchu Molocha, ktorý túto spoločnosť požíera.

Štátny útvar, ktorý sa tvári ako slobodný a demokratický, je iba pozlátkou. Nevie ochrániť svojich najslabších a nedokáže to ani rodina, jeho „základná bunka“. Život v tomto „súkolí“ plynie mechanicky a vždy sa vráti do toho istého bodu. Rovnako ako hlavné postavy. Neprešli katarziou, vývojom ani poznaním, iba reagovali na okolnosti. Nestali sa z nich konajúce, cítiace a premýšľajúce bytosti. Ostali avatarmi, čím film nástojčivo tematizuje aj problém technológií, ktoré čoraz viac prenikajú do našich životov.

Príkladom uvedeného je scéna v závere filmu, v ktorej Boris odloží svoje „nové“ dieťa, pretože ho vyrušuje, otravuje. Dieťa je prekážkou, pretože na rozdiel od mobilu alebo televízora, je živé a má svoje potreby.

Žeňa si v závere filmu oblečie joggingovú súpravu s nápisom „Russia“ a na balkóne jej nového bytu sa postaví na bežiaci pás. Vonku sneží, ona beží a pozerá na obrazovku bežeckého simulátora. Potom sa zastaví a pozrie do kamery. Toto je jediný moment, keď je možné uveriť jej, že niečo stratila. Že ostala poznačená a zmenená. Medzitým sa z fotiek Aljošu na stĺpoch a zastávkach stala kulisa mesta. Blednúca a bezvýznamná. Film sa obrazovo vracia k úvodu. Jeden kruh sa uzatvoril. Môže sa stratiť ďalšie dieťa.

Ak by chcel niekto Zvjaginceva obviniť z manipulácie, z hry na city, zo zámerného konštruovania, má na to právo. Toto všetko robí. Robí to dokonale, s bravúrou a bez zbytočného moralizovania. Presne také by umenie, a to nielen filmové, podľa mňa, malo byť. Malo by pitvať, jatriť rany, strhávať nás zo sna a klásť nám neprijemné otázky. Takýto účinok mal film aspoň na mňa. Keď som ho videla prvýkrát, bolo mi až fyzicky neprijemne, a tento pocit ma prenasledoval niekoľko dní. V kine som sa nedokázala ubrániť slzám. V tej chvíli som bola Aljošom, ktorému sa deje neslýchaná krivda. Film vo mne dlho rezonoval a stále nemám dostatočný odstup na to, aby som ho dokázala sledovať nezaujato, bez prílišnej citovej zaangažovanosti, bez pocitu márnosti a zúfalstva. Pretože v každom trpiacom dieťati vidím svojho syna a chcem veriť, že jemu sa toto nikdy nemôže stať. Pretože toto by sa nemalo stávať žiadnemu dieťaťu.

Jarmila Džuppová: Kúpe syna v zime, 2005, olej na sololite, 120 x 85 cm

OLGA SŁOWIK

Milování Michelle Gurevich

*Not your princess, not your stallion –
an ambiguous complex creature*¹

Devátého listopadu vyšlo nové album Michelle Gurevich s názvem *Exciting Times*. Kanadská zpěvačka s ruskými kořeny pokračuje ve své „ložnicové poetice“. Narážím zde jak na to, že ve svých skladbách různými způsoby variuje téma intimity, tak na ve všech médiích opakovanou informaci o tom, jak první svou desku *Party Girl* (2007) nahrála Gurevich (ještě pod uměleckým jménem Chinawoman) v ložnici. Vřelé přijetí tohoto alba i všech dalších (*Show me the face*, 2010; *Let's Part In Style*, 2014; *New Decadence*, 2016), zejména ve východní a střední Evropě, ji prý velmi překvapilo. Dnes její „popularita“ neustále roste – a to především v Německu, kde od roku 2010 bydlí, v Polsku, Rusku či na Ukrajině. Před rokem se v MeetFactory představila i českému publiku.

V naší zeměpisné šířce specifickým způsobem rezonují nejenom inspirace sovětskou či ruskou hudbou, jak o ní píšou západní recenzenti a recenzentky, kteří přirovnávají Gurevich k Alle Pugačově (ale také k Tanitě Tikaram, Leonardu Cohe-novi či Charlesi Aznavourovi), nýbrž také její texty. Ty pojednávají velmi často o lásce, která má daleko k hetero- a mononormativitě, a proto se z nich občas stává i politikum. Samotná Gurevich v jednom z rozhovorů přiznala, že po přestěhování do Berlína odehrála svůj první koncert v Polsku a překvapilo ji, že v publiku uviděla především mladé lesby: „... it almost surprised me to have so many... I don't know, gayish young women in front of me“.² Sama vyrostla v prostředí, kde nebýt heterosexuální nebylo ničím zvláštním, nespojovalo se – jak tvrdí – s žádným politickým směrem, nikdy nemusela bojovat za svá práva, nazývat se feministkou, což mimochodem nedělá dodnes, přestože ví, že její způsob jednání feministický je. Stejně tak nezpívá „o lesbické lásce“, nýbrž prostě o lásce či „směš-ných vztazích“ („funny relations“, tamtéž). Nemusí činit žádné otevřené jednoznačné deklarace týkající se své sexuality či feminismu: „it's already a non-issue given where I grew up and with the people that I was surrounded by. Whereas if I grew up in Serbia or Belgrade [sic!] where they aren't allowed to have a parade, that would be a different story. Then you'd have to be outspoken about it. I go to all these countries where homosexuality is not even permitted, then suddenly I am political. In these countries I am making a statement“ (tamtéž).³

TOUHA PO DYCHTIVÉ NEOHRABANÉ DUŠI

Variace na topos lásky jsou přítomné i v *Exciting Times*: do určité míry představují pokračování tendencí, které sledujeme už od debutu Gurevich, na druhou stranu jsme možná i svědky určitého zlomu, jak se pokusím poukázat v další části svých úvah.

Mnohé texty kanadské zpěvačky považují za literární skvosty, za ironickou a zároveň romantickou, nostalgickou a místy i lehce campovou (viz především *Woman is Still a Woman*) poezii. Proto o mluvícím/zpívajícím subjektu přemýšlím jako o lyrickém – nebo spíš: lyrické subjektce.

Ta se na nové desce opět vrací k otázce, nakolik je pro vznik sexuální touhy podstatný vnější vzhled. Album otevírá písnička *The Way You Write*, v níž lyrická subjektka jednoznačně prohlašuje, že tím, co ji přitahuje, je intelekt, mysl („Got me so intrigued / By your mind“),⁴ nikoliv fyzická krása. Ta sice ještě nikomu neublížila, ale nestačí jí ke vzružení zájmu či touhy. Tímto tvrzením se vymezuje proti roli, jakou krása a především sex appeal hrají v současné západní kultuře. Přesto, že jí stávající situace je proti srsti, místo přímočarého volání po bojkotu ideálu krásy či boji proti objektivizaci a komodifikaci člověka, volí ironické řešení a ve skladbě *Music Gets You Girls* navrhuje, jak si můžeme v dnešním světě poradit, když nejsme zrovna ztělesněním ideálu krásy.

Důraz na intelekt, ale především na hlubší duševní spřízněnost jako podmínku hodnotného milostného vztahu prostupuje celou její tvorbou. Ve skladbě *Woman's Touch* z alba *Show Me The Face* (2010) lyrická subjektka touží po doteku ženy, nikoliv však jakékoliv ženy. Touha po doteku je touhou po hlubším spojení, po „dychtivé neohrabané duši“, která by s tou její souzněla. Tělesné spojení a sexuální akt oproštěný od duševního rozměru postrádají svůj půvab, jelikož sex nejsou pouze tělesné úkony či výkonnostní sport: „I know your ex from Mexico / Taught you something that I have never seen before / But efficiency is not the goal / I'll trade the magician for the eager clumsy soul“.⁵ Tělo nelze oddělit od duše, tvoří nerozdělitelnou jednotu, která prahne po ukojení hladu blízkosti. Ta zahrnuje jak tělesné spojení, tak i intelektuální a duševní souznění a další těžce uchopitelný prvek, za nějž odpovídají faktory, které nedokážeme rozumově pojmut. Nelze je omezit ani na povahové vlastnosti, ani na vnější vzhled: velkou roli u Michelle Gurevich sehrávají kupříkladu smysly, především živočišný čich („There is a great intelligence / Leading me to climb the stairs / Climb the stairs up to your house // Go! / To the smell that calls to you / Where the animal leads you / Even when you don't know / Why you ought to go“⁶ – zpívá na desce *Show Me The Face*), „chemie“, která do velké míry rozhoduje o cítění a kterou nemůžeme nijak vědomě kontrolovat („Six months with nothing other / Than a duvet and a jug of water / It's a chemical jackpot babe / And we've got the winning number“⁷ – popisuje první měsíce lásky na *New Decadence*, 2016), a náhoda. Místo umělého násilného oddělování různých aspektů bytí člověkem setkáváme se spíše se syntetizujícím pojetím: smysly a instinkty jsou obdařené zvláštní inteligencí, intelektuální rozměr erotična se může plně vyvinout pouze v případě, že budeme v první řadě následovat svoje instinkty.

OLGA SŁOWIK je doktorandka na Ústavě české literatury a komparatistiky FF UK, překladatelka, fanúšička Michelle Gurevich.

1 „Nebudu tvojí princeznou, nebudu tvým kancem – / budu nejednoznačnou složitou bytostí.“ Příkladů všech textů jsou pouze pracovní a filologické, usilují pouze o přiblížení významu originálních písňových textů, ale neberou v potaz např. jejich rytmus. Všechny překlady O. S.

2 „... skoro mě to překvapilo, že bylo přede mnou tolik... nevím – mladých žen, které vypadaly jako lesby.“ Rozhovor *Chinawoman – Catchy Tunes for Sentimental Hearts*, který s Chinawoman vedla Helena Lindblom, byl r. 2011 zveřejněn na stránkách <http://www.tidskriftenful.se/mag.php?m=ful&issid=1307016328&text=1307131034>, bohužel, zdá se, že tento web už neexistuje. Rozhovor se dochoval tedy v mém Word dokumentu a podle všeho byl také otištěn ve *Ful Art Magazine*, 01. 02. 2011.

3 „Není to pro mě nic, co bych ještě řešila, když vezmu v potaz, kde a s jakými lidmi jsem vyrůstala. Zatímco kdybych vyrůstala v Srb-sku či v Bělehradě [sic!], kde ti lidé nemají právo zorganizovat si pochod, bylo by to jiné. Musela bych o tom mluvit na rovinu. Jezdím do zemí, kde homosexualita není ani povolena, a najednou jsem politická. V těchto zemích činím prohlášení.“

4 „Zaujalas mě / svým intelektem“.

5 „Vím, že tvoje ex z Mexika / Tě naučila něco, co jsem v životě neviděla / Ale výkonnost není cílem / Vyměním kouzelníka za dychtivou neohrabanou duši.“

6 „Nějaká nesmírná inteligence / mne vede po schodech nahoru / po schodech do tvého domu // Jdi! / K vůni, která tě volá / tam kam tě vede zvíře / I když ani nevíš / proč bys měla jít.“

7 „Šest měsíců s ničím / kromě příkrývky a džbánu vody / To je chemický jackpot kotě / a naše číslo vyhrává.“

Milujeme celou bytostí, nejenom racionální myslí, nejenom živočišným tělem. Čistě racionální mysl a čistě živočišné tělo u Gurevich neexistuje. Jednoduchý sex, prožívaný na čistě fyzické úrovni, není lákavý ani na jednu noc,⁸ ani na delší trať. Láska nespočívá v tom, že partnerky jsou ideálními milenkami a dokážou si v posteli „užít“; láska má i svoji zneklidňující část a ta je pro ni určující. Součástí hodnotného milostného vztahu je i sdílení pochybností, rozporů a mluvení o věcech, které bychom nechtěli, aby kdokoliv věděl: „*Come and tell me the one thing / You don't want me to know / It's always the only worthwhile / Topic of discussion / Cause it's no compliment / To be the perfect lover / To not share your confusion / It's no compliment*“ (*It's no compliment* ze *Show me the face*, 2010).⁹ Bez ohledu na to, zda se jedná o milování na jednu noc, anebo trvalejší poměr, partner či partnerka nesmějí být redukováni na svoji tělesnost. Jakkoliv bychom si fyzické lásky neužívaly, nesmíme zapomínat, že se milujeme ne s něčím tělem, nýbrž s celým člověkem. S člověkem, jehož přitažlivý vnějšek skrývá bohatství celého vesmíru: „*And when we make love keep in mind / That there's a universe inside / This sexy creature*“ (*Keep in Mind* ze *Show Me The Face*, 2010).¹⁰

Milovaná osoba v textech Gurevich nesmí být vnímaná předmětně či instrumentálně. Svěbytným písňovým manifestem toho, co znamená být něčí partnerkou, je píseň *I'll Be Your Woman* z debutového alba *Party Girl*. Pomocí řetězce metafor a přirovnání zde lyrická subjektka vysvětluje, že být něčí ženou znamená být silná a bojeschopná, ale nikoliv agresivní. Milovaná žena má schopnost uzdravovat, je odevzdaná, ale nikdy nemůže být přijímaná za danost; přes odevzdanost si nechává svoji nezávislost a neukázněnost; nelze ji ochočit. V refrénu se opakuje negativní vymezení toho, co být něčí ženou neznamena: neznamena to být princeznou, chvějící se panenkou, ale také ne učitelkou, mámou či tátou. Dále to neznamena být „kancem“ – vrací se zde důraz na to, že sex není v milostném vztahu polem k předvádění svých schopností a výkonu. A pokud ho někdo tak bere, měl by si radši najít – námořníka: „*Not your princess, not your stallion – / an ambiguous complex creature / Not your teacher, not your shivering doll – / But hunkier than your neighbor / Not your mummy, not your daddy – / I'm over being daddy / Not your stallion, don't you lay down – / Get yourself a sailor*“.¹¹

LÁSKA JAKO (ČASOVĚ OMEZENÁ) UPŘÍMNÁ INTENZITA

Láska, o níž již přes deset let Gurevich zpívá, je (byl?) krajně intenzivní afekt, který nezná kompromisy: „*In love it's all or nothing (...) Feel – / The heat beyond the heat / The winter of all winters / The heart at maximum / And love / Until the edge of time / I will be by your side / The madness of this life*“ (*Russian Romance* z *New Decadence*, 2016).¹² Její podmínkou je krajní upřímnost, nejvyšší hodnotou – pravda. Konvenční monovztahy, v níž trváme spíše ze zvyku, než kvůli citům, nemají s láskou moc společného. Zaručují sice jistotu a klid, ale ty u Gurevich nejsou (či dlouho nebyly) vyhledávanými hodnotami. Naopak: předpokladem konstantního okouzlení milovanou osobou je to, že si na ni nikdy nezvykneme, přes všechnu otevřenost a upřímnost nějaká její část pro nás navždy

zůstane záhadou: „*My familiar unfamiliar / My dearest mystery / I can't get used to you / You turn from the kitchen window / I'm willing everything / I can't get used to you / Don't ever get used to me*“ (*My Familiar Unfamiliar* z *New Decadence*, 2016).¹³ Do milostného vztahu nesmí zasáhnout rutina, nesmíme si na partnerku zvyknout a přijímat ji za danost.

Samozřejmě daností nikdy nebude, dokud se řídí ideálem upřímnosti a otevřenosti. Ten s sebou přináší i přiznání si touhy po sblížení s jinými lidmi. Touhy, která je v textech Gurevich antropologickou konstantou, a proto nemá cenu předstírat opak. Nemá cenu proti ní bojovat, lhát sobě samé, své partnerce, svému okolí. Manifestem otevřenosti v intimitě mimo milostný vztah je skladba *To Be With Others* z alba *Let's Part in Style* (2014), v níž lyrická subjektka s lehkým přidechem ironie přiznává, že je rozumné čas od času (přesněji: dvakrát do roka) strávit pár intimních hodin s někým jiným. Jedná se o tak rozšířenou touhu, že není důvod ji skrývat – to má naopak pro vztah ničivé důsledky. Místo strachu, výčitek a přetvářky navrhuje otevřenost, díky níž se partnerky mohou spolu smát „*příležitostným šukačkám*“: „*We are smart / We can crack the formula / Learn to laugh about the occasional fuck*“.¹⁴ Nezničí to jejich vztah, naopak: vyhnou se lži a zaohrklosti, k nimž vede skrývání či potlačování svých tužeb, a také nebudou donekonečna litovat nevyužitých příležitosti, jak tomu bývá v případě osob nechávajících se omezovat konvencemi a upřednostňujících jistotu a stálost před neznámou intenzitou a vírem emocí (*Wrong Side of the Fence* ze *Show Me The Face*, 2010).

Předpokládám, že otevřenost v uspokojování svých sexuálních tužeb mimo vztah je u Gurevich možná i díky tomu, že se láska neomezuje pouze na sexualitu. Pokud v milostném vztahu setrváváme s člověkem, s nimž cítíme hluboké splynutí, duševní souznění, sexem se náš vztah nevyčerpává. Láska není omezená na sex a tím pádem ani sex nemusí být omezený na lásku. Otevírají se tak nové konfigurace, které umožňují přizvat k sexuálním „hrádkám“ osoby zvenčí, které přitahují obě partnerky – ne náhodou zpívá Gurevich ve skladbách *Aviva* a *Memories of Three* o milostných „trojkách“.

Neznamena to, že by se sexuální otevřenost a bezbřehá upřímnost v textech Gurevich idealizovaly. Je zde naopak přiznána i jejich rozporuplná povaha, jejich potenciál zraňovat. Ve skladbě *I Saw the Spark* ze zatím předposledního alba je to partnerka lyrické subjektky, kdo zmiňovanou touhu pocítila. Ta druhá je svědkyní celé události: „*I saw the spark / And nothing can be done / I know that look / Cause I've been in your position / When she walked in the room / And there's nothing I can do / But to love you both the more / Second best thing to a cure*“.¹⁵ Přes pocíťovanou žárlivost plně akceptuje situaci, a to ve jménu vyšších hodnot: upřímnosti a úctě ke svobodě partnerky. Pocit zranění je sice nevyhnutelný, ale nemůže nikdy ospravedlnit stanovení limitů a zábran, jež nemají co dělat v lásce, která se řídí postuláty otevřenosti, upřímnosti a svobody; ostatně pokusy omezit volnost partnerky vždycky situaci jen zhoršují: „*I feel the jealousy rising up / But I know / Trying to stop these things / Only makes them worse / Still I can't hide the hurt*“.¹⁶

Zmiňované ideály mají ještě další, problematictější dopady. Být bezpodmínečně věrná svým citům v každém okamžiku totiž může znamenat i křivdění,

⁸ Neznamena to ovšem, že „one night stand“ není vůbec lákavý – samozřejmě je, ale pouze s osobou, se kterou lyrická subjektka může zakusit celistvé splynutí... i kdyby mělo trvat pouhých pár hodin.

⁹ „Přijď a řekni mi tu jedinou věc / kterou nechceš, abych věděla / Toto je vždycky jediné téma / které stojí za diskusi / Protože to není kompliment / být ideální milenkou / Nesdílet tvé zmatení / To není kompliment.“

¹⁰ „A když se milujeme, měj na paměti / že uvnitř této sexy bytosti / je celý vesmír.“

¹¹ „Nebudu tvojí princeznou, nebudu tvým kancem – / budu nejednoznačnou složitou bytostí / Nebudu tvojí učitelkou, nebudu tvojí chvějící se panenkou – / Ale budu namakanější než tvůj soused / Nebudu tvojí mamkou, nebudu tvým tatškou – / Mám dost hraní si na tatku / Nebudu tvým kancem, nelehej si – / Radši si najdi námořníka.“

¹² „V lásce je to: všechno, nebo nic (...) Pocít / žár za žárem / zimu všech zim / srdce na maximum / a lásku / až na okraj času / Budu při tobě / Šílenství tohoto života.“

¹³ „Moje známá neznámá / Moje nejdraší záhadu / Nemůžu si na tebe zvyknout / Obracíš se od kuchyňského okna / Jsem ochotná udělat cokoli / Nemůžu si na tebe zvyknout / Nikdy si na mě nezvykej.“

¹⁴ „Jsme chytré / Můžeme rozbit vzorec / Naučit se smát příležitostnému mrdu.“

¹⁵ „Viděla jsem tu jiskru / a nedá se nic dělat / Znáš ten pohled / protože jsem byla na tvém místě / Když vešla do té místnosti / a nemůžu nic udělat / než milovat vás obě o to víc / Je to ta nejlepší věc hned po vyléčení.“

¹⁶ „Cítím, jak ve mně narůstá žárlivost / Ale vím / úsilí zadržet tyto věci / je dělá ještě horšími / A přesto neumím skrýt svoji bolest.“

ubližování, nedodržování slibů: „*you cried in the car, in the car, all the way / i just sat and / waited // said i'd be with you, 'til the end, 'til the end / i left you at the farm / instead*“ (*Left You on the Farm* z *Party Girl*, 2007).¹⁷ Nicméně ani zde se nejedná o výsledek chladného kalkulu, nýbrž o zachování věrnosti svým citům, a tedy i sobě samé: to, že jednou jsme si jisté, že s někým chceme strávit zbytek života, neznamená, že se naše city nikdy nezmění: „*never could understand leaving your love behind / guess that means i've changed my / mind*“ (tamtéž).¹⁸ V okamžiku vyslovení příslibu byl však myšlený upřímně.

V citované skladbě je příznačný i kontrast mezi relativně rozsáhlým popisem konkrétní události (plačící partnerka v autě a zdánlivě necitlivé čekání lyrické subjektky, až tato situace skončí) a vzpomínek, které jí předcházely (slib zůstat spolu navždy), na jedné straně a velmi strohým vysvětlením neočekávaného rozchodu na straně druhé: „*guess that means i've changed my mind*“. Tato stručná věta ostatně nic nevysvětluje: anglické „guess“ bychom mohli přeložit pomocí modální částice „asi“, která vyjadřuje pouze pravděpodobnost, a naznačuje tak nejistotu lyrické subjektky ohledně vlastních pohnutek a citů. Jak dokazuje Illouz (2016: 284), tato nejistota pramení z chápání erotična jako celistvé zkušenosti, kterou nelze uchopit pomocí kategorií vědění. Proto všechny formy vysvětlování skutečnosti, odvozené ze sféry erotiky, musí být nutně neracionální.

Nicméně je jisté, že intenzivní, hluboká, zneklidňující láska nemůže trvat věčně, což je dalším tématem, k němuž se umělkyně opakovaně vrací. Reflektuje časovou omezenost lásky, přičemž ji nevnímá jako něco tragického, ale spíše jako hořko-sladkou danost, kterou nelze ani obejít, ani ignorovat, pokud uznáme, že pravda a upřímnost jsou nejvyšší hodnoty. Místo abychom trápily sebe a partnerku a pouze ze zvyku setrvaly ve vztahu, v němž si již dokonce nemáme co říct (*Nothing to Talk About* z *Let's Part in Style*, 2014), je lepší (etičtější?) přiznat si, že intenzivní city jsou už minulostí, a rozejít se „stylově“, než se naše posvátná láska pokryje špinou. Není v tom žádná tragika, jen rozhodnutí nenalhávat si a znova vyrazit hledat novou integritu, která může vzniknout už jen s novým člověkem (*Let's Part in Style*, 2014).

Navíc právě z vědomí omezeného trvání lásky a života obecně – jakkoliv banálně to může vyznět – pramení intenzita milostného vztahu: „*So when we touch let's keep in mind / This flesh is rotting all the time / And when we make love be advised / Tomorrow we could both evaporize / If there's something you desire / Confess it now while we're alive*“¹⁹ – zpívá Gurevich v *Keep in Mind* (*Show Me The Face*, 2010).

NEVYHNUTELNOST ZTRÁTY A POMÍJIVOST

Rozchody se u Michelle Gurevich vyznačují pochopením a smířením – a snad i díky tomu lyrická subjektka k dávným milenkám žíví vesměs vřelé city a ráda si vybavuje momenty splnutí s nimi. Není zde místo pro mechanismus zapření; díky plnému prožívání a přiznávání si ztráty získává sílu k dalšímu životu, k dalším prožitkům, k dalšímu milování.

Tato stálost změny je přítomná i na nové desce. Gurevich se zde vrací k metafoře cesty a nově využívá i obraz jakéhosi útěku („*on the run again*“) – odejít ze vztahu, který začíná být rutinní, opustit (kdysi) milovanou ženu znamená opustit jistotu a bezpečí a vydat se znovu na cestu, vyhledávat novou intenzitu a neklid: „*Something has changed in me / Changed again / Something has changed in me / And here I am / On the run again / Seeking another storm / Just when I think I've got it right / I hear the laughter of life*“²⁰ – zpívá v skladbě *Something Has Changed*. Nicméně v řečnické otázce, kolikrát může člověk začínat nanovo, se objevuje i náznak únavy: „*How many times can a person begin again? / The road getting stranger with every turn / Nature flaunting her beauty and indifference / Smears away our love with a smile / Something has changed*“.²¹

Tato únava vyústí v jiné písní z tohoto alba do něčeho u Gurevich zcela nového: namísto pajánu na volnou lásku, střídání partnerek, intenzivní prožitky, je *Let's Get Along* pokusem najít hodnotu v dlouhodobém vztahu. Může se zdát, že se s něčím podobným setkáváme již v dřívější tvorbě zpěvačky, nicméně setrvávání v milostném vztahu s jednou osobou po „vypršení“ zamilovanosti bylo doteď vždy nahlíženo jednoznačně kriticky: „*Miserable couples on the bus / We used to say: thank god that's not us / Now I'm hiding out / Trying to figure it out*“ (*Vacation from Love* z *Let's Part in Style*).²² V citované skladbě jsme dostali výčet všech úkonů, které se pojí s dělením svého života (a bydliště) s partnerkou, oproti kterému stojí volnost spojená s její přechodnou nepřítomností. „Dovolená“ od lásky, od milované osoby, se kterou lyrická subjektka sdílí svůj život, znamenala, že se mohla vrátit k činnostem, které s oblibou provozovala jako „single“: být ráno opilá, mít vypnutý telefon a nepořádek v pokoji, dělat, cokoliv se jí zalíbí; nikdo se nedožaduje večerí, nikdo se na ni nezlobí. Konečně byla (zase) sebou samou. Oproti takovéto rezignovanosti se jakýsi pokus o záchranu citu začínajícího se měnit v rutinu objevil v písní *First Six Months of Love*. Lyrická subjektka se zde chce se svou partnerkou vrátit k prvním šesti měsícům lásky jako k období, kdy nepotřebujeme nic jiného, chceme trávit čas v posteli s milovanou osobou. Během toho období „jedeme“ na serotoninu („*One of the finest things in life / Gone on a serotonin ride*“),²³ všechno přichází automaticky, jaksí „přirozeně“ dosahujeme ideálního splnutí, po čemž v důsledku určité rutiny, zvyku věci přestávají fungovat automaticky či „přirozeně“ a místo čiré radost a spontaneity se musíme vše učit, musíme vyjednávat: „*Before begin the dissections / Before the therapy sessions / We danced the night we met / Now we need dancing lessons*“.²⁴ Jelikož příčina takového stavu věci je známá, je možno pokusit se o kroky, které nás vrací k začáteční fázi známosti: „*Remember how it all began / We must not let habit set in / Come up the stairs, let's recommence / The first six months over again*“.²⁵ V *Let's Get Along* se naopak nesetkáváme s pokusem vrátit čas, prožívat nanovo „serotoninové bouře“, nýbrž pozorujeme překvapivý pokus najít hodnotu ve stabilitě, jistotě, sdílení společné minulosti.

Nicméně ani zde není dlouhodobý vztah idealizovaný: lyrická subjektka otevřeně přiznává, že vidět každé ráno obličej (stejně) partnerky není vždycky jednoduché, že občas se člověku chce zvednout a utéct, nakonec si však uvědomuje,

17 „plakalas v autě, v autě, celou cestu / já jen seděla a / čekala // řekla jsem, že budu s tebou, do konce, do konce / nechala jsem tě místo toho / na farmě.“

18 „nikdy jsem nechápala, jak bych mohla opustit tvou lásku / to asi znamená, že jsem změnila / názor.“

19 „Takže když se dotýkáme, mějme na paměti / že toto maso stále hnije / A když se milujeme, uvědom si / že zítra se můžeme obě vypařit / Jestli existuje něco po čem toužíš / přiznej to teď, když jsme naživu.“

20 „Něco se ve mně změnilo / Zase změnilo / Něco se ve mně změnilo / A tady jsem / Zase na útěku / Hledám jinou vichřici / A když si už myslím, že mám to tak správně / Slyším smích života.“

21 „Kolikrát může člověk začínat znova? / Cesta se stává cizejší s každým záhybem / Příroda se chlubí svou krásou a netečností / S úsměvem stírá naši lásku / Něco se změnilo.“

22 „Ubohé páry v autobuse / Říkávaly jsme si: Díkybohu, že to nejsme my / Teď se skrývám / a snažím se to vyřešit.“

23 „Jedna z nejskvělejších věcí v životě / Jet na serotoninu.“ Jak s odkazem na příslušné neurofyziologické a psychologické výzkumy uvádí Illouz (2016: 251), v začáteční fázi známosti se zvyšuje hladina právě serotoninu, noradrenalinu a dopaminu, zatímco v pozdější, smyslnejší etapě vztahu jsou to především testosteron a estrogen.

24 „Před začátkem pitvání / Před pravidelnými terapiemi / Tančily jsme tu noc, kdy jsme se potkaly / Teď potřebujeme taneční hodiny.“

25 „Pamatuješ, jak to všechno začalo / Nesmíme připustit rutinu / Pojď nahoru, začněme znova / Prvních šest měsíců.“

že samota nemá větší hodnotu. Cennější je sdílet svůj život s někým, i když se skládá z mnoha rutinních úkonů a banálních každodenních situací. Text této písničky je jakýmsi vyjednáváním, hledáním kompromisu mezi dlouhodobým soužitím se stejným člověkem a potřebou být sám/sama. Zdá se, že se jedná o pokus vyřešit základní konflikt, který doprovází lidskou intimitu: konflikt mezi touhou „být odhalen/a“ a touhou „zůstat skrytý/á“ (Shaw 2013: 100). Avšak příznačné je, že lyrické subjekty Michelle Gurevich se nebojí a nikdy se nebály „být odhalené“, spíše měly strach z odhalení svojí partnerky – to se tudíž vždycky pojí se zklamáním. Proto vždycky hledaly ve vztazích intenzitu, zakoušely hluboké splynutí, načež z nich prchaly – vyhledat intenzitu další. Tu mohly prožít pouze s další, ještě „neodhalenou“ partnerkou, aby se toto schéma donekonečna opakovalo. V *Let's Get Along* však vidíme pokus najít jakýsi zlatý střed. Neznamená to úpadek do konvenčního nalhávání si, nýbrž přijetí intimitu v její úplnosti, se všemi jejími nedokonalostmi a omezeními. Zároveň to může znamenat i oproštění se od nebezpečí „konzumovat vztahy, konzumovat lidi“ – abych parafrázovala *Potmě*. V mnoha textech lyrická subjektka totiž nebezpečně flirtovala s logikou konzumu, občas se (snad ironicky) vkrádala do textů rétorika, kterou známe ze světa marketingu: nejen láska, ale život obecně je tak ve skladbě *Keep in Mind* ze *Show Me The Face* „limitovanou sérií“: „Somewhere someone now writes our names / But this edition's limited“.²⁶ I bez ohledu na slovní formulace lze argumentovat, že samotná neomezená svoboda ukončit vztah v libovolném okamžiku, aniž bychom na něm pracovaly, odmítání zodpovědnosti za druhého člověka a stálé hledání nových lepších partnerů/partnerek jsou historicky poměrně nová pravidla intimního života, odvozené právě ze světa konzumu. V intimním životě dnes podle některých badatelů vládne „etika změny“ (Beck – Beck-Gernsheim 2013), která výrazně poznamenává i texty Michelle Gurevich. Přesto, že se zdá, že láska v nich tato „kritéria“ konzumního přístupu splňuje, podstatné je, že milovaná osoba není nikdy objektivizovaná, je vnímaná jako celistvá, tělesná, myslící a cítící bytost, jejíž autonomie je partnerkou vždycky plně respektovaná.

KONEC „ETIKY ZMĚNY“?

Ani ve zmíněné skladbě, *Let's Get Along*, není řeč o nutnosti vzdát se této autonomie, ani žádných vyznávaných hodnot. Nicméně lyrická subjektka hledá hodnoty nové a zpochybňuje etiku změny. Hledání hodnoty ve stálosti ovšem není leitmotivem nového alba, představuje pouze jedno ze zastavení, jednu z poloh lásky. Ty ostatní jsou už posluchačkám Gurevich důvěrně známé, ačkoliv i ony jsou variované originálními způsoby. Kupříkladu téma pomíjivosti získává ve skladbě *Fatalist Love* výraznější ironický nádech: lyrická subjektka (sebe)reflexivně vnímá paradoxnost toho, že v každém okamžiku si uvědomuje časovou omezenost každého prožitku a citu. Tuto vlastnost si ale nevyčítá, pouze ji s odstupem reflektuje, směje se jí – takový přístup je možný i díky tomu, že je sdílený s partnerkou: „*We see the end / Every second / What a waste / What good taste / I see you mourning the moment / While in the midst of the moment / Some have*

a tendency for it / And don't we love each other for it“.²⁷ Pro obě má každý okamžik radosti a potěšení lehký příděch smutku. Neplánují s tím však zápasit – náklonnost k takovému způsobu vnímání a pociťování je jim prostě daná.

Ještě silnější nádech ironie je cítit z písničky *Music Gets You Girls*, která je svébytným návodem pro nehezké holky (nebo lidi obecně), jak dostat ostatní ženy do postele. Lyrická subjektka, výrazně totožná se samotnou Michelle Gurevich (která je ale překrásná!), z vlastní zkušenosti ví, že to, co ženy přitahuje, je hudba: „*I may not look like much / On the street / But once they hear me sing / Mission complete*“.²⁸ A právě hudba – či přesněji schopnost hrát na kytaru a zpívat – je zárukou úspěchu: „*I used to work / At an office job / And let me tell you / The nights were long / Now I sing / And play guitar / And the world has opened / Legs and all*“.²⁹ Hudební dovednosti rozevírají nové obzory a nové nohy.

Tedy vážnost střídá hravost – teoreticky to není v tvorbě kanadské zpěvačky překvapivé. Zároveň ale jakoby ta hravost dostávala více nostalgický odstín, byla stále a navždy poznamenána smutkem, ztrátou anebo alespoň její potenciálností. Nostalgie a náznaky únavy mohou věstít konec určité tvůrčí (a životní) etapy Gurevich. Oslava otevřenosti milostného vztahu již vyznívá slaběji, což ovšem neznamená nutně změnu životní praxe, spíš přisuzování větší váhy jiným problémům. Ve skladbě *Almost Shared a Lifetime* vychází na povrch téma, které v textech Chinawoman vedlo spíše sotva postřehnutelný podvodní život, zaznamenávaný jen mimochodem, naznačovaný jedním-dvěma verši. Teď lyrická subjektka explicitně reflektuje úlohu náhody v milostných vztazích. Zpívá o nevyužitých šancích, které ale – oproti *Wrong Side of The Fence* – zůstaly nevyužité nikoliv z důvodu našeho rozhodnutí, nýbrž z příčin, na které nemáme vliv. Ten nemáme proto, že o nich rozhoduje něco, co lidské síly překračuje: život, příroda, vesmír anebo jednoduše náhoda. První tři již na dřívějších deskách představovaly spíše nepřátelské síly, které si z člověka dělají legraci. Teď se nevyzdvihuje jejich bezohlednost či krutost, do popředí se dostává úloha náhody, to, že jsme pouhé loutky v rukou osudu, který si s námi zahrává. Opět, tentokrát mnohem explicitněji, si Gurevich všímá agentnosti života a přírody, a tím pádem i lidských mezí. Nové skladby tedy působí v určitém smyslu skromněji. Možná to souvisí s obecnější evolucí ve vnímání lidského subjektu, která, zdá se, probíhá v tvorbě Gurevich od jejího začátku a zatím byla zřetelná pouze v několika náznacích. Díky uvědomování si vlastních mezí se lyrické subjekty „uskromňují“ a začínají verifikovat uznávané hodnoty, případně hledat nové. Pokud budou změny pokračovat tímto směrem, možná se na další desce setkáme s méně individualistickým subjektem, který zaměří svoji pozornost spíše na partnerku, nikoliv pouze na sebe sama, a řekne nám něco i o etických dimenzích milostných vztahů. Zároveň však doufám, že si kanadská umělkyně ponechá svoji nejednoznačnost, bude vedle sebe stále řídit písničky, které si navzájem protiřečí, střídají ironii a vážnost, nedají se přímočaře redukovat na jedno racionálně uchoitelné sdělení. Doufám také, že s notnou dávkou vtupu a ironie bude nadále zpívat o serotoninu, rozevřených nohách a „příležitostných mrdech“. Že zůstane nejednoznačnou a složitou bytostí, kterou nelze, než milovat.

26 „Někdo někde píše teď naše jména / Ale tato edice je limitovaná.“

Literatura

- BECK U. – BECK-GERNSHEIM E. 2002. *Čalkiem zwyczajny chaos miłości* (přel. Tomasz Dominiak). Wrocław : Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
 ILLOUZ, E. 2016. *Dlaczego miłość rani. Studium socjologiczne* (přel. Michał Filipczuk). Warszawa : Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
 SHAW, D. 2013. Intimacy and ambivalence. In FRANK, A. – CLOUGH, P. T. – SEIDMAN, S. (ed.). *Intimacies: a New World of Relational Life*. London : Routledge.

27 „Vidíme konec / Každou vteřinu / Jaká škoda / Jaký dobrý vkus / Vidím, jak oplakáváš tu chvíli / Když jsi uprostřed té chvíle / Někteří k tomu mají sklon / A nemilujeme se právě kvůli tomu?“

28 „Možná nevypadám nic moc / na ulici / Ale jakmile mě uslyší zpívat / mise je splněna.“

29 „Kdysi jsem pracovala / v kanceláři / A dovol, abych ti řekla / noci byly dlouhé / Teď zpívám / a hraju na kytaru / a svět roztáhl / nohy a všechno.“

MIROSLAVA MIŠIČKOVÁ

Dnešný feminizmus nemá rád veľa hnevu a ochlpenia

CRISPIN, Jessa. 2018. *Prečo nie som feministka*. Bratislava : Inaque. Preložila Aňa Ostrihoňová.

MIROSLAVA MIŠIČKOVÁ vyštudovala filozofiu na FiF UK v Bratislave. Počas štúdií sa zaoberala predovšetkým problémami marxistického feminizmu. V súčasnosti sa venuje sociálnej a politickej feministickému teórii, najmä otázkam ženskej práce a reprodukcie. Pôsobí v súkromnom sektore v oblasti vzdelávania dospelých.

Nie je bežné, aby útlá publikácia so slovom „feministka“ v názve vzbudila pozornosť širšej verejnosti a presiahla debaty v akademických kruhoch. Ani to, aby v pomerne krátkom čase po jej vydaní bol k dispozícii slovenský preklad, o ktorý sa v tomto prípade postaralo vydavateľstvo Inaque. Malá žiarivo ružová obálka s provokatívnym titulom *Prečo nie som feministka* neunikne pozornosti kritikov a kritičiek ani podporovateľov a podporovateľiek „gender ideológie“. Žiadny z táborov však v knihe nenájde to, čo hľadá. Ide o chyták: Jessa Crispin odmieta nálepku feministky, aby vyvolala diskusiu o tom, čo by mal tento termín znamenať. Autorka svoj 125-stranový text považuje za manifest, iní a iné ho vidia ako obhajobu súčasného feminizmu,¹ ale aj premárnenú príležitosť² či súmrak feminizmu.³

Kniha americkej literárnej kritičky, spisovateľky a blogerky je kontroverzná a marketingovo úspešná. V porovnaní so Sheryl Sandberg či Rachel Hollis⁴ je Crispin autorkou s ostrými názormi a nekompromisne kritickým pohľadom na rolu žien v spoločnosti. Jej ambíciou je otriasť pohodlnou prístupnosťou a egoizmom toho, čo nazýva „univerzálnym feminizmom“. V úvode nestráca čas dlhým vysvetľovaním. Hneď prvé tri vety sú ofenzívne ladeným dialógom s čitateľkou a čitateľom: „*Ste feministka? Veríte, že ženy si zaslúžia, aby sa s nimi zaobchádzalo ako s ľudskými bytosťami? Že ženy si zaslúžia rovnaké práva a slobody, aké sú priznané mužom?*“ (s. 11). Ak ste odpovedali trikrát áno, Crispin vám na nasledujúcich stranách vysvetlí, že existuje veľa dobrých dôvodov, prečo by ste sa mali feministickému nálepky vzdať.

FEMINIZMUS JE JEDNODUCHO SEXY A COOL

Tón Crispin sa nemení ani na nasledujúcich stranách. Nejde jej o premyslenú analýzu, píše impulzívne, akoby na jeden nádych, a neskrýva, že je nahnevaná. Kritizuje novodobé feministky marketérky bez historickej pamäti a vzťahu k minulosti. Nepoznajú Andreu Dworkin, Catherine McKinnon, Shulamith Firestone, Kate Millett či ďalšie radikálne feministky a priekopníčky emancipácie žien, alebo ich označujú za irelevantné.⁵ Druhá vlna feminizmu sa totiž na marketing nehodí: podľa Crispin obsahuje priveľa hnevu a ochlpenia. Feminizmus preto prešiel škodlivým „rebrandingom“. Stala sa z neho pohodlná a všeobecne akceptovaná cesta k sebaupokojeniu čo najväčšieho počtu žien.

Časy, keď sa známe ženy pri zmienke o feminizme začervenalí a utrúsili pár nelichotivých poznámok o svojich zarastených militantných sestrách, sú vraj preč. Z myšlienkového smeru a politického hnutia, ktoré desaťročia budovala hárka žien prostredníctvom radikálnych akcií, sa podľa Crispin stala masová a populárna záležitosť. Taká, ktorá sa „*po novom zameriava na nálepky a identitu viac ako na filozofický a politický obsah hnutia*“ (s. 23). Nálepka „feministka“ je dnes jednoducho v kurze. Hrdo ju nosia silné ženy, ktoré sa neboja ukázať, že byť feministkou je sexy a „cool“. Za „feministické“ pritom označujú takmer čokoľvek: prácu na sebe, svojom zdraví, vzhľade či na kariérnych vyhlídkach. Podľa novej definície feminizmu tak môžete byť feministkou a zároveň riaditeľkou korporácie. Ak už nič iné, stanete sa inšpiráciou pre vaše podriadené s minimálnou mzdou.

Crispin svoj kritický apel smeruje predovšetkým na biele stredostavovské ženy a ženy z vyšších vrstiev, ktoré si dnes „*môžu kúpiť prístup k moci a rovnosti*“ (s. 52). Tie podľa nej uprednostňujú kultiváciu individuálnych ostrovčekov slobody pred nepríjemnou diskusiou o zničení systému, ktorý ich udržiava pri živote. Užívajú si svoje pohodlie a tie, ktoré ich z neho vytrhávajú volaním po radikálnej zmene, označujú za „feminazi“. To, čo leží Crispin v žalúdku, je „*feminizmus, v rámci ktorého si každý človek sleduje svoj osobný záujem viac než záujem celku*“ (s. 20). Ten je podľa nej banálny, neškodný a neefektívny.

Crispin správne upozorňuje, že tento mainstreamový feminizmus a jeho šťastné podporovateľky si nevšímajú zásadný problém – systémový tlak, ktorý sa na ženy vyvíja v súkromí a v práci, chápu len ako príležitosťou predviesť najlepšiu verziu seba samej (skvelej matky či influencerky s úspešnou kariérou). Za tento neviditeľný útlak je podľa Crispin zodpovedný kapitalizmus a patriarchát, ktoré treba, ako píše, „*úplne rozobrať a nahradiť*“ (s. 13). Svoju vlastnú verziu feminizmu preto nazýva „*očistným ohňom*“ (s. 13).

LIMITOVANÁ KRITIKA

V mnohých postrehoch sa dá s Crispin súhlasiť. No jej manifestu možno podobne vyčítať hneď niekoľko vecí: vágnosť, zovšeobecňovanie, pomerne redukcionistický pohľad na súčasný feminizmus a individualizmus. Neurčitost sa týka spôsobu, akým autorka zaobchádza s pojmi ako kapitalizmus a patriarchát. Po desaťročiach sporov o ich správnu definíciu v marxistickom, radikálnom či liberálnom tábore sa Crispin uchýľuje k ich súhrnnému a nejasnému označeniu ako „systém“.

⁵ Crispin v tejto súvislosti odkazuje na výrok Laurie Penny, britskej novinárky, blogerky a feministkej spisovateľky, ktorá sa ohradila voči teórii Dworkin (s. 19 – 20).
⁶ V knihe Crispin bije do očí aj zdráhavosť, s akou pomenúva tie, ktoré kritizuje (v tomto kontexte spomína len Laurie Penny, Gloriu Steinem a Hillary Clinton).

¹ Pozri recenziu A feminist makes the case against feminism in *Vox*, 18. 9. 2018. Dostupné na: <https://www.vox.com/conversations/2017/3/6/14761392/feminism-capitalism-socialism-patriarchy-jessa-crispin>. Získané: 11. 2. 2019.

² Pozri recenziu Jessa Crispin is right to critique modern feminism – but her book is a missed opportunity in *Guardian*, 8. 3. 2019. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/books/2017/mar/08/jessa-crispin-is-right-to-critique-modern-feminism-but-her-book-is-a-missed-opportunity>. Získané: 11. 2. 2019.

³ Pozri recenziu The Fall of Feminism: Jessa Crispin's „Why I am not a feminist“ in *Los Angeles Review of Books*, 26. 2. 2017. Dostupné na: <https://lareviewofbooks.org/article/feminisms-failure-jessa-crispins-why-i-am-not-a-feminist/>. Získané: 11. 2. 2019.

⁴ Sheryl Sandberg a Rachel Hollis sa stali tvármi novodobého „lajšťajlového“ feminizmu. Obidve úspešné podnikateľky napísali bestsellery o ceste k ženskému sebaupokojeniu.

7 Podľa prieskumov sa v Amerike v roku 2018 s nálepkou „feministka“ identifikovalo 38 % žien. Dostupné na: <https://today.yougov.com/topics/lifestyle/articles-reports/2018/08/09/feminism-american-women-2018>. Získané: 11. 2. 2019. V Británii sa s týmto označením identifikovalo len 9 % žien. Dostupné na: <https://www.telegraph.co.uk/women/life/only-7-per-cent-of-britons-consider-themselves-feminists/>. Získané: 11. 2. 2019. Prevažná väčšina britských mužov a žien pritom súhlasila s tvrdením, že obe pohľadia si zaslúžia rovnocenné zaobchádzanie. To je v rozpore s tvrdením Crispin, že feminizmus je všeobecne prijímaný.

8 Táto perspektíva pritom pokrýva prinajlepšom americko-britský kontext, keďže žiadne masové prihlasovanie sa k feminizmu sa v našich končinách nekoná, skôr naopak.

9 Hnutie okrem toho tematizuje aj otázky rodových rol, sexuálneho obťažovania, mzdovej rodovej priepasti, interrupčnej legislatívy, práv pracujúcich v sex biznise či práv trans rodových osôb.

10 Citát pochádza zo zborníka *Social Reproduction Theory: Remapping Class, Recentring Oppression* (Teória sociálnej reprodukcie: Nanovo zmapovať triedu, nanovo zaostríť na útlak), ktorý po dlhom čase prináša analýzu otázok reprodukcie z pohľadu marxistického feminizmu.

11 Nedávno sa odohral prvý koordinovaný transatlantický štrajk pracujúcich v rýchlom občerstvení či reštauráciách a gastrokuriérov v USA a vo Veľkej Británii. Pozri článok McDonald's, UberEats and Wetherspoon workers strike over pay (Pracujúci z McDonald's, UberEats a Wetherspoon štrajkujú za mzdy) in *BBC*, 4. 10. 2018. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/business-45734662?fbclid=IwAR322dVUjCLOAioa0A2LaE7177Yd>

O problémoch v rámci „systému“ píše bez ohľadu na historický alebo politický kontext. Nedostupnosť interrupcií, možností starostlivosti o deti, zdravotného poistenia, zdravotnej starostlivosti či sociálneho bývania, o tom všetkom sa dozvedáme akoby mimochodom. Horúci terén sociálnej reprodukcie Crispin bližšie neanalyzuje. Neuvádza ani žiadne štatistiky, odkazy na relevantnú literatúru, vyhýba sa citáciám aj menovaniu konkrétnych osôb.⁶ Iste by sa dalo tvrdiť, že manifest je voľný žáner, ktorý má problémy skôr pomenovať, než analyzovať. V tomto prípade však forma, ktorú si Crispin zvolila, oslabuje jej argumentáciu.

Kritika Crispin je síce široká a nekompromisná, no jej uhol pohľadu je limitovaný. Píše z pozície bielej, pomerne úspešnej a etablovanej americkej blogerky. Príklady, ktoré používa, prehovárajú najmä k ženám ako ona. Polemike s vlastným táborom vyhradila takmer všetok priestor, čo ju zvädza k chybným zovšeobecneniam.⁷ Tým, že sa Crispin zameriava na obmedzenú skupinu žien, navyše zužuje zorný uhol svojej „revolučnej perspektívy“.⁸ To jej v konečnom dôsledku bráni vidieť odlišné (často navzájom si protirečiacie) verzie toho, čím dnes feminizmus je.

Feministický nie je len najnovší klip od Beyoncé či posledný seriál Leny Dunham – hnutie svoju podobu formuje aj v uliciach. Príkladov z ostatného obdobia je niekoľko. Feministické sú protesty latinskoamerických žien združených okolo rodovo podmienenému násiliu.⁹ Významnou mobilizačnou akciou bol aj Women's Strike (Štrajk žien) z roku 2017. Ten útočil na vykorisťovanie žien prostredníctvom platenej práce žien, na problém s neplatenou prácou, nedostatočným dodržiavaním reprodukčných práv a na páchanie rodovo podmieneného násilia. Ako píše filozofka a aktivistka Cinzia Arruzza, štrajk vytvoril podmienky na „zviditeľnenie feminizmu na celoštátnej úrovni, spochybnenie hegemonie toho druhu korporátneho feminizmu, ktorý stelesňuje Clinton a jej podporovatelia, a napokon vznikol priestor aj na otvorenie celoštátnej diskusie o posilnení postavenia pracujúcich, migrantských a černošských žien“ (Arruzza 2017: 194).¹⁰

Diskusie o podobe feminizmu očividne presahujú rámec Instagramu, feministických blogov, ale aj katedier rodových štúdií. Vedú k praktickým akciám a na ich organizovaní sa nepodieľajú len prominentné aktivistky ako Arruzza, ale aj bežné ženy, ktoré príslušnosť k feministickému nálepku príliš netrápi. Ich boje sa v ostatnom čase často týkajú reprodukčných činností, ktoré sú tradične spájané so ženami, konkrétne stravovacieho priemyslu,¹¹ školstva,¹² zdravotníctva či sociálnych služieb. S ohľadom na participáciu žien na týchto aktivitách je príbeh, ktorý Crispin opisuje, pomerne jednorozmerný.

Jednorozmerný je aj jej pohľad na príčiny útlaku a vykorisťovania žien. V istej pasáži navrhuje, aby o sebe ženy uvažovali v prvom rade ako o ľudských bytostiach. Pýta sa, či „dáva zmysel zakladať svoju ideológiu na biologickej identite“ (s. 59). Táto úvaha je veľmi problematická: pohlavie, rod, trieda, rasa a pod. spolukonštituuju postavenie jednotlivca v sieti socioekonomických štruktúr. Ak ich z našich analýz odstránime, strácame možnosť uvažovať o prekrývajúcich sa zdrojoch útlaku a vykorisťovania. V tomto smere by bolo zaujímavejšie priniesť do debaty o podobe súčasného feminizmu teóriu intersekcionality, ktorá tematizuje práve viacnásobné formy útlaku. Tou sa však Crispin vo svojom texte nezaobrá.

INDIVIDUÁLNY MANIFEST

Napriek tomu, že autorka knihu označila za manifest, chýba jej črta, ktorá je pre tento formát typická. Výrazy typu „môj feminizmus je...“ svedčia skôr o tom, že Crispin sa vyjadruje v duchu toho, čo sama kritizuje (individualizmus). V knihe chýba kolektívny hlas, náznak spojenectva či spoločenstva, vzájomne sformulovaný program. Rozpačito pôsobí aj jej návod na – v úvode ohlasovanú – „totalnú revolúciu“ (s. 13). Nedozvedáme sa veľa o tom, čo konkrétne treba urobiť, len to, že máme viac experimentovať a prehodnotiť svoje postoje.

Tábor žien bez prístupu k vzdelaniu, dobre platenému zamestnaniu a sociálnym službám je v texte prítomný len ako agenda, ktorú musí riešiť armáda znovuzrodených a rehabilitovaných feministiek. Sú životy týchto žien autorke príliš vzdialené? Alebo je to tým, že do súčasnej debaty v rámci mainstreamového feminizmu tieto ženy neprehovárajú? Ktovie. Volanie po radikálnej zmene sa však bez ich účasti nezaobíde. V jednom bode Crispin tvrdí, že ako feministky by sme „nemali mať za úlohu nábor“ (s. 40). Na úvod možno naozaj netreba „nikoho obracať na vieru“ (s. 40). Postačí aj podpora kolektívnych akcií žien, mužov a transrodových ľudí (o ktorých knižka mlčí), ktorí narúšajú životaschopnosť a hladkú prevádzku systémov útlaku a vykorisťovania. Aj také kontúry by mohla mať konkrétna stratégia zmysluplnej zmeny, po ktorej Crispin tak vytrvalo volá.

Jarmila Džuppová: *Uhoroky nakladačky sa sušia v postielke*, 2017, akryl, pero, akvarelové farbičky na sololite, 74 x 100 cm

Literatúra

ARRUZZA, C. 2017. From Social Reproduction Feminism to the Women's Strike. In BHATTACHARYA, T. (ed.). *Social Reproduction Theory: Remapping Class, Recentring Oppression*. London: Pluto Press.

6I2p0mgQkNqj6NUJtCRvAgud-GEoDTs. Získané: 11. 2. 2019.

12 Na jar tohto roka médiá informovali o úspešnom učiteľskom štrajku v Západnej Virgínii. Pozri text Štrajková vlna v americkom školstve in *Karmina*, 25. 6. 2018. Dostupné na: <https://karmina.red/posts/55strong-3/?fbclid=IwAR2egGAYs08M8zx8N8xZQtHV>. Získané: 11. 2. 2019.

Jarmila Džuppová: Svah s myším chvostíkom, 2015, akryl, suchý pastel na sololite, 171 x 138 cm

Jarmila Džuppová: Pletenina, 2018, suchá ihla na papieri, 80 x 20 cm

TEREZA SEMOTAMOVÁ

Květen

Je horko. Je velký horko. Přestože je teprve květen. Planetě se rozbilo topení a peče jak zjednaná. Protože globální oteplování. Dokonce i Václav Klaus se potí a začíná si něco myslet. Teda jako mně to dělá dobře a mám radost, ale tzv. svět prý brzo zahyne. Ale dost možná taky ne, říká se to přece už dlouho. My depkaři na tyhle vachrlatý řeči o konci světa nemůžem spolíhat. Dost možná se tady na té nevyvětratelné tyrkysové planetě ještě pár set století budem dál pinožit od garsoniérového ega až k všeosmyslňujícímu přesahu a pospolitosti a zase zpátky, tam a zase zpátky.

Je mi nějak divně. Nemůžu usnout. Pořád se mi na mysl dere tamto (dosaď jakýkoli problém z kanclu, cos dnes řešil). Už jsem se v tom moc zacyklila, konec najít nemůžu. Rozhodnu se rozsvítit a převlíct povlečení a prostěradlo. Někdo se často koupe, někdo často mění povlečení – očista věčně zasviněného ducha, co se skrz na skrz kuchá. Pak si lehnu do té čisté postele, voní to jak v reklamě odehrávající se na alpské louce. Ležím v čistém a měla bych být šťastná jako ty lidi v reklamě. Ale tento pocit na objednávku se ne a ne dostavit, vozataj mé duše musí zápasit s nevěrností svých koní, jež vůz strhuje dolů.

Někdo tvrdí, že máme v sobě opičku, někdo zase tvrdí, že slona. Jsme jezdec. V Platonovi píšou o vozatajovi – pudy a emoce. Podle toho, jak se s těmito koni naučíme pracovat, fungujeme. Mě přemůže jedno z toho, stoupám, projdu otevřenými balkonovými dveřmi. Bosá lezu po zarezlých šprušlích žebříku na střechu. (Ano, inspiroval mě k tomu Mádlův film. Ale taky...) Kdyby to byl film Jirky Mádl, Jožo Ráž by v podkresu šeptavým chraplákem zpíval Neviem byť sám. Výstup na moji střechu není snadný, protože konečnou doprovází polo-rozpadlý okap. Navíc když u mě točila německá televize (ano, jsem chlubilka), redaktorka se za něj zachytila a zlomila ho. Kameramanku to popudilo a odečetla jí další body z již tak nízkého bodování její osoby. (Byla mezi nimi divná chemie.) Vyšplhám se nahoru a stojím. Stačil by delší krok a: volný pád tělesa v tíhovém poli. Ale umřít se mi dnes nechce. Přestože: Mama, sometimes I wish I'd never been born at all. Ještě si trochu užiju. Jak říkaj dnešní mladí: udělám si to hezký.

Jdu jako kočka po rozpálené střeše a pozoruju město. Naše město. Halda lidí, která nechce žít na zatroleném venkově. Platí nájem či hypotéky, aby mohla žít v králíkárnách, v anonymní hromadě lidí, kteří druhé přehlíží, protože sami chtějí být přehlíženi. Do přírody jen o víkendu, selfko s ovcí a zase zpátky. To je princip města. A já jsem tady tak ráda.

TÉMA TEREZA SEMOTAMOVÁ

TEREZA SEMOTAMOVÁ (1983, Spešov) je prozaička a prekladateľka. Vyštudovala dramaturgiu a scenáristiku na JAMU, nemecký jazyk a literatúru na FF MU, má aj doktorát. Pracuje v časopise *Jádu* a učí čítanie. Napísala desiatku rozhlasových hier, audiodrám *Rozeznění – Lidice 2012*, prekladá súčasnú nemeckú beletriu. V roku 2015 jej vyšiel román *Počong* (Větrné mlýny), ktorý napísala s Jakubom Vítkom. Jej prvá samostatná próza *Ve skříni* (Argo, 2018) bola nominovaná na cenu Magnesia Litera r. 2019.

Otočím se za chůze jak korouhvička. Mrknu směrem ke Karlínu a drahým meničkům. Mrknu k Žižkovské věži, co svítí v dáli. Mrknu k dálavám za Dejvicema, plácky poloskopený Rusama. Mrknu směrem k impresivnímu panoramatu Bohnic na straně druhé, vidím svítit blázinec. Mrknu směrem k vesmíru a jeho zákonům nad sebou a v sobě. A mířím přes rozpálenou střechu. Slyší už moje kroky? Až v tu chvíli mě napadne, jestli má vlastně taky žebřík. Nikdy jsem o tom nepřemýšlela. Co si pamatuju, při prohlídce bytu před uzavřením smlouvy mi správce domu říkal, že jediný přístup na střechu je z bytu, o který mám zájem. Ale žebřík tu máš. Stejný jako ten můj. Slezu ho jen do půlky, jsem nedočkavá, zbytek seskočím na terasu, jsem teď přece kočka. Mňau. Terasa je pěkná, prostorová. A dokonce tu eviduju jakýsi pokus o floristiku. Tím myslím jeden květináč pouze s hlinou bez flóry. #dělámešitopěkný

Dveře od ložnice jsou otevřené dokořán, výborně. Našlapuju po špičkách. Mám asi dost špinavý nohy z té střechy, za to se stydím. I když v tuto chvíli bych měla řešit jiné emoce, např. strach vstoupit dovnitř. Ale já to mám dycky jinak a ještě si to i uvědomuju, to je moje potíž. Do cizího bytu. Spí na letišti, přikrytý jen tenkou pokrývkou, tu má zčásti shrnutou. Muž spí. Moje kroky ho neprobudily a nic neví.

Pozoruju ho. Můžu si ho konečně v klidu prohlédnout – vypadá jinak než na fotkách na Facebooku, který si občas prohlížím. Chlapecká tvář, dobrý sestřih, pusa jako mimino, když spí přes poledne. Jenže pak to nevydržím a pohladím ho po jednom pramenu vlasů. On sebou trhne a zvedne se, já se pod něj okamžitě vsunu. A jsem tam. Mlčí se. Ale jsme tu. Sklá výkladov zrkadlia tvár / Sen sa túla po uliciach / Ja hľadám pár, ty dotyk rúk / Človek v meste nemá byť sám, mručím. A ty nevíš, jak reagovat. Protože povídat se najednou nedá, z téhle polohy už se nevypovídáme. Já přitom nevím, na co ty vůbec seš. Zkoušíš to různě. No tak to zkus i se mnou, ne? Povídat si můžem ráno a možná ani ne o tomhle. Vytěšňovat přece umíme bravurně oba dva a o filmech se dá bavit vždycky. Viděls už film Na střeše?

Takže strnule ležíme, já pod tebou, ty na mě. A je nám to takhle vlastně k ničemu, když se vůbec nehýbem. Seš navíc docela těžkej, ležíš na mě jako galapážská želva, která je osamělá, ale nechce přilnout. To už je jejich osud.

(Úryvek z rukopisnej *Knihy přání a stížností*.)

„Sním o velké rozhlasové hře o vnitrobloku plném zvuků“

Rozhovor s S TEREZOU SEMOTAMOVOU

Tereza Semotamová sedí na mnoha židlích, což současně znamená, že je neposedná. Její vyhraněné názory ji zavedly do médií: tištěných i poslechových, je překladatelkou, autorkou rozhlasových her a próz a není lhostejná vůči bezpráví, jakkoli uměle to může znít. Než vydala svůj první samostatný román, publikovala dvě knihy v autorském tandemu. Terezin román *Ve skříni o mladé ženě, která se rozhodne pro život ve staré skříni ve vnitrobloku domu, je velmi symbolický, specificky vtipný a smutný současně: jistě by se dal označit za sociálněkriticky angažovaný a třeba i mírně feministický. Je to ale především výborná literatura, příběh s vypravěčkou, se kterou bych z fleku kamarádila. Škoda, že dům, ve kterém bydlím, je dočista bezvnitrobločný.*

Máš dost speciální humor, který se zdaleka nemusí potkat s receptivními senzory tvých partnerů v debatě. Narážíš na to? Baví tě ostatní znejistňovat, nebo je to zcela mimoděčné?

Mně můj humor zvláštní nepřijde, protože je můj a jsem na něj zvyklá. Mám celoživotního soupeřáka Jakuba, který je pro mě spolehlivým testem, jestli je něco vtipný nebo ne. A pokud něco pro někoho není vtipný, tak si myslím, že je to zcela v pořádku. Protože já se taky nesměju všemu. Hlavně si myslím, že pokud je něco fakt dobrý, tak to většinou není pro každého. Pamatuju si, že dramatik Marek Horoščák mi při konzultaci jednoho scénáře ještě na škole řekl: Chceš psát jako každé druhé? To mi zní často hlavou. Jinak ohledně toho znejistňování, vůbec nevím, kam míříš. Říkám jen to, co si myslím. Není za tím žádný kalkul.

Myslím tím to, že lidé se ošívají a opocují nebo jsou prostě v rozpacích, když si nejsou jistí, zda a jak se mají smát a jestli se náhodou nesměješ jim. Je legrace to pozorovat, mimo jiné.

Aha, já takové reakce moc nevnímám, pouze zpětně. Stalo se mi, že někdo nezvládl můj velmi upřímný, až drzý způsob diskuse. Časem jsem zjistila, že pokud se přizpůsobuju lidem a jejich způsobu komunikace, tak to pro mě není dobře, protože vztahy se pak zamotávají. Takže se snažím chovat co nejvíc po svém,

upřímně a drze, ale co nejvíc mile. Lidi pak různě odpadávají, protože mě nedávají. Kdysi mě to rozesmutňovalo, teď to považuju za přirozený výběr. Jak říká Marek Vácha, je třeba třídit řepu.

Potkala ses s nepochopením v souvislosti s tvým prvním velkým románem *Ve skříni*? Narážela jsi třeba na výhrady směrem k realističnosti děje, ve smyslu, že život ve skříni je přece úplná pitomost?

Potkala jsem se s různými reakcemi. Setkala jsem se se skvělými reakcemi lidí, někteří se díky knize dokonce přestěhovali. Lidi kolem mě to četli jako bulvár o Tereze a trochu se divili. A pár lidí samozřejmě řekne, že se nemohli začít nebo že je to minulo. Což si myslím, že je normální. Mně taky leccos literárně mine a časem to třeba zazáří. Nebo taky ne. Ohledně realističnosti jsem nepochopení nezažila, tedy až na obligátní otázku, zde jsem si bydlení ve skříni zkusila. Nezkusila, ale v tomto ohledu mi v jedné fázi psaní pomohl můj oblíbený básník Milan Ohnisko, který mě povzbudil, a kromě toho mi řekl, že ho zajímá hlavně ta infrastruktura takového bydlení a ať tam toho v tomto ohledu víc dodám. Tak jsem dodala problémy se záchodem, vietnamskou večerku, a protože jsem tehdy byla na Ukrajině a pořád za mnou chodila sousedovic kočka, tak i kočku Meo.

Kdo další tě směřoval, s kým jsi konzultovala rukopis?

Nějakou dobu vůbec nikdo, smolila jsem si to sama a intuitivně. Potom v jisté fázi mi pomohl kamarád, divadelník Matěj Samec, který řekl, že jsem „hotovej Murakami“. To se samozřejmě hezky poslouchá. Vytkl mi tehdy pár věcí, které jsem zapracovala. Potom jsem nějakou dobu ten wordový soubor vůbec nedokázala otevřít. Přes kamarádku Irinu jsem odjela na Ukrajinu k moři a tam měla dva týdny na to, abych to otevřela a dodělala. Byla to asi nejděsivější dovolená, kterou jsem kdy zažila. Nikdo nechápal, proč je ženská v mém věku na pláži sama, několikrát jsem byla dokonce dotázána: proč jste tu sama, prosím vás? Mně zase přišlo divný, že mě samotné to vůbec divný nepřijde. No, a hlavně jsem tam asi po týdnu zápasení s textem onemocněla, měla horečky a nesnesitelné bolesti v krku. Což je scéna, kterou *Skříň* vlastně končí. Bylo to v něčem psychosomatické, děsivé, ale já přepisovala dál. A pak jsem se obávala, co na to řekne Petr Onufer z Arga, kterému jsem slíbila něco poslat. Potom ještě hodně pomohl Ondřej Horák, který mi byl dohozen jako redaktor. Zápletku neřešil, textu hodně dal stylisticky. Umí dělat s jazykem super věci a k textu nepřistupoval bulvárně, protože jsme se předtím neznali.

Ta knížka je smutná a vtipná současně. Získala nominaci na Literu v kategorii próza, vznikl její překlad do němčiny. Je onen humor, který jsem zmínila, český – tj. mohou mu porozumět jinojazyční čtenáři?

Nevím, zda je český. Je můj.

Tvůj, je tvůj, ano!

Myslím, že obecně literaturu hodně podceňujeme, ona funguje mnohem víc mimo kultury a jazyky, než si myslíme. Musím však říct, že během překladu do němčiny jsem si prošla velkou krizí, přestala věřit ve smysl překládání a zlomila hůl.

Změnila jsi názor od té doby? Co k té krizi vedlo?

Na základě rozhovorů s německými novináři a recenzí si myslím, že ten překlad funguje. A že vlastně všechny ty šuplíčky, které vytvářejí média a knihovny, ženská literatura, islandská literatura, jsou prostě jen konstrukty. Jako překladatelka z němčiny jsem překlad do němčiny hodně hlídala, za to překladatelku Martinu Lisu dodnes lituju. Hodně si s tím vyhrála a myslím, že se to povedlo. Německé nakladatelství víc než české řešilo koherenci textu a politickou korektnost, já bych zůstala u většího bizáru...

Politickou korektnost? Směřovali text k obsahovým změnám z těchto pohnutek?

Nerada bych to rozpitvávala!

Proč ne? To jsou mi ohledy! Jsou v plánu i další jazyky, další překlady *Skříně*?

Německý překlad vyšel na jaře, teď se jedná o překladu do italštiny a ukrajinštiny. Jako zkušená veletržní hosteska však vím, že dokud není podepsaná smlouva, tak je všechno mlha, uvidíme.

Hrdinka tvé knihy je až na jednu zmínku postava anonymní, indicie musíme pozorně vyhledávat. Setkala jsem se s tím, že Hana ze skříně není tak docela normální, že je to další podivinka z českých próz psaných ženami. Mně připadá naopak velmi věrohodně napsaná.

Aha, já české recenze nečetla, protože by mi to zamotalo hlavu. Ale poznávám Petra A. Bílka, který o divných ženách často píše. Upřímně moc nevím, jak by si představoval román o normální ženě. Zaprvé, kde je ta norma, tu máme každé jinde, zadruhé u tzv. normálních žen marně hledám konflikt, o němž by se dalo psát. Z mého hlediska navíc často ten, kdo je normální, bývá divnej! Takže nevím, co o sobě Bílek touto tezí vlastně prozrazuje. Celá literatura je soubor podivností, ale ne jen obsahových. Něco se stává divné teprve tím, že je to divné popsáno.

He, já si nepamatuju, zda to napsal Petr Bílek. Těch českých recenzí vyšlo poměrně dost. Třeba to vůbec nebyl PAB! Tvě dvě předchozí knihy vznikly tandemovým psáním. *Čtyřikrát jinak*, kniha z r. 2007, je napsaná spolu se Steffi Mold, Markétou Fiedlerovou a Magdou Wdowyczynovou, *Počong aneb O pi-noživosti lidské existence* z roku 2016 zase s Jakubem Vítkem, Co tě přivedlo k původnímu románu jedné autorky a co je zajímavého na psaní s přáteli?

Počong je taková legranda. Je to kniha, kterou jsme s Jakubem psali proto, že jsme si chtěli udržet lásku ke květnaté češtině a slovní ekvilibristice, každéj v emigraci, poněkud osamělí. Bavilo nás to psát, je zázrak, že to někdo vydal a těšíme se, že za třicet let budeme sedět na křídovém útesu, pít víno, číst to nahlas a smát se. K románu jedné autorky mě přivedlo to, že už jsem byla unavená z toho, že scénáře rozhlasových her, které jsem dřív hodně psala, jsou vždy nějak režijně uchopeny a člověk se pak různě diví těm interpretacím a realizacím. Řekla jsem si, že tomu se dá v próze vyhnout, protože tam si všechno inscenuje čtenář v hlavě. A napsat román byl určitě vždycky můj sen, i když jsem o tom nejspíš nikdy nikomu neřekla. A psala jsem ho velmi, velmi dlouho, odkládala odevzdání. Bála jsem se literárního trhu a toho, že kniha totálně zapadne, a zároveň toho, že ji někdo třeba bude číst. Protože je přece tolik o mně.

A ono ji četlo hodně lidí, náklad nebyl právě nízký. Co je děsivého na literárním trhu a čtenářích? Ptám se, ač to dobře vím, to je taková rozhovorová figura.

Vyjde kniha a to, co se s ní děje dál, je mystérium. Anebo taky ne. Literární trh a jeho možnosti prezentace a reflexe jsou omezené, takže tou rourou může proniknout jen určité množství knih. O těch na základě jistých faktorů vzniká jakýsi narativ, například „meganudná německá próza o kolech“, „úplně normální detektivka“, „tlustá protičínská próza“, „próza o intelektuálce“, „vtipná detektivka s přesahem do filosofie“, „docela vtipná próza, ale podprahově depka“, „takový trhlý psaní o Japonsku“. Těmi faktory jsou náhoda, náhoda, dobré či nulové promo nakladatele (podle toho, jak se rozhodne), self promo autora či překladatelky, pověst daného spisovatelského domu, účast na dýcháncích literárních kruzích města Prahy...

... vazby na ministerstvo kultury, vzhled a oděvní vkus autora či autorky, oblibenost v literárních kruzích a na sockách...

... fotogeničnost, předdomluvené recenze od kamarádů-kritiků, náhoda, náhoda. Celé se to točí na jakémsi kolotoči zážitků živených promem nakladatelství či self promem, na které však každý autor nemá žaludek či dovednosti. Dokonce i odborné literární kruhy dnes řeší hlavně téma knihy, přitom u současných románů je zajímavé spíš to, jak jsou strukturované a promyšlené, a hlavně jakým způsobem autor či autorka zachází s jazykem. Ale já si nemám na co stěžovat, jen popisuju stav, který pozoruju. Zmíním jeden příklad: velkou osobností současné české literatury je Magdalena Platzová, každá její kniha je poctivě ohledávání nového terénu. Minulý rok vyšel její román *Druhá strana ticha*.¹ To je podle mě ten „exportní artikl“, de facto evropský román, který je jak intimní, tak angažovaný. Pokládá nepříjemné otázky ohledně intimity manželství, krize středního věku, ale i psaní samotného. Ke konci mu trochu spadne řemen, ale to může být i metafora. O takové knize by se myslím mělo diskutovat. Ale ona prostě jen vyšla. A to v téhle době zážitků a přehlcnosti prostě nějak přestalo stačit. Jen se pořád dělá, že ne, a trh chrlí další a další knihy, které leží ve skladech a končí v nejlepším případě v Levných knihách.

¹ Knihu aj autorku představíme v jednom z dalších čísel *Glosolálie*.

Jsi vystudovaná scenáristka a dramaturgyně. Pracuješ v těchto oborech i dnes?

Ano a ne. Jsem autorkou desítky her, desítky rozhlasových pořadů, dodnes občas něco pro rozhlas připravuju. Pracuju jako redaktorka v časopise *Jádu* pražského Goethe-Institutu, kde dávám a edituju texty a vlastně dramaturgicky pracuju. Ale scénáře už nepíšu, protože na filmový trh nemám lokty, a dramaturgie jako taková, třeba v televizi, mě nezajímá. To, co mi studium toho oboru nakonec mohlo dát, byla asi nakonec láska k literatuře a divadlu (studovala jsem na JAMU v Brně), a to díky osobnosti Antonína Přídala. Jakkoli nepřístupný a náročný profesor to byl, tak jeho hodiny tvůrčího psaní byly skvělá výuka. A samozřejmě hodiny s Pavlem Švandou o literatuře.

Přiblížíš je trochu? Učit psaní je dost speciální disciplína, která u nás měla vtipnou amatérskou porevoluční tvář, pak postupně vymírala, jelikož na americké vzory se nepodařilo navázat, a dnes se nepěstuje s podotekem, že spisovávání je přece věc talentu a řemeslo přijde samo.

Nikdo vlastně neví, jak psaní učit, můžeme se jen pokoušet být studentům a studentkám svého druhu oporou, být jim partákem. Antonín Přidal na to šel přes psací úkoly, ty se pak na každé hodině nahlas předčítaly a pak se o nich diskutovalo. Takto banální to je, pokud seš učitel, který ke každému textu dokáže něco říct, někam ho posunout. Pro mě osobně bylo vždycky zásadní mít někoho, komu posílám texty, mít prvního čtenáře, kterej tě v podstatě adoruje, protože prostě ví, že to potřebuješ, a někdy přece jen něco kritického vypustí. A u mě to byl dlouho můj první čtenář Jakub. Musel číst všechny povídky, sloupky a glosy, které jsem někam odevzdávala, až už toho bylo tolik, že jsem si riskla to posílat bez jeho shlednutí. A studentům JAMU, kde jsem teď čtyři roky učila, jsem říkala to stejné: ať mají někoho, s kým o textu mohou hovořit. Text je komunikace, text nechce být

Tereza Semotamová. Foto: Richard Klíčnik

zavřený v knihovně, ale chce komunikovat, sdělovat, být sdílen. Co jsem vypoza- rovala na svých studentech a studentkách na JAMU, je touha diskutovat nad texty a skrze texty se nějak vždy vztahovat k současnosti, byť třeba text současný není. To není žádná převratná myšlenka, já vím. Jenom ono se pořád říká, že ti mladí nechtou a nezajímá je to. Já naopak oplývám velkou nadějí a věřím, že literatura opravdu dokáže k lidem promlouvat, jaksi je měnit a občerstvovat.

Tu víru sdílím a přesvědčuje mě nově i projekt Spisovatelé do knihoven: lidi čtou a vyznají se. Možná je jich málo, ale to málo se vyzná kromobyčejně. Máme obě rády rozhlas. Jest tak? Já ho vidím, mimo jiné, jako médium budoucnosti. Proč ho máš ráda ty?

Rozhlas jsou pro mě hlasy odkudsi. Mám velmi ráda audio odtržené od vizuálu, vizuál mysl mnohem víc omezuje. Vždycky mě třeba fascinovalo rádio, které bývalo v nemocnici nainstalované do polštáře – že promlouvá z polštáře rovnou od ucha. Rádio Polštář. Pořád sním o velké rozhlasové hře o vnitrobloku plném zvuků. Hovoří v ní věci, hlasy, dřívější obyvatelé a holubi na parapetu, je to hra útržků. Zní mi velmi často hlavou a v tomto smyslu jsem rozhlasový člověk, který má svůj vlastní rozhlas v hlavě. Ale to už začínám být velmi zaumná, tak prostě jen řeknu, že miluju rozhlas ve všech jeho podobách. A vždycky, když se hovořilo o tom, že rozhlas je přežitek, jsem se jen smála. Dnešní oblíbenost podcastů a audioknih ukazuje, že zvuky bez vizuálu skvěle fungují.

Chybí ti Berlín, Německo, Němci? Jak se ti žije v Čechách po návratu, byť je to už delší čas?

Jsem v Česku hrozně šťastná, vlastně od prvního dne od návratu. V Německu jsem žít nedokázala, protože jsem tam pro sebe neviděla životní ani pracovní perspektivu a taky jsem si to tam nedokázala vzít za své. Tady to za své беру přirozeně. Ale jinak je mi Německo něčím velmi blízké, miluju to kulturní bohatství, miluju berlínská divadla. A myslím, že žít tam mi hodně dalo právě v tom ohledu, že po volbách neprskám nic o emigraci a svou zemi v leccčem dokážu ocenit – a to v maličkostech. Na Češích třeba oceňuju to, jakým způsobem se lidi baví, jaký mají vztah k přírodě nebo že třeba ze všeho nedělají takovou vědu.

Dlužíme něco Němcům, něco literárního? Nějaké zásadní překlady, například?

To je moje velká bolístka. Jako vystudovaná germanistka musím říct, že německý jazyk a literatura získaly patinu něčeho nudného, sucharského. Německé jméno na obálce knihy působí na čtenáře odpudivě a ani nakladatele až na výjimky německojazyčná literatura nezajímá, pokud v názvu knihy není něco s Hitlerem. To už víc lákají kdejaké exotické literatury. Na to, jakou roli Německo jakožto politická, hospodářská a kulturní velmoc hraje a jak výrazně je historie této země spojená s tou naší, o jeho současné kultuře nic moc nevíme. Člověk to pozná třeba na tom, že když se udělí Německá knižní cena, tak si toho de facto ani

nikdo nevšimne, natož aby se nakladatelé hádali, kdo ji vydá. Přitom román Anke Stelling *Mít svý jistý* je velmi vtipnou a chytře napsanou prózou nejen o bydlení a stárnutí kdysi bojovných hipíků. Vychází toho ukrutně málo. A když něco přece jenom vyjde, tak to většinou zapadne.

Ukázalo se něco podstatného na literárních vztazích mezi Německem a Českou republikou na veletrhu v Lipsku, kde tě bylo hodně vidět?

Co se literární vztahů týká, tak si myslím, že letošní lipský veletrh a všechny projekty kolem něj hodně přispěly k etablování nové generace bohemistů. Znam bohemisty, kteří do té doby za sebou neměli ani jednu publikaci, protože překlad prostě neměli kde uplácírovat. Teď je otázka, jak dlouhodobé echo Lipska bude. Pokud bude nějakým konkrétním způsobem dál finančně a organizačně podporované, dovedu si představit, že nově etablovaní bohemisté budou překládat dál – protože budou mít kde. Podobný apel by potřebovala germanistika a překlady z německojazyčných zemí směrem do češtiny.

To už skomírá nejen zahraniční bohemistika, ale i česká germanistika, postrach a síla filosofických fakult? Jedním z tvých pracovních témat je překladatelství. Děje se tu malá překladatelská revoluce, nebo je to žádoucí přirozený vývoj?

Myslím, že se nic moc neděje. Jediné, co se stalo, je to, že se překladatelé a překladatelky mladé generace začali víc sdružovat, a tím pádem diskutovat. Výsledkem však není touha po revoluci, protože ta se musí odehrát v každé z těch hlav, která si není schopná říct o vyšší honorář, byť by to bylo deset korun za stránku. Takže výsledkem je hlavně brebentění v tajných skupinách na Facebooku ve formě jakési svépomocné skupiny. Chybí základní osvěta ohledně uzavírání smluv, cenotvorby a asertivity při vyjednávání, což nakladatelům vyhovuje a dál literární překladatele sdírají z kůže. A oni jsou za to často rádi, protože vidí své jméno v tiráži. Podobně jsou na tom však všechny možné jiné rezorty, obory a branže. Lidi většinou radši makají za málo, než aby se zastavili, zamysleli a udělali něco nad rámec práce pro zlepšení daného oboru. Což je prostě realita, kterou jsem jako iniciátorka několika diskusí a akcí přijala a učím se s ní žít. My idealisté to máme těžké. Jednou budeme dál.

Označila by ses za aktivistku? Jsi součástí nějaké organizace?

Ne, rozhodně nejsem aktivistka. Navíc tento rok jsem se na žádné demonstraci zatím nepodílela. Čas otupil i moje hrany, respektive беру to tak, že každý rok je trochu jiný a nese s sebou jiná témata, která se mě osobně dotýkají, a proto se na ně snažím nějak upozornovat, často proto, že prostě nemůžu jinak. Navíc výraz aktivista s sebou nese i pachut' něčeho nepříjemného, otravného. To asi nechci být. Na druhou stranu občanská společnost potřebuje aktivismus. Akorát že každé aktivista, pokud za to není placen, časem vyhoří. Naštěstí, co jsem si všimla, se pořád objevují noví. Přirozená obměna. Jsem optimistka.

OLGA STEHLÍKOVÁ (1977) působí jako vydavatelská a časopisecká redaktorka, editorka a literární publicistka. Bola editorkou literárnej revue *Pandora* a redaktorkou literárneho online *Almanachu Wagon*, pripravovala webový literárny magazín *Ravt*. Ako jedna z editoriek sa podieľala na dvojdielnej antológii českej poézie (*Antologie české poezie I. díl, 1986 – 2006*; *dybbuk*, 2007) a spolu s arbitrom Petrom Hruškou bola redaktorkou ročenky *Nejlepší české básně 2014* (vyd. Host). V roku 2014 jej vyšiel básnický debut *Týdny* (vyd. Dauphin), za ktorý v roku 2015 získala cenu Litera za poéziu. Vydala tiež zbierku *101 dvojverší* v česko-anglickom vydaní spolu s LP albumom *Vejce/Eggs*. S Milanem Ohnískem vytvorila zbierku básní *Půjdu za lyrický subjekt* – pod pseudonymom Jaroslava Oválská. V tomto roku jej vyšla kniha *Kluci netančej!* a zbierka poézie *Vykřičník jak stožár*.

Pro *Ravt* jsi napsala sérii monotematicky laděných sloupků, které se zaměřovaly na perzekuované literáty a další umělce z celého světa. Je jich víc, než by si člověk pomyslel. Co reálného je pro ně možné udělat? V jednom ze sloupků jsi psala o tom, jaké rozpaky může vyvolat snaha podpořit vězněného umělce korespondencí.

Každý dělá, co může. Někdo sází stromy nebo vychovává děti, a to je taky dobře. Myslím, že v současném přeinformovaně deformovaném světě je už velká věc, když se člověk vůbec o něco za hranicemi do hloubky zajímá. Už to je hodně. Protože největším problémem je to, že se o politických vězních, hrdinech a hrdinách současnosti, vůbec neví. Lze psát všem možným politickým vězňům, my s kamarádkou píšeme ruským a ukrajinským. Návod je na mém blogu na *Respektu*.

Jak je na tom podle tvého soudu literární reflexe u nás. V čem u nás vprostředku klopýtáme za „západem“, v čem nestačíme „východu“?

Přijde mi hloupé dělit něco na západ a východ. Literární scéna má své zaseté mechanismy, a to je v každé zemi svébytné. Srovnávat se dá, ale je to víceméně k ničemu. Je třeba nadále kultivovat a rozvíjet stávající. Co v českém kontextu chybí, je víc literatury v mainstreamu a víc prostoru pro diskuse o vydávaných knihách. Pokud vím, tak už neexistuje žádný televizní pořad, kde by k něčemu takovému docházelo. Nemám na mysli literární časopisy, těch je spousta, ale jejich cílová skupina je velice úzká. Charakteristické pro současnou situaci je to, že na boloňském veletrhu dětské knihy vyhraje v kategorii fiction česká kniha (*Panáček, pecka, švestka, poleno a zase pecka* Vojtěcha Maška), a téměř žádná mainstreamová média o tom neinformují. Přičemž se jedná o obrovský úspěch české literatury. Takže problém vidím hlavně v tom, že se z literatury udělalo něco salónního, nudného, příliš náročného. Přitom pokud se chce člověk něco dozvědět o současnosti, nechce se mu pronikat mimo bublinu a jet někde na Chodov či do Chebu seznamovat se s domorodci, tak čistý román, literární reportáž či poezii je pořád to nejlepší, co může udělat.

Byla jsem i v knihovně Chodov! Můj kraj, můj hrad... Ale taky třeba v Českém Těšíně. Doporučuji. V románu *Ve skříni* jsi mimo jiné popsala složitý pletenec běžných rodinných vztahů, hlavně určitou propast mezi dvěma sestrami, z nichž jedna žije, řekněme, nezvykle, zatímco druhá je prototypem mladé ženy-matky. Jak přijala tvůj román tvá rodina?

Pro mě to bylo poměrně náročné, protože jsem velmi paranoidní člověk. Celý život trpím neopodstatněným strachem z toho, že mě kdokoli kdykoli odvrhne. Velice jsem se tedy bála, co sestra řekne. Nakonec jsem dokonce zatajila, že kniha vyšla a ona se to dozvěděla až někdy dva měsíce poté. Ale moje paranoie jsou většinou pouze výplod příliš bujné fantazie. Sestra to nějak celé skousla a knihu dokonce přišla pokřtít. Pro mě to byla velká věc.

To je dost dojemné, já jsem své knihy vesměs z těchto důvodů utajila. Napsalas mi, že můžeme mluvit třeba o mužích, celeru a LSD. Všechno mě to zajímá, a tak musím rozbít obligátní okénko: co píšeš, na čem pracuješ?

Zkouším něco psát, ale zatím vůbec nevím, co z toho bude. Možná jenom taková „kniha přání a stížností“.

(Zhovárala sa Olga Stehlíková.)

Jarmila Džuppová: *Krajinka*, 2012, olej na sololite, 171 x 138 cm

JAKUB SOUČEK vyštudoval slovenský jazyk a literatúru v kombinácii s anglickým jazykom a literatúrou na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Po absolvovaní doktorandského štúdia v oblasti literárnej vedy sa zamestnal na Inštitúte anglistiky a amerikanistiky na Prešovskej univerzite. V rámci svojho výskumu sa venuje americkej literatúre (s dôrazom na tvorbu Edgara Allana Poea) a teórii fantastiky. Okrem toho sa zaujíma o súčasnú slovenskú literatúru, ktorú reflektuje najmä v recenziách.

JAKUB SOUČEK

Werther v skrini

SEMOTAMOVÁ, Tereza. 2018. *Ve skříni*. Praha : Argo.

Moderná spoločnosť dbá na bezpečnosť. Teraz nemyslím na všadeprítomný, láskavý pohľad Veľkého brata, ale na nefalšovaný záujem o budúcnosť jednotlivca. Silný pocit istoty nás nesprevádza len pri každodennej rutine, ale i pri výletoch do tých najdivokejších civilizačných zákutí. Napríklad, keď počas pracovnej doby navštívime sklad, aby sme získali kancelársky papier, musíme byť nadmieru opatrní. Bezpečnostné protokoly nám kážu vystríhať sa nedbalej manipulácie s ostrými listami. V prípade porezania prstov musíme túto udalosť okamžite nahlásiť nadriadenému, expertov na zranenia tohto typu treba zavolať čo najskôr, liečbu a prípadné dlhodobé následky totiž nemožno podceňovať. Podobné úskalia predstavujú vratké drevené stoličky (pozor na úraz spôsobený hojdaním), nedoliehajúce okná (pozor na nachladenie) či atramentové perá (do tretice pozor, túto gradáciu podmieňuje fakt, že skúseného oftalmológa nie je – najmä po udalostiach spomínaných Vonnegutom – jednoduché nájsť). Aj keď z vlastných skúseností môžem s uvedenými tvrdeniami len súhlasiť, neznamená to, že v ústretovejších, nekancelárskych prostrediach netreba byť pripravený na nebezpečenstvo. Pozor na padajúcu omietku, cencúle, tehly či ľudí. Pozor na horľaviny, nebezpečné výpary, nepitnú vodu, pokazený vzduch. Pozor na jeleňa, diviaka alebo stádo kráv. Pozor na deti. Súboj človeka a okolia nadobudol v 21. storočí nové rozmery. Nebyť dôsledne vypracovaných novodobých prikázaní, len ťažko by sme si zachovávali svoju nepoškvrnenosť. Len vďaka všetkým tým upozorneniam sme sa mohli vyvinúť natoľko, že začíname pripomínať predmety zabalené v nespočetných vrstvách igelitových fólií, navonok navzájom splývajúce a vytvárajúce žiarivú prítomnosť.

Pozor však na spomínané deti. Nenechajme sa ich vplyvom zmeniť na nadšencov, ktorých túžbou je rozbaľiť okrasný obal a odhaliť to, čo sa pod ním skrýva. Vnútro nikoho nezaujímam. Sme matrioškami, ktorých centrá neexistujú. náš život je nekončiacim hľadaním nových schránok. V tomto zmysle možno vyzdvihnúť protagonistku románu od Terezy Semotamovej, ktorá sa rozhodla potvrdiť zdrevenenú podstatu postmoderného bytia presťahovaním sa do skrine: „*To by určite niekto chcel, takovou hezkou skříň. (...) Dvoukřídlá skříň z masivního dřeva. Nedovřené dveře. (No, vlastně ty dveře ani dovřít nejdou.)*“ (s. 6). Kus nábytku od sestry sa stáva zábranou pred pohľadmi z vonkajšieho sveta, prostriedkom na prežitie v rozkúskovanej realite, miestom, do ktorého možno odhodiť komplikovanú osobnosť. Skriňa je Haniným bezpečnostným protokolom, poistkou dozerajúcou na uzavretý okruh, ktorý vytvára roztrieštené a de-

primované vedomie mladej ženy. Neveľký priestor korešponduje s rozprávačkiniou túžbou po samostatnosti, je nástrojom na zachovanie vnútorného prežívania a svojou starožitosťou korešponduje so zastaranosťou emocionálneho zmýšľania. Podobne ako skriňa, i narátorka je súca na vyhodenie medzi haraburdy. V úsilí vyhovieť paradigmám matrioškovskej society pred ostatnými členmi rodiny či kamarátkami nezosadí masku optimizmu, čo len prehľbuje jej izoláciu, fyzicky demonštrovanú dlhotrvajúcim pobytom v skrini. Hanino nové bydlisko je územím exulantky, paradoxným aktom rebélie, pripomínajúcim počínanie smrteľne chorého psa, ktorý ušiel z dosahu majiteľov. Toto dobrovoľné vyhnanstvo len problematizuje protagonistkino rozpoloženie. Znemožnením konfrontácie s vonkajšou realitou sa otvárajú dvere k schizofrenickej rozpoltenosti, nútiace Hanu preskúmať tabuizované stránky reality, bludiská vlastného Ja: „*Je ticho a noc a nikoho nezajímám. Je ticho a noc a nikdo mě nehledá. Přihnu si ještě jednou. Tentokrát pořádně. Tak jsem toužila po samotě, nikomu nevdám, a teď to mám, a stejně si vadím. Má Bůh plán? Má já plán?*“ (s. 29).

Zo symbolu úniku a až akéhosi sakrálneho priestoru (potvrdeného tými časťami textu, v ktorých sa Hana nevie dočkať návratu do nového domova) sa skriňa čoskoro transformuje na priepasť, z ktorej sa protagonistka nevie vyšplhať medzi ostatných ľudí. Z Holdena Caulfielda sa tak mení na Werthera. Pomáha sestre s deťmi, upokojuje matku klamstvami o práci, radí kamarátke, ako si má odfarbiť modré vlasy, no v chameleónskom rúchu sa dusí, sama potrebuje záchrancu: „*Jsem znovu v roli záchránce. Záchránce, kterému voláte, třeba když chcete ledovou blond a vznikne modrošed. Ale kdo zachráni záchránce? A nechá se vůbec zachránit?*“ (s. 37). Predstavu bájneho princa na bielom koni neguje rozparcelovaná skutočnosť, zdôrazňujúca nezávislosť a samostatnosť jednotlivcov. Hana tak zostáva ukotvená v medzislavete, na polceste od skrine k znepokojenej sestre, ochotnému vietnamskému predavačovi, susedovi holubárovi či majiteľovi kočov pre turistov. Chcela by opustiť tiesnivú realitu, čo dokumentujú i tie najbanálnejšie obrazy – napríklad snenie o hedonisticky inštinktívnej, detskej až zvieracej skúsenosti počas cesty vlakom: „*Opřu se spánkem o kovovou konstrukci okna a nechávám si hlavu šlehat větrem, myslím na film o náctiletých, kteří tunelem projížděli v kabrioletu a u toho vstávali a nechali se šlehat vzduchem a říkali tomu ‚okamžik věčnosti‘, a i já se ocitám najednou na chvíli v jiné dimenzi, mimo tenhle vlak, mimo tyhle hamry, mimo tuhle lokalizovatelnou, historii predeterminovanou oblast’*“ (s. 85 – 86). Na chod vonkajšieho sveta však Hana nemá žiadny vplyv, je nesynchronizovaná šesťnohou kreatúrou, ktorá sa bezcieľne potáca v mravenisku. Je pyramidou z karát, ktorej prvé poschodie staviteľa zanedbali. Je pozorovateľkou cudzej intimity s nefunkčnými emocionálnymi synapsiami: „*Někdy vypadnu z role, dívám se na sebe a svět shora*“ (s. 64), alebo: „*Nechci prožít čas mezi nevrzáním a vrzáním. Chci ticho, které sama ovlivňuju*“ (s. 11). Je ženou, ktorá prežíva, no nežije.

Hana je reprezentantom unavenej, bolestivej, až sebedeštruktívnej society. Zastáva nihilistickú, houellebecqovskú filozofiu, hmýri sa v ničote, plieska sebou zo strany na stranu, aby objavila, že ani jedna rovina života jej nevyhovuje. Skrýva sa i sama pred sebou, obáva sa, že jej psychológ nebude pokračovať v terapii, pretože nie je ničím výnimočná. Zastupuje štandard, baumanovskú

šatníkovú komunitu, navonok je krásna a reprezentatívna, vhodná do televíznych reklám, no v súkromí neistá, zúfajúca i patologická. Je výsledkom derridovského decentralizovania skutočnosti, ženou stvorenou z kolomaže, arbitrárnym znakom rezignujúcim na zachytenie významu: „*Tohle nic je překvapivě hmatatelné a tiše hlučné svou neblahou přítomností a nakažlivou samotou. Je ho tolik, že ho toužíte nějak prakticky zpracovat. Pokrájet na nudličky a uvařit z něj několik chodů. Ale ono se vzpouzí. Tohle nic je úplně k ničemu*“ (s. 211).

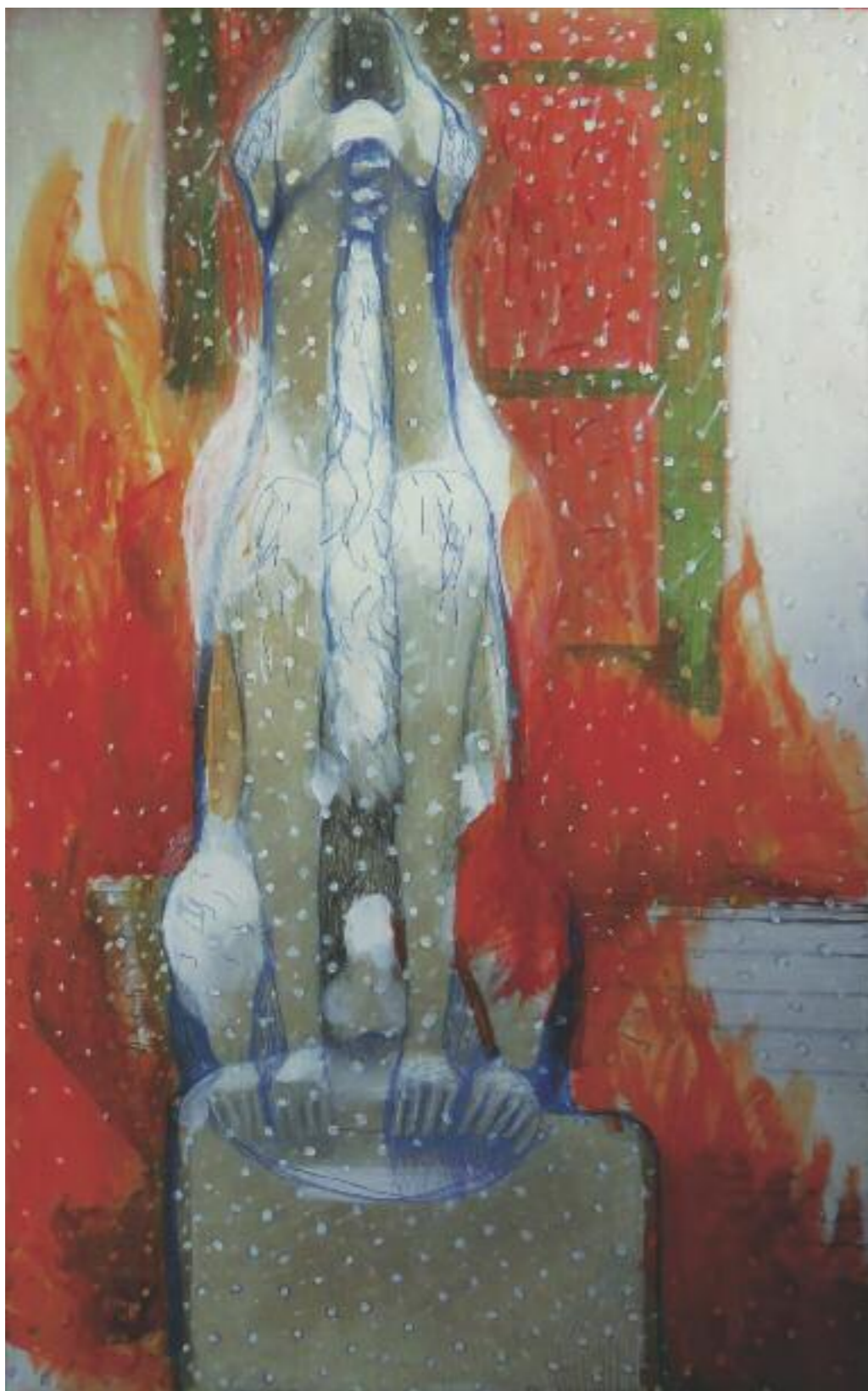
Hana je však zároveň idealistkou. Romantičkou s víziou ideálnej reality. Rojkom, ktorý dúfa v nápravu minulosti a túži po alternatívnej prítomnosti. Nasťahovanie sa do skrine je z tohto pohľadu činom skrúšenej tínedžerky, nevládajúcej ťažkosť vlastného bytia. A v tom je zásadný problém textu. Houellebecqovskú rétoriku, pre ktorú je príznačný ironický či satirický odstup, narúša explicitná sentimentalita: „*Jsem na obtíž. Vždy a všude jsem na obtíž. Dokonce i tady v kavárně, kam jsem se odebrala, abych nebyla na obtíž tam, kde přespávám*“ (s. 99), alebo: „*Werther by vzdychnul líp (...) Werther jsem já*“ (s. 129). V kontexte vysokej emocionality sa protago-

nistka textu stáva čím ďalej, tým menej autentickou. Bolestínske pasáže sú príliš grafické a plačlivé. Estetickú percepciu textu znemožňujú melodramatické citové prejavy: „*zhlédnu přes záclonu slz, které tečou už tak nějak ze setrvačnosti*“ (s. 122), alebo: „*Cítím se jak velbloud na poušti, co nedostal už léta napít, a přesto jde pískem dál a dál*“ (s. 59). V spojení s mnohými konvenčnými obrazmi – napríklad pri modelovaní vzťahu medzi mužom a ženou: „*Slyším, jak se mi v hlavě bourají hradby, které jsem roky tak složitě stavěla a opečovávala. Zůstávají jen jejich základy a hory sutí. (...) zpívá mi v hlavě sladký hlas*“ (s. 154) – a jednoduchým dejom sa vytláča originalnosť pôvodnej myšlienky. Skriňa, ktorá dominuje na začiatku príbehu, sa mení na nepotrebnú rekvizitu. Síce umocňuje zložitú situáciu Hany, no čitateľ/ka priskoro zisťuje, že skutočným odkladacím priestorom je samotný text, ktorý je formou spovede i terapie hlavnej postavy. Problematicky možno vnímať i pseudointelektuálnu pozíciu narátorky, ktorá sa síce usiluje inteligenciou vymedziť voči zvyšku spoločnosti („*Lidi prostě chtějí věci dělat inteligentně, i když moc inteligentní nejsou*“, s. 135), no namiesto toho sa sama zamotáva do stereotypizujúcich a málo invenčných úvah (poznámky o zadaných ženách, mediálnej realite, vzťahoch mužov, moci a peňazí, konformnosti society a pod.).

Vnútny dialóg v závere príbehu, končiaci slovami „*Ta tvoje nesnesitelná těžkost bytí tady nikoho nezajímá!*“ (s. 220) tak vzhľadom na uvedené negatíva prózy vyznieva mierne sebaironicky. Semotamovej román sugestívne stvára realitu v tých častiach, keď rozprávačka pozoruje svet z vtáčej perspektívy, či vtedy, keď je neživou súčasťou nábytkového inventára. V pasážach, zobrazujúcich život mimo skrine, však text stráca na presvedčivosti, intímna naratívna rovina nás neprekvapí, je priamočiara a wertherovsky bolestínska. A kto už len dnes bude zachraňovať Werthera?

Jarmila Džuppová: Aristokratický dvojportrét, 2007, olej na sololite, 171 x 138 cm

Jarmila Džuppová: Chrlíč, sneží, horí, 2015, akryl na sololite, 138 x 85 cm

Jarmila Džuppová: Klavír so zrkadlovou jedenástkou, 2018, tempera, suchý a olejový pastel na sololite, 171 x 138 cm

Jarmila Džuppová: Synagoga s bernardínom, 2012, olej na sololite, 171 x 138 cm

Jarmila Džuppová: Zelená brána, 2017, tempera, suchý pastel na sololite, 74 x 100 cm

Jarmila Džuppová: Malá voliéra, 2012, olej, suchý pastel na sololite, 110 x 75 cm

Jarmila Džuppová: Termoska so žeriavmi (Júl – mesiac malého banálneho obrazu), 2010, olej na sololite, 100 x 70 cm

Jarmila Džuppová: Okyptená lípa a ikonka s pohúžvaným krížikom, 2011, olej na sololite, 138 x 86 cm

Jarmila Džuppová: Z dlhodobej série Sesternice a vlčica, 2011, olej na sololite, 138 x 86 cm

ANNE CARSON

Krása manžela

dôvody mala k žiaľu,
hovorí Crafticant
v jeho slávnych tisícročných pamätiach

horšie

JOHN KEATS,
The Jealousies: A Faery Tale,
By Lucy Vaughan Lloyd of China Walk,
Lambeth, lines 84 – 87

- I. TÚTO KNIHU VENUJEM KEATSOVI (BOL SI TO TY, KTO MI POVEDAL, ŽE KEATS BOL DOKTOR?) NA ZÁKLADE TOHO, ŽE VO VENOVANÍ MUSÍ BYŤ CHYBA, AK MÁ KNIHA ZOSTAŤ SLOBODNÁ, A TIEŽ KVÔLI JEHO VŠEOBECNÉMU ODOVZDANIU SA KRÁSE

Rana vyžaruje svoje vlastné svetlo,
hovoria chirurgovia.
Keby boli zhasnuté všetky svetlá v dome,
mohol by si túto ranu obliecť
do jej vlastnej žiary.

Poctivý čitateľ, ponúkam len analógiu.

Odklad.

„Použi odklad namiesto fotografie alebo maľby –
sklenený odklad
akoby si vyslovil báseň v próze či strieborné pľuvadlo.“
Ako Duchamp
v *Neveste vyzliekanej svojimi mládenkami*,
ktorá sa zlomila na osem kusov pri prevoze z Brooklynského múzea
do Connecticutu (1912).

ANNE CARSON sa narodila v Kanade a žije sa vyučovacím starogréčtiny. Je nositeľkou týchto ocenení: the Lannan Award, the Pushcart Prize, the Griffin Trust Award for Excellence in Poetry, Guggenheim fellowship a the MacArthur „Genius“ Award. V slovenčine vyšla (v preklade L. Duero) jej zbierka *Krátke rozhovory* (Vlna, 2018).

Čo sa odkladá?
 Myslím, že manželstvo.
 To knísavé miesto, ako ho nazýval môj manžel.
 Pozri, ako to slovo
 žiari.

pochádza z klenotov Hyménových, dozvedám sa,
 a ctené bude, pochýb niet,
 nad všetky rozkoše minulé aj budúce

JOHN KEATS,

Otho the Great: A tragedy in Five Acts, 1. 1. 137 – 139

II. ALE VENOVANIE JE VHODNÉ LEN VTEDY, KEĎ JE VYSLOVENÉ PRED
 SVEDKAMI – JE TO V ZÁSADĚ VEREJNÉ KAPITULOVANIE PODOBNÉ
 BIELEJ VLAJKE

Vieš, bola som pred rokmi vydatá a keď ma môj manžel opustil, zobral
 si moje zápisníky.
 Zápisníky v hrebeňovej väzbe.
 Poznáš to znamenité a zákerné slovo *písať*. Rád písal, a nerád začínal
 každú myšlienku sám.
 Moje začiatky používal na viaceré účely, napríklad, vo vrecku som mu
 našla list
 (adresovaný tej, ktorá bola v tom čase jeho milenkou)
 a začínal
 vetou, ktorú som odpísala od Homéra: ευτροπαλιζομενη a takto podľa
 Homérovho opisu
 odišla Andromaché,
 keď opustila Hektora – „niekoľkokrát sa za ním otočila“
 zostupovala
 dole Trójskou vežou, kamennými ulicami do domu jej verného
 manžela a tam
 spolu so ženami nariekala za žijúcim mužom v jeho vlastnej predsieni.
 Verný ničomu,
 môj manžel. Tak prečo som ho milovala od mladosti až do zrelosti
 a žiadosť o rozvod prišla poštou?
 Krása. Žiadne veľké tajomstvo. Nehanbím sa povedať, že som ho milo-
 vala kvôli jeho kráse.
 A spravila by som to znovu,
 keby sa mi priblížil. Krása je presvedčivá. Vieš, krása umožňuje sex.
 Krása robí sex sexom.
 Ty tomu rozumieš lepšie než ktokoľvek – mlč, prejdime

k pôvodnému poriadku.
 Iné druhy, tie nejedovaté, majú často sfarbenie a
 vzory
 podobné jedovatým druhom.
 Toto tvárenie sa jedovatých druhov ako nejedovaté sa volá
mimikry.
 Môj manžel nebol mimik.
 Určite spomenieš vojnové hry. Dost často som sa ti
 sťažovala,
 keď tu strávili celú noc
 s rozprestretými hrami a koberčekmi a lampičkami a cigaretami ako v
 v nejakom Napoleonovom
 stane,
 a kto by tak mohol spať? Môj manžel bol človek, ktorý vedel viac
 o Bitke pri Borodine
 než o tele jeho vlastnej ženy, oveľa viac! Napätie sa lialo stenami
 a stropom,
 niekedy hrali bez prestávky od piatka večera do pondelka rána,
 on
 a jeho prchkí zblednutí priatelia.
 Hnusne sa potili. Jedli mäso z krajiny v hre.
 Žiarlivosť
 tvorila nie malú časť môjho vzťahu k Bitke pri Borodine.

Neznášam to.

A čo ty.

Načo hrať celú noc.

Čas je naozajstný.

Je to hra.

Je to naozajstná hra.

Je to citát?

Pod sem.

Nie.

Potrebujem sa ťa dotýkať.

Nie.

Áno.

V tú noc sme sa milovali „naozajstne“, o čo sme sa nikdy predtým
 nepokúsili,
 hoci sme boli už šesť mesiacov svoji.
 Ohromná záhada. Nikto nevedel, kam položiť nohu, a ani dnes si nie
 som
 istá,
 či sme to robili správne.
 Vyzeral šťastne. Si ako Benátky, povedal veľkolepo.

Nasledujúci deň skoro ráno som napísala krátky rozhovor („O Deflorácii“), ktorý mi ukradol a vydal v malom štvrťročníku.

Toto bola celá naša vzájomná komunikácia. Alebo by som mala povedať ideálne?

Ani jeden z nás nikdy nebol v Benátkach.

(Preložila Lucia Duero. Preklad podporil z verejných zdrojov Fond na podporu umenia.)

LUCIA DUERO píše, prekladá a žije v Mexico City. Publikovala v periodikách na Slovensku, v Česku, Španielsku, Latinskej Amerike a v USA, prekladá aj do španielčiny. Do slovenčiny preložila poetku Anne Carson (*Krátke rozhovory*, Vlna, 2018), mexickú prozaičku Amparo Dávila (*Roztrhaný čas a iné poviedky*, OZ FACE, 2017), dokončuje preklad druhej knihy Anne Carson (*Krása manželka*) a guatemalsko-mexického spisovateľa Arquelesa Velu (*Slečna Atakdalej*). Preložila aj Luljetu Lleshanaku, Cristinu Peri Rossi a i. Mexické vydavateľstvo Argonautica v r. 2018 v jej preklade predstavilo Ivana Štrpku zbierkou *Mantengan el pánico* (Zachovajte paniku) a antológiu Michala Habaja *Nostalgia o Invierno en Bratislava* (Nostalgia alebo Zima v Bratislave). Pre španielske vydavateľstvo Olifante Ediciones de Poesía preložila zbierku *Malé veľké mesto* Kataríny Kucbelovej (*Una pequeña gran ciudad*, Zaragoza, 2018) a týchto slovenských autorov zároveň v r. 2018 predstavila na knižnom veľtrhu v Mexico City a v Monterrey. Jej preklad zbierky *Lunes en siete días* (Pondelok v siedmich dňoch) Luljety Lleshanaku do španielčiny (Olifante, 2017) dostal cenu za preklad II. Premio Marcelo Reyes a la traducción. Duero je autorkou poetického románu *El Problema Principal* (Základný Problém, Amargord Ediciones, 2018).

Jarmila Džuppová: Cúvaj, 2015, perokresba, anilínky na papieri, 65 x 30 cm

SVETLANA ŽUCHOVÁ

Dystopia alebo utópia?

HŮLOVÁ, Petra. 2018. *Stručné dějiny Hnutí*. Praha : Torst.

SVETLANA ŽUCHOVÁ je autorkou štyroch prozaických kníh: zbierky poviedok *Dulce de Leche*, románu *Zlodeji a svedkovia* a noviel *Yesim* a *Obrazy zo života M*. Tri z jej kníh boli nominované na cenu Anasoft litera, nateraz posledná kniha bola ocenená Cenou Európskej únie za literatúru. Autorka okrem toho z nemčiny a angličtiny prekladá beletriu a odborné knihy z oblasti psychoterapie. Pracuje ako psychiatricka v ambulancii v Prahe.

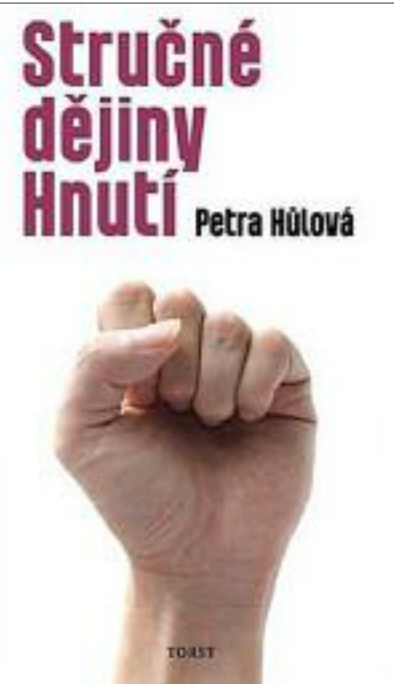
Keď som dočítala najnovší román Petry Hůlovej *Stručné dějiny hnutí*,¹ ktorý autorka vydala štyri roky po predchádzajúcej prozaickej knihe, vyhľadala som si, čo sa o ňom doteraz napísalo. Hľadala som náhodne a nenárokuje si úplnosť, stretla som sa však s jednohlasným hodnotením Hůlovej románu ako dystopického opisu bližšie neurčenej budúcnosti. Či už recenzentky a recenzenti knihu skôr chválili alebo kritizovali, v tomto bode sa zhodovali. Priviedlo ma to do rozpakov, pretože Hůlovej text vnímam ako omnoho menej jednoznačný. A nielen to. Takéto jednohlasné hodnotenie sa mi zdá dokonca v súlade s tým, o čom román hovorí.

Hůlová opisuje svet, ktorému vládne takzvané Hnutie, a toto Hnutie vládne, to nemožno poprieť, tvrdou rukou. Metódy Hnutia teda nie sú vždy práve demokratické, čo zrejme zvädza k označeniu takejto verzie svetovlády ako dystopie. Hnutie je organizácia, ktorá, ak to veľmi zjednodušíme, bojuje za práva žien. Nebojuje však vždy subtilne, nebojuje vždy nenásilne, a ak to nejde podobrom, Hnutie sa nebráni ani menej dobrým metódam. Hnutie vlastní Inštitúcie, v ktorých sa prevychovávajú muži. Prevychovávajú sa k tomu, aby ženy nehodnotili podľa vzhľadu, ktorý veľmi úzko súvisí s vekom, ale aby k nim pristupovali na základe ich vnútorných hodnôt. Tu to už, myslím, s tou dystopiou nie je až také jednoznačné.

K môjmu zamysleniu ma okrem Hůlovej románu inšpiroval ešte iný text. V kníhkupectve som náhodne siahla po knihe krátkych žurnalistických textov ďalšieho významného českého prozaika. Vo fejtóne, ktorý som si prečítala, opisuje, ako k nemu v jedno predpoludnie prišla žena, marketingová pracovníčka, s pár otázkami týkajúcimi sa prieskumu trhu. Autor bol najprv rozpačitý, komu sa už chce v bežné predpoludnie púšťať do bytu takúto návštevu, stretnutie je však napokon príjemné, slovo dá slovo a vyklúje sa z toho celkom vydarený rozhovor. Všetko by bolo v poriadku, keby si autor zrazu nevšimol niekoľko nezrovnalostí vo vzhľade svojej spoločníčky. Aby som to skrátila, len čo si uvedomí, že dovtedy príjemná konverzačná partnerka má veľké lodičky a chlpaté lýtka, okamžite za ňou zhnusene zaklapne dvere.

Nezaslúžil by si vari autor tohto textu prevýchovu v Inštitúcii podľa Hůlovej? Koniec vtípkovania a naspäť k Hůlovej textu. Rozprávačka príbehu je zamestnankyňa jednej z Inštitúcií, v ktorých prebieha prevýchova, zároveň je to fanatička, ktorá je ideológii Hnutia slepo oddaná. Do konca príbehu ostáva ne-

¹ Recenziu knihy sme priniesli v *Glosolálii*, č. 3/2018.

jasné, koľko podpory má Hnutie od bežnej populácie, do akej miery jeho členky lojalitu oportunisticky predstierajú a nakoľko ideológii skutočne veria. Na jednej strane sa dozvedáme, že bežné ženy Hnutie tajne podporovali, hoci aj odoberaním jeho tlačovín, a ne jeden muž sa do prevýchovy hlásil dobrovoľne, na druhej strane sa z niekoľkých náhodných poznámok rôznych žien zdá, že celé Hnutie je len divadlo a skutočnosť sa nijako nezmenila. Pravdepodobne je oboje pravda, pravdepodobne niektorých ľudí ideológia Hnutia nadchla, iní a iné si z nej odhrýzli, niečo vypluli a niečo strávili, kým ďalší a ďalšie ju principiálne odmietajú a prispôsobenie sa iba predstierajú. Metódy Hnutia sú bezpochyby prinajmenšom otázne a Hůlová si dáva záležať na ich podrobnom naturalistickom opise. Život v Inštitúcii mi neraz pripomenul antipsychiatrické opisy diania v psychiatrických ústavoch a práca „bachariiek“ sa vlastne podobala karikatúre terapeutickú práce, trebárs, v liečebniach závislostí. Zároveň sa však dozvedáme, že toto všetko sa odohráva vo svete, kde je celkom bežné, že sa otec stará o dieťa, kde výrazne stúpla pôrodnosť, lebo „ženy nie sú také umorené“, kde hodnotu ženy neurčuje jej vzhľad (ani to, či má na sebe mužské topánky) a diaľnice nelemujú bilbordov s nahými dievčatami, ktoré ponúkajú najnovšie modely motoriek. Ak román nasvietime z takejto perspektívy, môžeme si klásť otázku, či nie je skôr utopický ako dystopický.

Nie, netvrdím, že účel svätých prostriedky. Nejedna cnostná ideológia pohorela práve na tom, že sa snažila presadiť násilným spôsobom, a vonkoncom nemám v úmysle ospravedlňovať unášanie mužov na prevýchovu, ako ho opisuje Hůlová, vyriešením demografickej krízy. Poukazujem len na to, že kým recipientky a recipienti text automaticky vyhodnotili ako dystopický, túto nejednoznačnosť nikto nespomína, pričom práve ju považujem za najsilnejšiu stránku románu. Mne do poslednej chvíle nebolo jasné, ako to autorka myslí. Či si ťahuje z politickej korektnosti, či varuje, kam až môže necitlivá osveta zájsť, či sympatizuje s Hnutím a drukuje hlavnej hrdinke. A, aby som pravdu povedala, nie je mi to jasné doteraz. Do konca som sa obávala banálneho rozuzlenia, odhalenia, že hlavná hrdinka sa Hnutiu oddala vlastne preto, že nemá takzvaný naplnený osobný život, nič podobné sa však v závere nekoná a ja sa aj trochu hanbím, ako som Hůlovú podceňovala. Ako čitateľka by som sa o motivácii rozprávačky rada dozvedela viac, kvitujem však, že Hůlová nič nezjednodušuje, a už vôbec nie motiváciu ľudského správania.

Záverom tejto úvahy nad Hůlovej románom by som ešte rada upozornila, že to, čo sa vo vzťahu žien voči mužom opisuje ako „dystopická verzia budúcnosti“, je vo vzťahu mužov k ženám v nejednej časti sveta jediná dostupná verzia prítomnosti. Práve teraz som e-mailom dostala článok o tom, že tohto roku sa v Salvádore dostala na slobodu žena, ktorá bola tridsať rokov väznená pre interrupciu. A nemusíme chodiť ani do Salvádora, aj v našich končinách sa ozývali hlasy, ktoré celkom vážne navrhovali trestanie žien, ktoré podstúpili umelé oplodnenie. Nie je to vari oveľa absurdnejšie ako skupinová masturbácia nad fotografiami starších žien, akú v „dystopickom“ románe opisuje Hůlová?

DOMINIKA MORAVČÍKOVÁ

Lebky a ruže

I.

Navštevujú ma ľudia zranení prázdnotou kože. Striedam obrysové a tieňovacie ihly, vpúšťam atrament, krv utieram vatovými tampónmi. Odpad vyhadzujem do koša medzi lýtkami.

Nespomínam si na jednotlivcov a ich motívy. Mohol to byť ten muž alebo tá žena, ktorá mala na ramene škorpióna alebo na lýtku husľový kľúč. Po každom dni sa všetci zlievajú do jednej masívnej kože, tu zvráskavenej, tam napätej, niekde zdravej, inde neduživej, bielej, tmavej pehavej.

Pamätám si však takmer všetko z toho dňa, keď sa vrátil Solomon.

Padal dažďovitý sneh, v pasáži ktosi rozbil výklad čínskeho butiku. Môj posledný zákazník bol istý Rado, ktorého som poznala z krčiem.

„Nedávno som stretol týpka s nápisom Izabela na ramene,“ Rado tvaroval slová cez žuvačku a bolesť, v ušiach mal zavrtané slúchadlá, ale to mu nebránilo rozprávať. „Musel byť veľmi hlúpy, keď si dal vytetovať zrovna tvoje meno. To si mu spravila ty? Aspoň máš zákazníkov, cheche.“

„Tento bol posledný,“ odpovedala som.

Nemohla som sa dočkať, kedy bude Radov prerastený, akousi abnormálnou žilnatinou riasený chrbát hotový. Liezol mi na nervy od prvej chvíle, keď si vyberal takého draka, ktorého stvárnenie by nedeformovala hornatina jeho lopatiek.

Keď som prácu na jeho chrbte pre ten deň skončila, postavil sa a vykručil tak, aby videl na svoj rozpracovaný obrazec v zrkadle. „Fajne sa to rysuje.“

Strčil si do úst cigaretu a pretiahol dlhé vlasy cez husté zuby plastového hrebeňa, ktorý nosil vo vnútornom vrecku bundy.

DOMINIKA MORAVČÍKOVÁ študuje hudobnú vedu v Prahe a pracuje v Národnom múzeu ČR. Je členkou organizačného tímu literárneho sústreďenia a autorských čítaní Medziriadky. Zúčastnila sa na mnohých literárnych súťažiach. Medzi jej ocenenia patria 1. miesto v Súťaži Dominika Tataru a Cena Rudolfa Jašíka za prózu v súťaži Jašíkove Kysuce v r. 2015, Cena Rudolfa Fábryho 2016 za poéziu, prémie v súťaži Poviedka 2018, prvé miesto za prózu a tretie miesto za poéziu v súťaži Literárna Senica 2018. V r. 2017 získala v rámci podujatia Medziriadky Cenu Divadla Pôtoň, vďaka ktorej absolvovala tvorivú rezidenciu v Bätovciach.

„Počul som, že sa vrátil Solomon,“ zamumlal.

Zatriasla som sa. Rado pochopil.

„Nenapísal ti? Všetk on sa ti ozve.“

Nemotorne sa vytratil zo štúdia a jeho ťažké kroky sa ešte chvíľu ozývali z chodby.

Po jeho odchode som zamkla a zapla alarm. Vybehla som z pasáže na ulicu a odbočila do pivničného baru. Čakal ma tam Dag, šéf reťazca tetovacích štúdií po krajine.

Dag má len niekoľko drobných tetovaní, ale všetky sú veľmi viditeľné – zápästie, prsty, krk, spánky. Z ľavého ucha mu visí náušnica po matke, jemná, s drobnou perlou vtlačanou do zlata, ktorá zvláštnym spôsobom súznie s tetovaním pavučiny na krku.

„Vodka zaháňa zlé sny a človek ako ty potrebuje rýchlo a bez rizika zaspať,“ vyškolil ma hneď, ako ma zamestnal, a každý večer čakal na môj príchod v putike pod štúdiom. „Potrebuješ iba jedného panáka, ale dobrého,“ bola jeho mantra. „Budeš v pohode, ak si vyhradíš pár pravidiel v živote.“

V ten večer, keď sa vrátil Solomon, bol Dag mimoriadne čulý. Odhodil mobil hneď, keď som sa posadila, a len čo pochopil, že naňho nemám náladu, nečakane sa urazil.

„Čo je ti? Nudí ťa, že každý deň tetuješ podľa šablóny? Ja si myslím, že máš dobrú prácu. Pozri sa von, čo sa tam deje. Človek si už nie je istý ničím. Mal som kupovať dom, ale nebudem. Za chvíľu bude podľa mňa občianska vojna. Načo mi bude dom, keď budem potrebovať vypadnúť?“

Dag má zlovyk, že rozpráva príliš veľa a od istého momentu už nehovorí nič, na čom by záležalo.

„Čo ma serie, je, že človeka si aj tak nikto nezapamätá,“ zafilozofoval aj vtedy. „Takže, čo sa stalo?“

Prezradila som, že Solomon je späť.

„Ach,“ pohrabal sa vo vyšúchanej koženej kabele a podal mi energetickú tyčinku. „To máš za minule, zajedz si. Počul som o ňom čosi, tam pri pulte. Keď sa vráti niekto ako on, celé mesto je hore nohami. Nechcel som ti hovoriť, pokiaľ sa ti sám neozval. Viem, že ste sa nerozlúčili v dobrom.“

„To je už jedno,“ spomenula som si na správy, ktoré mi Solomon posielal, na jeho výčitky a analýzy, aký je môj život malý a nedostatočný oproti tomu jeho, na konštatovania, že mám rada komfort a monotónne tetovanie. „Jeho kamarát zomrel.“

„Bolo to všade v správach,“ zamyslel sa Dag, „výnimočný mladý muž. Mám tušenie, že tvoj chlapec sa ide tak trochu poviesť na jeho smrti.“

„Musím ísť. Nie je mi dobre.“

„Dobrá noc, kráska,“ Dag mi zovrel zápästie. „A až prídeš domov, choď hneď spať. Nepozerať na správy. Je dôležité vyhýbať sa negativite. Tá stará upratovačka z pasáže mi dnes rozprávala príbehy, z ktorých by sa ti obrátil žalúdok. Počula si historku o zamykačovi cintorína? Poučil som sa a budem sa tej žene vyhýbať.“

II.

Cesta domov trvá dvadsať minút peši. Dag mi vždy radil, aby som nedvíhala zrak na škaredé budovy, nebezpečných ľudí pri ceste a ich polodivoké psy. Bytovka, v ktorej bývam s otcom, je jedna z lepších. Žiadni tuláci na schodištiach.

Opatrovateľka mi po príchode oznámila, že v chladničke nechala mixovanú ovsenú kašu. Až potom, ako odišla, mi otec zakričal od televízora, že sa cíti do postele.

Pomohla som mu z vozíka na matrac a počkala, kým zaspí. Keď začal chrápať, vytiahla som z pračky bielizeň a rozvesala ju na radiátory. Zamkla som dvere a na dlážku položila sedemdecovú fľašu zo skla. Ľahla som si vedľa otca v papučiach.

„Koľko litrov vody je v tej fontáne?“ zašepotal.

„Netuším, oci.“

Odpoveď ho uspokojila a už mlčal.

III.

Zobudila som sa ešte za tmy na búchanie na dvere. Okamžite som rozsvietila v izbe aj na chodbe.

Solomon dobre vedel, že mávam záchvaty paniky a že sa mi pravidelne sníva o vlámaní. Aj tak za mnou v tú noc po svojom návrate prišiel. Keď som mu

otvorila, nahodil úsmev, ktorým sa snažil dať najavo, že niečo pokazil, ale o nič veľké vlastne nešlo. Mal na sebe štrikovaný sveter, krvácal z nosa a prúd zachytával prstami.

„Ahoj, Izabel,“ zafučal. „Potrebujem lekárničku.“

Spoznala som vzorce na prstoch, ktoré mu ostali po črepoch zo skla. Videla som ich na fotkách, dovtedy nie naživo.

„Vieš, koľko je hodín?“

„Neviem, predal som telefón.“

Solomon sa začal obšmietiť. Obzrel sa poza môj chrbát po byte. „Prepáč že to poviem takto, ale tvoj otec ešte žije?“

„Akurát zaspal.“

Vydýchol si. „Prepáč. Že som nepísal. Veľa sa toho stalo.“

Pustila som ho dnu, opláchla mu tvár v kúpeľni a vylovila z poličky leukoplast. Keď som dokončila prácu na jeho nose, pozrel mi do očí a zachytil prsty.

„Vmestíme sa traja?“

Ľahla som si k otcovi na posteľ a on celkom na kraj. Odložil cigaretu na nočný stolík a takmer okamžite zaspal. Keďže ležal s tvárou otočenou k nočnému stolíku a chrápal s otvorenými ústami, podarilo sa mu cigaretu odfúknuť a zhodiť ju na zem. Solomon vždy fajčil slimky ako dievča.

Zobudila som sa na škrípanie matrace niekedy o šiestej. Videla som, ako sa postavil, navliekol si sveter, pozbieral zo zeme cigaretu a ponožky, vyšiel z izby a zasvietil v obývačke.

Nasledovala som ho až do kuchyne. Po mojom príchode zhodil z police otvorené balenie krájaného chleba. Keď ma zbadal, uchopil kanvicu a napustil do nej vodu. „Robím na novom projekte,“ povedal na úvod.

Oprela som sa o rám dverí. „Gratulujem.“

„Izabel, nesar ma s tým sarkazmom,“ pohrozil a s rachotom posadil kanvicu na stojan. „Ja viem, o čo ti ide. Chceš mi to teraz dať všetko vyžrať. Prosím, odlož si to na inokedy, dobre?“

Zalial si kávu, posadil sa a začal rozprávať o novom umeleckom projekte.

Počas posledných dní sa nechával fotiť v oblečení svojho zosnulého kamaráta. Plánoval výstavu v akomsi punkovom komunitnom centre niekde v Nemecku.

„Myslím, že ho zneužívaš,“ povedala som.

Solomon sa nasrdil. „Vidíš, akú reakciu to vyvoláva? Tie najkontroverznejšie veci sú často práve tie, čo najmenej čakáš. Ako obliecť si veci po mŕtvom.“

Povedala som, že nesúhlasím, a on spustil svoju starú pesničku o mojej monotónnej práci.

„Len vravím, že by si mohla tetovať menej tých generických sračiek,“ deklamoval s dôrazom na starostlivý tón, olízal lyžičku a prižmúril oči.

Upútala ho magnetka na našej chladničke. Solomon toto robieval často: z ničoho nič mu pristál zrak na nejakom predmete, obyčajne celkom nezaujímavom, ktorý ho úplne pohltil.

„Mala by si skúsiť niečo inak. Improvizovať na niekom a podobne,“ pokračoval, ale duchom bol neprítomný. Postavil sa a opatrne zdvihol prsty k magnetke. „Si ešte mladá. Veď si mladšia ako ja, došľaka.“

Odišiel pol hodinu pred tým, než sa otec zobudil. Magnetka z chladničky zmizla.

IV.

Poobede, v deň po Solomonovom návrate, prišla žena, ktorá sa predo mnou vyzliekla. Na hrudi mala jednoduchý strom.

„Robil mi to amatér.“

Strom bol naozaj veľmi škaredý – tiahol sa v krkolomných záhyboch pozdĺž jej prs, listy pôsobili detinsky a súčasne namosúrene, na niektorých miestach sa smiešne rozpíjali.

„Vedela by si mi tam doplniť nejaké lebky, ruže alebo tak? Proste, aby to bolo plnšie. Ja sa nevyznám.“

Pripravila som návrhy. Lebky a ruže. Prišli ďalší. Po šiestej som zamkla.

Na lavičke v pasáži čakal Solomon. „Zober ma k sebe do štúdia.“

„Prestaň. O pár minút zamknú pasáž.“

Solomon ma nasledoval do ulice. Bol plný energie, zrejme sa poobede dospal u niekoho iného.

„Chcem ísť pracovať do oblastí, kde ľudia dostávajú riečnu slepotu.“

„Dobre.“

„Možno poď so mnou,“ vystrelil. „Vyrástla si z tej práce, nie je tam pre teba výzva.“

V podobnom móde pokračoval, až kým som prešla k vchodu do pivnice.

„Hádam nechceš navždy ostať v tomto mafiánskom meste, Izabel? Pozri sa okolo seba, chodníky, inštitúcie, všetko je tu rozbité na padrť.“

Spomalil, aby si napravil slabo prichytený leukoplast. „Zistil som, že sa tu šíri nový folklór. Zamykač cintorína na Jesenskej vyhrabáva mŕtvoly či čojaviem. Keby mi to niekto povedal hocikde inde, tak jasné, kravina, ale tu u nás by tomu človek aj uveril.“

V.

Do putiky som vošla sama. Solomon šiel svojou cestou.

Dag sedel na obvyklom mieste a miešal karty. „Nieкто si tu zabudol sadu s blondínkami. Dnes večer si zahráme mariáš.“

Upratala som rozdane karty do vejára. Dag po mne podchvíľou pokukoval a snažil sa uhádnuť, či mu niečo tajím. Neopýtal sa ma na Solomona, aspoň nie hneď.

„Tam v tom predprevratovom televízore dávajú priamy prenos z teroristického útoku,“ predhodil. „Zatiaľ to vyzerá na one man show.“

Odvrátil sa od televízora a zalial mäťový čaj porciovaným medom z plastovej vaničky. Chvíľu zazeral na nahé ženy, ale na nič nové neprišiel.

„Nemala by si plakať nad kartami,“ zanalyzoval nakoniec. „To prináša nešťastie. Vedela si, že celá krajina patrí v podstate jednému človeku? Presne tak. Samozrejme, je to muž.“

Mäťový čaj vypil na ex a objednal si ďalší. „Ale čo ten tvoj chlapec? Jeho kamarát sa vrátil v rakve. Musí byť rád, že má aspoň teba.“

„Ideme sa rozísť.“

„Oh.“ Dag pozbieral karty a napil sa. „Tento spásiteľský syndróm je strašná vec.“

Rýchlo som mu zaželala dobrú noc, aby som zabránila ďalšej prednáške.

VI.

Lampy na ulici nesvietili. Zdevastované budovy blikali zapaľovačmi a baterkami. Na kraji chodníka sedela štvorica starcov so spiacim vlčiakom. Nedvíhaj hlavu, povedal by Dag.

V odbočke na Jesenskej som zbadala, že k niečomu došlo. Porazení utekali a svedkovia sa postupne rozprchlí. Na asfalte ostal zahodený batoh a kusy rozbitého skla.

Za križovatkou nad cintorínom som ako vždy prechádzala okolo plošiny s kontajnermi na triedený odpad. Prerastený bradáč v rifľovej veste na niekoho čakal a nohou rozdupával kartóny z jogurtov. Stretol sa nám pohľad a od toho okamihu som nemohla nebadane prejsť okolo.

„My sa poznáme, nie?“

Zastavila som sa a pokrútila hlavou.

Bradáč si rukami siahol na kríže a nadvihol vetrovku spolu s tričkom. Na koži som rozoznala bledého orla.

„To si mi robila tak dva roky dozadu.“

Orol mi bol povedomý, ako ostatne asi všetko. Raz som stretla dievča, o ktorom by som prisahala, že som mu vytetovala hada otočeného okolo pištole na rameno, ale ona tvrdila, že to bol iný tetovač, vyziabnutý chlapec z druhého konca mesta, ktorý zrejme zopakoval môj motív.

„Poď na pivo,“ vymyslel bradáč. „Nie? Možno niečo na sladký spánok?“

Nadvihol cíp vetrovky a ukázal priehradku so vzduchotesnými vreckami.

„Nie, ďakujem.“

Zdalo sa, že s odmietnutím počítal.

„Opatrne dnes v noci,“ uzavrel. „Strácajú sa tu ľudia.“

Prešiel okolo mňa a veľavravným pohľadom mi dal poslednú šancu zvrátiť svoje rozhodnutie.

Hoci som nikdy neverila hororovým historkám, búšilo mi srdce, keď som prechádzala okolo cintorínskeho múru a počula netopiere pod strechou kaplnky, ako trepocú krídlami. Viem, že sa u nás kedysi hovorilo o mužovi, ktorý prechádzal cintorínom s ťažidlom na nohe. V inej verzii to bola pasca na líšky, do ktorej stúpil za mestom. Nešiel s úrazom do nemocnice, pretože bol tulák a kriminálnik, ktorý ušiel z väzenia. V ďalšej verzii to bol zombie, ktorý s líščou pascou na nohe zahynul za mestom a ako nemŕtvy sa presunul k cintorínu.

Keď som mala trinásť, jedna sesternica prisahala, že videla nemŕtveho na okraji cintorína pri detských hrobách, ako sa skrýval v chrastí a ohrýzal čokoliek, čo našiel v odpadkoch. Zdalo sa, že zombie muža najnovšie nahradil zamykač cintorína, ktorý vyhrabával mŕtvych pre mágiu či na mäso. Na obmenách zrejme až tak veľmi nezáležalo.

Solomona som prvýkrát stretla pred tromi rokmi. Bolo to v našej obľúbenej putike pod tetovacím štúdiom, aj keď on tvrdil, že to bolo niekde inde. V tom období som nosila číro. Bola to krátkodobá voľba. Nedokázala som sa o taký účes starať a čoskoro som naň zanevrela. Vtedy to ale bolo dôležité, pretože Solomon chcel robiť fotky pre svoj školský projekt a môj vzhľad mu padol do rany.

O dva mesiace získal magisterský titul s výstavou, na ktorej sa niekoľkokrát vyskytla moja hlava s čírom a končatiny v zvláštnych, vykrivených polohách: nič strhujúce, žiadne akty, ale aj tak mnohí vraveli, že výstava na nich pôsobila hlboko znepokojujúcim dojmom.

Oficiálne sme spolu začali chodiť po vernisáži. Solomon mi zavolať raz po polnoci, že sa poštal: šiel okolo cintorína na Jesenskej a počul výstrely. Naša štvrť v tom období nebola bezpečná, všeličo bolo v správach, výstrely boli skutočné, jednoducho sa naľakal. A vedel, že bývam neďaleko.

Vzala som ho k nám a nechala ho osprchovať sa. Nepovedal mi, prečo sa túlal v noci, zjavne v tú noc pil a fajčil trávu, preto bol taký paranoidný. Naznačil ale, že začal pracovať na novom projekte a na cintoríne chcel inštalovať fiktívne miesto kriminálneho činu. Keď som poznamenala, že oblepiť hroby policajnými páskami nie je najlepší nápad a môže mať problémy so zákonom, odvrkol, že všetko má vymyslené.

Nakoniec sa pustil do niečoho iného. Na chodníku v predmestí s novými domiskami bohatých ľudí nechal ležať spodný diel tela mužskej figuríny navle-

čenej v rifliach. Do zadného vrečka zastrčil tučnú peňaženku s niekoľkými bankovkami, hrbou drobných a falošnými dokladmi vymyslenej postavy z Arménska, ktoré vyrábala niekoľko mesiacov. Na opasok zavesil kľúče od dverí, ktoré neexistovali: apartmán, garáž, kancelária, zámka na bicykel.

Prípadosť sa zaoberala polícia. Identita muža na dokladoch nejaký čas vzbudzovala otázky a jeho fotka z občianky, ktorú Solomon vyrobil manipulovaním fotiek viacerých ľudí, sa objavila v správach. Solomon nakoniec zverejnil pravdu o svojom umení a všetku dokumentáciu o príprave akcie aj reakciách médií pretriedil, zarámoval a vystavil v galérii.

Snažila som sa mu vysvetliť, že toto mystifikačné umenie ho raz privedie do záhuby. Nepočúval ma, ostatne, prečo by mal – jeho projektu sa dostalo veľkej pozornosti a odborného uznania. Častokrát som ale počúvala, že Solomon nie je až taký výborný, že jeho umenie je nadhodnotené a postavené na šokovej hodnote, navyše, veľa robí charizma, ktorú okolo svojich provokácií vytvára.

Solomon nikdy nebol v univerzálnom zmysle príšerný a do seba zahľadený človek. Keď sme sa ešte takmer nepoznali a povedala som mu, že začínam s tetovaním, nakúpil mi množstvo literatúry a požičal peniaze na workshop thajského tatéra. Keď sa neskôr ukázalo, že v štúdiu tetujem „generické sračky“, ako to Solomon nazýval, postupne stratil o moju kariéru záujem. Dožadoval sa, aby som dala výpoveď a žila s ním nadivoko v rôznych mestách – vždy len na pár mesiacov, brigády a potulovanie sa, performatívne umenie, dumpster dining. Odmietala som s ním odísť už len kvôli otcovi, on však potreboval „nutne vypadnúť“, tak sa so svojím kamarátom prihlásil na stáž v Tanzánii.

Rozlúčili sme sa v stave hádky. Medzi riadkami bolo ustanovené, že jeho odchod bol polovičným rozchodom, ktorý pravdepodobne bude po návrate zavýšnený.

VII.

Keď som sa zobudila ráno druhý deň po Solomonovom návrate, našla som si od neho správu. Predložil v nej návrh, aby som mu večer do putiky pod pasážou priniesla všetky veci, ktoré som mu mohla chcieť vrátiť. On sám chcel priniesť všetko, čo som si u neho nechala, a aj niečo z toho, čo som mu darovala: tričká, ktoré som mu kúpila a pokreslila a ktoré boli príliš osobné, zubnú kefku a žehličku na vlasy (ktorá bola nepoužiteľný šrot, ale nechcel niesť zodpovednosť za jej vyhodenie), niekoľko nákrasov, brošňu s mexickou lebkou, „rúže a také kokotinky“, zápisník so zámkom, uterák.

Trpkosť, ktorú sa snažil prebiť vecným vymenovaním bodov zoznamu, ma naštartovala, aby som opätovovala jeho prístup. Vypratala som skriňu, poličku

a škatule pod posteľou. Všetko, čo malo niečo spoločné so Solomonom, som nahádzala do tuhého plastového vreca, ktorý razil umelinou a zasmradil celú miestnosť.

Hodiny v práci ubiehali rýchlo. Rado mi rozprával o tom, že predošlej noci k čomusi došlo neďaleko cintorína na Jesenskej. „Nič veľké. Polámané sklo, krv a bordel, nenašlo sa žiadne telo.“

S progresom na svojom chrbte bol spokojný. „Ani nevieš, aké dôležité je pre mňa toto tetovanie,“ rozžiari sa mu oči, keď sa znovu prezrel v zrkadle. „Až bude hotové, budem nový človek.“

O chvíľu si povzdychol. „Niekto by už mal v tomto meste urobiť poriadok. Ľudia majú strach zo strašidelných historiek, ale ja sa nebojím smrtiek ani iných blbostí. Ja sa bojím ľudí, čo vyzerajú ako ty a ja, napríklad.“

VIII.

Solomon ma nečakal v pasáži, ale stál vonku pod stromom, ktorému po holých konároch stekali kvapky. Kvitnúť mal začať až o mesiac.

„Takže sme na konci,“ vydýchol si Solomon a pozrel na moje plastové vrece.

IX.

Týždeň potom, ako sme si navzájom vrátili všetky veci a dlžoby, sa Solomon z ničoho nič ukázal u mňa štúdiu. Objednal si konzultáciu na cudzie meno, takže som na neho mala vyhradený čas.

„Chcem tetovanie. O pár dní odchádzam z krajiny.“

Bola som pohoršená a povedala mu, aby vypadol.

Solomon si vyzliekol sveter aj tričko a posadil sa. „Improvizuj. Hocičo ti napadne.“

„Také nerobím. Jedine, ak mi povieš presne, čo chceš.“

„Chcem hocičo, čo spravíš. Aby to bolo konečne niečo osobné, Izabel.“

„To je blbosť, prečo by si odo mňa chcel osobné tetovanie?“

„Boli to dva roky môjho života, sakra,“ Solomon takmer samého seba dojal k slzám. „Nemôžem to len tak vymazať.“

Videla som na ňom, že bol v mimoriadnom stave – napäto dychčal a zrenice sa mu rozšírili. Bol plný adrenalínu ako vždy, keď pracoval na svojom umení. Chcel ma vystaviť niečomu desivému a transformatívnemu.

„Nie,“ otvorila som dvere. „Daj si to spraviť niekomu inému, potom sa odfoť a daj to do galérie. Nemôžeš ľudí donekonečna zneužívať pre svoje somariny.“

Solomon pokrútil hlavou. „Som normálny zákazník, nemôžeš ma vyhnať.“

„Môžem. Improvizácie nerobím.“

„Ach bože.“

Postavil sa a ponížene si navliekol tričko. „Takže dovidenia, Izabela.“

Zmizol takmer okamžite. Než som si to stihla uvedomiť, počula som bucht na schodisku.

Vyklonila som sa z okna do pasáže a zakričala: „Počkaj! Spravím ti niečo z toho, čo robím vždy. Spravím ti lebky a ruže.“

Nepočul ma, v ušiach mal zastrčené slúchadlá. Poslednýkrát som videla Andreja Ondáka, fotografa a mystifikátora známeho pod umeleckým pseudonymom Solomon S., ako si cez hlavu pretiahol kapucňu, strčil do úst slimku a s rukami vo vreckách sa hnal preč.

Daniel Rycharski: Strašiaci. Foto: archív autorky

EVA ČIVRNÁ

Daniel Rycharski: Strachy polské společnosti

Varšavské Muzeum moderního umění uvedlo první samostatnou výstavu Daniela Rycharského nazvanou Strachy. Rycharski ve své tvorbě kloubí prvky queer umění a polského rurálního venkova s kritikou katolické církve za použití silně autentických materiálů.

AGENCY OBJEKTŮ V KONTEXTU STRACHŮ

Klasikové sociální antropologie již od počátků disciplíny zdůrazňovali, že hranice mezi osobou a objektem je kulturně variabilní. V pracích věnovaných rituální výměně objektů došli k závěru, že tato hranice je tak variabilní, že „objektu může být dáno nejen jméno a funkce, ale i gender a celá biografie“ (Hoskins 2006: 74). V rámci tohoto uvažování o uměleckých objektech je možné v práci Rycharského vidět celou řadu biografií, které jsou vzájemně (de)konstruovány a provazovány nejen ve smyslu pozůstatků biografií předešlých vlastníků užitých materiálů, ale zejména ve formě konstrukce nové, přepsané identity. Právě přístup sociální antropologie k sociálnímu životu objektů umožňuje v práci Daniela Rycharského odhalovat kulturně specifickou estetiku, která je situována v spletité síti politických a osobních vztahů, jež dále zprostředkovává. Tento přístup dokládá i Kenneth Burke svým výrokem, že „symboly jsou strategie zahrnující situace, kritickou a imaginativní práci, jsou odpověďmi na otázky, z nichž vyvstávají“ (Burke 1941: 8). Spolu s konceptem agency tak tato perspektiva umožňuje nahlédnout práci Rycharského jako intimní výpověď o stavu současné polské společnosti perspektivou člena LGBTQ+ komunity.

Laura Ahern formuluje koncept agency jako „sociokulturní možnost jednat“ (Ahern 2001: 110), přičemž ji nevztahuje pouze na jednotlivce, ale naopak ji připisuje i symbolům nebo kolektivním entitám. Stejně tak Graburn (1976) ve svých studiích původního inuitského umění si všímá schopnosti multivalentních potenciálů objektů nést projekt národní symboliky v mnoha různých kontextech a polohách.

Pojmeme-li takto práci Rycharského, je zde zřetelná právě kolektivnost a prolínání množství sociokulturních symbolů s vlastními možnostmi jednat, které ale ve své transformaci ukazují tendence k naprosto jiné formě jednání, než měly původní objekty. Stejně tak jeho zacházení s odkazy na prostředí venkova

EVA ČIVRNÁ (1997) je studentkou rodových studií a sociální antropologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. V současnosti působí jako Young Leader v programu mezinárodní feministické organizace Women Deliver. Okrem toho je aktivna v neziskových organizáciách zaoberajúcich sa rodovou rovnosťou, takisto v dobrovoľníckych združeniach, v rámci ktorých organizuje konferencie, workshopy a iné verejné akcie.

Daniel Rycharski: *Ku-klux-klan*. Foto: archiv autorky

a kulturní symboliku umožňuje objektům vstupovat do mnoho různých poloh, jak je zřetelné na příkladu této konkrétní expozice.

Chápání uměleckých objektů je tak možné vnímat jako „zpřístupnění komplexních hodnot a projektů disponujících vlastní agencí, stejně jako produkci nových praktik, entit a situací“ (Myers 2004: 209).

KU-KLUX-KLAN CÍRKVE

V objektu nazvaném *Ku-klux-klan* této formy přepsání agencí objektu Rycharský jasně využívá. Objekt v podobě kněžské róby s pokrývkou hlavy typickou pro Ku-klux-klan využívá koláže oděvů darovaných samotnými kněžími, kteří opustili katolickou církev. Spojením těchto materiálů tak dochází k manifestaci přesvědčení kněží, kteří považovali církev za instituci, která jejich víru proměňovala v násilí, v kontextu vizuálu, který je kulturně spojován s násilím, nenávistí, a to zejména tou rasovou a homofobní. Nová forma těchto objektů tak popírá praxi, ke které byly určeny. Zároveň ale odkazuje na způsob, jakým se materiál pod vlivem kultury významově ohýbá, přesto stále nese svou funkci, avšak s jiným významem. Konkrétně tak zvýznamňuje proměnu symboliky pochopení a sou-

citu do dekonstrukce všech hodnot, které róbě původně měly být vlastní, a přejímání názorů a chování, které polská církev podporuje.

STRAŠÁCI LGBTQ+

Jedním z vystavených objektů je kolekce nazvaná *Scarecrows* – závěsné sochy pohybující se na pomezí slaměných strašáků a dřevěných křesťanských křížů, doplněné nejrůznějšími kusy oblečení a doplňků evokujících venkovské prostředí, spolu s tenzí z nonkonformní tělesnosti vytvářejí hybridní konstelaci kontextu současné polské společnosti.

Použitý materiál Rycharski získal od členů místní LGBTQ+ komunity, jež zažívají nejrůznější formy diskriminace v rámci své denní rutiny. Kusy oblečení, do nichž jsou pestrobarevné kříže oblečeny, doplněné ostnatým drátem ovinutým kolem jejich „končetin“, evokují znehybněná těla a úzkostný pocit ze spájení znázorněných světů. Přesto, že instalace zcela jistě působí zneklidňujícím dojmem,

zachovává si jisté groteskní prvky přítomné v balancování folklorních a katolických odkazů a stejnou významovou proměnu jako v případě vystavené róby *Ku-klux-klan*.

KŘÍŽ

Na první pohled prostý kříž vytvořený ze dvou kusů dřeva je zhmotněním tragické události, která se odehrála v malé polské vesnici. Dva mladí muži byli nalezeni oběšeni na stromě nedaleko za vesnicí. Přesné okolnosti dosud zůstávají nevyjasněné. Ve vesnici přesto koluje, že jedním z faktorů, který je dohnal k sebevraždě, bylo nepřijetí jejich homosexuálního vztahu. Dřevo, z něhož je kříž vyřezán, pochází ze stromu, na němž mladý pár ukončil své životy.

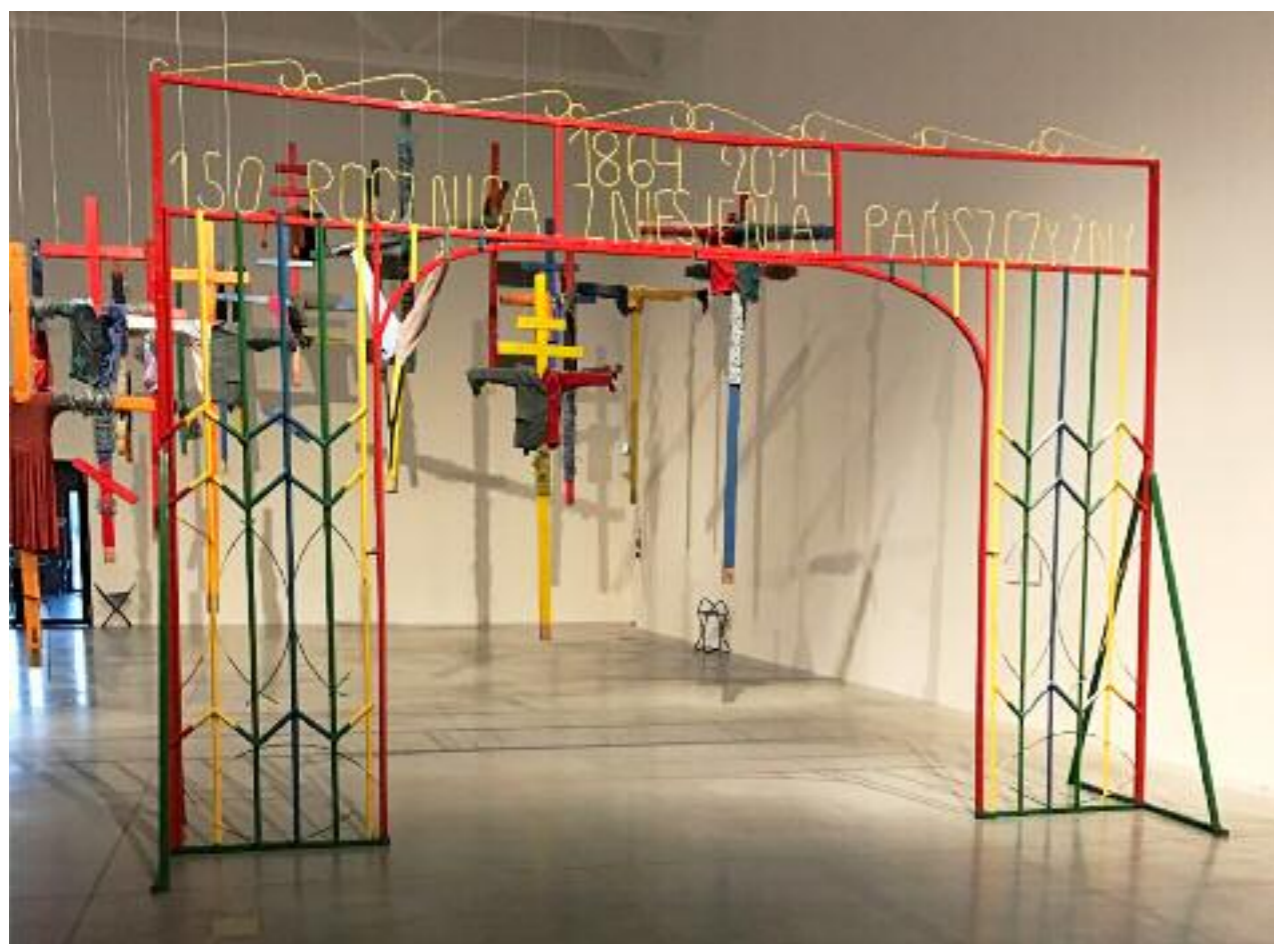
V roce 2017 odnesl Rycharski *Kříž* z Centra pro současné umění Zamek Ujazdowski a nesl ho po ulicích Varšavy. Jeho poslední zastávkou, kde *Kříž* postavil, byl Prezidentský palác, kde do nedávné doby stál kříž jako připomínka obětí letecké nehody ve Smolensku v roce 2010. Vynesením *Kříže* do veřejného prostoru Rycharski demonstroval, že symbol, který má znamenat smíření a přijetí, je v současné polské společnosti objektem sváru a často tichým svědkem tragédií.

BRÁNA

Objekt slavobrány vznikl v roce 2014 jako odkaz k 150. výročí zrušení feudálního systému. *Brána* ale neodkazuje k události, která by v současné Polsku byla považována za příliš významnou či byla široce oslavována, spíše se chová jako připomínka vyvolávající diskuzi ne o minulosti, ale o současných nesnázích, útlaku a o formách sociálního a ekonomického vyčlenění. V kontextu celé výstavy tak pestrobarevná konstrukce ztělesňuje strategii práce Rycharského, kdy sahá po motivech a událostech minulosti, aby osvětlil útrapy současné společnosti. Skrze kontext zemědělského průmyslu *Brána* ukazuje, že přes zrušení feudalismu je stále možné vidět jeho proměněné pozůstatky, kterým čelí obyvatelé rurálních oblastí dodnes. Najímání farmářů, aby pracovali na půdě, kterou nevlastní oni, ale obrovské konglomeráty, se od feudálního systému až tolik neliší. Nakonec

Daniel Rycharski: *Kříž*. Foto: archiv autorky

Daniel Rycharski: Brána. Foto: archív autorky

venkov čelí stejným výzvám jako města, práce pro korporace, kterým pracující prodávají svoji energii a čas za nedostatečné výplaty, je jádrem kapitalismu, které je stejné v rurálních i industrializovaných oblastech.

PRAPOR SVATÉHO EXPEDITA

Inspiraci k vytvoření *Praporu svatého Expedita* získal Rycharski v roce 2015 během série rolnických protestů ve Varšavě. Rycharski pozoroval dynamiku farmářské komunity a inicioval konverzace s jejími členkami a členy, což vyústilo v žádost o vytvoření praporu, který bude sloužit jako oficiální znak svazu a farmářských protestů. Objekt je tak inherentně politický, zobrazující prekarizaci práce v současné společnosti skrze postavu svatého Expedita, mučedníka, který dle křesťanské legendy bojoval sám jako individuum proti systému, který byl lhostejný k lidskému utrpení.

Prapor byl ale použit zároveň k jinému účelu, byť s podobnou motivací. Kolektiv *Wiara i Tęcza* (Víra a Duha) sdružující členky a členy LGBTQ+ komunity,

Daniel Rycharski: Zástava Sv. Expedita, dúhový variant. Foto: archív autorky

Daniel Rycharski: Zástava Sv. Expedita. Foto: archív autorky

jež byli vystrnaděni na okraj křesťanského společenství, používá *Prapor svatého Expedita* v duhové variantě jako jeden ze svých znaků.

Fakt, že dílo je přebráno dvěma kolektivy se zdánlivě různými záměry, ukazuje na variabilitu významů, ale zároveň i společné kořeny oprese obou komunit. Jak společenství rolníků, tak věřící LGBTQ+ komunita rezonuje s odkazem individua, které bojuje proti nespravedlivé struktuře, která vykořisťuje marginalizované a zranitelné členky a členy společnosti, či spíš jejich marginalizovanost a zranitelnost sama vytváří. V rámci tohoto odkazu tak připsanou slabost popírají a proměňují ji v kolektivitu, která dává jedinci možnost překonat struktury, do nichž je vládnoucí vrstvou situován.

STRACHY POLSKÉ SPOLEČNOSTI

Práce Daniela Rycharského je bezesporu velmi kritická k současným společenským poměrům. Není to ale její jedinou kvalitou. Ve vystavených objektech můžeme vidět pouto, které ke své vlasti má, ale nenechává jej zastínit nespravedl-

Literatura

AHERN, L. 2001. Language and Agency. In *Annual Review of Anthropology*, č. 30.

BURKE, K. 1941. *The Philosophy of Literary Form: Studies in Symbolic Action*. Louisiana : Louisiana State University Press.

GRABURN, N. 2006. *Ethnic and Tourist Arts: Cultural Expressions from the Fourth World*. Berkeley : University of California Press.

HOSKINS, J. 2006. Agency, Biography and Objects. In TILLEY, K. – KEANE, W. – KÜCHLER, S. – ROWLANDS, M. – SPYER, P. (ed.). *Handbook of Material Culture*. London : SAGE Publications.

LATOUR, B. 2000. The Berlin Key or How To Do Words With Things. In GRAVES-BROWN, P. (ed.). *Matter, Materiality and Modern Culture*. London : Routledge.

MYERS, F. 2004. Social Agency and the Cultural Value(s) of the Art Object. In *Journal of Material Culture*, č. 9.

nost, spíš právě naopak, je díky tomuto vztahu otevřen vidět i to, co společnosti schází, či čím lidé trpí. To, jak Rycharski kloubí opresivní struktury s intimními, osobními výpověďmi, ale i artefakty v podobě oblečení *Strašáků* nebo dřeva použitého na *Kříž*, tuto vztahovost umocňuje. Zdůrazňuje, že politické klima a církevní restrikce často ústí v osobní tragédie, které nejsou ve velkém měřítku rozpoznávané.

Vystavené dílo tak popírá západní dualitu subjektu a objektu, naopak, odkazuje k sociálnímu životu věcí. Stejně jako v pojetí Latoura, který se vymezuje vůči striktní distinkci lidství a ne-lidství ve smyslu bytosti (Latour 2000: 11), tak i v práci Rycharského se prolíná pojetí agency objektů, jež jsou následně transformovány do nové podoby, s pozměněnou možností jednat. Dále nesou atributy svých původních vlastníků nebo účelů, či alespoň ty jim připisované, konstruují nová těla a samy aktivně proměňují významy a společenské struktury.

Latour (2000: 13) pro objasnění agency objektů používá příklad speciálního berlínského klíče, který umožňuje vstup do dveří pouze, pokud jsou předchozí dveře zamknuté. Tento klíč tak na základě technických restrikcí udává, kdo a jak může vstoupit či ne. Latour k tomuto poznamenává, že vlastník budovy by takové regulace nemohl dosáhnout bez použití takového technického objektu. Berlínský klíč tak není vyjádřením struktury, které existuje primárně jako idea, ale samotný takovou ideu formuje a umožňuje.

Stejně tak funguje práce Daniela Rycharského. Umožňuje odhalení opresivních struktur, formuje naši citlivost vůči nim, a přesto nám nechává prostor se jim postavit.

ZUZANA GABRIŠOVÁ

České básničky na pokračování
(1. část)PROLOG: JAK JSEM K BÁSNÍRKÁM PŘIŠLA, ANEB –
ANTOLOGIE KUŠ, BABO!

Myšlenka vytvořit antologii básniček přišla ve chvíli, kdy se téma českých básniček ukázalo být příliš rozsáhlým, než aby mohlo být předmětem mé disertační práce na bohemistice v Olomouci. Chtěla jsem mít celkový přehled a vytvořit pro sebe i druhé jakousi základní mapu, podle které bude možné zorientovat se v tom, kolik autorek kdy básně publikovalo a jak vypadala a vypadá jejich tvorba. Původně jsem na tomto projektu nezamýšlela pracovat sama a hledala jsem mezi odborníky, které se pohybují v oblasti literatury, popřípadě umění obecně, někoho, kdo by měl o poezii a konkrétně poezii psanou ženami zájem a přikládal by tomuto počínu stejnou důležitost jako já. Nikdo takový se bohužel nenašel, téma se ukázalo časově příliš náročným a pro mnohé i kontroverzním – jedna z oslovených to nazvala „vytváření ghetta“.

Na shromažďování materiálu jsem pracovala s menšími či většími přestávkami čtyři roky. Kritériem pro to, aby autorka mohla být zapsána do rejstříku, byla fyzická dohledatelnost její sbírky – ať už vydané nakladatelstvím, vlastním nákladem nebo v několika případech jako pouhý samizdatový strojopis (vedle Památníku národního písemnictví byla zásadním zdrojem rukopisů knihovna Libri prohibiti Jiřího Gruntoráda). Nejstarší zahrnutou sbírkou jsou *Písně Marie Čacké* z roku 1857 – a rok 2014, kdy jsem na projektu začala pracovat, se stal zároveň horní hranicí. Při své téměř detektivní práci jsem kromě neznámých jmen objevila i básničky, o nichž se, jak jsem později zjistila, v literárních kuloárech vědělo, ovšem s jejich poezií nikdo aktivně nepracoval – mám na mysli například bliženko prokletých básníků Irmu Geisslovou, surrealistky Alenu Nádvorníkovou a Evu Švankmajerovou nebo výtvarnici Naděždu Plíškovou. Ani mnohé autorky, které vydaly své první sbírky v samizdatu, nebyly později řádně reflektovány v oficiálním literárním kánonu – poprvé jsem například narazila na jméno Marie Valachové-Hájkové nebo Gertrudy Goepfertové-Gruberové, nic jsem nevěděla o Jiřině Fuchsové a mnoha dalších.

Mým cílem ale od počátku nebylo představit jen hrst autorek, které považuji pro českou poezii za stěžejní. Jak už jsem předeslala, chtěla jsem především upozornit na možnosti, na jména, která si lze vyhledat, a na básně, do nichž se lze začíst. Proto dnes už hotový a nakladatelství Větrné mlýny předaný rukopis antologie

ZUZANA GABRIŠOVÁ vyštudovala angličtinu a bohemistiku na Masarykově univerzitě v Brně. Dva roky učila angličtinu na základní škole. V letech 2006 – 2013 byla mníškou v juhokórejskom zen-budhistickom kláštore, po návrate pracovala dva roky ako opatrovatelka. Na Univerzite Palackého v Olomouci získala doktorát z české literatury; predmetom jej dlhodobého záujmu sú české poetky. Vydala zbierky *Dekubity* (pseud. Vojtěch Štětka, *Tvar*, č. 19/2002), *O soli* (Větrné mlýny, 2004), *Těžko říct* (Weles, 2013), *Ráno druhého dne* (dybbuk, 2015). Edične pripravila výber poézie Simonetty Buonaccini *Na chůdách snu* (dybbuk, 2016). Zostavila antológiu českých poetiek 20. a 21. storočia *Kuš, babo!*, ktorej vydanie pripravuje vydavateľstvo Větrné mlýny a ktorú postupne predstavíme aj na stránkach *Glosolálie*.

obsahuje kromě výběru dvaceti pěti autorek představených několika ukázkami také oddíl *Jedna báseň*, ve kterém čtenáři a čtenářky mohou pro sebe objevit různorodost stylů a témat českých básniček napříč téměř dvěma stoletími. Během čtení více než čtyř set sbírek jsem našla mnoho silných básní i ve sbírkách jinak slabých – a v jediné básni můžeme někdy najít právě to, co v poezii hledáme...

ŘÍŠE: BÁSNÍŘKA

Během nacházení a pročítání sbírek psaných ženami jsem si všimla různorodosti témat a různorodosti přístupů k těmto tématům. Šlo vlastně o nalézání bohatství, poetického bohatství (jazyka, myšlenek, citů...), a já bych se ráda o toto bohatství podělila. Určitá spřízněnost některých autorek mě přivedla k jejich rozdělení do několika základních skupin, které se při změně určujícího znaku mohou dále dělit a přelévat. Prostřednictvím tohoto intuitivního seskupování dostane naše čtení na pokračování, svým výběrem jmen a básní nijak nesvázané potřebami antologie, svá témata i svůj rytmus.

Stejně jako říše rostlin nebo živočichů se podle konkrétních znaků dělí na další skupiny a podskupiny, pokusila jsem se charakterizovat říši českých básniček příznaky na různých stupních zobecnění. Nejšířeji pojaté skupiny jsem nazvala: „autoritativní“ a „přístupné“. Toto rozdělení by mělo naznačit přístup ke čtenáři – za „autoritativní“ považuji autorky, které vystupují ve svých básních suverénně, jejich poetika je výrazná až svérázná a směřuje dovnitř, leckdy až přes hranici sdělnosti. Básničky, které jsem sdružila pod hlavičkou „přístupné“, jsou logicky protipólem předchozích – jejich poetika je zaměřená extrovertně, komunikují primárně tak, aby jim bylo rozuměno.

U „autoritativních básniček“ logicky můžeme očekávat vyšší stupeň stylizace, a to bez ohledu na to, do jaké oblasti je jejich tvorba převážně zasazena. Patří mezi ně například Jan Kameník (vlastním jménem Ludmila Macešková), jehož doménou byla duchovně orientovaná lyrika: „*Je neznámý průchod za lidským pohraničím / práh za oblastí která není ničím / práh jako plamen prohýbaný v tam i zde / na pouhé chtění se tam nevejde*“ (Kameník 1971), Milada Součková, architektka a čarodějka jazyka: „*Ó běda státu, kde mužům vzrostou kusadla, / kde ženy budou pracovnicemi, / kde pohlaví bude patřit státu! / Ó běda! / Ke mně muži, ke mně shromáždění! / Stojím pod dubem, ve vřesovišti, / nebojte se té romantiky!*“ (Součková 2006), nebo Vlasta Skalická, jejíž básně osloví především intelektuálně založené čtenáře: „*odpolední slunce polehává na kulečnicku / z lahví nad pultem zavěšených za pařátek / i za hřebínek chutí / obkroužkových pod hrdlem / přikrčený majitel / kolíčkem jako od houslí / napouští do skleniček tuňky režných odstínů / jsou to vůbec ještě silné alkoholy?*“ (Skalická 1998).

Pevnou základnu této skupiny tvoří básničky oddané ve větší či menší míře jazykovému experimentu a jazykové hře, například Jiřina Hauková, Dagmar Čaplyginová nebo Lydie Romanská, případně Sylvie Richterová a Hana Svobodová. Je přirozené, že v různých fázích tvorby mají tyto experimenty různou podobu a intenzitu; pojem „jazykový experiment“ však nemusí znamenat nenávratný

ponor do hlubin subjektivního jazyka, může také sloužit jako ukazatel prostředku pro autorku typického. Například v bohaté a různorodé tvorbě Jiřiny Haukové najdeme básně s proměnlivou mírou čtenářské vstřícnosti:

EŠTĚ DALŠÍ ZŘENÍ

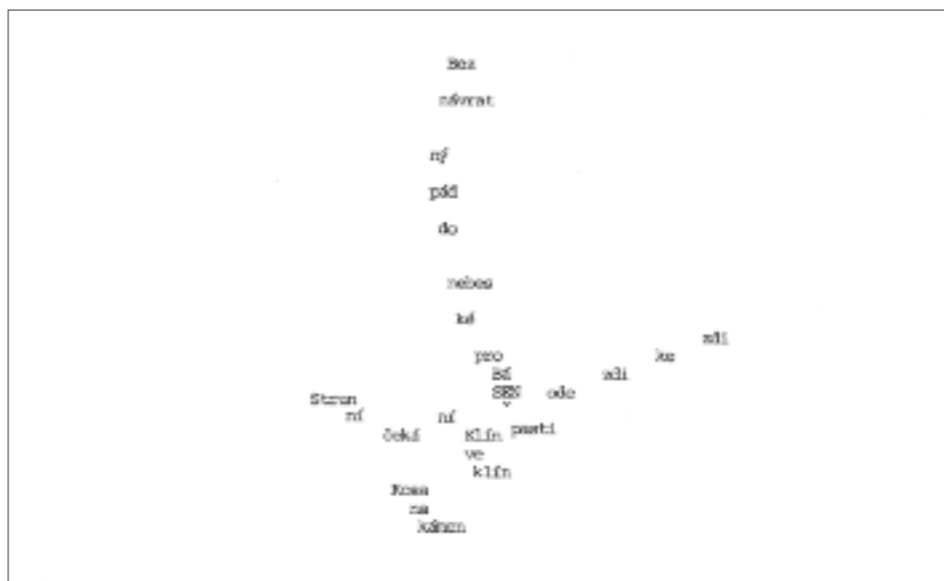
1. *Sníh – smrt smrt smrt*
2. *Havraní pírkó na bílém sněhu*
3. *Kapradiny na zamrzlém okně*
4. *Na zamrzlé silnici osamělý chodec*
5. *Hoří hoří hoří*
6. *Rudé kostky zelené kostky černé kostky
Hod' do osudí*
7. *Zamrzá zamrzá zamrzá
celý rybník – hlavou do něj*
8. *Otáče se k východu – padá soumrak*
9. *Bílá bílá bílá – už ji neviděl*
10. *Než poslední obrys se srovná s tmou*
11. *Šero přibývá, šero houstne, šero se snáší, šero padá*
12. *Holé jívky ve větru se svíjí*
13. *Všechna bílá pole zanáší tma*
14. *Sněžná pole – na nich černé hroudy havranů*
15. *Černá pole – na nich bílé kosti havranů*

(Hauková 1990)

Je pochopitelné, že takto asociativně rytmizovaný text vyžaduje od čtenáře a čtenářky odlišný přístup, jinou míru spolupráce, než například přirozená větná stavba básně *Co znám: „Kolik ještě jar v životě / uvidím kvést třešň / než se nade mnou zacloní / věčná tma. / Bílé plátky / žhnou svou čistotou / proti moci noci. / Čas se stále odčítává“* (Hauková 1995).

Další svébytný typ tvorby najdeme v rámci této skupiny například u Dagmar Čaplyginové, a i pro tu platí, že inspirace s sebou může přinést jak krkolomnou hru („*Ó hřívati se / z leknutí / leknínem / se stát / o místo s druhy / pýřiti se*“), tak riziko dořečenosti („*milénka Literární / miluje moly a knihy, jazykově orientovaná, / ech, se slabostí pro charakter postavy*“) a síla poezie mnohdy spočívá právě v tom tajemném prostoru mezi: „*Znám / svůj věk / zřasený kresbou / sítí / pradávny troud / mých dlaní / scestí mých papilár / mé plýtvání kůží // zatím / datum mých krajin / odpočívá / na hladinách / tvého rozpoložení*“ (Čaplyginová 2007).

Mezi jazykové experimenty můžeme zařadit také básně se zdůrazněnou grafickou stránkou, což na jedné straně přináší po vizuální stránce ozvláštňování, ale na druhé se tak snižuje míra očekávané, přímé sdělnosti. Ačkoli se tomuto typu poezie žádná z básniček nevěnuje systematicky v průběhu celé své tvorby, jednotlivé básně se objevují například u Lydie Romanské či Jiřiny Fuchsové:

Jiřina Fuchsová: Drůzy (1979)

Jiřina Fuchsová: Slunnoznak (1980)

Také není výjimkou, že autorka ožíví báseň tradičního formátu například zarovnáním na střed nebo vpravo, posunutím názvu až za báseň apod. I takto ojedinělé gesto můžeme možná chápat jako výzvu čtenáři, jako malý úkrok stranou, zavrtění hlavou:

„Dlátém
každé slovo
každou vteřinu
stejně ten příběh nevytesáš
Tak si ho pískej!
Tak si ho pískej!“

(Vokurková Košková 2009)

Někde mezi těmito dvěma základními třídami „autoritativních“ a „přístupných“ básnířek můžeme najít dvě pohyblivé skupiny: jsou to „surrealistky“ a „prokleté básnířky“. Mezi surrealistkami najdeme jak výlučné autorky typu Aleny Nádvořnickové, z mladších například Kateřiny Piňosové, tak básnířky, které směřují spíše ke sdělnosti, a to zejména díky většímu důrazu na emoce. Můžeme si to ukázat například na dvou úryvcích, z nichž první vyžaduje mnohem vyšší dávku pozornosti a ochoty pracovat s detailem: „Nebeský nese šňůru, / pokud jde o mne, tak vzlínám. / Takže co dále napořád máš se mnou? / Dokonce růžová pozbyla dechu a / ozlomkrk leze v zelené háje“ (Nádvořnicková 1994), kdežto druhý se opírá o důvěrně známé jazykové prostředky a srozumitelnou mimoliterární skutečnost: „Řeko, řeko, vodo rovná / v kraji zlém a plném ryb / tam co sám blbec rýsuje / podle pravitka. / Řeko má, řeko v kraji / mých západů a ranní mlhy z depa. / Co to do Baltu ve svých / vírech vlečeš a vlečeš?“ (Švankmajerová 2003).

Také „prokleté básnířky“ občas překračují pomyslnou hranici mezi více a méně přístupnými světy. Ačkoli svým důrazem na prožitek nám většinou pomáhají do básně vstoupit, může se stát, že se samy možnosti sdílení vzeprou – na rozdíl od výše uvedených experimentátorek s jazykem jsou však hybnou silou prokletých básnířek především emoce, a jejich prostřednictvím nám také svou poezii otevírají nebo zamykají: „Nechte mne v míru odejít, / zápas byl sám těžký dost, / ó já jsem vždycky tušila, / že tu jsem jen jako host. // Nechte mne v míru odejít, / palčivě bolí mne zrak, / všechna jsem chabá, ubitá, / smutná jak zraněný pták“ (Geisslová 1978).

Mezi prokleté básnířky můžeme vedle Irmy Geisslové zařadit zejména současné autorky – Hanu Fouskovou: „Ten večer jsem potmě / poslouchala noc / a když jsem pak rozsvítila / a přistoupila k zrcadlu / měla jsem velká savá ústa / a malé krvavé oči / jako bych je upírala / hluboko do dna tmy až po kořinky hvězd“ (Fousková 2006) a Viktorii Rybákovou: „v mozku nůž v srdci hák šupina v krku / o nebe třístím se na tisíc zvuků“ (Rybáková 2001).

Mezi surrealistky náležejí především členky surrealistických sdružení, a tím největším je Skupina česko-slovenských surrealistů (dříve Surrealistická skupina), jejíž činnosti se účastní nebo v minulosti účastnily Alena Nádvořnicková, Eva Švankmajerová, Kateřina Piňosová, Zdena Tominová a Kristýna Žáčková. O rozdílnosti poetiky Aleny Nádvořnickové a Evy Švankmajerové jsme se zmínili výše; Zdenou Tominovou můžeme zařadit k autorkám typu Švankmajerové, které využívají zavedených jazykových forem, aby je naplnily neotřele imaginativním

Literatura

BUONACCINI, S. 1934. *Odi et amo*. Praha : Melantrich.

ČAPLYGINOVÁ, D. 2007. *V já mě*. Brno : Host.

FUCHSOVÁ, J. (HYNEK KRÁL). 1979. *Drúzy*. Los Angeles : Framar.

FOUSKOVÁ, H. 2006. *Troud*. Brno : Host.

GEISSLOVÁ, I. 1978. *Zraněný pták*. Hradec Králové : Kruh.

HAUKOVÁ, J. 1990. *Motýl a smrt*. Praha : Československý spisovatel.

HAUKOVÁ, J. 1995. *Světlo v zář*. [Česko] : Výtvarná společnost KRUIH a Nakladatelství a vydavatelství H & H.

KAMENÍK, J. 1971. *Malá suita pro flétnu*. Praha : Vyšehrad.

NÁDVORNÍKOVÁ, A. 1994. *Praha, Pařížská*. Praha : Votobia.

PIŇOSOVOVÁ, K. 2000. *Housenka smrtíhlava*. Praha : Sdružení Analogonu.

RYBÁKOVÁ, V. 2001. *Ironické ozvy zlomeného srdce*. [Česko] : vlastním nákladem.

SKALICKÁ, V. 1998. *Ztrnulá láva*. Příbram : Klokočí – Knihovna Jana Drdy.

SOUČKOVÁ, M. 2006. *Mluvicí pásma*. Soukromý tisk, 1939. Praha : Prostor.

ŠVANKMAJEROVÁ, E. 2003. *Dosud nenamalované obrazy*. Praha : Torst.

TOMINOVÁ, Z. *Cesta za moře*. [Česko] : rukopisná sbírka.

VALACHOVÁ, L. V. 2003. *Máš rád pražaní, ti psi pohanskí, vid, že ne...* [Česko] : Zvláštní vydání.

VOKURKOVÁ KOŠKOVÁ, V. 2009. *Dny blízké odpovědi*. Opava : Perplex.

ŽÁČKOVÁ, K. 2012. *Metamor*. Praha : Sdružení Analogonu.

a emočně silným obsahem: „*Piši svá přání na kolena ženy stáčejí bílou přízi / Strmá cesta od kotníků k pohlaví právě tak neschůdná / Láká bílé mravence zimničné touhy ustrnout na úpatí / Zastavte vlaky jimiž se neustále vracím*“ (Tomínová: rukopisná sbírka). Také Kristýna Žáčková a Kateřina Piňosová pracují převážně s tradiční syntaxí a jejich výzvy a provokace vůči čtenáři se odehrávají na rovině slovních spojení, metafor, posunů významů apod.: „*není nic, co by stálo za to chápat / kterýsi hybatel zastavil dnes v noci / všechny kauzální řetězce / jsem sama v prostoru, který si klepe na čelo*“ (Žáčková 2012); „*Večer kdy se za keři lísají víka dřevěných / jahelníků / Večer kdy se v kotli opéká krejzlík / kteréhokoli šlechtice co rád sbíral houby*“ (Piňosová 2000).

Zmínit je třeba také moravskou surrealistickou skupinu Okruh A. I. V., se kterou ve své době spolupracovala autorka výrazných textů vydaných v jediné sbírce, Lenka Valerie Valachová: „*ACH / Ani si nenavlékl gumové, gumové holienky. / A když si nenavlékl, tak se ani nepokřižoval. / Déchal na sklo a tovaryše napomínal. / Holka jeho na lípě v březnu tak malá se zdála v síni, v krůčku k prstýnku. / K prstýnku děr. / Nechte ho. / Neste si svoje dlaně. / Za skladem leží a je na hraně. / Když, holenku, procházel vrátnicí. / Vrátnicí, kde starý Zavřel kontroloval brašny. / Tenkrát se mu dno urvalo. / Studeně duněla dopadající kova. / Kova a šroubováky ze / Zbrojovky. / Holenku, řekl jen, ach*“ (Valachová 2003).

A na závěr můžeme konstatovat, že existuje autorka stojící svou tvorbou na pomezí – je jí Halasova a Šaldova současnice, publikující pod italsky znějícím jménem Simonetta Buonaccini (Ludmila Šebestová). K surrealismu má tato básnička blízko svou neusměrňovanou obrazností i iracionalitou a humorem a k prokletým básničkám tématy výlučnosti a zatracení, spolu s překračováním pravidel dobových estetických očekávání: „*Také na tanec nezapomeňte / tehdy nebylo nic / vodotrysk smíchu tenký jako kouř cigarety / auto přiváželo posedlost chroustů a mšic // Město bylo okrášleným hřbitovem / kapely vyhrávaly před boudami panoram / gázový anděl pověšený na štítě posledního večera / tancoval tango m – tam m – tam tam / vosková krupička smíchu / nežli ho sestřelil smutný člověk / který měl žížeň a vztek*“ (z básně *Podobizna*; Buonaccini 1934).

Samostatnou skupinu by navíc mohla tvořit výjimečná, ale pro otištění příliš dlouhá báseň Květy Monhartové, pro kterou jsem za účelem všeobjímající systemizace vytvořila řád „zaříkávačka“: „*Pršelo tři dny v jednom kuse. / Listí se rvalo s vichřicí, / že zůstaly jen červánky na větvích. / Když jsme vyšli, / vítr a déšť si už jen lehce hrály ve vršcích stromů. / Vine se cesta, vine se lesem, / jak rezavá liška se vine. / Přetátá tepna, krev prýští. / Kůra je ještě živá, lehce dýchá. / Byla to nejvyšší borovice v prořídlem lese. / Teď tu leží přes cestu krásná, ještě plná síly. / Pohladím drsnou kůru. / Všichni překročíme, všichni jdeme dál*“ (Monhartová 2008).

Volně rozšířit tuto skupinu o jedné člence například o „meluzíny“ a „víly“ a dále o celé mytologické světy básniček jako Svatava Antošová nebo Božena Správcová se pokusí další část.

EVA DOČOLOMANSKÁ

EVA DOČOLOMANSKÁ (1974) vyštudovala herectvo na VŠMU, momentálne pôsobí v divadle Na rázcestí v Banskej Bystrici, počas svojho päťročného pobytu v Írsku sa okrem iných aktivít venovala herectvu, filmu a nielen japonskému divadlu Butho. V súčasnosti tiež spolupracuje s divadlom Z pasáže ako lektorka dramaterapie mentálne postihnutých.

RÚŽ NA PERY A VATOVÁ TYČINKA

Rúž na pery si odkrútil vrchnák a povytiahol svoju červeň. Čistá Vatová tyčinka bola taká biela.

Rúž sa chcel červeniť a začerveniť všetko. Najskôr napísal na zrkadlo „Chcem lúbiť!“ Chcel lúbiť, ale nevedel to bez toho, aby nezačerveniť všetko naokolo. Uvidel krásne bielu Vatovú tyčinku a zamiloval sa. Bola to láska na prvý pohľad. Zbesilo za ňou začal hopkať. A Vatová tyčinka hopkala pred ním. A tak aj Rúž, aj Vatová tyčinka hopkali po nočnom stolíku. Hop a hop a hop. Rúž ale spadol z nočného stolíka na zem a zlomilo sa mu srdce. Celý bol zlomený. A vtedy Vatová tyčinka skočila za ním a zarovнала mu zranenie. Ostala červená so zlomeným Rúžom.

PO TOM

Dal si mi domov
teplý príjemný empatický
ale už nie
sme binárni
každý inde

Mali sme koincidenciu
medzi sebou
a humor
a tajomstvá
a metafyziku
a ľahkosť

Nechcel si aby som mala iný mozog
iné kosti
iné reakcie
iné nič

Nič nie je ako predtým
teraz je po tom
a čo bude potom?
Nekladiem už otázky
nenavrhujem
nekonám

Nedokonám neboj sa

Odovzdal si mi
odovzdala som ti

Čo?
nepýtaš sa
nenavrhuješ
nekonáš

Viem že nedokonáš

Som
pokračujem

Si
pokračuješ

Prekročila som ťa
prekročil si ma

Mám ťa stále rada
rada moja nevyslyšaná
nerieš nič

Nie je čo
medzi nami

Ostala ryha modrej farby
more
nekonečnosť

Nikdy nezabudnem
koľko je tretia odmocnina z jedenástich
hru na nymfomanku a debila
exotické ovocie
rozmanité jedlá
pôžitok

Na to že sme boli dvojčky
v maternici takmer dokonalej bezpodmienečnej lásky
Zatváram dvere vo svojich temných zákutiach mysle

a

Dávam si vyrobiť kľúč od nových

Nezabudnem drahý
pochočila som

ESEJ O SIZYFOVI

Hluk, štrnganie pohárov, nezmyselná vrava. Viem, že zmysel má pokoj, vytvorenie si okruhu verejnej samoty, prechádzky, keď ako flaneur brázdím pomedzi davy duševných smetných košov, nablýskaných havranov, srdcových kriminálnikov. Mám šiesty zmysel, zjedla som si srdce, budem žiť, kým ho úplne nestrávim, kradnem atmosféry, ktoré sa roja vo dverách mojej duše, zariaďujú môj poschodový mezonet. Môžem sa hrať na schovávačku a stále bývať v inom byte a sprchovať svoje doráňané telo v inej kúpeľni. Dlho som nikoho nepozvala ani mňa nikto nepozýva. Dôležité je vždy iba vykročiť, spraviť prvý krok, niečo spraviť, aspoň niečo, grimasu do zrkadla, hlboký nádych, hlboký výdych, výkrik a potom si klásť otázky a upokojuvať sa odpoveďami psychoterapeuta, so sebou sa porozprávať, spotiť sa v saune a nachytať endorfíny pod studenou sprchou, čítať všetky vety, slová, oxymorony, otázniky, čiarky, bodky, zapíjať ich pohármi vody a potom vyprázdniť svoj celý doterajší život na toalete na poschodí.

KDE BOLO, TAM BOLO

Zástrčka: Ježiš, kto si?

Klinec: Nie som Ježiš.

Zástrčka: Kde sa tu berieš v mojej posteli?

Klinec: Neviem, nič si nepamätám.

Zástrčka: Vypadni!

O päť rokov

Beriete si, Klinec, tu prítomnú Zástrčku za manželku, budete ju ctíť a milovať do konca života?

Klinec: Áno.

A vy, Zástrčka, beriete si Klinec za manžela, budete ho ctíť a milovať do konca života?

Zástrčka: Áno, beriem.

Klinec: Milujem ťa, čičinka.
Zástrčka: Aj ja teba, macík.

O desať rokov

Klinec: Keď som bol v bare, zaujala ma nabíjačka, nemôžem si pomôcť, strašne ma priťahuje. Tá jej bledosť a myslím, že máme toho veľa spoločného.
Zástrčka: Och, začína hrdzavieť a tuším už nie je až taký ostrý. Prestáva sa mi páčiť a začína mi liezť na nervy.

O pätnásť rokov

Klinec: Vybíjame sa navzájom.
Zástrčka: Lebo sa o seba nestaráš a hrdzavieš a tupieš.
Klinec: A ty zase už toľko nevedieš prúd, zoslabla si a si rozbitá. To, že sa premaľuješ, nestačí.
Zástrčka: Tupeň.
Klinec: Netýkavka.
Zástrčka: Hnidopich.
Klinec: Blbka.
Zástrčka: Pseudointelektuál.
Klinec: Márnivka.
Zástrčka: Lenivec.
Klinec: Nevodivka.
Zástrčka: Ťažký sendvič.
Klinec: Ľahká buchta.
Zástrčka: Samonasierací aparát.
Klinec: Agentka s teplou vodou.
Zástrčka: Fas.
Klinec: Puča.

Začnú sa biť a váľať po zemi, až prejde ich energia do vášne, šialene sa začnú bozkávať.

Klinec: Kobyľka mäsožravá.
Zástrčka: Žralok zubatý.

.....
Klinec: Zástrčička.
Zástrčka: Klinček.

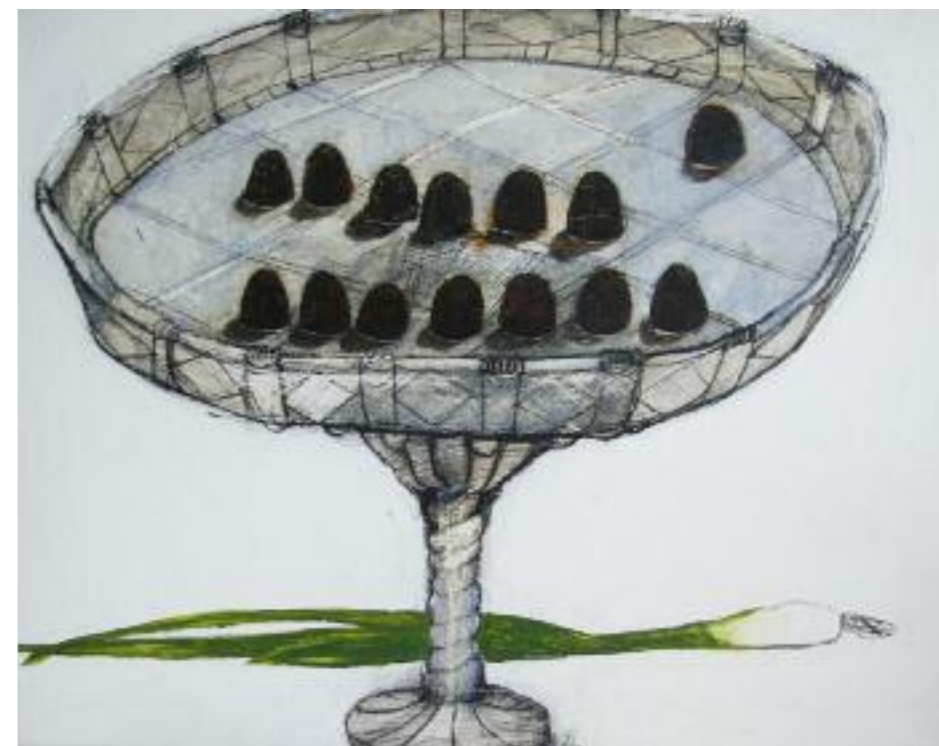
O veľa rokov neskôr

Klinec je už úplne hrdzavý a zlomený a Zástrčka rozbitá, padá z nej umelá hmota.

Zástrčka: Prečo si nepovysával?
Klinec: A ty si prečo nevyniesla smeti?
Zástrčka: Ja som varila.
Klinec: A ja som pozeral futbal. *(prestane dýchať)*
Zástrčka: Nikdy nedoješ, čo navarím. *(aj ona prestane dýchať)*

PRÁZDNA ŠNÚRA NA BIELIZEŇ A FAREBNÉ ŠTIPCE

Sedeli na balkóne, čajník s podšálkou. Čajník bol stále na cestách a podšálka sa vtedy neumývala a mala doma neporiadok. Pozývala si hostí a varila im kávu, z tých častých návštev, keďže sa neumývala, bola zababraná a hnedá od kávy, trpela obsedantnokompulzívnou poruchou a myslela si, že ju chce každý rozbiť. Keď sedeli spolu na balkóne a mali rande, padol im pohľad na šnúru na bielizeň a farebné štipce. Čo keby sme upratali, povedal čajník, podšálka, stále zababraná od kávy, niečo zadudrala, zvykla dudrať, a vošla dovnútra. Čajník si len povzdychol a vypustil horúcu paru cez otvor. Podšálka sa namočila do kapustnice a poriadne najedla, zjedla celý hrniec a čajníku nič nenechala. Čajník znova iba vypustil paru a nalial si do tela horúci čaj. S plným bruchom odišiel preč z bytu a podšálka opäť zostala sama... Pozerala sa na prázdnu šnúru na bielizeň a farebné štipce.

Jarmila Džuppová: *Višne v čokoláde a cibuľka (Júl – mesiac malého banálneho obrazu)*, 2010, olej na sololite, 50 x 40 cm

Jarmila Džuppová: Oheň na poličku, 2011, olej na sololite, 171 x 138 cm

MIROSLAVA KOŠŤÁLOVÁ

POTOPENÉ SNY

OSOBY

ŽENA
MUŽ
KAPITÁNOVA NEVESTA
KAPITÁN
POLICAJT
MATKA KAPITÁNOVEJ NEVESTY

1. DEJSTVO

1. obraz

Žena a muž sedia na stoličkách, hľadajú pred sebou, nevnímajú prítomnosť toho druhého. V dialke počujú šumenie vody.

ŽENA: Pamätám si na tú noc, akoby... akoby bola včera. Ešte stále ma z toho chladu oziabajú ruky. Ten kúpeľ tam... bolo mi zima, ale ľad ma vyliečil. Už som nemala horúčku. Celé telo som mala ako v plameňoch...

MUŽ: Nezažil som vtipnejšiu noc! Všetko sa knísalo, cítil som sa ako na húsenkovej dráhe. Ako malý chlapec som nezažil lepšiu zábavu! A ten ľadovec... ten ľadovec zblízka... hmm... strašne som vyhladol. Ja viem, asi som to nemal robiť, ale... čo už, hlavne, že som sa najedol!

ŽENA: Stále ma oziabajú ruky. Snažím sa ich súčať, ale nejde mi to. Nevieť to. Akoby som stvrdla. Ako ten ľadovec... Keď som bola malá, mama mi spievala pieseň o námorníkoch. Boli odvážni, ničoho sa nebáli, porazili morskú búrku... všetko... a ja... neviem si ani zohriať ruky.

MUŽ: Veru dobre chutil ten ľadovec! A bolo mi jedno, že sa na mňa všetci dívajú. Aj tá žena, ktorej bola stále zima. Ktovie, či prežila... Naháňala mi strach. Stále len hľadela pred sebou, ako začarovaná. A hovorila o ohni, tme, o tom, že slnko nikdy nevyjde... No, strašne čudná bola!

ŽENA: Ruky si nevedel zohriať ani ten svalnatý muž, ktorý dostal chuť na ľadovec. Od začiatku mi bol podozrivý ten jeho lačný pohľad. Pamätám si, ako

MIROSLAVA KOŠŤÁLOVÁ (1993) vyštudovala editorstvo a vydavateľskú prax na FF UKF v Nitre, absolvovala stáž v oddelení historických rukopisov v Národnej knižnici v Prahe a je študentkou divadelnej vedy na VŠMU v Bratislave. Publikovala v *Slovenských pohľadoch*, *Dotykoch* a *Knižnej revue*. Externe spolupracuje s oddelením edičnej činnosti Divadelného ústavu v Bratislave. Má vlastný blog *Divadlo očami Mirky*, na ktorý prispieva recenziami, zážitkami z divadelných festivalov a rozhovormi.

v tú osudovú noc prehltoť poldeci aj s vodkou. A nič sa mu nestalo.
 MUŽ: Éj, či by som si dal poldeci! Aj s fajným sklom na oživenie zmyslov... éj, či by som si len dal... Ale kde by som ho zohnal? Nič nevidím. Je tu tma. Čudné. Jediné, čo viem, je kývať nohami. Haló? Je tu niekto?

2. obraz

Prichádza policajt, sadne si k žene. Svetlo svieti na kapitána a ženu. Muž ostáva ukrytý v tme.

POLICAJT: Pani, povedzte mi, čo sa včera stalo.

ŽENA: A prečo práve ja?

POLICAJT: Pretože kapitán lode sa počas včerajšej búrky utopil. Musím zistiť, čo sa na palube stalo.

ŽENA: Čo sa stalo, čo sa stalo... Odkiaľ to mám vedieť?

POLICAJT: Pretože ste tam včera boli. Všetci ostatní sa utopili. Vy jediná ste prežili.

ŽENA: To sa mýlite.

POLICAJT: Prosím?

ŽENA: Mýlite sa. Prežilo nás viac. Len ešte nie sú pripravení prijať svoju novú podobu.

POLICAJT: O čom to rozprávate? Našli sme telá. Zmrznuté na kosť... Vy jediná ste prežili. Potrebujem vedieť, čo sa včera, presne o pol jedenástej večer, stalo.

ŽENA: Morská búrka. To sa stalo. Nikdy v živote som nevidela také obrovské vlny... Útočili na nás zo všetkých strán... nebolo možné sa pred nimi ukryť... a tie blesky a hromy... modlila som sa, zatiaľ čo ostatní padali z paluby ako šachové figúrky.

POLICAJT: Pani, mám podozrenie, žeorská búrka bola len jedným z faktorov, ktoré sa podpísali na včerajšej tragédii. Nevšimli ste si niečo nezvyčajné počas dňa?

ŽENA: Ja neviem... každý bol zamestnaný nejakou činnosťou... pamätám sa na jednu ženu, ktorá si pudrovala tvár... potom tu bol jeden muž, ktorý prehltoť sklený pohár aj s vodkou. A nič sa mu nestalo.

POLICAJT: Počkajte. On prehltoť sklo...?

ŽENA: Presne tak. Najedol sa skla a bolo mu skeve.

POLICAJT: To je zvláštne... A ten muž zahynul?

ŽENA: Videla som, ako letí z paluby. Zhltna ho voda. Prežehnala som sa. Nič nepomohlo. Nikomu nemohlo už nič pomôcť.

POLICAJT: Takže deň na palube prebehol bez nejakých výraznejších udalostí. Vy tvrdíte, že tú katastrofu spôsobilaorská búrka. Bezpochyby to bol jeden z faktorov, ale musíme sa domnievať, že pred búrkou sa stala ešte jedna... ako by som to povedal... nepríjemná udalosť. Bola zavraždená kapitánova snúbenica. Máme nôž, ktorý patril vrahovi.

3. obraz

Na scénu vbehnú plavovlasá dievčina a mladý kapitán. Dievča má okolo 25 rokov, biele voľné šaty s vreckami. Vyzerá ako víla, nadpozemský zjav je umocnený bielou pokožkou a čiernymi kruhmi pod očami. Vyzerajú vzrušene, sú v očakávaní nového dňa.

KAPITÁNOVA NEVESTA: Drahý, pozri sa na oblohu! Ani mráčika!

KAPITÁN: Deň ako stvorený na vyznanie lásky.

Kapitán objíma dievča a pobožkajú sa. Potom sa držia za ruky, otočení k sebe.

KAPITÁN: Už iba jeden deň a vrátíme sa na pevninu. Už sa neviem dočkať, keď sa vrátíme do rodnej dediny. Nech všetci vidia, aký som šťastný a zamilovaný!

KAPITÁNOVA NEVESTA (*radostný smiech*): Nezabudnem na deň, keď som ťa spoznala. V tejto uniforme som o tebe snívala už v prvú noc. Taký mladý, príťažlivý, odvážny... Pamätáš, ako si zachraňoval korytnačky z rybárskej siete?

KAPITÁN: Chcel som na teba zapôsobiť.

KAPITÁNOVA NEVESTA: To nemyslíš vážne!

KAPITÁN (*rozosomeje sa*): Žartujem, čo ma nepoznáš? Bože, aký som len šťastný, že sme utiekli. Severné more bude skúškou našej lásky.

KAPITÁNOVA NEVESTA: Rada ju podstúpim. Kvôli tebe urobím všetko na svete... Ach, akosi mi je horúco... (*Vyberie z vrecka nôž.*) Odstrihnem si spodok sukne, inak sa tu roztopím, prisahám...

KAPITÁN (*prekvapene*): Odkedy pri sebe nosíš nôž?

KAPITÁNOVA NEVESTA: Mama mi ho dala. Chce, aby som bola opatrná. Okrem toho ho využívam skôr na úpravu odevov. Ak budeš chcieť, tak dnes v noci môžem zo svojich šiat odstrihnúť viac, oveľa viac...

Pritisne sa k nemu a začnú sa bozkávať. Pomaly cúvajú dozadu, až napokon zmiznú v tme.

4. obraz

Policajt, žena.

POLICAJT: Bola zavraždená kapitánova snúbenica. Máme nôž, ktorý patril vrahovi.

ŽENA: Nôž mal na palube každý. Aj malé päťročné dieťa, ktoré sedelo vydesenej matke na tvári. Plaviť sa bez noža je ako dýchať bez vzduchu. Nepredstaviteľné. Ale nemyslíte, že je to zbytočné riešiť?

POLICAJT: Prečo ste toho názoru?

ŽENA: Všetci opustili svoje pozemské schránky, budú nás obklopovať len ich potopené sny.

POLICAJT: Potopené sny... potopený vrah?

ŽENA: Áno, presne, ako vravíte. Prípad je uzatvorený. Nechajte ma. Chcem sa nadýchnuť. Je tu ťažký vzduch. Chýba mi vôňa slaného mora...

POLICAJT: Stačí, keď vstanete a pôjdete k pobrežiu. More máte predsa na skok.

ŽENA: Lenže toto more už nie je slané. Pláva v ňom krivda, nenávisť, nesplnené sny, pomstychtivá láska... Nemôžem... nemôžem... prečo sa tu tak ťažko dýcha...

POLICAJT (*všimne si, že žena má na pravom ramene krvavý flak*): Prečo máte na ramene krvavý flak?

ŽENA: Včera som zabíjala morku.

POLICAJT: Nie, nemohli ste včera zabíjať morku, pretože ste boli na palube. A prežili ste morskú búrku. Jediná. Máte nôž.

ŽENA (*znervózne*): Už som vám povedala, že nôž mal na palube každý. A morku som zabíjala na palube. Nemali sme čo jesť.

Na scénu príde muž, má na sebe roztrhané tielko a čierne nohavice. Vyzerá vydesene. Pozerá sa na ženu s policajtom.

MUŽ: Keby ste videli, ako tú morku krájala. Tak surovo som nevidel narábať s nožom ani môjho dedka, ktorý sa kedysi plavil po Severnom mori. Tá žena v sebe nemá kúsok citu. Chcela ma včera prebodnúť, ale včas som sa jej vyšmykol.

ŽENA: Čuš, ty diabol! Čo klameš! Ja že nemám cit? A kto ti dával v koliske pozor na Zoru?

POLICAJT: S kým sa to rozprávate, pani? Nikto okrem mňa tu nie je.

ŽENA: Nerobte zo mňa blázna! Veď tam stojí, hneď vedľa vás. Aj on bol včera na palube. Vidíte? Neprežila som jediná, ako som sa domnievala.

POLICAJT: Pani, tu nikto nie je.

ŽENA: Prestaňte ma klamať! Prečo by som si vymýšľala? Do pekla, veď sa dotýka vášho ramena!

POLICAJT: Nikto sa ma nedotýka, nikto tu nie je, prečo to nechcete pochopiť? Asi ste už unavená, potrebujete si oddýchnuť, radšej pôjdem. (*Policajt odíde.*)

ŽENA (*sama pre seba*): Radšej chodte, vidím, že mi vôbec neveríte... najradšej by ste ma zo všetkého obvinili, vidím vám to na očiach, ale nemôžete... nemáte dôkazy, nemáte...

5. obraz

Muž, žena.

MUŽ: Nalej mi vodku, som vysmädnutý po ťažkej plavbe.

ŽENA: Nenalejem ti nič. Radšej prehltni sklo ako včera.

MUŽ (*prehltnie sklo*): Ej, ty si ale pohostinná. A teraz mi povedz, kde máš nôž?

ŽENA: Na dne mora. Chod si preň.

MUŽ: Rád by som, ale nemôžem. Ešte som sa nezmenil na potopenú dušu.

ŽENA: Máš vôbec istotu, že sa premeníš?

MUŽ: A prečo nie? Žil som čestne, pil som čestne...

ŽENA: A čo tvoj nôž, ktorý si so sebou nosil ako talizman?

MUŽ: Mám ho tu v ruke, nevidíš?

ŽENA: Prestaň so mnou žartovať. Vieš predsa, že sme sa dohodli.

MUŽ: Tu ho mám, vezmi si ho.

ŽENA: Ešte neprišiel tvoj čas.

MUŽ: A čo som teraz?

ŽENA: Si na polceste. Topíš sa a bojuješ zároveň. Nevieš sa rozhodnúť, nevieš. Ale budeš si musieť vybrať. Musíš dodržať naše slovo.

Opona

2. DEJSTVO

1. obraz

Na scénu vbehne plavovlasá dievčina. Skrakuje si šaty, s nožom narába obratne. Vyzerá sústredene, pohmkáva si pieseň o odvážnych námorníkoch. Po chvíli zväznie.

KAPITÁNOVA NEVESTA: Ani som nestihla mamičke povedať, že som sa vydala. Svedkami nám boli pestrofarebné koraly, morskí ježkovia, hviezdice, raky, chobotnice... Oddávala nás veľryba, mala na sebe čierny habit, čudovala som sa, že si našla takú konfekčnú veľkosť. Hej, vydala som sa... ale odvtedy som sa poriadne nenadýchla. V hrdle počujem, ako sa mi prelieva voda, potom som zas smädná, mám pocit, akoby som žula piesok... je to čudné... už len žiabre a budem kompletná, haha... ale nie, to nie je smiešne, chcem ísť za mamou... a kde je môj kapitán? Kde je môj muž? Loď nás oddala, spečatila našu lásku, ale prečo tu nie je? Kde zmizol? A prečo sa mi tak ťažko dýcha? Cítim slanú vodu, chcem tam ísť, chcem sa hodiť do spenených vln, Bože! Ale nemôžem tam ísť, niečo mi v tom bráni... čo... neviem. Už mám toho plné zuby! Ako mám takto žiť, to ani nie je život, cítim sa, ako keby mi odsekli polku tela... a čo ten strašný smäd? Nevie ho ničím zahasť. Ničím. Nikoho nevidím, počujem iba tú prekliatu vodu... počujem tú milovanú vodu, vďaka nej som sa narodila a zamilovala... Vlastne, žijem? Snažím sa počúvať tlkot srdca, ale je tu také... ticho.

2. obraz

Príde muž, sadne si vedľa dievčiny, pozoruje, ako si skrakuje sukňu a odhaľuje opálené stehná.

MUŽ: Kdeže máš ženícha, kvetinka? Nebodaj ste sa pohádali?
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Ách, už len teba tu bolo treba. Načo si sem prišiel?
 A čo sa staráš do môjho života?
 MUŽ: Musím splniť sľub.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Aký sľub? Komu?
 MUŽ: A čo sa staráš? Radšej si ďalej odrezávaj zo šiat. Prečo to robíš nožom?
 KAPITÁNOVA NEVESTA: A čím iným? Nič iné tu poruke nemám. Len neviem,
 prečo je taký zakrvavený. Snažím sa rozpamätať na včerajší večer, ale mám
 v hlave bublinu, ktorá nechce prasknúť.
 MUŽ: Potopili sme sa. Bola morská búrka.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Búrka? Ja som mala predsa svadbu, nie?
 MUŽ (rozrehoce sa): Že svadbu! Keď to tak chceš nazvať...
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Ja... teraz som zmätená. Ja viem, že som mala svadbu,
 prečo mi tu hovoríš o nejakej potope? Ja som živá. Som živá! Nie? Prežili
 sme, však?
 MUŽ: Keby sme prežili, mohli by sme sa ísť čľapkať do mora, nie? Mohli by sme
 normálne dýchať. Cítili by sme tlkot srdca. Cítiš ho? Povedz. Ale úprimne.
 KAPITÁNOVA NEVESTA (chytí sa za pravú stranu hrude): No... jasné, že ho cí-
 tim!
 MUŽ: Srdce máme na ľavej strane, moja milá. Koho tu chceš oklamať. Zmier sa
 s tým, že si mŕtva. Čím skôr to urobíš, tým lepšie.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Ale ja nie som mŕtva! Čo to trepeš! Prečo ma musíš vždy
 tak rozčuľovať! Takže ja sa ti zdám mŕtva, hej? A ty si akože živý, či čo?
 MUŽ: Pozri. Obaja sme v prechodnej fáze. Sme v procese premeny na potopené
 duše.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Čo si to tu vymýšľaš, aký proces, aká potopa, aké duše...
 tebe už úplne šibe, veď ja som sa včera vydávala! Som vydatá žena. Patrím
 tomu najodvážnejšiemu námorníkovi na svete. Nie som žiadna potopená
 duša! Bodka.
 MUŽ: No ešte nie si, ale možno raz budeš. Teda... si na najlepšej ceste k tomu,
 aby sa to stalo... a ja tiež.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Vieš čo, vypadni a choď s tými nezmyslami otravovať
 niekoho iného. Na toto fakt nemám nervy. Som šťastná, vieš? Lebo som
 mala včera svadbu a teba to štve, preto ma chceš presvedčiť, že som
 mŕtva.
 MUŽ: Pozri, myslí si, čo chceš, ale svoj osud nezmeníš. My všetci dnes máme po-
 hreb. Včera sme zahynuli na lodi. Bola morská búrka.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Bola moja svadba! Koľkokrát ti to mám ešte opakovať?!

3. obraz

Prichádza mladý kapitán. Postaví sa doprostred javiska, stojí nehybne, ako socha.

KAPITÁNOVA NEVESTA (pribehne k nemu, celá rozradostená): Drahý môj,
 drahý... už si tu, konečne... tento idiot mi tu hovorí, že som mŕtva, no

chápeš? (Začne sa smiať, potom stíchne). Povedz niečo, prečo mlčíš? Nie
 si rád, že ma vidíš? Aj keď mlčíš, neviem sa na teba vynadívať. To alabas-
 trové čelo, plné pery... najkrajší muž na svete... čo na svete, na celom
 šírom mori! A si môj, len môj... budeme sa plaviť celý život... a keby sa
 nám niekto, ktokoľvek postavil do cesty, zabijem ho, dobre? Zabijem ho,
 aby sme mohli byť šťastní.

*Kapitánova nevesta a muž čakajú na slová kapitána, ale on mlčí. Nehýbe sa. Pri-
 chádza žena s červenou šatkou previazanou okolo tváre. Keď uvidí mladého ka-
 pitána, dá si ju dole a starostlivo mu ju previaže okolo pása.*

ŽENA: Už to prišlo, ja som to vedela. Ale prekvapilo ma, že tak rýchlo. Všetko
 uschlo, aj tá krv... tak rýchlo... čas je neúprosný.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Aká krv? A čo prišlo?
 MUŽ: Hajáj, krvou by sme sa mohli polievať, dievčatko. Včera sa miešala so sla-
 nými vlnami. Určite si sa jej napila.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Prestaň ma vytáčať, ja som mala šampanské.
 ŽENA: Šampanské, moja zlatá? Ty si mala včera na večeru vlastnú krv.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: O čom to tá ženská rozpráva? Akú krv?
 MUŽ: Zavraždili ťa. To je celé.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Čo? M-mňa? Ale... veď to nedáva zmysel. Bože, vy ste
 ale vtipní. Že ja a zavraždená? No takýto svadobný dar som si teda ne-
 predstavovala. Ja a zavraždená, haha!
 ŽENA: Len sa smej, dieťa. Kým nebudeš potopenou dušou, smej sa, čo ti hrdlo
 stačí.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Už aj vy rozprávate o tých potopených dušiach. A prečo
 máte na ramene krv? No, čo mlčíte? Vy ste... vy ste tá osoba, ktorá... ktorá
 ma zabila? Áno? Vy ste ma pripravili o lásku?
 ŽENA: Bože na nebesiach, posväť sa meno tvoje, príď kráľovstvo tvoje...
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Teraz sa nemodlite, keď sa s vami rozprávam! Odpove-
 dzte mi! Vy ste ma zabila? A prečo môj kapitán mlčí? Odpovedzte!
 MUŽ: Nechaj ju, vidíš, že sa modlí. Modlí sa za nás všetkých. Už onedlho...
 ŽENA: Buď vôľa svätá, ako bolo na nebi, tak i na zemi...
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Čo onedlho? Čo onedlho? Okamžite mi povedz, prečo
 je môj kapitán mŕtvy!
 MUŽ: Nikto to včera neprežil. Iba ona. Tá stará žena, ktorá sa modlí. Za naše
 duše...
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Och, už ma vytáčate s tými dušami! Veď predsa každý
 človek sa rodí a zomiera s dušou.
 ŽENA: Chlieb náš každodenný daj nám dnes a odpusť nám naše viny...
 MUŽ: Áno, ale keď zomrieš, tvoja duša začne prechádzať premenou. V hrdle bu-
 deš počuť, ako sa ti prelieva voda. Potom budeš smädná, o chvíľu budeš
 mať chuť na piesok... To tvoja duša volá po vode, chce ísť tam, kde si sa
 naposledy nadýchla.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Nie, ja ničomu nerozumiem. A ty to odkiaľ tak dobre

vieš... akoby si už niečím podobným prechádzal... ty si tiež... ty si tiež mŕtvy?

MUŽ: Som na polceste. A ty tiež. Ale už ti blednú vlasy. Pozri sa na ruky. Malé tenké špajdličky. Do konca dňa ťa sfúkne ako sviečku. A potom sa budeš môcť vrátiť do vody. Tam raz budeme patriť všetci.

ŽENA: Tak ako my odpúšťame našim vinníkom. A neuved' nás do pokušenia, ale zbav nás zlého. Amen. Je najvyšší čas, aby si sa dozvedela pravdu.

KAPITÁNOVA NEVESTA: O čom to zas rozpráva? Práve som sa dozvedela, že som mŕtva. Chcete mi povedať ešte niečo lepšie?

ŽENA: Chceš vedieť, kto ťa zabil? Spomeň si na včerajšie chvíle s kapitánom, krátko pred vypuknutím búrky.

4. obraz

Na scénu vbehnú plavovlasá dievčina a mladý kapitán. Dievča má okolo 25 rokov, biele voľné šaty s vreckami. Vyzerá ako víla, nadpozemský zjav umocňuje biela pokožka. Vyzerajú vzrušene.

KAPITÁN: Požičiaš mi nôž? Chcem, aby sme ním spečatili našu lásku.

KAPITÁNOVA NEVESTA: Ako, drahý?

KAPITÁN: Nastav mi dlaň. Tvoja krv nech bude prúdiť v tej mojej. Spojení, budeme spojení. Naveky, dobre?

KAPITÁNOVA NEVESTA (*pobavene*): To si videl v nejakom filme?

KAPITÁN: Nie, tak to teraz cítim. Našiel som ťa, a nestačí mi, aby sme boli spojení len tu na zemi. Chcem, aby sme boli spojení večne. Ani počas smrti na mňa nesmieš zabudnúť.

KAPITÁNOVA NEVESTA (*vyľakane*): Zlatko, trochu mi naháňáš strach.

KAPITÁN: Neboj sa, daj mi dlaň a ani sa nenazdáš, začneme písať novú kapitolu našej lásky. Dáš mi dlaň? Ďakujem. Nebude to bolieť, prisahám. Tak, dobré dievča. Škoda, že tvoja matka taká nebola. Odmietla moju lásku, chcela sa vyhnúť ohováraníu, tak sa ma radšej vzdala. A ja som ju miloval a stále ju milujem, no keď vidím teba, uvedomujem si, že v tebe prúdi jej krv... Nikdy jej neodpustím, že odmietla moju lásku. A ty si ona...

KAPITÁNOVA NEVESTA: Preboha, zlato... čo to rozprávaš? Čo s tým má moja matka? Preboha... Povedz, že klameš.

KAPITÁN: Neklamem. Nikdy som ťa nemiloval, ale tvoju matku áno. Pamätám si na naše vášnivé noci... Ale potom ma odkopla ako prašivého psa. Prebodla moje srdce, mrcha. Ale si tu ty... a prúdi v nej tvoja krv... takže mi neujdeš, drahá matka, drahá dcéra, ste spojené v jedno! Budete trpieť!

KAPITÁNOVA NEVESTA: Pomoc, preboha, pomoc! Pomôžte mi niekto!

5. obraz

Kapitánova nevesta, muž, žena, kapitán.

KAPITÁNOVA NEVESTA: Takže toto bola moja svadobná noc. Preboha... Ja... ja tomu nedokážem uveriť... Prečo som musela trpieť kvôli tomu, čo urobila moja matka? Ako mi to mohli urobiť?

ŽENA: Jedno obetované srdce za druhé...

KAPITÁNOVA NEVESTA: Dopekla, odpovedzte mi normálne!

(...)

KAPITÁNOVA NEVESTA: A on? Čo je s kapitánom? Prečo tu stojí ako socha?

ŽENA: Nemá na výber. Búrka ho zhltila. Včerajším činom prišiel o dušu, stal sa z neho kameň, ktorý nenájde pokoj ani na dne mora.

KAPITÁNOVA NEVESTA: Čo bude teraz s mojím životom? Vlastne, ja už nežijem... to je čudné... ale napriek tomu rozprávam...

(*Príde policajt, nikoho nevidí.*)

POLICAJT: Čudné, nikto tu nie je, asi už odišli. Chvalabohu... čo to bol za šialený prípad... Keby sa to stalo len raz, ale táto morská búrka sa opakuje každých desať rokov, už aj môj dedko mi o nej rozprával. A podľa opisu to všetko zapríčinila tá žena... tá stará žena. Ako je možné, že ešte žije? Čudné... Táto dedina bola odjakživa čudná, prečo tu ešte trčím? Veru, odídem radšej inde, na nejaké pokojnejšie miesto. Ale v žiadnom prípade nechcem pracovať v prímorskej dedine! Kto má mať silu na takéto prípady – všetci, okrem tej ženy, na posádke utopení, kapitánova snúbenica zavraždená... Vrah v mori? Na slobode? Bohvie... Tu už nikto ničomu nemôže veriť. Nevieš, či sa rozprávaš s človekom, či s jeho tieňom... ale tie potopené duše, z toho mi behá mráz po chrbte. Z celej tejto dediny šaliem, existuje iba jediné východisko. (*Chce odísť, ale príde matka.*)

MATKA: Pán policajt, dobrý deň, zistili ste niečo viac o... (*Nedokáže rozprávať, je otrasená.*)

POLICAJT: Dobrý deň aj vám. Je mi to ľúto, ale v prípade smrti vašej dcéry sa nevieme pohnúť ďalej. Jediný človek, ktorý prežil, je stará žena, ktorá býva pri pobreží. Bol som u nej a mám podozrenie, že to ona zapríčinila morskú búrku.

MATKA: Bože, prečo som musela prežiť vlastné dieťa... prečo... (*Zadúša sa slzami.*)

POLICAJT (*podíde k nej a snaží sa ju utíšiť*): Pani, je mi to strašne ľúto, ani si neviete predstaviť, ako veľmi. Prípad s morskou búrkou je... ako by som to povedal... opakuje sa to každých desať rokov a sme zúfalí z toho, že to nevieme zastaviť.

MATKA: Každých desať rokov. Cyklickosť. Život, smrť...

POLICAJT: Prepáčte, o čom to hovoríte?

MATKA: Každý v dedine sa v duchu modlí, aby jeho dieťa morská búrka ušetrila. Ale nedá sa tomu vyhnúť. Srdcia mladých ľudí sú plné života, krvi, ohňa,

idú za hocičím. Varovala som dcéru... nechcela som, aby odišla s kapitánom... s tým mladým kapitánom... bože môj.

POLICAJT: Čo o ňom viete?

MATKA: Mladý, plný života, dychtivý, vášnivý. Nebezpečný. Podobá sa na otca.

POLICAJT: Poznali ste sa s jeho otcom?

MATKA: Poznám sa s celou rodinou. Boli to dobrí ľudia, až pokým...

POLICAJT: Až pokým?

MATKA: Až pokým ich nezhlitlo more.

POLICAJT: A sme opäť tam, kde sme boli. Ako sa vlastne spoznala vaša dcéra s mladým kapitánom?

MATKA: Tak viete... dedina je malá. Nie je veľa chlapcov, ktorí sa chcú stať kapitánmi, väčšina z nich chce kráčať v šlapajach otcov rybárov. Ale on bol výnimka a tým, že bol iný, zaujal moju dcéru. Keď sa prvýkrát vrátil z plavby, mal krátko pred tridsiatkou, kto by odolal jeho ošlahanej tvári, mocným rukám, alabastrovému čelu? Moja dcéra sa na prvý pohľad zamilovala a netrvalo dlho, kým...

POLICAJT: Kým?

MATKA: Kým ma mladý kapitán nezavolať, aby sa so mnou porozprával.

Opona

3. DEJSTVO

1. obraz

Matka, kapitán.

KAPITÁN: Pani matka. Tak sa opäť raz stretávame.

MATKA: Naposledy sme sa videli pred rokom.

KAPITÁN: Pamäť máte dobrú. Ba priam vynikajúcu. Myslíte často na ten večer?

MATKA: Snažím sa ho vytesniť z mysle. Odkedy viem, že vás moja dcéra ľúbi.

KAPITÁN: Ale ja ľúbim vás. Imponuje mi, že som si získal obidve ženy – matku aj dcéru. Fascinuje ma podobnosť medzi vami. Je to vzrušujúce, bozkávať sa s vašou mladšou verziou.

MATKA: Ďakujem za kompliment, hádam až taká stará nie som.

KAPITÁN: Kdeže, ste každým rokom príťažlivejšia. Vždy, keď sa vraciam z plavby, musím vás vidieť. Vašu priesvitnú pokožku... Pamätáte si na moment, keď sme sa prvýkrát stretli?

MATKA: Myslíte vtedy, keď som vás spolu s vašou matkou odprevádzala do škôlky?

KAPITÁN (*zasmeje sa*): Váš zmysel pre humor... Aj to na vás milujem. Ale nemyslím na deň, keď som išiel do škôlky. Myslím na minulý rok, keď ste čakali svojho muža v prístave. Pršalo. A vy ste tam stáli a pokorne čakali. Až pokým som neprišiel ja.

MATKA: Skoro som vás nespoznala, prekvapili ste ma. Ako sa môže človek tak veľmi zmeniť na mori... Z malého kráľa jablkových koláčov sa stal muž ošlahaný vetrom.

KAPITÁN: A ten vietor nás priviail na rovnaké miesto.

MATKA: Prečo ste sa so mnou chceli stretnúť?

KAPITÁN: Pretože mi chýbate. Keď som na lodi, myslím na vás viac, ako by sa patrilo.

MATKA: Dohodli sme sa, že to ukončíme. Nechcem, aby moja dcéra trpela.

KAPITÁN: Prečo by trpela? Nič sa nedozvie. Viete vôbec, prečo som si s ňou začal?

MATKA: Dúfam, že preto, že ju ľúbite, kapitán.

KAPITÁN: Ale tá láska sa nedá porovnať s tou, ktorú cítim k vám. Stojíte tu teraz pri mne, neviem vám odolať. A cítim, že aj vy, váš dych je akýsi zrýchlený.

MATKA: Kapitán, prečo ma trápíte?

KAPITÁN: Zlá otázka. Vy trápíte mňa. Tak mi neostáva nič iné, ako sa uspokojiť s vašou dcérou.

(Matka dá kapitánovi facku.)

KAPITÁN: Pravda bolí, však? Ej, ale to štípe... Vložili ste do toho poriadny kus vášne. Svoju dcéru musíte nesmierne milovať. Čo by som za to dal, byť na jej mieste...

MATKA: Tak už dost! Povedzte mi, prečo ste sa chceli stretnúť.

KAPITÁN: Už som to povedal. Chýbajú mi vaše bozky.

MATKA: Pýtam sa to naposledy.

KAPITÁN: Ach... s vami nie je žiadna zábava. Dobré, ako chcete. Chcem si vziať vašu dcéru. Nejako ste zbledli. Je vám dobre? Teraz mám aspoň dôkaz, že vám na mne aspoň trochu záleží. Lepšie ako nič.

MATKA: Vymýšľate si. O čo vám ide? Prečo sa chcete oženiť s mojou dcérou?

KAPITÁN: Aby som bol s vami až do konca života.

MATKA: Už mám toho plné zuby! Dala som vám jasne najavo, aby ste ma prestali prenasledovať a dávať mi neslušné návrhy.

KAPITÁN: Neslušné návrhy? Neviem, kto ma prvý pobozkal vtedy v prístave...

MATKA: Bola to chyba a vy to viete!

KAPITÁN: Nie, bolo to to najlepšie, čo som kedy zažil! To sa nedá porovnať so žiadnou vylovenou treskou, drahá matka.

MATKA: Prosím, nevolajte ma tak. Ja vám nedovolím, aby ste si z vypočítavosti vzali moju dcéru!

KAPITÁN: Nedávate mi na výber. Môžem vás požiadať o ruku?

MATKA: Nie!

KAPITÁN: Vidíte, nemám inú možnosť. Bude to váš trest za to, že ste nám nedali šancu. Po zvyšok života sa budete pozerieť na to, ako sa bozkávam s vašou dcérou.

(Prichádza kapitánova nevesta.)

KAPITÁNNOVA NEVESTA: Mami, kapitán! Moji najdrahší ľudia! Snívam o tom, že takto spolu budeme navždy, my traja...

KAPITÁN (*vrhne na matku víťazoslávny pohľad, ona ho ignoruje*): Drahá, už som sa ťa nevedel dočkať. Chýbala si mi. Pôjdeš ku mne domov?

KAPITÁNOVA NEVESTA: Po ničom inom netúžim!
 KAPITÁN: Ale ešte predtým sa chcem niečo spýtať tvojej matky.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Do toho! Len smelo!
 KAPITÁN: Matka, chcel by som vás požiadať, aby sa so mnou vaša dcéra mohla plaviť. Je to žena, s ktorou chcem stráviť zvyšok života.
 MATKA: Až keď sa vezmete. Nepustím moju dcéru na nejakú pochybnú loď.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Mami, to nemyslíš vážne! Veď už som dospelá! A ľúbime sa!
 KAPITÁN: Alebo chce ísť pani matka s nami?
 MATKA: Nehovorte hlúposti. Samozrejme, že nie.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Mami, vieš, že kapitán je láskou môjho života. Chcem byť s ním, nevydržím ďalší rok bez neho.
 MATKA: Naozaj ho miluješ?
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Ani nevieš ako, mami. Prosím... Dôveruj mi.
 MATKA: Tebe dôverujem, ale jemu nie. Ešte na to máte čas. Rok nie je taká dlhá doba.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Mami, to nemyslíš vážne! Prečo si taká zlá!
 KAPITÁN: Možno má tvoja matka pravdu. Rok nie je taký dlhý...
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Ale je! Ja to už bez teba nevydržím, kapitán. A pôjdem, aj keby matka nesúhlasila! Nie som žiadne decko!

2. obraz

Policajt, matka.

POLICAJT: Takže spolu ušli. O ničom ste nevedeli.
 MATKA: Nie, ale v ten večer som jej dala tajne do tašky nôž. Pre istotu...
 POLICAJT: Rozumiem. Vaše trápenie musí byť strašné.
 MATKA: Preklínam deň, keď sa kapitán vrátil. Dcéru mi to už nikdy nevráti. Mala som jej v tom zabrániť. Prečo som nič neurobila, prečo?! Moja dcéra je tvrdohlavá po mne. Čo si zaumieni, to aj spraví. Ale to ma nijakým spôsobom neospravedlňuje... Urobila som veľa chýb, keby som vedela, aké to bude mať následky... To ja som mala zomrieť, nie moje dieťa!

3. obraz

Muž, žena, kapitánova nevesta.

MUŽ: Takže už si spokojná s tým, na čom sme sa dohodli?
 ŽENA: Splnil si sľub. Bol si pri nej od začiatku. Dodržal si slovo a dal si na ňu pozor. Ďakujem ti. Daj mi ruku, nech ti požehnám. Prepáč, trošku pálim, neviem sa kontrolovať. Som rada, že to nesieš tak statočne. Zavri oči a započúvaj sa do šumenia vln. Tam bude teraz tvoj domov. Tam pod morskou hladinou sa začne tvoj život odznova. Pod ku mne, kapitánova nevesta. Teba sa to tiež týka. Si obeť, ale nebudeš už trpieť, stačilo. Dost.

Tam pod hladinou budete vidieť pestrofarebné ryby, budete sa ohadzovať sypkým pieskom, pocítite jeho hebkosť... bude sa vám to páčiť... ach, kiežby som aj ja mohla byť jednou z nich. Jedna z potopených duší, čo si budú plávať, dýchať, krotiť vlny, naháňať sa s prúdmi. Naháňať sa s rybami. Tam sa začne váš nový život, očistený od pozemských chýb, od márnivosti, od hriechu, od utrpenia. Tam sa prvýkrát slobodne nadýchnete.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Chcem anulovať svoj zväzok s kapitánom. Už viac nie som kapitánovou nevestou. Už viac nie som dcérou svojej matky. Matka mala pomer s kapitánom. Vedela, že ho milujem.
 ŽENA: Dieťa drahé, morská búrka musela prísť. Inak by sa kruh neuzavrel. Počujete to? Začína snežiť.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Ako môžeš počuť sneh, žena?
 ŽENA: To sú roky skúseností. Pozri sa von oknom.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Máš pravdu. Sneží. A ja cítim, ako mi zamrzá srdce.
 MUŽ: Nič ti nemôže zamrzáť, už si dávno mŕtva.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Neber mi ilúzie. Potrvá, kým sa s tým zmierim.
 MUŽ: Dobre. Tak maj ilúzie. Ale predtým, ako tvoja duša odíde...
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Tak čo?
 MUŽ: Mala by si si vypočuť svoju matku.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Vylúčené.
 ŽENA: Cítim, že sa veľmi trápi.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: A ja čo? Ja sa netrápim? Viete si vôbec predstaviť bolesť, ktorú cítim? Moja vlastná matka!
 MUŽ: Áno, vieme, ale aj napriek tomu... chceš opustiť zem bez toho, aby si si ju vypočula? Už to dávno oľutovala, daj jej druhú šancu.
 KAPITÁNOVA NEVESTA: A odkedy máš ty právo hovoriť mi do života?
 MUŽ: Prepáč, ale ty už nežiješ, takže...
 KAPITÁNOVA NEVESTA: Ach, vďaka, že mi to stále pripomínaš.
 ŽENA: Takže pôjdeme?

KONIEC

Recenzie

DENISA BALLOVÁ

Milovali, trpeli, bojovali. Ženy

KÁBRTOVÁ, Lidmila. 2018. *Místa ve tmě*. Brno : Host.

Míňali sa, náhodne na seba narážali, uvoľňovali si sedadlá v električke. Ženy. Občas dokonale upravené, inokedy viditeľné zrobené. Často nešťastné, málokedy skutočne milované. Ženy. Niekedy zaľúbené, zriedka uvoľnené. Plné starostí, beznádeje, strachov. Ženy.

Napočúvali sa o tom už toľkokrát – ako im muži nerozumejú, ako potrebujú prehľadný manuál, aby práve tú prehľadnosť, ktorú ženy odmietajú, nadobudli vo svojich dňoch. Ony to odmietali. Nechceli žiadne overené postupy, skratky k cieľu alebo nezmyselné šablóny. Zoširoka obchádzali jednotvárnosť, fádnosť, šedivosť dní. Bezhlavo sa vrhali do nových dobrodružstiev, vyhľadávali nebezpečenstvo, ktoré im lámalo kosti. Všetko ich spájalo, a pritom bola každá iná, originálna, svoja.

Ženy v knihe Lidmily Kábrtovej s názvom *Místa ve tmě* môžeme pokojne charakterizovať predchádzajúcimi odsekmi, a pritom to vôbec nestačí. Kábrtová o nich píše s takou ľahkosťou, akoby sa inšpirovala skutočnými ženami. Niektoré sú ešte nedospelé, prežívajú prvú lásku, iné majú dávno po tridsiatke, každý deň zaspávajú vedľa muža, po ktorom už netúžia. A sú aj také, čo sa o domácnosť s nikým nedelia. Radšej majú zoznamy kontaktov, z ktorých si stačí vybrať a následne rezervovať hodinový hotel.

Kábrtovej druhá kniha je akoby zbierkou poviedok o ženách, o ich starostiach aj bežných dňoch. A hoci sa začína prvou sexuálnou skúsenosťou jednej z postáv, dielo *Místa ve tmě* nie je erotickou príručkou, naopak. Je stretnutím s bolesťami, trápeniami a samotou. Je spoveďou, príšerne osobnou, o zápasoch, ktoré ženy vedú proti sebe a zároveň sa pri tom ničia. Autorka predstavuje mozaiku životov žien, ich príbehy s detailmi, ktoré tvoria obyčajný svet. Kábrtová je v tom naozaj precízna a právom pripomína Alice Munro. Jej postavám ľahko uveríte, budete s nimi zápasit' o normalnosť v ich živote a hnevať sa, keď ten boj vzdajú. Ale ani jednu nebudete ľutovať, pretože v každej z nich je obrovská sila, aby prežila ďalší deň.

Niektoré poviedky vám môžu byť povedomé, pretože v nich spoznáte kamarátku, sesternicu, mamu alebo babku. Spájajú nás totiž rovnaké starosti a Kábrtová s tým výborne pracuje. Opisuje ženy, ktoré túžia, nenávidia aj brutálne ľúbia. A aj keď to vyznieva príliš všeobecne, česká autorka je, naopak, veľmi konkrétna: „*Má ráda starší chlapy, a čo? Nic proti zákonu. (...) Karolina volba měla z jejího pohledu jednu nespornou výhodou: děti. Každý z jejích partnerů je už měl, takže je žádný nechtěl po ní. Neuměla a ani si nechtěla představit noční vstávání kvůli kojení a přebalování, matlání se se špinavými plínami, vyvažování lahviček a dudlíků, hodiny utlučené nudou na pískovišti. S odporem pozorovala celý ten mateřský svět, vzdělané ženy, které se nad kočárky změnili v tupé šíšlající slepičky s mozky přecpanými reklamami na kojeneckou stravu a jednorá-*

zové pleny. Děsilo ji a zároveň se jí hnusilo jejich nekonečné kletění o kontrakcích při porodu, nápichu epidurálu, stríích na prsou, o nastřížení hráze a jizvě, která tam zůstala. Zároveň jí ale bylo jasné, že si to musí nechat pro sebe. S kamarádkami, které si pořídily děti, se postupně přestala stýkat a její milenci časem pochopili, že ona si o jejich dětech povídat nechce. Jen pár z nich vědělo, že Karla děti prostě neplánuje“ (s. 37).

Kábrtovej kniha pokrýva mnoho obyčajných starostí, ktoré sú však v živote žien rozhodujúce. Kým jedna z postáv odmieta deti, iná po nich túži, avšak nedokáže otehotnieť. Následne to kompenzuje milencami. Iná zas rýchlo otehotnie a materstvu venuje celý svoj život. Keď ju na dôchodku začne naplňať štúdium, strpčuje jej to manžel. Autorka nazerá na úlohu ženy v rodine či spoločnosti z rozličných pohľadov. Deťom sa však nevenuje. Stredobodom knihy je výlučne žena, mužský hlas v celej zbierke takmer nepočuť. Vnútorne monológy prevládajú nad dialógmi, čo príbehom dodáva ešte väčší psychologický rozmer, aj keď city autorka vôbec neanalyzuje. A pritom je nám úplne jasné, čím si ženy prechádzajú: „*Ten čas potom neumím rozdelit' na měsíce, týdny, dny, hodiny. A vlastně skoro ani na dny a noci. Všechno jako by splynulo do jednodité nepropustné hmoty, rozteklého asfaltu, který všechno prostoupí svým puchem, takže se nedá dýchat, ale zároveň se do něj zaboříte, přilepíte, až se nemůžete vůbec pohnout. A přitom víte, že vás k tomu nikdo nenutil, že jste do toho asfaltu vkročili sami“ (s. 140).*

Kábrtová neponúka žiadne rady ani prehnané závery. Keďže všetky príbehy majú nejaský koniec, môžu pokojne plynúť ďalej v našich hlavách. Navyše nepokrývajú všetky momenty zo života postáv, len tie kľúčové, ku ktorým sa rozprávačka spätne vracia, inokedy ich prežíva v danej chvíli, keď ešte netuší ich dôležitosť pre nasledujúce roky. Ak je rozprávanie z pohľadu tretej osoby, nie je strohé, ale naďalej príliš osobné a subjektívne.

Autorka pracuje s detailmi skutočne dôsledne. Opisuje padajúce snehové vločky, praskanie dreva v kozube, dažď dosadajúci na okná pražských bytov. Príbehy v podaní Kábrtovej majú

vône, zvuky, farby, hoci práve sivá v psychickom rozpoložení všetkých žien prevláda: „*Letos je zima i v Praze, mrzlo, na chodnících leží ušlapaný sníh. Podáš mi ruku. Chytnu se tě za loket. Jdeme. Klouže to. Mlčíme. Jdu vedle tebe jako slepec vedle náhodného chodce, kterého nezná, kterému nevěří. Vedeš mě, a přesto nohama opatrně zkoumám každý kousek země, opatrně našlapuju na každou zamrzlou kaluž. Výstava je na druhém konci města. Sejdeme do metra, na schodech se tě pustím. Zase jsme dva cizí lidé, kteří jen shodou náhod jedou na stejné místo“ (s. 114).*

Väčšina príbehov sa nekončí katarziou, zmenou či iným nevyhnutným obratom. Ani to nie je treba. Kábrtovej postavy ďalej trpia, ale nezaslúžia si žiadnu ľútosť. Každý deň totiž naberajú novú silu, aby pokračovali vo svojich starostiach aj dilemách. A ich neustály boj treba len obdivovať, aj keď sa preň vzdávajú zaslúženého šťastia: „*Dívala se k obloze. To souhvězdí, které viděla u jezera, zářilo i teď. Bylo krásné. Bylo chladné. Bylo daleko. Všechny ty hvězdy byly tak daleko, věděla, že na ně nikdy nedosáhne. A náhle pochopila, že stejně vzdálené pro ni vždy bude i to světlo u jezera. I kdyby k němu milionkrát doplavala, nikdy se ho nedotkne. Vždycky bude příliš daleko“ (s. 205).*

DENISA BALLOVÁ vyštudovala žurnalistiku a politológiu v Bratislave. Štyri roky pracovala v *SME*, odkiaľ v septembri 2014 odišla študovať žurnalistiku do Aix en Provence. V rámci štúdia pol roka stážovala a žila v Paríži. Na Slovensko sa vrátila v auguste 2015, aby ho opäť opustila v máji 2016 a na istý čas sa usadila v estónskom Tartu. Momentálne žije v Prahe a píše pre *Denník N*.

ALEXANDRA JURIŠOVÁ

Stala som sa černoškou až vtedy, keď som prišla do Ameriky

ADICHIE, Chimamanda Ngozi. 2017. *Amerikánka*. Žilina : Absynt. Preložila Kristína Karabová.

Chimamanda Ngozi Adichie napísala knihu, ktorá nie je iba o ženách. Je o príchode do „nového sveta“, od ktorého ústredná postava očakáva

mnoho, a aj mnoho dostáva. Otázne je, či pozitívneho alebo negatívneho. Pretože leitmotív tejto knihy je *problém*.

Ifemelu pochádza z najväčšieho mesta v Nigérii, z Lagosu. Po tom, ako sa rozhodla presťahovať kvôli škole do Ameriky a zanechala tak za sebou svoju rodinu a priateľa Obinzeho, sa jej život rapidne zmenil. Zistila totiž, že v každej krajine existujú isté „pravidlá“, ktorými sa treba riadiť, a keď si iná či iný než väčšina obyvateľstva, nie je dobré vyčnievať. *Problémom* však je, že svoju odlišnosť zo seba nemohla len tak sňať a nechať na nočnom stolíku. A keďže ju nemohla ani ukryť, urobila z nej prednosť: „*Ifemelu vyrástla v tieni matkiných vlasov. Boli čierne ako žúžol a také husté, že v salóne vypili dve fľašky relaxéra: také hojné, že pod sušičom schli niekoľko hodín a potom, keď ich konečne vypustili z ružových plastových natáčok, vyskočili vyslobodené a bohaté, aby sa jej slávnostne rozliali po chrbte. Jej otec ich volal koruna slávy. ‚To sú vaše vlastné?’ pýtali sa jej cudzí ľudia a ňaťahovali ruky, aby sa ich mohli úctivo dotknúť. Ďalší sa pýtali: ‚Ste z Jamajky?’, akoby takú bohatú hrivu, ktorá neredla ani na spánkoch, dokázala vysvetliť iba cudzia krv*“ (s. 57).

Celá kniha je rozdelená na dve časti, v ktorých sú desiatky menších kapitol. Prvé sa týkajú jej detstva a dospievania. Skrz vlastné skúsenosti nám približuje, ako sa neustále snažila prispôbiť zvyšku sveta. A to aj za cenu, že stratí samu seba. Medzi riadkami je možné domyslieť si, prečo Ifemelu tak veľmi bažila po tom, aby sa vyslobodila z nekonečného kruhu obviňovania sa, že nie je dosť dobrá. V jej rodine totiž sami pred sebou neustále vytvárali ilúziu, že sú iní ako v skutočnosti. Potrebovali sa páčiť, vzbudzovať dojem, že u nich v Nigérii žiaden *problém* neexistuje. Ifemelu to istým spôsobom poznačilo, a preto je logické, že sa neskôr rozhodla odísť a zistiť, či nejaký *problém* skutočne má alebo si ho len vytvára: „*Jej matka na ňu pozrela. ‚Vyžehlila si si tie šaty?’ ‚Nepotrebujú vyžehlíť.’ ‚Sú pokrčené. Ngwa, choď a vyžehli si ich. Aspoň že máme svetlo. Alebo sa prezleč do niečoho iného.’ Ifemelu vzdorovito*

vstala: ‚Tie šaty nie sú pokrčené.’ ‚Choď a vyžehli si ich. Nemusíme ukazovať svetlu, že sa nám teraz nevodí najlepšie. A to nie sme ten najťažší prípad’“ (s. 68).

S Ifemelu sa však tiahlo čosi, čo sa s černochochmi odjakživa spája. Je možné domyslieť si, že ide o rasizmus. Po príchode do Spojených štátov sa preto rozhodne založiť si blog, v ktorom bude reflektovať všetky situácie, do ktorých sa dostala a ktoré sa spájajú s nepochopením. Píše o živote černošky, o politike, kultúre, zvykoch. Vtipne, no zároveň drsne poukazuje nielen na svoju skúsenosť, no i na skúsenosti svojich známych, s ktorými sa v Amerike stretáva. Nádej vidia v kandidatúre Baracka Obamu na prezidenta. A to najmä preto, že je Afroameričan. Ifemelu v ňom videla možnosť na lepší zajtrajšok, svoje pocity z jeho kandidatúry vyjadrovala na blogu. Napríklad v texte s titulkom „*Prečo černošky s tmavou pleťou – Američanky aj Neameričanky – milujú Baracka Obamu*“ (s. 271). Jej veľký americký sen tak nabral celkom iný rozmer. Zrejme ale nie výlučne pozitívny, ako očakávala: „*Niekedy si v chatovacích miestnostiach čítala, ako naňho reagujú ľudia, a upadala na duchu. Vtedy sa postavila a odišla od svojho počítača, akoby bol už len samotný laptop jej nepriateľom. Stála pri okne, aby ukryla slzy dokonca aj sama pred sebou. Ako sa môže stať opičiak prezidentom? Urobte nám niekto láskavosť a napáľte do toho chlapa gulku. Pošlite ho nazad do africkej džungle. Černoch v bielom dome? Tak to nie, nikdy! Nevolať sa to biely dom len tak pre nič za nič. Pokúsila sa predstaviť si ľudí, ktorí tie reakcie písali, pod nickmi ako ‚mamina_z_predmestia231’ a ‚Norman_Rockwell_je_superstar’, ako sedia pri stoloch, vedľa nich je šálka kávy a každú chvíľu sa školským autobusom majú vrátiť ich deti v opare nevinnosti’“* (s. 449).

Rasa, ktorá sa rozprestiera na troch kontinentoch a dotýka sa otázok identity, straty a osamelosti, je v tomto prípade kľúčová. Ani Ifemeline rýchle prispôsobenie sa novej krajine nebolo postačujúce, pretože neustále narážala na pomyselný múr rasizmu, ktorý je všadeprítomný. Spomína

napríklad na svoj prvý zápis do školy v Amerike. Prihovorila sa dievčaťu Cristine Tomasovej. Chcela vedieť, či sa správne nachádza na zápise do prvého ročníka. Tá jej pomaly a úsečne, slovo po slove, odpovedala. Ifemelu si najprv myslela, že má nejakú chorobu, ktorá jej bráni hovoriť normálne. Po chvíli však zistila, že tak hovorí kvôli nej, kvôli jej neprehliadnuteľnému cudziemu prízvuku. Keď ju ale Ifemelu upozornila, že hovorí po anglicky, Cristine jej na to odpovedala, že o tom nepochybuje, no nevie, ako dobre: „*Ifemelu sa scvrkla. V tej napätej, tichej sekunde, keď sa ich pohľady stretli, skôr než si od nej vzala formuláre, sa scvrkla. Scvrkla sa ako vysušený list. Po anglicky hovorila celý svoj život, na strednej škole viedla debatný krúžok a americký nosový prízvuk vždy považovala za nedovyvinutý. Nemala preto dôvod zmrštiť sa a scvrknúť, ale nemohla si pomôcť. V nasledujúcich týždňoch, keď padal jesenný chlad, si začala nacvičovať americký prízvuk*“ (s. 171).

Ako čitatelia a čitateľky máme možnosť pozorovať Ifemelin rozpor. Balansovala totiž medzi osobou, ktorou bola predtým, a osobou, akou sa chcela stať. Nehanbila sa za to, že je z Nigérie. Ale mala neustále nutkanie niečo dokázať, a to nielen ostatným, ale najmä sebe. Po troch rokoch v Amerike z nej už bola celkom iná osoba: „*Ale čo? Ako dlho ste už v USA?’ ‚Tri roky.’ ‚Vau. Super. Zniete úplne ako Američanka.’ ‚Vďaka.’ Keď položila, začala pocitovať, ako sa jej telom rozlieva narastajúca hanba za to, že mu poďakovala, že si z jeho slov ‚Zniete úplne ako Američanka’ uplietla veniec a zavesila si ho okolo krku’“* (s. 222).

Zatiaľ čo sa Ifemelu snažila spolu s desiatkami jej podobných prispôbiť životu v cudzej krajine, jej priateľ Obinze mal podobné problémy. V Anglicku sa medzitým usiloval o to, aby tam mohol legálne pracovať a žiť. Nakoniec ho ale z dôvodu neplatných víz deportujú naspäť do Nigérie. Práve vzťah medzi Ifemelu a Obinzem tvorí kulisu celej knihy. Ifemelu naňho často spomína, vidí ho v maličkostiach bežných dní. Zaľúbili sa

do seba na strednej škole a na vysokej si spoločne predstavovali svoj „útek“ od *problémov* vlastnej krajiny do zahraničia: „*Chápeš, žijeme v ritolí-začskej ekonomike. Najväčším problémom v tejto krajine nie je korupcia, ale to, že veľa kvalifikovaných ľudí nie je tam, kde by mali byť, len pre to, lebo sa nechcú pchať nikomu do zadku alebo nepoznajú ten správny zadok, alebo nevedia, ako sa to robí. Ja mám šťastie, že sa pchám do toho správneho.’ Usmiala sa Teta Uju*“ (s. 102).

Chimamanda Ngozi Adichie je feministka, a je to v knihe citeľné. Odsudzuje tradičný obraz, ako by mali ženy vyzerieť, a to všetky, ako sa uvádza aj na vlasových prípravkoch – tento je na rôzne typy vlasov pre všetky ženy. Pod „všetkými ženami“ sa však myslia iba blondínky, brunetky a ryšavky. Černošky medzi ne nepatria. V ženských časopisoch ich je síce veľa, no ktoré z nich možno skutočne označiť za černošky? „*Tak ako to je? Vraviam vám, že rasa je len konštrukt, že medzi dvomi černoškami je omnoho väčší genetický rozdiel ako medzi černoškou a beloškou. Taktiež nám vravia, že černošky majú horšiu rakovinu prsníkov a viac myómov v maternici. A belošky zas mávajú cystickú fibrózu a osteoporózu. Tak ako to je, ctení doktori a doktorky? Je tá rasa konštrukt alebo nie?’“* (s. 382).

Adichie dokázala vystihnúť pravú podstatu rasizmu. Je skrytý, no zároveň sa neukrýva. Je nesprávny, no málokto to povie nahlas. Po tejto knihe je ale isté, že nikto z nás nebude pochybovať o tom, že byť černoškou alebo černochochom s veľkým americkým snom je naozaj ťažké. Zatiaľ čo doma boli Nigérijčanky zvyknuté hovoriť nahlas, čo si myslia, v Amerike černošky s vlastným názorom naháňajú strach. Na rozdiel od knihy *Všetci by sme mali byť feministkami* (Absynt, 2017),¹ v ktorej Adichie rieši nerovnosť medzi mužmi a ženami, v *Američanke* dáva priestor nerovnosti medzi ľuďmi všeobecne. Kniha je napísaná retrospektívne, končí návratom hlavnej postavy Ifemely z Ameriky do Nigérie po pätnástich rokoch. Jej návrat do Lagosu je nakoniec celkom

¹ Dve recenzie knihy sme priniesli v *Glosolálii*, č. 1/2018.

iný, ako čakala, možno aj so šťastným koncom. Čaká ju tam totiž Obinze.

ALEXANDRA JURISOVÁ vyštudovala žurnalistiku na FF KU v Ružomberku. Svoje články publikovala vo viacerých periodikách, navštevuje vzdelávací program digitálnej žurnalistiky Digital Media Campus, ktorý je pod záštitou Ringier Axel Springer SK, je recenzentkou v *Magazine o knihách*, v kultúrnej prílohe denníka *SME*, a stážistkou v kultúrnej sekcii portálu Aktuality.sk.

MARTIN MAKARA

Utínanie kotiev

DI LASCIA, Mariateresa. 2018. *Cesta tieňmi*. Bratislava : Inaque. Preložil Peter Bilý.

Výnimočné literárne dielo je také, ktoré zachytáva človeka v úplnosti jeho existencie, vytvára mikrokozmos, v ktorom sú prítomné všetky aspekty ľudského života. Tak možno parafrázovať pohľad maďarského teoretika a literárneho historika, špecialistu na realistický román devätnásteho storočia, Györgya Lukácsa, na kritérium, podľa ktorého možno hodnotiť literatúru. Z formulácie i Lukáčsovho odborného záujmu sa dá usúdiť, že toto kritérium má osobitnú platnosť pri románe, žánri najpovolanejšom na úplnosť prostredníctvom svojej epickej šírky.

Jeden z prostriedkov, ako epickú šírku nasýtiť, je bohatá štruktúra postáv. Ak jednu z prvých strán knihy zaplňa mapa vzťahov a menný súpis postáv, niet pochyb, že medziludské konfrontácie nebudú hrať v diele druhé husle. To je aj prípad románu *Cesta tieňmi*, ktorý slovenským čitateľom a čitateľkám po takmer dvadsiatich piatich rokoch od pôvodného vydania sprostredkoval vo výborom preklade Peter Bilý.

Di Lascia na takmer tristo stranách diriguje trojgeneračný rodinný orchester rodiny D'Auriocov. Sledujeme ich na juhu Talianska krátko po vojne, keď sa krajina konsoliduje a domov sa vracajú tí, ktorí už očakávaní neboli. Medzi nich patrí aj Francesco, otec detskej rozprávačky Chiary. Do domáceho kraja neprichádza sám, sprevádza ho odhodlanie priznať sa k otcovstvu nemanželského dieťaťa...

Po vojne, ktorá mu bola skôr milostnou

avantúrou (nechýba otravný stereotyp o vychýrenom „talianskom milovníkovi“) než existenciálnym otrasom, si plánuje založiť život nanovo – to sa týka nielen rodiny, ale aj pomoci sebe (a obci) cez organizáciu poľnohospodárskeho trhu prostredníctvom konzorcia, ktorého riadením je poverený. Ambicióznosť a činorodosť čerstvého prišelca však nie je všetkým miestnym po chuti. Úrodu, ktorú hospodári zverili Francescovi do starostlivosti, kto si krátko pred plánovaným trhom ukradol a niekoľko vriec Francesco našiel vo vlastnom dome.

Je tak vystavený dileme: má krádež ohlásiť na políciu a dôverovať spravodlivosti štátu alebo zlodeja vypátrať sám a porátať sa s ním po svojom? Viera v zákon ho navzdory výstrahám rodiny privádza do väzenia, kde príbeh nabera nové smerovanie.

Pre román je typická úsečnosť – nie vo vetej skladbe, ale vo vývoji emócií postáv. Pocity sa plynule prelievajú do zásadných rozhodnutí, ale tak rýchlo, ako vznikajú, aj miznú. Najvýpovednejším príkladom je rozhodnutie Anity, Chiarinej matky, prijať Francescovu vôľu prihlásiť sa k Anite; ba čo viac, kým je Francesco vo väzbe, Anita si uvedomí lásku k nemu ústiacu do rozhodnutia vydať sa zaňho. Čo sa udialo, prečo táto zmena kurzu nastala, nevieme; čitateľ/ka sa musí spoľahnúť na svoju intuíciu. Motivácie konania unikajú: situácia je podobná pri stroskotanej svadbe, po ktorej sa Francesco z príbehu odporúča a neskôr sa vráti už len nakrátko, bez toho, aby sa k nemu dcéra Chiara vo svojom rozprávaní vracala či akokoľvek komentovala svoje myšlienky a pocity týkajúce sa peripetií, ktoré jej otec spôsobuje.

To je prekvapivé s ohľadom na fakt, ako Di Lascia cez postavu Chiary precízne zachytáva rôzne emočné stavy a vyjadruje ich prenikavou metaforickosťou. Aj banálne situácie a momentky v sebe majú lyrický rozmer, čo zarážajúco kontrastuje s ľahostajnosťou, s akou za sebou Chiara necháva postavy a udalosti dovtedajšieho života, ktoré dokáže uzavrieť jednou, dvoma vetami či krátkym odsekom.

Autorka si pre rozprávanie zvolila perspektívu personálnej rozprávačky, časť príbehu je vy-

rozprávaná priamo Chiarou, časť v tretej osobe, ale z Chiarinej perspektívy. Tieto dva postupy však Di Lascia nerozlišuje pozorne, výsledkom čoho je ich kríženie ústiace do logických rozporov – aj v častiach rozprávaných priamo Chiarou sú zachytené situácie, pri ktorých nebola, či dokonca vnútorné psychické pnutie ostatných postáv.

Časové zasadenie príbehu do Talianska krátko po vojne len málo využíva potenciál, ktorý historický posun poskytuje. To je, napokon, výrazným nedostatkom celej knihy: všetky dôležité udalosti sa odohrávajú v rámci rodiny a jej rámec sa presahuje zriedka a opatrne. Chýba širší spoločenský kontext, ktorý by významovo mohol ťažiť z časového i geografického určenia príbehu, konanie postáv sa zvyčajne odvodzuje z vnútro-rodinných vzťahov, alebo je, ako som uviedol, celkom zastreté; spoločnosť obce či mestečka, kde sa príbeh odohráva, v princípe nie je pre sujet dôležitá. Istý podstatný prvok, ktorý by sme mohli označiť za sociálne podmienený (popri rodových rolách postáv), však predsa len prítomný je: ide o Francescov zápal pre prácu, jeho podnikavosť, ktorá dcéru odsúva do hmly súkromného života v úzadí kariérnych plánov.

Konštatovanie na obale knihy, v ktorom sa jej ženské postavy opisujú ako obeť mužského sebeckva a zbabelosti, je tendenčné a len ťažkopádne zodpovedá vykresleným vzťahom medzi mužmi a ženami v príbehu. Muži stoja skôr v tieni žien, majú na ne síce vplyv, ale ženy nepôsobia ako ovečky obetované mužskej pýche a „ješitnosti“; naopak, vzdorujú a zavše konajú autonómne v súlade s vlastným presvedčením a pocitovou orientáciou. Je to paradoxne práve okrajová postava Menica, ktorý sa obesil v dôsledku urážok a konštantného napádania od svojej manželky.

Dvojaký rodový meter je však v texte zachytený: prihlásenie sa k otcovstvu je podľa mienky Francescovho otca vecou rozhodnutia slobodného muža, jeho dobrou vôľou, pre matku je však materstvo povinnosťou a materstvo nemanželského dieťaťa väčšmi hanbou než ušľachtilosťou. Di Lascii tak slúži ku cti, že nepodľahla schematizmu rodových stereotypov ani z perspektívy ich

kritiky, ale dokázala zachytiť dialektiku typického a konkrétneho (ktoré typickému oponuje) v realistikom zobrazení mnohorakosti konfigurácie mužsko-ženských vzťahov.

Di Lascia nás prostredníctvom dialógov pozbudzuje k ich čítaniu vo filozofickej rovine, tento rozmer má napríklad dialóg Francesca so svojim otcom Tripolim krátko predtým, než sa Francesco rozhodne definitívne prijať Chiaru za svoju dcéru. V tomto rozhovore sa nepriamo postulujú postreh, že otcovstvo (či rodičovstvo všeobecne) nestačí definovať priamočiaro ako fakticitu existencie biologického potomka; otcovstvo spočíva v zmene postoja k životu z tejto fakticity plynúcej. Dialógy s takýmto rozmerom a emocionálny realizmus (nie pocitová ornamentálna drobnokresba, ale takmer fyzická prenikavosť) sú najsilnejšími stránkami románu. Pridávajú sa k nim aj nuansy krehkých vzťahov: otec Francesco je pre Chiaru vždy na prahu straty, a preto je ich vzťah opatrne ústretový a ambivalentný, pravda, len dokým otec nezradí tú, ktorú Chiara najviac miluje, a to matku.

Kým prvá časť románu sa venuje najmä trojuholníku vzťahov medzi Chiarou a rodičmi Francescom a Anitou, v druhej časti sa všetky nádeje načrtnuté predtým rozplývajú a ťažisko pozornosti sa presúva na dospievajúcu Chiaru a jej prvú ľúbostnú skúsenosť. Vzťah s bratrancom Saveriom otvára interpretáčn pole a ponúka niekoľko možností čítania – jeho vyvrcholenie možno pochopiť ako prejav Saveriovej zbabelosti, ale taktiež ako úsilie ochrániť Chiaru pred väčším zlom aj za cenu ublíženia.

Šťastná sága by mohla mať štruktúru pyramídy: začína sa dvoma milujúcimi sa ľuďmi a rozrastá sa každou nasledujúcou generáciou. *Cesta tieňmi* má štruktúru opačnú: v úvode široká rodina tvoriaca viac-menej súrodé teleso sa v priebehu čítania zužuje a fragmentarizuje; blízki sa vytrácajú, ale nik ich nenahrádza. Dynamické detstvo a mladosť predznamenávajú osamelosť dospelosti a staroby, zmysel ktorej dodáva rozpačtávanie sa a rozprávanie. Posledný román Mariateresy Di Lascie, ktorý dokončila krátko pred smrťou, vyniká psychologickou autentickosťou a starostlivou kompozíciou; chýba mu však prie-

nik do spoločenskej podstaty prostredia, v ktorom sa odohráva. Bez tohto pevného ukotvenia je príbeh *Cesty tieňmi* vratký a nedôsledný v prenikaní do hĺbky siete vzťahov, z ktorých vyrastá. Na Lukáčsov mikrokozmos úplnosti je to málo.

MARTIN MAKARA (1997) študuje slovakistiku, anglistiku a amerikanistiku na FF UPJŠ v Košiciach. V rámci svojho štúdia sa podieľa na výskume marxistickej literárnej teórie. Publikuje v denníku *Pravda*, angažovanom mesačníku *Kapitál*, literárnom štvrťročníku *Fraktál* a na kultúrno-spoločenskom portáli *Pole*.

MAGDALENA BYSTRZAK

S peklom a jeho démonmi by si rozumný človek nemal nikdy začínať
BELLOVÁ, Bianca. 2018. *Sentimentální román*. Brno : Host.

Bellovej *Sentimentální román* sa začína vetou: „*Obloha tmavne před očima, jako byste si do vany lili inkoust*“ (s. 11). Na tom istom princípe sa rozvíja príbeh – zreteľné kontúry získava postupne, nerovnomerne a až v záverečnej fáze nadobúda konkrétnejší tvar. Prelína sa viacerými časovými rovinami a netvorí pevný celok. Skladá sa z fragmentov, je mozaikou monológov, kolekciami spomienok. Mení svoje tempo, zamotáva sa. A napokon má jednoznačnú pointu.

Nevyjadřila by som sa presne, keby som túto prózu označila ako reflexívnu, a to napriek tomu, že základný rytmus rozprávania diktuje spomienka. Tá sa však svojím charakterom väčšinou blíži k traume, a preto sa najčastejšie (v lepšom prípade) vytesňuje alebo opakovane a nástojčivo vracia. Centrálnou postavou rozprávania je Eliška – mladá talentovaná umelkyňa, ktorá si pred viacerými rokmi siahla na život. Edo (vyštudovaný filmár, personálny manažér v korporácii) a Nina (kurátorka Národnej galérie) sú vskutku aktérmi vedľajšieho plánu. Bellová prostredníctvom krátkych pasáží rekonštruuje posmrtnú Eliškinu prítomnosť v životoch blízkych. Neuplatňuje melancholický, a už vôbec nie sentimentálny kľuč, ale osciluje medzi dekadentnou morbidnosťou a civilnejšou vetou. Naznačený sentimentalizmus, ktorý

na vrchol hodnotového rebríčka umiestňuje prostodušnosť a „dobré srdce“, tak nemá v tomto – surovom až drsnom – texte žiadne miesto.

Bellová sa tu prezentuje ako autorka, ktorá dobre zvláda krátku formu – *Sentimentální román* je súhrnom vstupov jednotlivých postáv (predovšetkým dvoch: Eda a Niny), žánrovo blízkym denníkovým záznamom a autobiografickým črtám – písaným ich-formou, rozsahovo krátkym, popisujúcim minulosť alebo prítomnú situáciu. Časový mišmaš vyvoláva efekt trvácnosti spomienky, ktorej individuálne modifikácie sledujeme v dvoch rozprávačských pásmach. Tie spočiatku tvoria samostatné príbehové línie, no postupom času sa k sebe približujú a napokon aj stretávajú. Motivické prieniky v jednotlivých rozprávačských pásmach pritom nesignalizujú dialóg – medzi Ninou a Edom vzniká priepasť, ktorú najčastejšie vyplnía démonická Eliška, a to v negatívnom zmysle slova, ako podnet k citovému vydieraniu a ubližovaniu si.

Názov na obálke (v prípade druhého vydania, keďže píšem o knihe, ktorá pôvodne vyšla v roku 2009) je rozdelený – asi nadbytočne – lomkou. Teda nie *Sentimentální román*, ale *Sentimentální román*. Myslí sa tým vizuálne znázornenie nesúladu medzi názvom a obsahom? Predkladá návod na čítanie?

V texte niekedy rezonujú modernistické výjavy a okultistické inšpirácie (Eliška ako modernistická „femme fatale“, postava otca tyrana s prívetivým menom Demiurg, viacvrstvá prítomnosť smrti – vo veciach, vo fikčnom svete ako jedna z mnohých udalostí, v spomienkach, v ľuďoch ako takých). Bellová reaguje na viaceré témy, frekvencované aj v dnešnej próze – pozoruje rodiny v stave rozkladu. Pozoruje ľudí, ktorí sa nevedia zmieriť so stratou (Edo), a sleduje ich snahu robiť poriadok, alebo skôr ich neschopnosť dostať sa von z chaosu (Nina). Všima si ich nedostatok dobrých úmyslov, ich manipulatívne sklony a agresivitu (Demiurg). Subjekt v Bellovej texte sa preto nestavia proti skaze, ale, chtiac-nechtiac, je jej strojcom. Najzreteľnejšie vidíme excentrickú a nepokojnú Elišku ako obeť a vinníka súčasne, tú, ktorá k peklu mala azda najbližšie.

Nejde tu o postavy, ktoré by spoločnosť, vzhľadom na ich nenormatívnosť, najradšej vytesnila na svoj okraj. Eda a Ninu sledujeme väčšinou v bežných situáciách, v ich každodennej a súčasne obyčajnej a ľudskej nemotornosti. Ich aktívny prístup k realite je pozoruhodný, obzvlášť v kontexte traumatických zážitkov, ktorých ozveny ich ako lepkavá hmota ťahajú k zemi. Nečítame však „román“ s tajomstvom, tajomstvo sa postupne odhaľuje, ale skôr zachytenie stretnutia dvoch ľudí, ktoré – aj keď sa koná – sa nikdy na „mentálnej“ úrovni nezrealizuje.

Napíšem súhrne a v prívetivom tóne. Z hľadiska štýlu: so žiadanou starostlivosťou o slovo napísaná próza, ktorá nevyhľadáva experiment. Z hľadiska kompozície: tradičný remeselnícky zvládnutý trik, ukazujúci tú istú situáciu z rôznych perspektív. Z hľadiska témy: vzťahy, láska, disfunkčné rodiny a nenaplnené aspirácie – čiže široký rámec univerzálne platnej a naďalej literárne živej problematiky.

Knihy je rozdelená do troch (štyroch?) základných častí. Ako samostatný úvod sa dá čítať aj citát, ktorý otvára rozprávanie: „... *vzpomíná na zmizelá léta, jako by se díval přes zaprášenou okenní tabulku. Vidí minulosť, ale uchopit ji nedokáže*“ (s. 9). Najobsiahlejšiu časť, ktorú tvoria spomenuté dve paralelné línie rozprávania, uzatvárajú menšie časti – fragment Eliškiných denníkov, ktorý odhaľuje tajomstvo jej smrti, a menšia kapitola s názvom *Spolu*, ktorá zachytáva moment stretnutia Eda a Niny po rokoch, jasne znázorňuje spomenutú priepasť medzi protagonistami, operujúc naďalej bipolárnou optikou (on verzus ona). Umiestnenie Eliškiných denníkov „v strede“ príbehu síce narúša časovú postupnosť (už tak narušovanú v predošlých častiach knihy), ale súčasne otvára možnosť uzavrieť príbeh zaujímavou pointou.

Na (takmer) záver možno menej prívetivo, ale predsa len: je v tejto knihe miesto pre gýč? Pochopiteľne, je to otázka vkusu. A vratká pôda pre akúkoľvek literatúru, „sentimentálnu“ obzvlášť. Diskusia by sa v tejto chvíli mohla podobáť zrážke odporcov a zástancov Kunderových románov

(ak ostaneme v rámci tej českej a z hľadiska masovej odozvy azda aj svetovej literatúry). Tých, ktorí veria literárnym cenám (za román *Jazero* Bellová získala v roku 2017 Magnesium literu a Cenu Európskej únie za literatúru), a tých, ktorí tušia, že tituly a vyznamenania sú konšteláciou viacerých faktorov – vrátane kondície súčasnej literárnej scény a aktuálneho zloženia poroty a jej individuálnych preferencií. Ak odhliadneme od jednotlivých formulácií, ktoré miestami pôsobia ako okrídlené slová, a všimneme si knihu ako celok a hotové dielo, ocitne sa nám na stole zaujímavá súčasná próza, ktorá má ambíciu presahujúcu trhové pravidlá dnešnej literárnej prevádzky.

Ak je autorkinou ambíciou zdanlivo jednoduchý zámer – zaujímavým spôsobom zdieľať jeden neprívetivý a pochmúrny príbeh –, potom je táto ambícia na viacerých úrovniach splnená. Osobne mi to stačí, aby som Bellovej *Sentimentální román* označila za text, ktorý vnáša nepokoj, a teda prináša čitateľský zážitok. Nie je to málo.

MAGDALENA BYSTRZAK (1986) je vedecká pracovníčka v Ústave slovenskej literatúry SAV. Vyštudovala slovakistiku v Krakove (IFS UJ), doktorandské štúdium absolvovala v Prahe (FF UK). Spolupracuje s Medzinárodným centrom kultúry v Krakove. Preklady umeleckej a odbornej literatúry, ako aj vlastné odborné a popularizačné texty publikovala vo viacerých poľských a slovenských časopisoch.

DANA PETRIGÁČOVÁ Blahoslavené škaredé

KURNIWAN, Eka. 2018. *Krásá bolí*. Bratislava : Ikar. Preložil Vladislav Gális.

Román *Krásá bolí* (2002) vyšiel v slovenskom preklade Vladislava Gálisa v edícii Odeon vydavateľstva Ikar a treba podotknúť, že slovenský preklad vznikol na základe anglického prekladu Annie Tucker *Beauty is a Wound* z roku 2015. Recenzovaná kniha je najoceňovanejším románom známeho indonézskeho autora, *New York Times* ju zaradil medzi sto najpozoruhodnejších kníh a v roku 2016 bol Kurniawan ako prvý Indonézan nominovaný na Man Bookerovu cenu.

Hoci, ako autor uvádza, nejde o historický román, nájdeme v ňom prehľad indonézskeho dejín od čias holandskej koloniálnej éry cez japonskú okupáciu, partizánske vojny až po obdobie samostatnosti, ktoré, podobne ako pri iných „utlačaných“ národoch, začínalo pomerne rozpačito. Časovo ide o obdobie pred 2. svetovou vojnou až takmer do konca 20. storočia a hlavnú dejovú líniu tvorí tragická rodinná sága hlavnej hrdinky, prostitútky Dewi Aju, ktorá na začiatku knihy vstáva z mŕtvych. Už úvodná pasáž dáva tušiť vplyv Márquezovho magického realizmu, ktorý sprevádza celý dej knihy (duchovia, nesmrteľnosť a pod.), a nemožno si nevšimnúť autorovu presnú mierenu (aj triafajúcu) vycibrenú satiru. Okrem spomínaných prvkov v knižke nájdeme aj pomerne prepracovaný suchý humor, neraz však takpovediac splynie s okolím. Zaujímavým momentom kreujúcim dej je inšpirácia indonézskeho folklórom, zapracovanie ľudových mýtov a legiend, ktoré sú prepojené s prvkami magického realizmu a neraz prechádzajú do hyperboly – Ma Gedik na rozdiel od väčšiny rovesníkov nosieval so sebou bambusovú nádobu plnú mlieka svojej matky, jedného dňa to už Ma Ijang nedalo pokoj a spýtala sa ho, prečo v devätnástich stále pije materské mlieko a nedbá, že je už dávno pokazené: „*Lebo môj otec pil mlieko mojej matky stále, až kým nezostarol*“ (s. 36).

Dewi Aju nám autor neskôr predstavuje ako holandsko-indonézske dievča, ktoré vyrastá v majetných pomeroch u holandských plantážnikov a po vpáde Japoncov, na rozdiel od ostatných, odmieta opustiť domovinu a napriek uväzneniu v japonskom zajateckom tábore sa správa racionálne, čím si získava priazeň čitateľov a čitateľiek. Je praktická a ani v najhorších chvíľach nestráca triezvy pohľad na svet. Postupne však jej skutky i myslenie naberajú na absurdite, keď napríklad po tom, ako sa jej narodia tri krásne dcéry, si nič neželá viac, než aby jej štvrtá dcéra bola čo najškaredšia. Ušetrí ju napokon tragický osud, ktorý na svoju rodinu Dewi Aju nevedomky zoslala?

Dewi Aju rýchlo zisťuje, že jediným uplatnením pre ženu v tamojšej spoločnosti je prostitú-

cia. Podarí sa jej vypracovať na najvychytenejšiu prostitútku v meste a tým aj na jednu z najmajetnejších a najväznejších osobností v širokom okolí, čím sa vlastne potvrdzuje jej teória o uplatnení ženy v spoločnosti. Hoci je prirodzene inteligentná, pomerne vzdelaná, mimoriadne praktická a uvažuje racionálne, jediné, čo od nej spoločnosť (muži) chce, je sex. Muži chcú mať moc nad jej telom a ona sa rozhodne prísť na ich hru. Má inú možnosť? Sotva. Až ku koncu zisťujeme, že rozhodnutia, nad ktorými sme krútili hlavou, vôbec neboli iracionálne, práve naopak. Zo všetkých síl sa snaží bojovať proti nepriazni osudu, dokonca sa vzoprie smrti, no nedokáže poraziť temné sily, ktoré predurčili osud jej rodiny.

Dej sa odohráva vo fiktívnom prímorskom mestečku Halimunda pripomínajúcom Márquezovo Macondo, ktoré názorne dokumentuje udalosti v mnohých podobných mestách v Indonézii, ktoré zažili rozmach vďaka rozvoju cestovného ruchu.

Ženské postavy sú v románe opisované výhradne na základe ich výzoru, ktorý predurčuje ich konanie aj myslenie. O ich vnútornom prežívaní až na zopár výnimiek nevieme takmer nič. Krása či ošklivosť sú zobrazené explicitne až prehnané: „*Bola hlboko presvedčená, že na celej zemi niet škaredšieho tvora, ako je tento krpec, a keby bola Boh, pravdepodobne by malú radšej na mieste zabila, ako ju nechala žiť – veď svet ju bude nemilosrdne týrať*“ (s. 10). Musia pretrpieť zlé zaobchádzanie, odporné znásilnenia a za násilníkov sa aj vydať.

Pre niekoho môže byť rušivým elementom množstvo naturalistických obrazov, ktoré kontrastujú s esteticky ladenými opismi ženskej krásy – veľa sexu, väčšinou nepekného, znásilnenia, incestu a znova znásilnenia. Ľudí ovládajú zvieracie pudy, sebaovládanie sa nekoná. Šialenstvo číha na každého. Čerešničkou na naturalistickej torte sú fekálie, močenie a iné telesné tekutiny, miestami sú naturalistické obrazy také početné a prehnané, až ich očakávame za každým druhým rohom, a často sa nemýlime. V takejto záplave môže menej pozornému čitateľovi alebo čitateľke uniknúť neošúchaný suchý humor, ktorý autor

s obľubou využíva na nečakaných miestach a rozhodne si zaslúži pozornosť. Do kontrastu s hnušom sa dostávajú pasáže opisujúce vášnivé vzťahy a „lásky až za hrob“, ale aj boje s partizánmi a vojenskej stratégie, miestami možno príliš rozvláčne.

Spôsob, akým Kurniawan využíva grotesku, tragiku a romantické obrazy osudovej lásky predurčenej na zánik, je pozoruhodný. V kombinácii s prepracovaným bohatým obrazným jazykom sa Kurniawan stáva výrazným hlasom autorov a autoriek súčasnej generácie, ktorých si treba vypočuť. Práve autorov spisovateľský talent a schopnosť priniesť kľúčové posolstvá prostredníctvom nečakaných, až bizarných obrazov sú pádnym dôvodom na prečítanie knihy. Ak existuje pojem „ruská duša“, Kurniawan nám vo svojom románe predstavuje jej indonézske verziu. Vtáhuje nás do magického sveta indonézskeho folklóru. Čo sa na prvý pohľad javí ako neprehľadná motanica, dáva v skutočnosti dokonalý zmysel. V tomto revolučnom manifeste indonézskeho človeka sa najlepšie orientuje publikum znalé indonézskej kultúry, no aj čitatelia a čitateľky z iného ako ázijskeho kontextu sa môžu prostredníctvom Kurniawanovho diela dozvedieť o tejto krajine a jej kultúre viac než z ktorejkoľvek encyklopédie. Pri čítaní knižky *Krásu bolí* zažije čitateľská obec celé spektrum emócií od potešenia, pobavenia cez prekvapenie až po smútok, hnev a zdesenie. A práve preto sa oplatí ju čítať a nenechať si ujsť viacdimenzionálny zážitok, ktorý nám autor prináša. Majstrovské gradovanie diela smeruje k záverečnému posolstvu, ktoré nám povie, prečo krásu bolí.

Zo zahraničných odborných kruhov vieme, že anglický preklad Annie Tucker je mimoriadne kvalitný a poskytuje teda dobrý materiál pre ďalšie jazyky. Aj slovenský preklad je mimoriadne vydareným počínom a dielo nestratilo nič zo svojich predností. Jazykový prejav diela je temperamentný, text plynie prirodzene a prekladateľ pracuje s jazykom mimoriadne citlivo.

Kurniawanova nominácia na Man Bookerovu cenu je prirodzeným vyústením jeho talentu a ľudskej i profesionálnej vyzretosti – má svetu čo povedať, a preto by sme si ho i s jeho nedostatkami mali vypočuť.

DANA PETRIGÁČOVÁ (1989, Prešov) vyštudovala prekladateľstvo a tlmočníctvo (angličtina, nemčina) na FIF UK v Bratislave. Dva semestre študovala nemeckú literatúru na Humboldtovej univerzite v Berlíne. Zaoberá sa tvorbou Herty Müller (diplomová práca) a Oscara Wildea. Okrem Anje Frisch prekladá aj Hanifa Kureishiho, je členkou literárneho klubu Generácia, prekladá pre filmové festivaly a divadlá. Žije v Bratislave, kde pôsobí ako prekladateľka a tlmočníčka na voľnej nohe, je tiež spolujazykárkou prekladateľskej agentúry.

ZUZANA ŠMATLÁKOVÁ
Obyčajne o obyčajných veciach
TSUSHIMA, Yuko. *Territory of light*. 2017. London : Penguin Books Ltd.
Do angličtiny preložila Geraldine Harcourt.

Yuko Tsushima (vlastným menom Satoko Tsushima) bola japonská spisovateľka, držiteľka viacerých literárnych cien. Svoje prvé texty publikovala ešte ako študentka ženskej univerzity Shirayuri a ako dvadsaťštyriročná vydala svoju prvú prozaickú zbierku *Shaniku-sai* (Karneval). Nasledovali texty *Tehotná s lišiakom*, *Spálne z trávy*, *Rodina*, *Tichí obchodníci* atď. Do angličtiny boli preložené prózy *Dieťa šťasteny*, recenzované *Teritórium svetla*, *Žena bežiaca cez hory*, *Strelnice a iné príbehy*, *O psoch a stenách* (všetky preložila Geraldine Harcourt) a *Smejúci sa vlk* (preložil Dennis Washburn).

Tsushima bola dcérou slávneho, no značne kontroverzného japonského autora menom Osamu Dazai, ktorý spáchal samovraždu, keď mala jeden rok.

Tsushimina tvorba sa zväčša označuje za feministickú, hoci ona sama sa za feministickú autorku nikdy priamo nevydávala. V okruhu jej tém nájdeme životy ľudí z okraja spoločnosti či ženy bojujúce za svoju identitu pod tlakom tvrdých spoločenských očakávaní. V jej prózach narazíme aj na opustené ženy, ktoré sa museli vyrovnávať nielen so samotou, ale aj s problémom výchovy dieťaťa. Je možné predpokladať, že autorka čerpala aj z vlastnej životnej skúsenosti, nakoľko sama bola slobodnou matkou.

Predstavme si mladú mamičku, ešte stále vydatú, s dvojročnou dcérou. Predstavme si, že ju jedného dňa opustí jej lahtikársky a nezodpovedný manžel kvôli inej žene a ona zostane so svojou malou na všetko úplne sama. A ešte si predstavme, že sa to odohrá v miliónovom Tokiu na konci sedemdesiatych rokov minulého storočia, keď boli spoločenské požiadavky na ženy oveľa prísnejšie, a dostaneme základný rámeček novely *Teritórium svetla*.

Kniha sa skladá z dvanástich častí označených samostatným názvom, ktoré na seba nadväzujú. Jednotlivé kapitoly boli najskôr publikované v literárnom mesačníku *Gunzo* v priebehu rokov 1978 – 1979 a zachytávali konkrétne mesiace jedného roka. Knižne vyšla novela prvýkrát v roku 1979 pod názvom *Hikari no ry–bun*.

Ako som naznačila, rozprávačka príbehu, mladá matka, sa zrazu ocitne sama s dcérou a prvé, čo potrebujú, je nové miesto na život. Spočiatku sa do všetkého, vrátane hľadania bytu, zapája aj jej (ešte stále) manžel Fujino, ktorého sa ale zo svojho života pokúša postupne odstrihnúť. Napokon si s dcérou nájdú byt na hornom poschodí kancelárskej budovy, ktorá sa ironicky volá práve Fujino, a preto rozprávačku niektorí považujú za majiteľku. Byt je pomerne veľký a presvetlený, hotové *teritórium svetla*.

Z prekladov japonskej literatúry do slovenčiny poznáme hlavne kombináciu zvláštnej odosobnenosti postáv a pre európsky kontext netypickej mágie (teraz mám na mysli Murakamiho a Ishigurove romány – hoci Ishiguro je Brit, ktorý sa v svojej románovej tvorbe vracia do krajiny svojich predkov). Podobnú – pre náš kontext veľmi inovatívne nasvietenu – *mágiu* nájdeme aj u Tsushimy: obrazy slnečného svetla rozliehajúce sa priestormi poloprázdneho bytu, jazero na streche domu, keď sa poškodí cisterna s vodou, sny hlavnej hrdinky.

Za skutočnú *mágiu* v novele však považujem realnosť, pravdivosť, s akou hlavná hrdinka svoj príbeh rozpovedá. Ak by niekto čakal dojímavé momenty zo života prepracovanej matky, ktorá nachádza drobné radosti pri zblížovaní sa so svojou dcérou, asi by sa nedomočkával, respektíve

zostal/a by celkom zarazený/á. Takýchto momentov je v knihe len zopár, väčšiu plochu pokrývajú hrdinkine všedné príhody z obyčajného dňa v práci, snaha komunikovať a nekomunikovať s manželom, obavy pri výchove dcéry a pod.

S tou má hrdinka značne komplikovaný vzťah (zvlášť keď uvážime, že dcéra má v príbehu dva, neskôr tri roky), čo sa prejavuje hlavne na úrovni ich spoločnej komunikácie; rozprávačka ju rozhodne nešetří, baví sa s ňou ako s dospelou, niekedy dokonca drsne (rozhovor o smrti). Neskôr zvykne dcéra sama robiť mame napriek a v materskej škole vyvoláva u učiteliek obavy pre svoje sklony k agresívnemu správaniu.

Matka sa snaží naplniť všetky požiadavky ich spoločného života, v práci a v príjmoch sa jej to viac-menej darí. Problémy nastávajú, keď sa pokúša naplniť svoje vlastné predstavy, predovšetkým telesné či vzťahové. V konzervatívnej spoločnosti Japonska sedemdesiatych rokov musela byť rozvádzajúca sa žena, ktorá má intímny pomer s otcom rodiny (jej a jeho dcéra sú spolužiačky v škole) a neskôr s mladým študentom, minimálne nahliadaná s dešpektom a opovrhnutím.

Občasná neschopnosť alebo snaha zmierniť pretlaky v živote ju privádzajú k poháriku-dvom, niekedy si zájde do baru. Jeden takýto „výlet“ sa skončí skutočne neslávne, a to hádkou, ktorá prestane do fyzickej potýčky s Fujinom, ktorý ju v ten večer príde náhodne navštíviť.

Napriek spomenutým „pokleskom“ má však rozprávačka veľmi bystrú myseľ, je to racionálne uvažujúca žena, pomerne dosť skeptická a nešťastná, ktorá niekedy nevie vstať z postele a inokedy sa nechá uniesť spomienkami alebo náhlou krásou, ktorú si zrazu okolo seba uvedomí.

Kníh o slobodných/rozvedených matkách, ktoré sa snažia nejako vyriešiť svoju situáciu, je mnoho. Tsushimina je výnimočná tým, že je bez príkras. Lepšie povedané – je s príkrasami (magicými obrazmi, predstavami), ale tie nie sú sentimentálnymi vyvrcholeniami dejových línií, sú balansom k frustrujúcej realite života odhodlanej, padajúcej a vstávajúcej matky. Žiadne veľké slová, žiadne patetické gestá, absolútne žiadna idealizá-

cia, len plynutie, zachytávanie života takého, aký sa v danej chvíli javí.

Kniha zatiaľ nevyšla v slovenskom ani českom preklade, je u nás teda dostupná len v anglickej verzii od Penguin Classics. Osobne si myslím, že jej preklad do slovenčiny by priniesol svieži vietor, ukážku, aké neobyčajné vie byť, keď sa píše o obyčajných veciach obyčajne.

ZUZANA ŠMATLÁKOVÁ (1988) vyštudovala slovenský jazyk a literatúru na FIF UK v Bratislave, kde v roku 2016 získala doktorát zo slovenskej literatúry a literárnej vedy. Momentálne pôsobí na Hankuk University of Foreign Studies v Seoule. V roku 2013 vydala zbierku poviedok *Exit* (KK Bagala). Venuje sa aj ilustrácii, najmä v grafických programoch.

DENISA BALLOVÁ V nesmrteľnosti hľadali koniec trápenia

BENJAMIN, Chloe. 2018. *Nesmrteľní*. Bratislava : Artforum. Preložila Sofia Skokanová.

Bolo ich päť, čo sa v rodine evanjelického farára považovalo skôr za raritu. A keď farárova žena oznámila, že je opäť tehotná, dedinčania si šuškali kadečo. Vzťah súrodencov bol však príkladný. Hoci nemali veľa peňazí, ich rodičia zvládali hospodáriť aj s takým množstvom, ktoré si ľudia v meste ani nevedeli predstaviť. Otec napríklad v lete zaviedol zmrzlinové víkendy a do cukrárne brával každý týždeň iného potomka. Nikto sa nesťažoval, deti sa usmievali a zároveň sa tešili na ďalšieho súrodca. Ich láska bola viditeľná a neotriasla ňou ani puberta tých najstarších. Skúška ich vzťahov však prišla s postupným odchodom súrodencov na vysoké školy. Vzďialenosť a odlišné problémy ich lásku pomaly nahlodalí a príjemné rozhovory za spoločným stolom sa zmenili na nervózne vyčkávanie na hádku. Súrodenci Goldovci z amerického románu *Nesmrteľní* sú im podobní. Dobrodružné detstvo prežívajú ako jeden tím, akoby bez vzájomného spojenia ani nemohli existovať. Nemajú strach z ďalších dní ako ich rodičia, ktorí do Ameriky utiekli pre druhú svetovú vojnu. Štyria súrodenci majú

odvahu všetko poznávať a všetko vedieť, a to aj za cenu, že takéto poznanie ovplyvní ich životy. Počas ich posledného spoločného leta v roku 1969 si naplánujú stretnutie s vešticou, pre ktorú majú pripravenú jedinou otázku: Kedy zomriem? Záhadná žena im dátum smrti prezradí, avšak každému zvlášť. Jediná, ktorá ho čitateľovi a čitateľke prezradí, je najstaršia Varja. Je to aj preto, že zomrieť má až v roku 2044, čo sa javí ako príšerne ďaleko. Poznanie dátumu smrti sa vo všetkých súrodencoch zavráta poriadne hlboko a ovplyvní ich ďalšie rozhodnutia a nakoniec aj životy.

„*Simon sa však v skutočnosti necíti nesvoj len kvôli orientácii. Ale aj kvôli veštbe. Najradšej by na ňu zabudol, lenže ona sa celé tie roky vlečie za ním. Nenávidí ženu, čo mu vyveštila, nenávidí seba, že jej uveril. Ak je veštba guľou, jeho viera v ňu je reťazou, je hlasom v hlave, ktorý vraví Ponáhľaj sa, hovorí Rýchlejšie, bež“* (s. 85). Práve najmladší z Goldovcov, Simon, miluje život najväčšmi. Uživa si to, čo ponúka éra hippies v San Franciscu, kam so sestrou Klarou po smrti otca utiekol. Už nemusí riešiť svoju orientáciu, nepotrebuje nikomu vysvetľovať, že je gay. V San Franciscu je to každému jedno. Všetci sa milujú, myslí si. Aj on zažije lásku, prvú a potom ďalšiu a tiež tú najväčšiu, osudovú. Avšak napriek šťastiu, ktoré mu ponúka vzťah, ovláda ho strach z blížiaceho sa dátumu smrti. Bojuje s myšlienkou, že žena, ktorá sa len mihla v jeho živote, ho ovplyvnila najväčšmi. Vedť tú hroznú veštbu povedala ešte dieťaťu, hovorí si už dávno v dospelosti, keď jej slová stále odpočítavajú dni, ktoré mu zostávajú. Akoby mu tým otvorila dvere do priepasti a vyzvala ho – choď. A zatiaľ čo Simon kráča, jeho sestra Klara sa ďaleko od domova snaží presadiť ako kúzelníčka. Nikto ju v New Yorku nebral vážne, keď trénovala triky a predvádzala ich. Aj pre ňu je odchod do San Franciska vyslobodením z rodiny, ktorú nechala ďaleko za chrbtom. Už o nich takmer nestojí, aj podľa nej sa ich putá rozpadli, keď Varja a Daniel odišli na vysoké školy. Nepomohla im ani smrť otca, ktorý odišiel nečakane. Tá správa bola pre nich ako bomba, ktorá rozmetala všetko naokolo. Rozšírila priepasť medzi súrodenc-

camí a predĺžila vzdialenosť s mamou. Rozdrvila ich lásku, dodala zbytočným slovám ešte väčšiu váhu a viedla tiež k úteku Simona a Klary.

Zasnená a nedbanlivá Klara hľadá v mágii únik z reality, ktorá je pre ňu príliš obmedzená a najmä bolestivá. Len v mágii nachádza útočisko od sveta, v ktorom je málo radosti a príležitostí. Veď kúzla držia svet pokope, sú pre ňu lepidlom, ktoré vypĺňa diery medzi skutočnosťou a ilúziou, prítomnosťou a budúcnosťou, súčasným svetom a tým budúcim: „*Keď Klara niekomu z ucha vytiahne mincu alebo premení gulôčku na citrón, nemá v úmysle zavádzať, ale odovzdávať iné poznatky, prinútiť ľudí rozmýšľať o alternatíve. Cieľom nie je popierať realitu, ale odstrániť clonu a odhaliť zvláštnosti a protiklady. Najlepšie kúzelnícke triky, ktoré by chcela Klara predvádzať, realitu neskresľujú. Pomáhajú ju pochopiť*“ (s. 119). Klara neverí na osud, avšak veštba ženy aj ju neustále prenasleduje. Nahovára si, že nezomrie, hoci sa neúprosne blíži dátum vyveštenej smrti. Vety, ktoré pred rokmi u záhadnej ženy počula, ju ovládli. Neopustili ju ani ďaleko od domova. Slová majú obrovskú moc, to zistila ešte v detstve. Preplazia sa popod dvere, dokážu vojsť cez kľúčovú dierku, prechádzať celými generáciami, biť na poplach aj zneistiť istoty. Sú ako vírus, ktorý neopustí telo.

Na stretnutie s vešticou nedokážu zabudnúť ani starší súrodenci – Daniel a Varja, ktorí neobjújú len s veštbou, ale aj s odcudzením súrodencov. Utiahnu sa preto do svojich svetov medicíny a prírodných vied. Vyčítajú si, že nemali dosť sily zvrátiť letné dobrodružstvo, ktoré zničilo ich vzťahy a možno spôsobilo aj rozpad rodiny. V porovnaní so Simonom a Klarou vyznievajú ich príbehy menej dobrodružne, nakoniec sú aj menej pútavé. Je to však jediná výčitka, ktorú si autorka zaslúži. Jej román má svieži štýl bez ohľadu na to, či píše o vede, viere, judaizme alebo gay orientácii. Je autentická, keď opisuje židovskú štvrť New Yorku aj gay bary v rodnom San Franciscu.

Kniha *Nesmrtelní* je tiež rodinnou ságou, v ktorej dostáva priestor každý zo súrodencov. Chloe Benjamin o nich píše zvlášť, ich životy pokrývajú iné časové obdobie. Nepretínajú sa, plynú

chronologicky a dopĺňajú sa. Len občas si autorka dovoľí krátku odbočku, ktorá však nenarúša dej. Prostredníctvom príbehu o súrodeneckej láske a tiež odcudzení uvažuje o tom, ako neistota budúcnosti ovplyvňuje ľudský život. Ako majú súrodenci naložiť s poznaním dátumu svojej smrti? Vyberú si opatrný život alebo ho prežijú naplno, akoby nemal prísť ďalší deň? Autorka na to odpovedá svojim románom. Kým neznáma žena nechá na súrodencoch, ako s veštbou naložia, Benjamin umožňuje čitateľom a čitateľkám pozorovať dospelých ľudí, ako v tomto boji zápasia, síce spolu, ale každý a každá sám/sama za seba. Robí to citlivo a veľmi pútavo, keď opisuje, ako veštica nad súrodencami získala obrovskú silu tým, že im umožnila poznať nepoznatelné. Román *Nesmrtelní* nie je náročnou knihou, dokáže nás ľahko vtiahnuť do deja a až do záveru nepustiť. A to aj napriek tomu, že je o takej zložitej téme, ako je súrodenecká láska a strach zo smrti, za ktorým sa skrýva nezmyselné trápenie: „*Život nie je len o tom, že vzdorujeme smrti. (...) Je aj o tom, že vzdorujeme sami sebe*“ (s. 139).

PETER PROKOPEC

Kde bol text, leží teraz kráľovstvo Elmet

MOZLEYOVÁ, Fiona. 2018. *Kráľovstvo Elmet*. Bratislava : Ikar. Preložil Martin Kubuš.

Fione Mozleyovej sa hneď s debutom podarilo vzbudiť pozornosť. Ako sa dočítame na obálke knihy, jej dielo sa zaradilo do shortlistu Man Bookerovej ceny a do longlistu Ceny Dylana Thomasa. Takéto ocenenia budia dojem, že ide o niečo mimoriadnejšie a že si naše očakávania môžeme nastaviť adekvátne k prezentovanému. Autor alebo autorka ich následne buď naplnia, alebo nenaplnia. Našťastie – v aktuálnom prípade ide o prvú možnosť.

Kompozične tvoria *Kráľovstvo Elmet* dva príbehy – jeden ústi do udalostí, ktoré sú základom druhého, pričom na konci je ich konzistentnosť zjavná. Mozley však nevolí klasickú časovú

organizáciu. Príbeh pred zlomovými momentmi dopĺňa fragmentmi príbehu po nich, čím dodáva knihe isté napätie. Hneď na úvod čítame prvý zo skupiny, vďaka čomu máme od začiatku pocit neodvratného nešťastia: „*Stále cítim uhlíky. Obrisy obhorených zvyškov všakovakých tvarov. A počujem hlasy. Už zase! Chlapi. Dievča. Zúrivosť. Des. Odhodlanie. Skazonosné otrasy prúdiace drevenými vláknami. A plamene, ako také jazyky, a na nich rozpálené suché sliny. Sestra celá od krvi a kus zeme odsúdený na zánik*“ (s. 9).

Hlavnými postavami sú tato, jeho dcéra Cathy a syn Daniel. Autorka ich stavia do situácií, z ktorých dokáže vyťažiť kvalitné ilustrácie drsnej reality. Nepotrebuje na to rozsiahle pasáže, umne využíva svoju schopnosť konštrukcie obrazov – tie oplývajú emóciami a pôsobia na nás zovreto a úderne: „*Jedného dňa, v utorok poobede, nám starká zomrela. Cathy ju našla v obývačke v oblúbenom kresle. Pozaťahovala závesy, zatvorila dvere a zakázala mi vojsť. S touto sme sa nemali ako spojiť, a tak sme tú miestnosť skrátka zamkli a závesy nechali zatiahnuté. Žili sme na poschodí, neprehovorili sme ani slovka a čakali, čo sa bude diať. Cathy sa z času na čas vkradla do kuchyne a v skrinke vykutrala niečo pod zub. Zostali sme na keksoch, banánoch a lupienkoch, a keď sa asi po desiatich dňoch tato napokon objavil, utekali sme mu v ústrety a po prvý raz v živote sme obaja plakali. Tato nám sľúbil, že už nikdy nás nenechá samých – a keď hovorí nikdy, myslí tým nikdy*“ (s. 46).

Mozley ich využíva efektívne aj pri téme sexuálneho násillia, ktorú dokázala uchopiť v dvoch rovinách. Najprv ho približuje z hľadiska absencie predstavy o jeho existencii: „*Gregory medzitým zľahka fackal Cathy. Potom jej strčil ruku pod polokošelu, vyhrnul jej ju a ľavú dlaň položil na pravú stranu hrudníka, rovno na bradavku. Bola ešte malá, nemala tam nič, ani lentilky pod kobercom, len kosti a svaly, no on si zrejme myslel, že ju tým našťve. Ohmatkával ju a ona naňho gánila. Nechájala, prečo by to malo byť horšie či aspoň úplne iné než to, čo jej robili bežne. Netušila, akú hru s ňou Gregory hrá, že sa správa podľa toho,*

čo niekde videl alebo počul, a dúfa, že jej tým ublíži viac než inokedy, vlastne najviac, ako len môže. Lenže to ona nevedela. Nikto jej to nepovedal. Nik jej nevysvetlil pravidlá hry. Studená mokrá dlaň na pokožke, nič viac – vždy lepšie ako kopanec do zubov“ (s. 40). Neskôr ho nasvecuje z hľadiska ohrozenia: „*Myslela som často na Jessicu Harmanovú, na to, ako ju hodili do kanála, predstavovala si ženy v telke a v novinách. Našli ich nahé v late, v krvi, celé modré, poskrúcané, pohodené len tak v lese, v priekopách a niektoré ani nenašli. Občas na ne myslím celý deň, nemôžem si pomôcť. Prenasledujú ma a niekedy ma vystraší myšlienka, že čoskoro budem ako ony. Už nie som dieťa a zanedlho budem mať také telo ako ony. Ja nechcem skončiť v priekope, Danny!*“ (s. 242).

Otvára tak otázku odpozorovaného vzorca správania, ale aj permanentnej nebezpečnosti sveta, ktorú navyše zvýrazňuje slovami: „*... a vpravili sme si, ako ľahko sa môže cudzí človek prikradnúť k náhodnému okoloidúcemu a sotiť ho do vody. Taká nevinná vraždíčka. Stačí jemný dotyk, štychnutie a okoloidúci, ktorý sa tak či tak ledva drží na nohách, skončí vo vode. Môže to urobiť hocikto. Neznámy. Ak ho nikto neuvidí, nikdy ho nechytia*“ (s. 62).

Rovnako účinné je aj spracovanie myšlienkového pochodu Daniela o jeho rode a rodoch všeobecne: „*Čo sa mňa týka, treba podotknúť, že som sa nikdy nepovažoval za muža, dokonca ani za chlapca. Iste, ak by sa ma na to niekto spýtal, povedal by som, že ním som, viac-menej. Označenie muž som oficiálne nikdy nezavrhol, ale tu ide skôr o to, že takto som ľudí jakživ nevnímal. Nebol dôvod. Žil som so sestrou a s otcom. Boli mi všetkým, nič viac som na svete nemal. Cathy som nevnímal ako dievča ani ako ženu. Bola to skrátka Cathy a hotovo. Tata som si neuvedomoval ako muža, hoci som dobre vedel, že ním je, ale jednoducho ako tata*“ (s. 160). Mozley upriamuje pozornosť na aspekt prirodzenosti, ktorý odsúva do úzadia klasické delenie na mužov a ženy, na chlapcov a dievčatá.

Autorka však zaujme aj v inej – poetickej polohe. Príkladom je nasledujúca pasáž: „*... moja*

zajačica však nemala páru. Zvyčajne vystrelila, ani som ju poriadne nevidel, ale keď sa nachvíľu zastavila, dokonalou nehybnosťou vynikala široko-ďaleko. Pokorila aj duby a borovice, ba aj bralá a piliere. Ešte aj koľaje sa hýbali viac než ona. Zdalo sa, že sa z celej sily chopila zeme a prilahla ju v samom strede“ (s. 12). Nie je ich mnoho, ale príjemne zapadajú do celku.

Dielo *Kráľovstvo Elmet* rozhodne stojí za prečítanie. Autorka v ňom preukázala dávku talentu a jej ďalšia kniha ho azda potvrdí.

PETER PROKOPEC (1988, Poprad) žije a tvorí v Bratislave.

Vydal básnické zbierky *Nullae* (2014) a *Život vrazení do chrbta* (2019).

kapitál

#VSFTCIZOMRIEME
#CHLIEBAHRV
#TAHAJTAC
#QUESTIONMARX

kritický, spoločensko-
kultúrny mesačník kapitál
si môžete objednať na
info@kapital-noviny.sk